

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова

На правах рукопису

КИРИЧЕНКО СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 37.022-056.45(94)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОБОТИ
З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ
В СИСТЕМІ ОСВІТИ АВСТРАЛІЇ**

спеціальність 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Савельєв Володимир Леонідович

Київ – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СИСТЕМА ОСВІТИ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ В АВСТРАЛІЇ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	15
1.1. Суспільно-історичні та організаційно-педагогічні умови становлення та розвитку освіти обдарованих дітей в Австралії	15
1.2. Поняття «обдарованість» в філософському, психологічному та педагогічному аспектах	36
1.3. Методи виявлення та психолого-педагогічні умови розвитку обдарованих дітей	59
Висновки до розділу 1	81
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ І ЗМІСТ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ В АВСТРАЛІЇ	86
2.1. Основні напрямки роботи з обдарованими дітьми на різних рівнях загальної освіти в окремих штатах та територіях Австралійського Союзу	86
2.2. Програми розвитку та підтримки обдарованих дітей та молоді в додатковій освіті Австралійського Союзу	109
2.3. Підвищення професійної кваліфікації вчителів для роботи з обдарованими дітьми	128
Висновки до розділу 2	152
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗДІБНОСТЕЙ ТАЛАНОВИТИХ ДІТЕЙ У ПОРІВНЯЛЬНОМУ ОГЛЯДІ АВСТРАЛІЇ ТА УКРАЇНИ	154
3.1. Проблеми та перспективи освітньої підтримки обдарованих дітей Австралії	154
3.2. Стан освіти обдарованих дітей в Україні	170
3.3. Впровадження австралійського досвіду роботи з обдарованими дітьми в систему освіти України	187
Висновки до розділу 3	211
ВИСНОВКИ	214
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	219
ДОДАТКИ	245

ВСТУП

Актуальність теми. XXI століття відзначається швидким зростанням світової глобалізації та інтенсивним ростом світової конкуренції. Гігантський попит на інновації повинен стати одним із головних каталізаторів досліджень обдарованості в третьому тисячолітті, адже обдаровані особистості є найціннішим джерелом духовного і матеріального надбання людства, зокрема нашої держави. Саме своєчасне виявлення високих креативних здібностей у дітей є однією із найважливіших умов оптимального розвитку їхніх талантів. Під терміном «діти» в цьому дослідженні слід розуміти наступні вікові групи: діти дошкільного віку, учні загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних та середніх спеціальних навчальних закладів. З реформуванням і модернізацією системи освіти в Україні в умовах Болонського процесу пріоритетна увага повинна надаватися підготовці нової генерації суспільства, здатної вивести нашу країну на новий рівень розвитку. На сучасному етапі реформування системи освіти в Україні надзвичайно важливим є питання пошуку й ідентифікації обдарованих дітей та методів їх навчання і розвитку, які слід використовувати для підготовки високоосвічених, енергійних випускників шкіл, спроможних внести свій вклад у розвиток країни [46]. Прийнятий в Україні Державний стандарт освіти від 23.11.2011 року припускає «...варіативність методик організації навчання, а також наявність в учнів можливості обирати курси за вибором, залежно від власних пізнавальних здібностей». Досягненню мети дидактичної та виховної діяльності сприятиме доцільне залучення перспективних педагогічних традицій, які успішно реалізуються в інших країнах; тому необхідність вивчення підходів зарубіжних дослідників і педагогів до навчання і виховання здібних та обдарованих дітей є нагальною потребою для подальшого використання інноваційних форм і методів навчання в національній системі освіти України.

Обраний напрямок дисертаційної роботи узгоджується з Державним стандартом освіти від 23.11.2011 р., Указом Президента України від 30 вересня 2010 року № 927/2010 «Про державну підтримку обдарованої молоді», державною цільовою соціальною програмою «Молодь України» на 2016-2020 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України № 1018-р від 30 вересня 2015 р.), міськими програмами роботи з обдарованою молоддю, зокрема Миколаївською міською програмою «Молодь» на 2013-2017 роки № 22/12 від 22.11.2012 р., а також із Законом Верховної Ради України про позашкільну освіту, національною програмою «Діти України» та державною програмою «Обдаровані діти України», з основними положеннями Конвенції ООН про права дитини, іншими міжнародними документами та відповідає державній соціальній політиці.

На сьогодні зарубіжний досвід роботи з обдарованими дітьми достатньо висвітлений у дослідженнях американських і західноєвропейських авторів. Навчання в Європі та США стало звичною і поширеною практикою. Навчальні програми і педагогічні методи підтримки обдарованих дітей в інших країнах вивчені набагато слабше. В даній роботі досліджуються моделі освіти обдарованих і талановитих дітей, які склалися на територіях і в штатах Австралійського Союзу. Система освіти цієї країни залишається невивченою та непопулярною серед іноземних дослідників, хоча насправді вона має ту ж саму бездоганно англійську систему освіти з давніми науковими традиціями та привабливими програмами навчання. Освіта обдарованих і талановитих дітей в Австралії становить інтерес завдяки своїй практичній орієнтованості, прагненню побудувати цілісну загальнонаціональну систему підтримки обдарованих дітей, зокрема з національних меншин, віддалених і сільських місцевостей та з несприятливого соціального середовища.

Слід зазначити, що проблемам визначення обдарованості та її видів приділяли увагу такі відомі вітчизняні (Н. С. Лейтес, Д. Б. Богоявленська,

О. Л. Яковлева, Б. Г. Ананьев, О. М. Леонтьев, С. Л. Рубинштейн, Б. М. Теплов, Б. Ф. Ломов, В. О. Моляко, О. М. Матюшкін, Я. О. Пономарьов, Р. О. Пономарьова-Семенова) та зарубіжні (А. Бінє (A. Binet), Л. Термен (L. Termen), А. Маслоу (A. Maslow), Т. Сімон (T. Simon)) психологи.

Над питаннями виявлення обдарованих дітей шкільного віку в останні роки працювали іноземні дослідники, такі як Л. Сільвермен (L. Silverman), К. Кіарней (K. Kearney), С. Джексон (S. Jackson), К. Кляйн (K. Klein), А. Кауфман (A. Kaufman), Р. Гаррісон (R. Harrison), Дж. Хансен (J. Hansen) та ін. Сучасні вітчизняні фахівці П. Ф. Кацтерев, В. П. Вахтерев, А. Н. Острогорський, А. П. Модестов, Л. Ф. Зеленкевич, В. М. Екземплярський, Б. І. Грінченко, Ю. З. Гільбух, О. В. Зазимко, Д. Н. Узнадзе, О. В. Запорожець, В. О. Красноголов, М. М. Подд'яков, Г. Ф. Суворова, В. С. Юркевич та інші також займалися розробкою наукових і практичних основ діагностики та підтримки обдарованих дітей.

Проблеми освіти обдарованих і талановитих дітей в Австралії ґрунтовно відображені в працях австралійських науковців Е. Браггетта (E. Braggett) та Ф. Уїлсона (F. Wilson). Значна увага в питаннях дитячої обдарованості та таланту приділена в наукових доробках американських вчених Дж. Ван Тассель-Баска (J. Van Tassel-Baska), М. Морлок (M. Morelock) та канадського професора Ф. Ганьє (F. Gagné). Більш того, роботи дослідників у сфері психології, когнітивної науки та освіти Б. Блум (B. Bloom), М. Чікцентміхайі (M. Csikszentmihalyi), К. Ратхунд (K. Rathunde), А. Уелен (A. Whalen), Д. Фельдман (D. Feldman), Г. Гарднер (H. Gardner), Р. Стернберг (R. Sternberg), Дж. Девідсон (J. Davidson) сприяли розширенню характеру і обсягу навчальної програми для обдарованих дітей.

Розробці теоретичних засад організації процесу освіти обдарованих дітей в Австралійському Союзі присвячені праці відомих американських учених, таких як А. Баркан (A. Barcan), Дж. Стенлі (J. Stanley), С. Бейлі

(S. Bailey), А. Танненбаум (A. Tannenbaum), Р. Суботнік (R. Subotnik), Р. Беттерхем (R. Batterham). Значні успіхи, досягнуті в цій сфері, аналізують С. Боуг (S. Boag), К. Геллер (K. Heller), Ф. Монкс (F. Mönks), Р. Мольтцен (R. Moltzen).

Австралійські вчені Ф. Берджесс (Ph. Burgess), М. Гросс (M. Gross), У. Сміт (W. Smith), Е. Чен (E. Chen), а також інші дослідники – Й. Ларссон (Y. Larsson), Д. МакКоач (D. McCoach), Д. Сьегль (D. Siegle), М. Теллент-Раннелз (M. Tallent-Runnels), К. Тірі (K. Tirri), А. Адамс (A. Adams), проводили дослідження, які підкреслюють важливість створення вчителями особливих умов для обдарованих дітей. Особливе значення спеціального навчання педагогів для роботи з талановитими учнями в Австралії представлено в студіях Б. Кларка (B. Clark), Дж. Девіса (G. Davis), Дж. Галлагера (J. Gallagher), Е. Уіннера (E. Winner), Дж. Ван Тассел-Баска (J. VanTassel-Baska), М. Кешіон (M. Cashion), К. Салленджера (K. Sullenger), Ф. Гудноу (F. Goodnow), Дж. Хенсена (J. Hansen), Дж. Фелдхусена (J. Feldhusen), С. Ламміса (S. Lummis), Дж. Мейленда (J. Meyland) та ін.

Питаннями підготовки педагогічних кадрів в Австралії займаються провідні науковці, які входять до Австралійської Ради з педагогічних досліджень, такі як Г. Уайт (G. White), П. Уелдон (P. Weldon), Г. Роулі (G. Rowley), К. Рейд (K. Reid), М. Мейерс (M. Meiers), Дж. Кос (J. Kos), Л. Ингварсон (L. Ingvarson), Г. Галатіс (H. Galatis), Дж. Браун (J. Brown) та ін. Проблемам педагогічної освіти обдарованих дітей присвятили свої роботи австралійські вчені: Л. Бреді (L. Brady), Н. Каррінгтон (N. Carrington), Р. Коннел (R. Connel), Дж. Лейн (G. Lane), Т. Ловат (T. Lovat), М. Скільбек (M. Scilbeck) та інші.

Нині серед вітчизняних науковців зростає інтерес до проблеми трансформації освіти в Австралії, про що свідчить аналіз фахових наукових видань з педагогіки. Так, педагог А. Сбруєва детально досліджувала тенденції реформування середньої освіти в Австралії на

зламів ХХ-ХХІ ст. [49], а роботи С. Корешкової з'ясовують основні засади змін у системі вищої освіти [32]. Проблемам освітньої політики в умовах глобалізації присвячені роботи В. Андрущенко, В. Савельєва, В. Бондаря, В. Кременя [3]. Передовий досвід провідних країн світу у галузі педагогічної освіти вивчають Л. Пуховська, О. Романовський, Н. Кошарна [33] та ін.

Проблема обдарованості є нагальною для науковців України. Так, В. Моляко, О. Кульчицька, О. Антонова, О. Музика, М. Гнатко, А. Сологуб, В. Тименко, В. Киричук, В. Рибалка, В. Титова, М. Туров займаються проблемами творчої обдарованості [27]. Сучасний дидакт В. Паламарчук є автором педагогічної концепції розвивального навчання, програми і методики розвитку інтелектуальних умінь дітей [43]. Значний внесок у розвиток проблеми генезису пріоритетних тенденцій освіти належить українському педагогу Л. Вовк [11]. Вагомими є дослідження, присвячені узагальненню вітчизняного і світового досвіду у галузі дошкільної освіти (Н. Гавриш), позашкільної освіти (О. Биковська, В. Кузь), корекційної педагогіки (В. Сиротюк, М. Шеремет), історії педагогіки (Н. Дем'яненко), педагогіки вищої школи (П. Гусак, М. Корець, О. Падалка, Г. Падалка, Н. Протасова, О. Тимошенко, Л. Сущенко, О. Шевнюк).

Для українських вчених проблема вивчення досвіду австралійської педагогіки є новим напрямком досліджень. Аналіз літератури, в якій відображений стан педагогічної освіти в Австралії на різних етапах, свідчить, що в Україні досвід австралійської педагогіки досліджено фрагментарно; є лише окремі статті в монографіях, енциклопедіях, наукових журналах, що дають коротку інформацію про систему підготовки майбутніх учителів в Австралії. Комплексного аналізу роботи з обдарованими дітьми в австралійській системі освіти не спостерігається. Потреба усунути зазначений недолік та подальше вивчення ефективного та результативного досвіду реалізації проектів, які застосовуються у системі

освіти Австралійського Союзу, зумовила своєчасність та актуальність теми проведеного дослідження: «Організаційно-педагогічні засади роботи з обдарованими дітьми в системі освіти Австралії».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження є складовою науково-дослідної теми кафедри соціальної освіти та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова «Принципи організації та тенденції розвитку вищої освіти в ХХІ столітті» (рішення Вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова від 22 грудня 2006 р., протокол № 5). Тема дисертаційного дослідження затверджена рішенням вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол № 9 від 28 лютого 2013 р.) та узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 23.04.2013 р.).

Об'єкт дослідження – загальна та додаткова освіта в Австралійському Союзі.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні засади роботи з обдарованими дітьми в державній системі освіти Австралії.

Мета дослідження – здійснити аналіз теоретико-методологічних засад, стану, тенденцій розвитку роботи з обдарованими дітьми в системі освіти Австралії та визначити шляхи використання цього досвіду в системі національної освіти України.

Для досягнення цієї мети поставлені наступні **завдання**:

1. Проаналізувати суспільно-історичні та організаційно-педагогічні передумови, які призвели до виникнення проблеми освіти обдарованих дітей в Австралії.

2. Уточнити зміст понять «обдарованість» і «талант» у філософському, психологічному та педагогічному аспектах.

3. Охарактеризувати напрямки та засоби роботи з обдарованими учнями в державних школах та в системі додаткової освіти Австралії, а

також з'ясувати механізми, що забезпечують освітню підтримку обдарованих дітей.

4. Визначити та розглянути основні проблеми, що виявилися в процесі становлення цілісної загальнонаціональної системи освіти обдарованих дітей, та окреслити здобутки у роботі з обдарованими дітьми в Австралії.

5. Розробити методичні рекомендації, враховуючи позитивний австралійський досвід роботи з обдарованими дітьми, для використання в освітньому процесі України.

Методи дослідження. При дослідженні та систематизації матеріалів даного дослідження використовувалися: *порівняльно-педагогічний аналіз* наукової літератури та програмно-методичних матеріалів, який дозволив систематизувати та узагальнити дані про розвиток системи освіти обдарованих дітей в Австралійському Союзі; *історичний аналіз* законодавчих актів та документів, на основі якого виявлена динаміка розвитку структури та змісту системи освіти Австралії, термінів і форм навчання обдарованих дітей, завдань і характеру різних типів навчальних закладів, умов прийому та випуску таких дітей, розпорядок їх навчального дня, правове становище вчителів обдарованих дітей; *порівняльний аналіз* вітчизняних і зарубіжних оригінальних джерел, який забезпечив ретельне дослідження різноманітних шкільних навчальних планів і програм для обдарованих дітей окремих шкіл в різних штатах Австралії з урахуванням їх місцезнаходження, соціокультурного складу таких дітей та ін.; *наукова інтерпретація* конкретних педагогічних чинників і явищ із застосуванням аналогії, синтезу та систематизації для вивчення суперечностей між основними потребами обдарованої особистості та наявністю засобів для їх забезпечення в освітньо-виховному процесі; *класифікація та теоретичне узагальнення* фактів для формулювання висновків, оцінок та розробки практичних рекомендацій для впровадження їх у систему освіти України.

Основними джерелами інформації при проведенні досліджень є:

- законодавчі та нормативні акти та програмно-методичні документи

з питань освіти обдарованих дітей Департаменту освіти, а також міністерств освіти штатів та територій Австралійського Союзу;

- документи спеціальних засідань з проблем освіти обдарованих дітей у Сенаті Австралійського Союзу;

- методичні рекомендації, видання педагогічних організацій, наукові праці навчально-методичних центрів та громадських організацій (Асоціації обдарованих дітей штатів і територій Австралії);

- матеріали форумів різного рівня, на яких розглядаються нагальні питання підготовки майбутніх вчителів, підвищення кваліфікації вчителів-практиків або їх перепідготовка для роботи з обдарованими дітьми;

- вітчизняна та зарубіжна науково-педагогічна періодика: журнали «Обдарована дитина», «Освіта України», «Вопросы психологии», «Психология мышления», «Завуч», а також «Australasian Journal of Gifted Education» (Австралійський журнал навчання обдарованих дітей), «Gifted Child Quarterly» («Щоквартальник для обдарованої дитини»), «Bailey Australian Journal of Education» («Австралійський журнал освіти Бейлі»), «Gifted Child Today» («Обдарована дитина сьогодні»), «Australian Journal of Teacher Education» («Австралійський журнал вищої освіти»); «Roeper Review» («Огляд Роепера») та ін.;

- науково-педагогічні роботи австралійських, західноєвропейських і американських вчених-педагогів;

- вітчизняні науково-педагогічні публікації, що присвячені аналізу системи сучасної освіти обдарованих дітей;

- педагогічні, філософські, соціологічні словники, енциклопедії, довідники, видані в Україні і за кордоном;

- Закони України, законодавчі та нормативно-правові акти, матеріали науково-практичних конференцій і семінарів, монографічна та періодична література вітчизняних та зарубіжних науковців, ресурси мережі Інтернет, власні дослідження й розробки за темою дисертаційного дослідження.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* в Україні визначено історичні передумови, що призвели до усвідомлення політиками та науково-педагогічною громадськістю Австралійського Союзу необхідності освітньої підтримки обдарованих дітей в якості соціально значущої мети; виконана періодизація освіти обдарованих австралійських дітей, що обумовлена науково-технічним та економічним прогресом (I етап – з 1932 року, коли відкрились перші «перспективні класи» для обдарованих у Штаті Новий Південний Уельс, до 70-х років XX століття; II етап – з 1979 року до нашого часу);

- *уточнено* понятійно-категоріальний апарат, зокрема такі ключові поняття, як «обдарованість» і «талант». Запропоновано вважати обдарованість як володіння і застосування видатних природних здібностей хоча б в одній галузі людської діяльності, які дозволяють увійти в 10% кращих серед однолітків, а талант – як видатне вміння особистості систематично розвивати свої здібності, так звані компетенції (знання й уміння), хоча б в одній сфері людської діяльності, які дозволяють їй увійти в 10% кращих серед однолітків, що активно займаються в такій самій галузі. Виявлено та розглянуто концепції обдарованості, на яких ґрунтуються підходи до ідентифікації і навчання обдарованих дітей в системі освіти Австралії, головною з яких є диференційована модель обдарованості й таланту Ф. Ганьє;

- *удосконалено* характеристики стосовно основних напрямів та засобів роботи з обдарованими дітьми в системі шкільної та додаткової освіти Австралії, а саме: диференціація навчальних програм, можливість групування обдарованих дітей, прискорення (якнайшвидший вступ до початкової школи, перехід в наступний клас екстерном, прискорене вивчення предмета, вступу до університету в ранньому віці), прискорення та збагачення (більш швидкий темп вивчення навчального матеріалу при збільшенні обсягу навчального матеріалу) та ін.; виявлені механізми, що забезпечують функціонування і розвиток освітньої підтримки

обдарованих дітей, такі як: індивідуалізація навчання, спеціальні програми, селективні класи і школи, проектна робота, підвищення кваліфікації вчителів тощо;

- *подальшого розвитку* набуло дослідження проблем, що стримують становлення цілісної системи освіти обдарованих дітей в Австралійському Союзі, а саме: системно-організаційна нестабільність програм освіти обдарованих, професійна компетентність вчителів, негативне ставлення до високих інтелектуальних здібностей, недостатня розвиненість інфраструктури для можливості системної підтримки обдарованих дітей, що проживають у сільських і віддалених районах, та розглянуто підходи до їх розв'язання.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що вона сприяє подальшій розробці теоретичних положень, необхідних для вирішення завдань психолого-педагогічної підтримки обдарованих і талановитих дітей в Україні, адже на матеріалі наукових робіт, публікацій та законів Австралійського Союзу узагальнено і систематизовано науково-теоретичні основи та практичний досвід діяльності з ідентифікації, навчання, виховання й розвитку обдарованих дітей в австралійській системі загальної та додаткової освіти.

Практичне значення роботи зумовлене тим, що матеріали дослідження можуть бути використані в практичній роботі загальноосвітніх шкіл та закладів додаткової освіти з обдарованими і талановитими дітьми в Україні. Їх можна застосувати при розробці освітніх програм підготовки та підвищення кваліфікації фахівців для роботи з обдарованими дітьми. Результати дослідження також сприятимуть збагаченню змісту навчальних курсів з загальної та порівняльної педагогіки, історії освіти і країнознавства. Представлені в роботі теорія і практика освітньої підтримки обдарованих дітей в Австралії, які базуються на західноєвропейській та американській моделях, а також на історично обумовлених етнокультурних особливостях життя

соціуму, можуть слугувати орієнтиром при розробці регіональних програм модернізації навчання і розвитку обдарованих дітей України. Розроблено методичні рекомендації щодо використання позитивного австралійського досвіду роботи з обдарованими дітьми в Україні, серед яких: приклади форми ведення моніторингу їх навчання, зразковий план роботи з обдарованими дітьми, категоризація основних напрямків роботи з такими дітьми, приклади комплектів тестів для виявлення високих розумових здібностей.

Особистий внесок здобувача полягає у наукових дослідженнях, що були проведені та висвітлені автором у дисертаційній роботі. Наукові ідеї, положення, висновки і пропозиції щодо поліпшення стану освіти обдарованих дітей в Україні, належать особисто автору і є його науковим внеском. Отримані дисертантом результати досліджень знайшли відображення в опублікованих автором роботах.

Апробація результатів дисертації. Дослідження оприлюднювалися й обговорювалися науковою спільнотою на *міжнародних* науково-практичних конференціях, зокрема: XV Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогічна освіта: історія, технології, педагогічна майстерність, професіоналізм» (Миколаїв, 2013); Міжнародній науково-практичній конференції «Формування компетентностей обдарованої особистості в системі освіти» (Севастополь, 2013); X Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні педагогічні технології і освітні системи XXI століття» (Кіровоград, 2013), Міжнародній науково-практичній конференції «Парадигми сучасної освіти і науки: теорія, методика і практика» (Кіровоград, 2013), XXXIX Міжнародній науково-практичній конференції «Якість вищої освіти: чинники формування конкурентоспроможності випускників» (Полтава, 2014), IV Міжнародній науково-практичній конференції студентів і молодих учених «Дитинство. Освіта. Соціум» (Київ, 2015), Ювілейній XX Міжнародній науково-

методичній конференції «Управління якістю підготовки фахівців» (Одеса, 2015).

Результати дисертаційного дослідження у навчально-методичну діяльність Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти та Миколаївського регіонального центру Інституту обдарованої дитини (довідка № 767/13-07 від 26.05.2016р.); навчально-виховний процес Миколаївської гімназії № 4 (довідка № 208 від 25.05.2016р.) та Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 07-10/718 від 11.05.2016р.).

Публікації за результатами виконаних досліджень. Основні ідеї, положення та результати досліджень висвітлені в 14 опублікованих роботах, з них 7 статей у наукових фахових виданнях, 1 стаття у зарубіжному фаховому виданні, 1 стаття у науковому виданні, 5 – у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (265 найменування, у тому числі 209 – іноземні) і додатків. Загальний обсяг роботи становить 288 сторінок комп'ютерного тексту, з яких основного тексту – 218 сторінок. У дисертації представлено 6 таблиць, 2 рисунка, 12 додатків на 43 сторінках.

РОЗДІЛ 1

СИСТЕМА ОСВІТИ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ В АВСТРАЛІЇ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Суспільно-історичні та організаційно-педагогічні умови становлення та розвитку освіти обдарованих дітей в Австралії

Австралія (лат. *austrālis* — «південний») – країна площею 7 692 024 км² у Південній півкулі Землі на Австралійському материку, острові Тасманія та багатьох невеликих островах Індійського і Тихого океанів, є шостою державою за площею в світі. Вона має тринадцяту за розміром економіку у світі і займає шосте місце в світі за ВВП з розрахунку на душу населення. З другим за величиною індексом розвитку людського потенціалу Австралія займає високе місце в багатьох сферах, таких як якість життя, здоров'я, освіта, економічна свобода, захист громадянських свобод і політичних прав. Австралійський Союз (англ. *Commonwealth of Australia*) було утворено 1 січня 1901 року, коли шість англійських колоній стали федерацією. Згідно з рішенням австралійського уряду від січня 1976 року за межами країни держава має назву Австралія, а усередині країни – Австралійський Союз. Австралія складається з шести штатів та двох материкових територій: Вікторія (VIC), Західна Австралія (WA), Квінсленд (QLD), Новий Південний Уельс (NSW), Тасманія (TAS) і Південна Австралія (SA), Північна територія (NT) і Територія федеральної столиці (ACT). Населення становить 24 454 202 чоловік (2016), більшість з яких проживає в містах на східному узбережжі. До перших європейських поселенців у XVIII столітті територію країни населяли австралійські аборигени упродовж 40 тисяч років [1].

Система освіти Австралії бере початок з перших шкіл, відкритих в Сідней в кінці XVIII століття і має англосаксонське коріння, адже в 1788 році до австралійського берега пристали судна з першими англійськими поселенцями. Всього лише за два століття Австралія пройшла шлях від

місця заслання ув'язнених до промислово розвиненої держави з одним із найвищих рівнів життя у світі.

Обов'язкова безкоштовна світська початкова освіта була введена в період з 1872 по 1908 роки у всіх шести штатах, на додаток до добре забезпечених незалежних церковних шкіл. Штат Вікторія, який прийняв у 1872 році Закон про освіту, був першою британською колонією, що започаткував безкоштовну світську освіту. Відвідування школи стало обов'язковим для всіх дітей у віці від шести до п'ятнадцяти років [67, 34]. В той час навчальні програми відрізнялись одноманітністю, а стандарти успішності учнів визначались обов'язковим мінімумом знань – з читання, письма та арифметики. Таким чином, як зазначає австралійський дослідник Едді Браггетт, «перевага віддавалася однаковості і традиціоналізму. Індивідуальні відмінності применшувалися або зовсім ігнорувалися; класи набиралися за принципом, що всі діти здатні освоїти однаковий обсяг знань за однаковий проміжок часу; єдиний метод навчання застосовувався для всього класу» [73, 10]. До 20-х років ХХ століття «австралійська державна освіта практикувала ідеї однаковості для навчальних курсів, стандартів, методів і підручників» [246, 34]. І все ж, обов'язкова освіта, що була на той час в Австралії, надавала можливість забезпечити розвиток здібностей тих, хто раніше не міг розкрити свої таланти. Головний інспектор з освіти штату Квінсленд в 1912 році наголошував, що однією з функцій загальної освіти була турбота про «приховані зародки геніальності, які інакше б загинули, не розвинувшись, або народилися та животіли непоміченими в бідності і незахищеності» [168, 37].

Подальша державна освіта після закінчення середньої школи була платною і доступною тільки привілейованим класам. Талановита молодь з високим рівнем інтелекту все ж отримувала протекцію з боку держави, хоча стан формальної державної освіти в Австралії того періоду австралійський вчений А.Баркан характеризував як «досить середньої якості, а не високого рівня» [60, 42].

Тільки починаючи з 1904 року, коли у Франції вчені А. Біне та Т. Симон розробили тести для вимірювання ступеня розумової відсталості дитини (потім ці методики стали використовувати для визначення обдарованості) [6], та коли широкий діапазон індивідуальних особливостей серед дітей став очевидним, виникла ідея створення спеціальних освітніх установ для обдарованих. В 1924 році шість міністрів державної освіти різних штатів Австралії вирішили, що з боку освітньої політики було б логічно зібрати разом дітей з розумовими здібностями набагато вище середнього рівня, оскільки дитина з надзвичайними здібностями часто нудьгує в звичайному класі, бо їй не надають таких завдань, які б відповідали її розумовому потенціалу. Міністри також дійшли згоди, що діти з видатними розумовими здібностями повинні навчатися разом у спеціальних класах, де буде значно більше можливостей для розвитку їх талантів [73, 11].

Штат Новий Південний Уельс, який був найбільш прогресивним в сфері освіти порівняно з іншими австралійськими штатами, у 1932 році ініціював відкриття так званих «перспективних класів» («opportunity classes») для навчання обдарованих учнів в середніх школах та їх подальшої підготовки до університетської освіти. В такі селективні класи можна було потрапити на п'ятому або шостому році навчання в школі на основі результатів тестування, а також рекомендацій вчителів. Такі класи і школи існують у цьому штаті і сьогодні. Разом з «перспективними» класами у Новому Південному Уельсі відкривалися і селективні середні школи, в які відбирали найбільш здібних учнів з академічних дисциплін, таких як математика, англійська мова, точні і гуманітарні науки. При цьому неакадемічні здібності (конструктивно-технічні, музичні, спортивні тощо) не враховувалися. Тому не дивно, що професійно-технічні навчальні заклади були мало залучені до системи розвитку обдарованої молоді. Інші штати, такі як Західна Австралія або Тасманія, взяли приклад зі штату Новий Південний Уельс і теж запропонували спеціальні класи для

обдарованих, але пізніше вони були закриті.

У 1938 році відсоток дітей, які продовжили навчання в середніх навчальних закладах, становив 20% в Новому Південному Уельсі і 3% – в Квінсленді [73], так як для переходу з початкової школи в середню необхідно було скласти вступні іспити з високими вимогами. Дворівнева система державної середньої освіти стала стандартом, який був спрямований на розвиток різних талантів і здібностей дітей [73, 15]. Середні школи давали їм академічні знання, а професійно-технічні школи займались професійною підготовкою. Ті, хто продовжував середню освіту, демонстрували здібності як в академічній, так і в професійній сфері.

Після Другої Світової війни уряд Австралії відзначив важливу роль освіти в післявоєнному економічному розвитку країни. Стали відкриватися нові навчальні заклади. У період з 1948 по 1975 рік кількість університетів збільшилася з шести до дев'ятнадцяти, а число учнів зросло з 32 000 до 148 000 [42]. Система освіти в Австралійському Союзі в післявоєнний період передбачала після закінчення початкової школи диференціацію учнів, розподіляючи їх в гуманітарні або математичні класи.

В 1950-х роках впровадження загальноосвітніх шкіл замість дворівневої структури середньої освіти призвело до того, що державні середні школи повинні були навчати всіх учнів, об'єднаних у класи за віком, незалежно від здібностей, майбутнього фаху чи рівня розвитку. Це було наслідком зрівняльної політики «освіти для всіх», що надавала перевагу концепції групуванню саме за віком замість об'єднання учнів з однаковими розумовими здібностями. Навчальна програма знову була зорієнтована на середнього учня. Зусилля з задоволення індивідуальних вимог були спрямовані лише на допомогу дітям з особливими потребами, з порушеною здатністю до навчання, представникам національних меншин та вихідцям з бідних сімей. Ставлення австралійських педагогів до обдарованих дітей у цей період коливалося від переконання, що вони і так досягнуть успіху в засвоєнні обов'язкової програми навчання і, як

наслідок, не вимагають спеціальних умов, до усвідомлення того, що вони мають особливі потреби у навчанні, для задоволення яких необхідні якісно інші, окремі програми. Тим не менш, офіційна політика в галузі освіти не підтримувала створення спеціальних умов для навчання обдарованих дітей, що призвело до блокування проблеми їх освітньої підтримки аж до вересня 1975 року [121, 12].

У 1975 році близько 25 австралійських педогогів взяли участь у першій Всесвітній конференції в Лондоні, присвяченій обдарованим дітям, що надало поштовх до утворення руху на підтримку таких дітей в Австралії. На її заключному засіданні багато учасників стали засновниками Всесвітньої Ради обдарованих і талановитих дітей, яка стала глобальною організацією для пропаганди освіти обдарованих [160, 3]. Незважаючи на очевидну амбівалентність стосовно освітніх потреб обдарованих дітей, протягом чотирьох років у всіх штатах утворилися асоціації для лобіювання розробки спеціальних шкільних програм для обдарованих і талановитих дітей. Незабаром було ініційовано створення розвиваючих програм вихідного дня та позашкільних заходів, видання спеціальних журналів, забезпечено можливість отримання телефонних консультацій, а також організовано зустрічі та конференції для зацікавлених батьків і педагогів. Поступово урядами штатів була впроваджена новітня політика освіти обдарованих дітей, на основі якої почали з'являтися різноманітні програми для їх навчання.

Ще в 1973 року у Законі про шкільну освіту (розділ 13, пункт 4g) уряд Австралії розглядав доцільність створення спеціальних освітніх можливостей для дітей, які демонструють свої здібності в конкретних дисциплінах, у тому числі в точних науках, літературі, мистецтві або музиці. Однак, у зв'язку з тим, що відповідальність за освіту несли уряди окремих штатів і територій, на загальнонаціональному рівні політика по відношенню до обдарованих і талановитих не координувалась. На прийняття рішень продовжували впливати заяви державних політиків з

приводу несумісності таких понять, як рівність освіти і диференційовані програми навчання. Крім того, програмні рішення стримувались обмеженими фінансовими ресурсами [135, 79].

У січні 1977 року урядом була офіційно затверджена політика освіти обдарованих дітей, яка призвела до створення у штаті Вікторія Робочої групи з навчання обдарованих дітей у середній школі (Gifted Children Task Force Secondary Schools Division) [206, 63]. Ця Робоча група прийняла за основу визначення «обдарованості» і «таланту», сформульованим тодішнім головою Департаменту Освіти США Сідні Марландом в своєму звіті в американському Конгресі в 1972 році, та включила ще поняття «потенціал». Отже, в цьому штаті термін «талановитий» відносився до дітей з видатними здібностями або потенціалом в одній галузі, а «обдарований» – до дітей з видатними здібностями або потенціалом у декількох сферах. Діяльність Робочої групи призвела до виникнення інноваційних «кластерних» груп (кластерна група – це 5-6 обдарованих і талановитих дітей, які навчаються в гетерогенному класі, вчитель якого має спеціальну підготовку для роботи з обдарованими дітьми), розробки програм наставництва та прискорення в мельнбурзькій школі-інтернаті, а також до початку публікацій визначних праць про виховання обдарованих у фаховій літературі [71, 13]. Метою цієї Робочої групи було також дослідження навчальних планів та освіти обдарованих учнів у середній школі [206, 65]. Це був період початку масової підтримки освіти обдарованих дітей, що дав поштовх розвитку формальних асоціацій з підтримки обдарованих і талановитих дітей в Австралії [71, 15]. Вони були сформовані батьками, що діяли в якості захисників своїх дітей, високим освітнім вимогам яких чинився опір [60, 42].

У штаті Західна Австралія в 1978 році Міністерство освіти затвердило програму «Обдаровані і талановиті діти в школах Західної Австралії», яка підтримувала необхідність ідентифікації обдарованих дітей, впровадження новітніх програм для збагачення шкільних курсів для їх навчання і навіть

відкриття селективних шкіл для таких дітей з певних предметів. Проте, хоч Міністерство і підтримувало навчання обдарованих дітей та визначило напрями розвитку освіти в цій галузі, ці діти не виділялися в окрему категорію, а їх навчання проводилось у звичайному класі [223, 17].

У штаті Південна Австралія в першій половині 1970-х років почали з'являтися класи з гнучким навчальним планом, обдарованих дітей стали групувати за здібностями, а не за віком; також стало популярним спільне навчання таких дітей. В цей період виникла ідея освіти, адаптованої до широкого кола здібностей учнів, у зв'язку з чим усі шкільні програми зазнали суттєвих змін [135, 117].

У штаті Квінсленд в 1970-х роках також не існувало окремої політики освіти обдарованих дітей. Спеціальні програми не розроблювались і не впроваджувались довгий час [92, 235].

Реформування системи освіти в штаті Квінсленд розпочалося після доповіді Редфорда, в якій було рекомендовано проведення внутрішньошкільної системи оцінювання замість зовнішнього незалежного тестування в молодших і старших класах середньої школи. В штаті було відкрито кілька спецшкіл та спецкласів для таких дітей. Наприклад, в 1975 році у муніципальній школі Габбінбар (м. Тувумба, штат Квінсленд) був відкриті спецкласи для обдарованих дітей, в які зібрали дітей різного віку (з першого по сьомий клас), відібраних за результатами тестування шкільними педагогами та регіональним департаментом освіти. Програма навчання в спецкласі була націлена на розвиток розумових здібностей та навичок самостійного навчання, вивчення таких мов, як німецька, індонезійська і есперанто. Спецкласи проіснували до 1981 року, і були розформовані, коли відбулася зміна педагогічного колективу. Адміністрація школи без особливого успіху намагалася замінити спецкласи факультативними заняттями для обдарованих дітей. Весь час свого існування спецкласи вважалися скоріше радикальним експериментом, ніж зразком для наслідування іншими школами.

Спецкласи піддавалися критиці не через якісь зафіксовані порушення, а скоріше через несумісність із світоглядами опонентів. Школа Габбінбар була школою нового типу, де випробовувалися інноваційні методи викладання. Учні набиралися в основному з сімей робітників, в колишніх школах вони нерідко мали проблеми з поведінкою, труднощі соціального та психологічного характеру. Директор школи Колін Крейн був педагогом-новатором, що відрізнявся від своїх консервативних колег, які не прагнули змінювати старі методи роботи. Школа мала міцні професійні зв'язки з педагогічним коледжем інституту прогресивної освіти Дарлінг Даунз [135, 89].

Вчителі школи Габбінбар час від часу брали участь у бурхливих дискусіях про потреби класів для обдарованих учнів, але остаточне рішення залишалось за директором, який пізніше став членом постійного комітету Департаменту освіти з навчання обдарованих дітей, а потім – секретарем австралійської Асоціації обдарованих і талановитих. Негативне ставлення більшості педагогічного колективу до його програмних рішень призвело до того, що учні спецкласів опинились ізольованими як морально, так і територіально, коли їм виділили приміщення в дошкільному корпусі, відокремленому від основних будівель, в яких була розташована початкова школа.

Створенню спецкласів у школі Габбінбар сприяв цілий ряд об'єктивних причин, але своє існування вони припинили тільки через одну – відсутність достатньої кількості педагогів-одномумців. Важливо відзначити, що незважаючи на ці проблеми, більшість учнів, які навчалися в спецкласах, розглядали їх як самий важливий етап своєї освіти. Експеримент Габбінбар продемонстрував існуючі нагальні проблеми для тих, хто прагнув впроваджувати інноваційні підходи в освіті, особливо для обдарованих.

В той же час у штаті Новий Південний Уельс продовжували існувати спеціальні класи для обдарованих учнів на двох останніх роках навчання в

початковій школі (5-6 клас), незважаючи на намагання їх закрити. Ці класи, відомі як «перспективні класи» («*opportunity classes*») були створені ще в 1932 році і залишаються основним компонентом політики цього штату для обдарованих дітей. Їх кількість постійно збішується, що надає можливість учням з маленьких містечок штату долучитись до навчання за спеціальними програмами для обдарованих дітей; також продовжують функціонувати і селективні середні школи [155, 7].

У штаті Тасманії не існувало визнання щодо особливих потреб обдарованих дітей. Це було пов'язано з прихильністю австралійської системи освіти до концепції егалітаризму (фр. *égalité*, від фр. *égalité* — рівність), що пропонує створення суспільства з рівними можливостями з управління та доступу до матеріальних благ всім його членам, і згідно якій освіта повинна слугувати соціальним цілям.

Ситуацію в Північних територіях австралійський дослідник Е. Браггетт характеризував таким чином: «В результаті певних географічних, демографічних та адміністративних умов у Північній території в 1970-х роках створився потужний егалітарний рух, що не надавав обдарованим і талановитим дітям високих пріоритетів» [73, 176].

У австралійському Федеральному столичному окрузі, незважаючи на серйозні реформи системи освіти, проблемам обдарованих дітей також приділялось небагато уваги. За дослідженням Браггетта, на запит Австралійської ради з освіти щодо заходів для обдарованих дітей, Тимчасова шкільна комісія встановила, що жодних особливих дій для виховання обдарованих дітей у державних дошкільних установах, початкових і середніх школах не передбачено [73, 197]. Як і у Південній Австралії, у Федеральному столичному окрузі були запроваджені класи відкритого планування, при цьому вважалось, що принцип уваги до кожного учня одночасно задовольняє і потреби обдарованих дітей.

У другій половині 1970-х відбулась дуже важлива подія світового рівня. В 1975 році була створена Всесвітня Рада з питань обдарованих і

талановитих дітей. Новостворена Всесвітня Рада вирішила проводити міжнародні конференції кожні два роки і, починаючи з 1979 року, австралійці почали брати участь у цих конференціях. На першій конференції, на якій була заснована Рада, одного з австралійців було обрано у Виконавчий комітет Всесвітньої Ради. Це був час, коли Асоціації для обдарованих і талановитих дітей почали створюватись по всій Австралії, деякі з яких були державними [74, 39].

Перша національна конференція з освіти обдарованих і талановитих дітей була проведена в Мельбурні в 1983 році, а двома роками пізніше, 17 травня 1985 року, була створена Австралійська асоціація з освіти обдарованих і талановитих дітей (Australian Association for the Education of the Gifted and Talented) [135, 42]. З того часу навчання обдарованих дітей було включено в освітню програму кожного штату, з поглибленим вивченням дисциплін в рамках базової шкільної програми (індивідуальні або групові заняття) як найбільш поширений варіант. В Австралії у 1996 році школи відвідували три мільйона учнів [254, 5]. Якщо прийняти визначення обдарованості визначення голови Департаменту Освіти США Сідні Марланда (S. Marland), що «обдаровані і талановиті діти – ті, що визначені кваліфікованими особами, і які через видатні здібності здатні до високої продуктивності» [169, 14], а це 3-5 % дітей, то, вважаючи за максимум 5%, це складало близько 150 000 учнів – приблизно стільки обдарованих дітей навчалось в Австралії [263, 76]. Тим не менш, небагато таких дітей в той час мали можливість отримувати спеціальне поглиблене навчання на постійній основі.

У другій половині 1980-х років національні та державні асоціації розширювали свою діяльність. Державні та національні конференції з питань освіти обдарованих, що почали проводитися, надавали вчителям і батькам можливості набуття досвіду і опрацювання нових розробок під час їх відвідувань. У школах швидко виник підвищений інтерес до обдарованих учнів і збільшилась кількість досліджень методик їх навчання

[260, 15]. Головною подією стало проведення в VIII Всесвітньої конференції з освіти обдарованих і талановитих дітей (Сідней, 1989). Вона виявилася неоціненним джерелом інформації для вчителів Австралійського Союзу і дозволила розкрити погляди багатьох провідних експертів в цій галузі [130].

У 1985 році уряд Австралії доручив комітету Сенату вивчити стан та якість шкільної освіти для обдарованих і талановитих дітей по всім штатам і територіям. Після перевірки сенатори були стурбовані отриманими результатами. В своїй доповіді вони відзначили низький рівень і якість освіти обдарованих і зазначили, що «багато академічно талановитих дітей не тільки не можуть реалізувати свій потенціал, але навіть у великій кількості залишають навчання у школі» [207, 5]. У доповіді робиться висновок, що «більшість австралійських шкіл ніяким чином не забезпечує навчання обдарованих дітей» [207, 82], і що обдаровані діти є однією з найбільших категорій учнів країни, що обділені освітніми можливостями. Основними зауваженнями комітету Сенату були: низький рівень педагогічних курсів з поглибленої освіти, що пропонували університети та коледжі, нездатність їх підготувати студентів педагогічних навчальних закладів для виявлення та навчання обдарованих дітей, а також небажання австралійських вчених брати участь у дослідженнях з виховання обдарованих дітей. Сенатори в 1981 році схвалили попередній негативний звіт Шкільної комісії Співдружності: «Нечисленність австралійських досліджень і відсутність будь-якої реальної спроби опанувати й інтерпретувати зарубіжні дослідження ... означає, що гіпотези і програми розробляються, спираючись на порожні бази даних» [91, 47].

Комітет Сенату також був стурбований відсутністю обізнаності вчителів, що обдаровані учні інколи мають низьку академічну успішність, а також небажанням директорів шкіл визнавати наявність обдарованих учнів у своїх школах. Базуючись на своїх зауваженнях, Комітет розробив рекомендації Федеральному уряду, в яких визначив, що обдаровані і

талановиті діти присутні в усіх прошарках суспільства, і тому навчальні програми педагогічних навчальних закладів і курси підвищення кваліфікації вчителів мають включати достатню інформацію про особливості виявлення обдарованих дітей, зокрема із національних меншин та знедолених груп, для вчасної та адекватної ідентифікації таких учнів. Комітет також рекомендував розробити та розповсюдити відео та інші навчальні матеріали для допомоги обдарованим дітям в географічно ізольованих місцевостях [91, 169].

Однак, через існуючі егалітарні настрої в австралійському суспільстві, які були налаштовані проти розвитку спеціальних освітніх програм для обдарованих, доповідь не мала значного впливу на парламент. А Федеральному уряду знадобився цілий рік, щоб доповісти, що всі необхідні заходи для освіти обдарованих дітей вже здійснені, але кінцева відповідальність лежить на окремих штатах.

Освіта для академічно обдарованих дітей поліпшилася, починаючи з кінця 1980-х років, коли відбулися значні зміни в ставленні австралійського суспільства до них. Кожний штат розробив свою політику у галузі навчання обдарованих дітей, програми навчання таких дітей набули більш широкого розвитку, а університети в декількох штатах запропонували лекції з виховання обдарованих і талановитих дітей для старшокурсників. Деякі університети, такі як Університет Нового Південного Уельсу та університет Чарльза Стерта, ввели ще й аспірантські програми, що спеціалізуються на освіті обдарованих дітей [165, 358].

З 1990 року кожний штат переглянув або запровадив нову політику та стратегію освіти, що призвело до помітного збільшення заходів для обдарованих і талановитих учнів. Сьогодні обдаровані діти всієї Австралії навчаються за інноваційними програмами.

В Австралії Федеральний уряд, більшість штатів і територій вкладають значні кошти на підвищення наукової освіти і, зокрема, на підтримку найбільш обдарованих дітей. Ці дії розглядаються як значний

внесок у подальший розвиток технологічного суспільства наступного покоління.

У квітні 1996 року Австралійська асоціація з освіти обдарованих і талановитих випустила меморандум «Австралійське майбутнє», в якому визначено три основні тези щодо надання підтримки обдарованим:

- процвітання Австралії залежить від її здатності визнавати і розвивати в різноманітних проявах обдароване і талановите населення;
- діти з видатним потенціалом і винятковими здібностями є у всіх соціокультурних групах по всій Австралії;
- розробка конкретних стратегій, програм та положень та їх здійснення відіграють важливу роль у стимулюванні та підтримці обдарованих дітей [259, 47].

Процвітання країни залежить від освіченості населення, а також від лідерів, які створюють нові знання в ключових галузях і можуть зробити внесок у вирішенні проблем, що постануть перед суспільством в майбутньому. Австралійський уряд і ряд штатів визнали необхідність покращення викладання наукових дисциплін для виховання працівників з інноваційними підходами або мисленням. Охопити цим підходом усе населення – непросте завдання для педагогів та політиків. Красномовним прикладом є дослідження австралійського науковця Р. Беттерхема, в якому він підтримав наукову грамотність: «Австралія повинна надавати поглиблене вивчення наукових дисциплін таким чином, щоб наші діти мали можливість краще зрозуміти світ, що швидко змінюється навколо них, а також змогли продовжити свою кар'єру в науці, техніці та технології. Успіх економіки Австралії залежить від висококваліфікованих фахівців, науково грамотної робочої сили, які мають отримувати міцні знання протягом початкової та середньої школи» [61, 49].

Основні цілі наукової освіти в Австралії визначили також австралійські вчені Д. Гудрем, М. Геклінг і Л. Ренні, а саме: підвищити наукову грамотність, яка є вищим пріоритетом для всіх громадян та

допомагає зрозуміти навколишній світ, залучатися до обговорення наукових проблем, бути критичними щодо заяв, зроблених іншими науковцями, спроможними ставити питання та робити науково обґрунтовані висновки, приймати оптимальні та виважені рішення щодо довкілля, власного здоров'я і благополуччя [132, 10].

Австралійські учні з року в рік показують високі результати в міжнародних олімпіадах. У 1999 році проводилось дослідження рівня знань точних та природничих наук серед учнів 8-х класів різних країн, за результатами якого Австралія зайняла сьоме місце. Незалежне міжнародне тестування учнів свідчить, що австралійські учні є найбільш науково грамотними у світі; кращий рейтинг є лише в учнів з Японії і Південної Кореї.

У своєму дослідженні австралійські вчені Д. Гудрем, М. Геклінг і Л. Ренні однак виявили, що освітня система Австралії розробила сучасну і прогресивну програму для наукової школи, але існує значний розрив між розробленим в ідеалі навчальним планом та фактичною його реалізацією [132, 15]. З ними погоджується Р. Беттерхем, який зазначив, що наука, техніка і технологія в Австралії знаходяться не в найкращому стані. Він підкреслив, що шкільна програма повинна стати більш захоплюючою і має сприяти творчим, інноваційним підходам до вирішення проблем [61, 51]. Одним із найважливіших серед них є виховання талантів з перших років навчання у школі.

Забезпечення поглибленої програми для учнів з винятковими інтелектуальними здібностями – позитивна ініціатива Сенату Австралійського Союзу, який намагається забезпечити рівність можливостей у задоволенні потреб обдарованих дітей. Розробка поглиблених програм в системі освіти Австралії ретельно і зважено здійснюється разом з плануванням, моніторингом та оцінюванням. Багато програм для обдарованих дітей створені на основі підвищення рівня навчання або переведення учнів до наступного класу, адже обдаровані діти

швидко засвоюють нові знання.

У квітні 1999 року у місті Аделаїда (штат Південна Австралія) відбулось десяте засідання Міністерської Ради Австралійського Союзу з освіти, працевлаштування, навчання та справах молоді (МСЕЕТУА), де була прийнята Аделаїдська декларація, в якій були сформульовані нові національні цілі освіти Австралійського Союзу XXI століття [240].

В цій Декларації наголошується, що майбутнє Австралії залежить від кожного громадянина, який має необхідні знання, навички та цінності для продуктивного і корисного життя в освіченому, справедливому та відкритому суспільстві. Висока якість шкільного навчання має величезне значення, а національні цілі з надання освітянських послуг відкривають широкі шляхи для керівництва школи та органів управління освіти в забезпеченні якісного навчання учнів [240, 74].

Аделаїдська декларація визнавала потенціал усіх молодих людей в навчанні і роль освіти в його розвитку. Вона також підтверджувала роль батьків як перших наставників своїх дітей та центральну роль вчителів у процесі навчання. В ній йдеться, що навчання забезпечує основу для інтелектуального, фізичного, соціального, морального, духовного та естетичного розвитку молодих австралійців. Сприятливе навчальне середовище сприяє розвитку почуття самоповаги учнів, ентузіазму для навчання та оптимізму на майбутнє. Декларація рекомендувала уряду встановити державну політику, яка б сприяла прагненню до досконалості, надавала широкий спектр освітніх можливостей, гарантувала права всіх дітей отримати якісну освіту, підвищувала економічне використання державних ресурсів і підтримувала внесок навчання в соціально згуртоване і культурно багате суспільство [240, 74].

Загальні та узгоджені цілі шкільної освіти лягли в основу для спільних дій урядів усіх штатів і територій, Центрального уряду Австралійської Співдружності в рамках їх конституційної відповідальності за навчання, неурядових шкільних організацій та всіх тих, хто бажав на національному

рівні поліпшити якість навчання для молодих австралійців. Для досягнення цих загальних і узгоджених цілей освіти було поставлені наступні завдання:

- зміцнення ролі шкіл як навчальних співтовариств, де вчителі, учні та їхні сім'ї працюють у партнерстві з представниками бізнесу, промисловості і широкої громадськості;
- підвищення статусу і якості вчительської професії;
- продовження створення навчальних програм і відповідних систем оцінювання, акредитації та перевірки, які сприяють високій якості навчання та є національно визнаними;
- підвищення суспільної довіри до шкільної освіти за допомогою чітких і виправданих стандартів, що регулюють поліпшення рівня освітніх досягнень учнів, а також через ефективність, результативність і рівність прав у навчанні [240, 74].

Згідно Аделаїдської декларації, навчання має повністю розвинути таланти та потенціал всіх дітей, щоб у майбутньому вони змогли зробити вагомий внесок у соціальний, культурний та економічний розвиток Австралії на регіональному та національному рівнях. Після закінчення школи учні повинні:

- володіти вміннями та навичками аналізу та вирішення проблем, вміти обмінюватись ідеями, інформацією з метою планування і організації діяльності та співпраці з іншими;
- набути такі риси, як впевненість у собі, оптимізм, високе почуття власної гідності і прагнення до особистої досконалості для реалізації свого потенціалу як члена сім'ї та суспільства;
- вміти висловлювати критику; мати відповідальність у питаннях моралі, етики та соціальної справедливості, а також здатність приймати раціональні, обґрунтовані рішення та бути відповідальними за свої дії;
- володіти навичками для працевлаштування і розуміти правила поведінки у робочому середовищі;

- мати декілька варіантів побудови кар'єри, уявляти шляхи досягнення кар'єрних цілей через подальшу професійну освіту, через підвищення кваліфікації без відриву від роботи та через навчання протягом усього життя;

- бути впевненими, творчими і продуктивними користувачами нових технологій, особливо інформаційних і комунікативних, розуміти вплив цих технологій на суспільство;

- турбуватись про навколишнє середовище, мати знання та навички для його збереження;

- вести здоровий спосіб життя, творчо і корисно використовувати вільний час.

З точки зору засвоєння навчальної програми, діти повинні:

- упродовж обов'язкового терміну навчання набути високий рівень знань та умінь шляхом засвоєння комплексної та збалансованої навчальної програми за вісьмома пріоритетними напрямками навчання (включаючи міжпредметні зв'язки між ними): мистецтво, англійська (рідна) мова, здоров'я і фізкультура, іноземна мова, математика, інші точні науки, суспільствознавство та довкілля, технологія;

- мати навички виконання обчислень, володіти грамотною мовою, щоб кожна дитина вміла рахувати, читати, писати та спілкуватися на відповідному рівні;

- брати участь у програмах з трудового навчання в старших класах середньої школи;

- бути учасниками заходів, які виховують і розвивають навички підприємницької діяльності, в тому числі тих навичок, які надають їм максимальну гнучкість і пристосовуваність у суспільстві [240, 74].

Навчання у школі має бути соціально справедливим, тому результативність шкільного навчання не повинна залежати від впливу дискримінації за ознакою статі, мови, культури та етнічної приналежності, релігії або фізичних вад дитини, а також соціально-економічного статусу

або регіону проживання [222, 158].

Останнім часом результати навчання дітей з віддалених регіонів, які мали обмежений доступ до сучасних освітніх технологій, поліпшились і збігаються з результатами решти учнів Австралії. Школярі-аборигени і мешканці островів протоки Торреса зараз мають рівний із школярами основних штатів доступ до сучасних освітніх технологій і можливостей інтернету [99, 12].

Наразі в Австралійському Союзі вже всі визнають значення культури аборигенів і жителів островів протоки Торреса для суспільства та для поліпшення зв'язків між корінними і некорінними австралійцями. Учні також розуміють важливість культурного та мовного розмаїття на австралійському континенті, мають доступ до високоякісної освіти, необхідної для завершення двонадцятирічного шкільного навчання або його професійного еквіваленту, що забезпечує чіткі і визнані шляхи для отримання роботи або подальшої освіти та професійної підготовки [99, 13].

На теперішній час структура системи освіти Австралійського Союзу тотожна системам більшості розвинених країн. Навчальний курс, фінансування і регулювання державних та приватних шкіл визначається урядом кожного штату або території. Австралійські університети підтримуються на федеральному рівні Департаментом освіти Австралії (Australian Government Department of Education), який з вересня 2013 року був перейменований в Департамент освіти, зайнятості та трудових відносин (DEEWR).

Федеральний уряд Австралійського Союзу та Департамент освіти відповідають за національну політику і програми, які допомагають австралійцям мати доступ до якісної і доступної освіти. Підтримка ж обдарованих дітей в Австралії ґрунтується на переконанні, що:

- всі учні мають право на освітні програми, які задовольняють їхні потреби;
- освіта обдарованих дітей повинна бути заснована на дослідженнях,

безперервній оцінці і поліпшенні якості;

- батьки і вчителі відіграють важливу роль у вихованні кожної дитини [253, 4].

Освітня політика Австралії передбачає, що всім обдарованим дітям необхідно створювати таке навчальне середовище, яке забезпечує їм завдання підвищеної складності та можливість удосконалювати свої здібності. Таких дітей необхідно виявляти в самому ранньому віці і регулярно відслідковувати їх досягнення, щоб бути впевненими, що їхні потреби задовольняються повною мірою. В іншому випадку обдаровані діти можуть потрапити в лави невстигаючих і навіть покинути середню школу. Шкільна адміністрація і вчителі повинні надавати підтримку позитивного емоційного розвитку таких дітей. Цього можна досягти спільною роботою вчителів та психологів, наданням необхідної допомоги, якщо учні відчувають себе ізольованими від своїх однолітків [261, 3].

Іншим важливим аспектом освітньої політики Австралії по відношенню до обдарованих дітей є заохочення до диференційованого навчального процесу, що включає добір темпу вивчення матеріалів, прискорення навчання та створення спеціальних класів. Деяким обдарованим учням пропонують індивідуальний план навчання, якщо вони ходять у звичайний клас. Для обдарованих дітей створені спеціальні школи.

При виявленні обдарованості в учня, адміністрація школи вносить відповідне коригування навчального процесу для такої дитини, щоб розвивати його здібності. Програми для обдарованих і талановитих дітей в Австралії передбачають методи, що забезпечують доступ до цілеспрямованих освітніх можливостей, що включають: диференційований курс навчання, додаткові консультації, прискорення програми навчання, формування спецкласів та груп.

Помітними ініціативами розвитку освіти обдарованих дітей в Австралії можна вважати: організовану спільно з Департаментом освіти та

Асоціацією для обдарованих і талановитих дітей штату Вікторія Міжнародну австралійську конференцію з питань навчання обдарованих дітей; інформаційний центр досліджень в галузі освіти обдарованих (GERRIC) Університету Нового Південного Уельсу – першу дослідницьку організацію в Австралії, що займається обдарованими дітьми та їх вихованням; програму допомоги аборигенам і жителям островів Північних територій, а також віртуальну школу для обдарованих дітей (VSG) – незалежний інтернет-сайт, що впроваджує поглиблені курси для обдарованих дітей та дорослих, які проводять досвідчені вчителі. На часі VSG використовується для навчання учнів в позаурочний час та особливо підходить для дітей з обмеженими можливостями або ж для обдарованих учнів, які відвідують школу без відповідних навчальних програм та не мають змоги спілкуватися зі своїми обдарованими однолітками. У цій віртуальній школі навчаються учні з шести штатів і двох територій Австралії, а також з Китаю, США, Західного Самоа, Англії, Канади, Сінгапуру та Індонезії [253, 67].

Інтерактивна технологія стала незамінним інструментом для департаментів освіти австралійських штатів. За допомогою Інтернету поширюються диференційовані програми, полегшується взаємодія з обдарованими дітьми та їх навчання, пропонується доступ до більш багатой, складної і захоплюючої ресурсної бази. Так, Міжнародний студентський проект об'єднав обдарованих учнів і студентів із 22 шкіл та університетів у штаті Вікторія за допомогою електронної пошти та Інтернету з партнерами в десятках країн для проведення спільних наукових досліджень і обговорення світових проблем, що стоять перед молоддю. Крім того, в штаті Вікторія мультимедійні програми професійного розвитку використовують інтерактивні посилання на відео з учительських семінарів та шкіл зі зразковими програмами навчання обдарованих учнів [99, 36]. Професійний рівень вчителів для обдарованих і талановитих дітей швидко зростає в останні десятиліття. У всіх штатах

з'явилися ініціативи відкриття сертифікованих курсів для вчителів обдарованих дітей. В університетах штатів Південна Австралія, Вікторія і Новий Південний Уельс створені магістратура і докторантура, які сприяють поширенню досліджень в галузі освіти і розвитку обдарованих дітей. Всі ці заходи свідчать про приділення серйозної уваги уряду Австралії освіті обдарованих дітей.

У 2016 році політика в галузі освіти демонструє незмінний інтерес Федерального уряду до забезпечення найкращих умов для обдарованих і талановитих дітей Австралії. Уряд наполегливо рекомендує керівникам навчальних закладів докласти всіх можливих зусиль до пошуку найкращих підходів для ідентифікації та підтримки обдарованих і талановитих дітей у державних школах, забезпечити кожному дитину можливістю доступу до розвиваючих програм, незалежно від соціально-економічного статусу, відповідно до рівня обдарованості та інших індивідуальних особливостей.

Зазначені заходи взаємозалежні, їх ефективність підтверджена практичними дослідженнями, і вони вважаються основними у підвищенні результативності навчання обдарованих дітей.

Отже, навчання обдарованих дітей у Австралії знаходиться в стані постійного розвитку і є віддзеркаленням того перебігу подій, які відбуваються в інших частинах світу. Сьогодні кожен з австралійських штатів і територій має ряд шкіл і громадських організацій, які підтримують обдарованих дітей і дають їм можливість проявити свої таланти. Для вчителів-практиків надаються курси підвищення кваліфікації, а деякі університети відкрили аспірантуру і докторантуру з питань розвитку обдарованих дітей. Все це допомогло створити ще більш сприятливі умови для задоволення потреб у поглибленому навчанні обдарованих і талановитих дітей в Австралії. Але щоб талант розкрився, належна взаємодія має відбуватися між учнями та їх особистим, сімейним та шкільним середовищем. Потреби обдарованих і талановитих дітей задовольняються завдяки широкому спектру ресурсів, які забезпечує

суспільство, а, з іншого боку, ефективне використання цих ресурсів ґрунтується на плідній взаємодії між людиною та її навколишнім середовищем.

1.2. Поняття «обдарованість» в філософському, психологічному та педагогічному аспектах

З давніх часів в усіх культурах виняткові здібності і таланти особистостей інтригували вчених та широку громадськість. Природа геніальності завжди цікавила людей, але незважаючи на тривалий досвід вивчення цієї проблеми, однозначної відповіді щодо зародження, видів та визначення обдарованості не існує [235, 407]. Сучасні дослідження в цій галузі пов'язані з психологією індивідуальних відмінностей.

До XIX століття такого поняття як «обдарованість» не існувало. Замість нього вживалось слово «геніальність» (від лат. «genius» – «дух»), яке уособлювало в собі поєднання людини і божества, тим самим створюючи міфічну постать. З XIX століття психологічні концепції інтелекту, творчості і мотивації іспанського філософа і лікаря Хуана Уарте («Дослідження здібностей до наук», 1575) та німецького вченого-енциклопедиста Крістіана Вольфа (здібності – це спонтанна активність душі) лягли в основу розуміння такого інтегрального явища як обдарованість [24, 9].

Давньогрецький мислитель Платон у своєму трактаті «Держава» стверджував, що геніальність – це непідвладний людині Божий дар. У той час вважалось, що вона проявляється переважно в мистецтві, а джерелом творчості є одержимість. Платон негативно відносився до розвитку обдарованості, вважаючи, що «при невідповідному вихованні найдосконаліша природа стає гіршою...» [45, 273]. Його ідеї наслідували також давньогрецькі філософи Плотін і Посідоній та давньоримський філософ Сенека.

Існувала і протилежна думка. Так, давньогрецький філософ Геракліт

вважав, що всі люди від природи розумні, але тільки незначна частина людей використовує свої здібності [2, 154]. Він наголошував на користі освіти і саморозвитку в виховуванні істинних талантів [41, 10]. Ці ідеї підтримував і Аристотель, який теж надавав великого значення вихованню, за допомогою якого, на його думку, можна розвинути зародки здібностей, що були надані людині природою. Саме Аристотель вперше наголосив на важливій ролі педагогів в навчанні обдарованих дітей, адже у них є «ознака знавця», вони більше знають, ніж ремісники, і мудріші за них, так як їх відомі причини того, що створюється [5, 66].

Відтоді суперечки стосовно божественної або земної сутності геніальності продовжувались. Упродовж XI-XII століття, завдяки євангельській притчі от Матфея (Мф. 25, 14-30), поняття «талант» (від грец. «talanton» – «вага», самої великої міри маси та найбільшої грошової одиниці Давньої Греції, Єгипту, Вавилону, Персії, Малої Азії), набуло сучасного значення міри високого ступеню здібностей. Згідно цієї притчі, хазяїн, збираючись у тривалу мандрівку, дав трьом своїм рабам, що залишались вдома: одному – десять талантів, другому – п'ять, третьому – один талант. Після повернення, він запитав їх, як вони використали свої гроші. Виявилось, що перший та другий раб значно примножили свої гроші, а третій свій один талант зарив у землю на «чорний день». Хазяїн схвалив дії своїх перших двох рабів, а у третього, лінивого, забрав навіть той один, подарований йому, талант. Сутність цієї притчі полягає в тому, що кожній людині Бог при народженні дає здібності. Одні люди розвивають свої здібності і таланти: вони вчаться, до чогось прагнуть, чогось досягають, а інші пливуть за течією часу, нічого не змінюючи у собі, тобто «заривають у землю» свої таланти, які їм подарував Бог. З тих часів і виник цей вираз [25].

В епоху Відродження, яка спиралась на ідеї античності, геніальність так само вважалась Божим даром, але великого значення надавалось волі людини та її самотворенню. Глибоке дослідження в цю епоху провів

іспанський філософ і лікар Хуан Уарте. Він висунув ідею щодо відбору дітей за обдаруваннями і обов'язкового навчання їх у тих сферах знань, до яких вони мають схильність. Саме з талановитими дітьми, їх професійним вихованням і навчанням, Х. Уарте пов'язував перспективи відродження майбутньої могутності Іспанської імперії. Його ідеї були викладені в трактаті «Дослідження здібностей до наук» (1575 р.), де перше місце віддавалось людським здібностям, особливо інтелекту, уяві та пам'яті. Х. Уарте досліджував види та ознаки обдарування, мистецтва та науки, які відповідають кожному з них [51, 22].

Основоположник емпіризму, провісник епохи Просвітництва, англійський філософ Френсіс Бекон, стверджував, що істинні знання можна отримати з чуттєвого досвіду, а обдарованість – це поєднання інтелекту, свободи волі, уяви та передбачення [9, 282]. Саме передбачення, іншими словами, інтуїції, за Ф. Беконом, є характерною рисою обдарованої людини [10, 17]. Але французький філософ Рене Декарт зі своєю концепцією «вроджених ідей» заперечував важливість досвіду та вважав обдарованість природним феноменом [19, 499]. Його послідовниками були німецький вчений та філософ Г. Лейбніц, німецький вчений та публіцист Г. Ліхтенберг, шотландський філософ Ф. Хатчесон та інші.

Британський педагог і філософ Джон Локк всупереч декартівській філософії, стверджував, що люди народжуються без вроджених ідей, їх розум є «чиста дошка» («*tabula rasa*»), і знання ґрунтується на досвіді, що був отриманий через чуттєве сприйняття [37, 91]. Французький літератор і філософ К. Гельвецій вважав, що розум є не даром природи, а результатом виховання, всі люди є обдарованими і мають однакові здібності до розумової праці [16, 34].

Французький філософ-просвітник Жан-Жак Руссо підтримував природні витoki обдарованості, але зазначав, що суспільство не стимулює розвиток природних здібностей, а навпаки, псує талант, і застерігав педагогів від застосування однакових прийомів навчання до дітей з

різними талантами, адже, за його думкою, цим вони знищують природні обдарування у дітей, які вже не відродяться. Таким чином, Ж.-Ж. Руссо повністю заперечував позитивний вплив оточення і вчителів на розвиток обдарованих дітей [48, 396].

Вагомий внесок в дослідження обдарованості зробив німецький філософ Іммануїл Кант. В своєму трактаті «Про генія», він представив цілісну концепцію цього поняття, проаналізував характеристики обдарованості, її види, якості та обґрунтував класифікацію природних здібностей. В своєму трактаті «Критика здібності судження» він зазначає, що талант – це здібність до навчання, так звана «академічна обдарованість», а геніальність – це здатність творити, оригінальність, те, чому не можна навчитися [30, 376]. На його думку, геніальність проявляється лише в мистецтві. Але, пізніше, в трактаті «Антропологія з прагматичної точки зору» він майже відмовляється від своїх попередніх суджень і вважає за генія людину не тільки реалізовану в мистецтві, а й у науці. Оригінальність він поєднує з розумом та здібністю до навчання [29, 253].

Кантівську концепцію продовжив німецький філософ ХІХ століття Георг Гегель в своїй праці «Енциклопедія філософських наук». Він також, як і Кант, чітко розмежовує талант і геніальність, визнає важливість їх розвитку [15,421].

Для німецького філософа Артура Шопенгауера сутність геніальності полягає в розвитку споглядального пізнання. В його працях містяться глибокі міркування про природу генія. На його думку, талант відрізняє швидкість і правильність мислення, тоді як мислення генія йде вглиб і бачить інший світ – світ сутностей [41, 10]. Тобто А. Шопенгауер, як і І. Кант, були у витоків когнітивного напрямку вивчення феномену обдарованості.

У другій половині ХІХ століття одним з перших, хто запропонував орієнтуватися при визначенні обдарованості на особливості сенсорних

процесів, був англійський антрополог Френсіс Гальтон. Він висунув ідею, що «геніальність – результат дії спадкових факторів і передається біологічним шляхом», але для розвитку таланту необхідне ще сприятливе середовище [13, 76]. З початку ХХ століття стали розроблятися ідеї інтелектуальної обдарованості. У 1904 році у Франції вчені Альфред Біне та Теодор Симон розробили тести для вимірювання рівня розумової відсталості дитини, але саме ці методики отримали широке визнання як і засіб визначення обдарованості [66, 13].

З двадцятих років ХХ століття понад 30 років тривало унікальне психолого-педагогічне дослідження американського психолога, професора Льюїса Термена у галузі інтелектуальної обдарованості, яке базувалося на ідеях А. Біне і уточнювало уявлення про психологію обдарованості. Створивши новий тест, який отримав назву «шкала Стенфорд-Біне», в ході своїх досліджень Л. Термен прийшов до обґрунтування своєї теорії первинних розумових здібностей, до яких він відносив: словесне розуміння, швидкість мови, числові обчислення, просторові відносини, асоціативну пам'ять, швидкість сприйняття, логічне (індуктивне) мислення, але ж основним чинником обдарованості він вважав, як і Гальтон, спадковість [233, 131].

Англійський психолог Чарльз Спірмен розробив цикл методів для вимірювання структури інтелекту та запропонував його двофакторну теорію, згідно з якою він виділяв фактори загальної обдарованості та спеціальних здібностей, потрібних для вирішення завдань в окремих сферах науки та культури [212, 213].

Опонентом Ч. Спірмена був Луїс Терстоун, який заперечував наявність загальної основи розумових дій та вважав, що певний інтелектуальний акт є результатом взаємодії безлічі окремих чинників [179, 143]. На основі численних тестувань студентів він розробив багатофакторну модель інтелекту, що базується на дванадцяти факторах, сім з яких найбільш часто відтворювалися в дослідженнях, одержавши

назву «первинні розумові здібності» і вперше були викладені в авторській книзі «Первинні розумові здібності» («Primary Mental Abilities») [241]. Це фактори V, W, N, S, M, P та I:

V. Словесне розуміння – тестується завданнями на розуміння тексту, словесні аналогії, понятійне мислення, інтерпретацію прислів'їв та ін.

W. Мовленнєва швидкість – вимірюється тестами на знаходження рими, назви слів, які належать до певної категорії.

N. Числовий фактор – тестується завданнями на швидкість і точність арифметичних обчислень.

S. Просторовий фактор – поділяється на два підфактори:

- перший визначає успішність і швидкість сприйняття просторових відносин (впізнавання плоских геометричних фігур);

- другий пов'язаний з мисленням та маніпулюванням зоровими уявленнями в тривимірному просторі.

M. Асоціативна пам'ять – вимірюється тестами на механічне запам'ятовування словесних асоціативних пар.

P. Швидкість сприйняття – визначається швидкістю й точністю сприйняття деталей, подібностей і відмінностей в зображеннях. Розділяють вербальний («сприйняття клерка») і «подібний» підфактори.

I. Індуктивний чинник – тестується завданнями на знаходження правил і на завершення послідовності (по типу тесту Д. Равена) [241, 32].

Спочатку вважалось, що ці фактори (V, W, N, S, M, P, I) не залежать один від одного. Але як показали дані подальших досліджень, фактори, виявлені Л. Терстоуном, виявилися залежними (неортогональними). «Первинні розумові здібності» позитивно корелюють один з одним, що говорить на користь існування єдиного g-фактора, тобто фактора загального інтелекту.

На основі багатофакторної теорії інтелекту та її модифікацій були розроблені численні тести структури здібностей. До найбільш поширених належать Комплекс тестів загальних здібностей (General Aptitude Test

Battery, GABT), тест структури інтелекту Амтхауера (Amthauer Intelligenz-Struktur-Test, I-S-T) і ряд інших [197, 142].

Американський психолог Джой П. Гілфорд, автор моделі структури інтелекту, відкидав погляди Ч. Спірмена на інтелект, але підтримував ідеї Л. Терстоуна. Структура інтелекту, за Дж. Гілфордом – це єдина система інтелектуальних здібностей. Ця система широко використовується у світі, особливо в роботі педагогів з обдарованими дітьми та підлітками. На її основі створені програми навчання, які дозволяють раціонально планувати освітній процес і направляти його на розвиток здібностей. Згідно теорії Дж. Гілфорда [142, 267], за успішністю людини в тестах на інтелект можна оцінити її розумові здібності або коефіцієнт інтелекту.

Теорія структури інтелекту містить до 150 різних здібностей, що організовані в трьох напрямках – оперативному, змістовному і результативному [17, 436].

Структура інтелекту в оперативному напрямку включає в себе шість операцій або загальних інтелектуальних процесів:

1. Пізнання – здатність розуміти, осягати, виявляти і усвідомлювати інформацію.
2. Запам'ятовування – здатність кодувати інформацію.
3. Збереження даних в пам'яті – здатність згадати інформацію.
4. Продукування інформації – здатність продукувати кілька рішень однієї задачі; творчість.
5. Продукування інформації в заданих межах – здатність вивести єдине рішення задачі; дотримування правил або рішення задач.
6. Оцінювання – здатність розпізнати достовірність і логічність інформації.

Структура інтелекту в змістовному напрямку має чотири широкі складові [17, 443]:

1. Фігуральна – конкретна інформація з реального світу, де матеріальні об'єкти – речі в навколишньому середовищі. Вона включає до

себе: а) візуальну – інформацію, що сприймається через бачення; б) слухову – інформацію, що сприймається через слух; в) кінестетичну – інформацію, що сприймається через власні фізичні дії.

2. Символічна – інформація, що сприймається як символи чи знаки, які означають щось інше, наприклад, арабські цифри, літери алфавіту, або музичні та наукові позначення.

3. Семантична – стосується словесного значення та ідей. Вважається, що вона має абстрактний характер.

4. Поведінкова – інформація, що сприймається як дії людей. (Цей напрямок, не повністю досліджений в проекті Гілфорда, залишається теоретичним та не входить до остаточної моделі, яку він запропонував для опису людського інтелекту).

Модель структури інтелекту включає в себе шість складових, в зростаючій складності [143, 472]:

1. Юніти – окремі елементи знань.
2. Класи – набори юнітів, що мають спільні атрибути.
3. Зв'язки – юніти, пов'язані як протилежності, або в асоціаціях, або в аналогіях.
4. Системи – численні зв'язки, взаємопов'язані для утворення структури або мережі.
5. Трансформації – зміни, перспективи, перетворення або модифікації знань.
6. Наслідки – прогнози, висновки або передбачення знань.

Оригінальна модель Гілфорда спочатку складалась з 120 компонентів, тому що він не поділяв фігуральний зміст на окремі слухові і зорові складові, а пам'ять – на пам'ять запису та пам'ять утримання. Коли ж він відокремив слуховий і зоровий зміст, його модель збільшилася до 150 категорій, а після поділу ще й функції пам'яті модель інтелекту Гілфорда збільшилась ще на 30 компонентів [18, 446.]. Американський педагог-психолог Марія Мікер (Mary N. Meeker) вперше в 1971 році застосувала

цю структуру інтелекту Гілфорда до освітнього процесу.

За радянських часів дослідження навчання обдарованих і талановитих дітей у психології були включені в систему міжнародних досліджень. Проте, в 1936 році психолого-педологічні дослідження були припинені через заборону педології як науки постановою «Про педологічні перекручення в системі Наркомпросу». Вже пізніше дослідження різних аспектів проблеми обдарованості були продовжені, і праці радянських психологів Б.М. Теплова, О. М. Леонтьєва, Н.С. Лейтеса, Я.А. Пономарьова, С. Л. Рубінштейна, О. М. Матюшкіна та інших надали багатий матеріал з проблем психології творчості, загальних і спеціальних здібностей, психофізіології тощо. Але єдиної концепції або визначення обдарованості розроблено не було [20]. Професор психології Б.М. Теплов вважав обдарованість якісно своєрідним поєднанням здібностей, від якого залежить можливість досягнення більшого чи меншого успіху у виконанні тієї чи іншої діяльності (1940 р.) [23, 29]. Російський психолог Н. С. Лейтес надає наступне формулювання: «Під обдарованістю дитини слід розуміти більш високу, ніж в його однолітків, за інших рівних умов, сприйнятливості до вчення і більш виражені творчі прояви. Поняття «обдарованість» походить від слова «дар» і означає особливо сприятливі внутрішні передумови розвитку» (1996) [36, 17]. Згідно «Робочій концепції обдарованості» російських дослідників Д. Б. Богоявленської та В. Д. Шадрікова обдарованість є системною, динамічною впродовж життя якістю психіки, що визначає можливість досягнення людиною високих результатів в одному або декількох видах діяльності порівняно з іншими людьми [8, 13].

Український психолог В. О. Моляко запропонував «реєстр визначень» сутності творчого обдарування та його рівнів, а саме:

- задатки – спадкові анатомо-фізіологічні особливості, на основі яких розвиваються здібності творчо обдарованої особистості;

- нахили – ставлення, конкретна вибіркова спрямованість особистості на певну діяльність, що ґрунтується на інтересах, постійних потребах виконання певної діяльності, прагненні її удосконалення, що становить основу покликання;
- здібності – індивідуально-психологічні властивості особистості, які дають їй змогу більш успішно виконувати певну діяльність з її конкретними завданнями і проблемами;
- загальні здібності – індивідуальні властивості особистості, які лежать в основі оволодіння будь-якою діяльністю і її реалізації;
- спеціальні здібності – конкретні властивості особистості, які дозволяють їй оволодівати і виконувати певну діяльність;
- творчі здібності – що дають змогу успішно виконувати будь-яку або конкретну (наприклад, літературну) творчу діяльність;
- обдарованість – специфічне поєднання здібностей, інтересів, потреб, що дає можливість виконувати певну діяльність на якісно новому, високому рівні, який значно піднімається над умовним середнім рівнем;
- творча обдарованість – здатність особистості успішно розв’язувати творчі завдання, виконувати творчу діяльність більш оригінально, ніж за наявності «простих» творчих здібностей;
- талант – система якостей, властивостей особистості, які дають їй змогу досягати значних успіхів в оригінальному виконанні творчої діяльності;
- геніальність – системна характеристика особистості, що свідчить про надоригінальність її досягнень, про дуже суттєве переважання нею рівня звичайної, творчої і, навіть талановитої діяльності [39, 26].

Британський і американський психолог Реймонд Кеттелл і його колеги створили у 1949 році 16-факторний особистісний тест, який здобув широкої популярності та дозволив з’ясувати особливості характеру, схильностей та інтересів особистості. Він був перекладений на 35 різних

мов, а його п'яте видання використовують і дотепер [85, 3]. Р. Кеттелл назвав особистісні риси літерами (А, В, С, D, Е...). Фактор-аналітичні дослідження багатьох дослідників (наприклад, Л. Голдберга (США), А.Г. Шмельова (Росія)) показали, що система з 16 факторів є найбільш сталою і універсальною для різних народів. Університети, підприємства, компанії використовують ці тести для досліджень та відбору персоналу.

Тести Р. Кеттелла на основі 16 особистісних факторів оцінюють риси людини в різних вікових діапазонах—для дорослих, для підлітків та для дітей. З самого початку свого дослідження Кеттелл передбачив, що в структурі інтелекту може бути додатковий, більш високий рівень організації особистості, який забезпечуватиме структуру для багатьох первинних ознак. Коли він проаналізував фактори 16 первинних рис, він виділив п'ять глобальних чинників, в даний час широко відомих як «Велика п'ятірка». Ці риси, а саме: екстраверсія, невротизм, лагідність, сумлінність і відкритість досвіду, охоплюють назви поведінки та складаються з різних особливих ознак. Дослідження 16 основних структурних елементів особистості показало їх необхідність у розумінні та прогнозуванні широкого спектру реальної поведінки. Наприклад, ці елементи були використані в навчальних закладах для вивчення і прогнозування таких речей, як мотивація досягнень, стиль навчання або когнітивний стиль, креативність і вибір професії; в робочих умовах – для передбачення стилю керівництва, міжособистісних навичок, креативності, сумлінності, стрес-менеджменту та схильності до аварій; в медичних установах – для передбачення схильності пацієнтів до серцевих нападів, при застосуванні знеболювальних засобів, для дотримання медичних інструкцій, одужання від опіків або трансплантації органів; в клінічних умовах – для моніторингу самооцінки, міжособистісних потреб, толерантності до розчарування і схильність до змін; в умовах досліджень – для прогнозування широкого спектру рис, таких як агресія, поступливість і авторитаризм [84, 18].

Американський психолог Джон Б. Керролл, відомий за свій внесок у психологію, освітню лінгвістику і психометрію, отримав популярність за свою дослідницьку роботу у 1993 році «Пізнавальні здібності людини: огляд аналітичних досліджень факторів (Human Cognitive Abilities: A Survey of Factor Analytic Studies), в якій він проаналізував більше 400 наборів даних з оцінок інтелекту (з 1927 року до 1987 року) [82, 14]. На основі цього аналізу, він запропонував трьохрівневу модель пізнавальних здібностей людини. «Теорія трьох рівнів пізнавальних здібностей є продовженням і розширенням колишніх теорій. Вона визначає види індивідуальних відмінностей пізнавальних здібностей та їх зв'язок. Також вона пропонує досить велику кількість різних індивідуальних відмінностей у когнітивних здібностях і три рівня їх класифікації: I рівень – «вузькі» здібності; II рівень – «широкі можливості» і III рівень – «загальні здібності»» [83, 122].

I рівень (конкретний рівень) складається з 69 різних пізнавальних здібностей.

II рівень (широкий рівень) складається з восьми широких факторів, що впливають з наступних конкретних здібностей: гіпотетичний інтелект (Gf), узагальнений інтелект (Gc), загальна пам'ять і навчання (Gv), широке зорове сприйняття (Ga), широке слухове сприйняття (Gy), широка здатність відтворення інформації (Gr), широка пізнавальна швидкість (Gs) та швидкість обробки інформації (Gt).

III рівень (загальний рівень) – фактор загального інтелекту, тобто g-фактор (англ. general factor).

Модель Керролла включає ряд факторів, раніше представлених багатьма дослідниками, наприклад, «g» та інші специфічні фактори Ч. Спірмена, «Gc» і «Gf» фактори Р. Кеттелла та фактори Л. Терстоуна.

У 1972 році у США в документі, відомому сьогодні як «доповідь Марланда», стверджувалось, що «обдарованими і талановитими є діти, що виявлені професійними педагогами, і які, володіючи видатними

здібностями, можуть досягати високих результатів. Таким дітям необхідні спеціальні освітні програми та послуги для їх самореалізації на благо суспільства, які не надаються в рамках звичайної шкільної програми [247, 785]. До дітей, здатних домагатися високих результатів в одній або кількох галузях відносяться ті, хто демонструє високі досягнення і має загальні інтелектуальні здібності, схильність до академічних дисциплін, продуктивне творче мислення, лідерські якості, художні, мистецькі та психомоторні здібності» [169, 67]. Взавши за основу це визначення, багато дослідників намагалося виявляти здібності за цим критерієм і, таким чином, удосконалювати програми навчання.

Американський професор психології Джозеф Рензуллі в 1978 році запропонував визначення обдарованості на основі трьохкільцевої концепції: «Обдарованість полягає у взаємодії трьох основних характеристик: інтелектуальні здібності вище середнього рівня, висока цілеспрямованість (мотивація) і творче мислення» [191, 648] (див. додаток А). Він також припускав, що на розвиток обдарованої дитини впливають особистісні фактори (самосвідомість, характер, прагнення до успіху) та фактори середовища (батьки, школа, оточення, здоров'я та таланти). Він наголошував, що таким дітям потрібний широкий спектр освітніх програм і послуг, які не надаються в рамках звичайного навчання [194, 180].

В 1983 році професор психології Абрам Танненбаум запропонував модель обдарованості, яку він, враховуючи зовнішні і внутрішні чинники особистості, назвав «психосоціальною» та визначив чотири категорії талантів, які потребує суспільство в певний період часу: таланти, яких недостатньо, в надлишку, в нормі і аномальні таланти, та визначив обдарованість як «психологічний феномен, який може проявити себе в одному з таких талантів» [225, 32]. На основі свого визначення, що обдарованість – це здатність виконувати роботу, яка покращує моральне, фізичне, емоційне, соціальне, інтелектуальне або естетичне життя людства, Танненбаум розробив модель, яка конкретизує якості, що свідчать про

наявність потенційного таланту. Він вважає, що для його розкриття необхідна наявність п'яти факторів, таких як: 1) найвищий розумовий розвиток; 2) схильності до науки та мистецтва; 3) неінтелектуальні фактори, що необхідні для досягнення успіху: енергійність, мотивація, готовність піти на ризик, здоров'я, інтерес, самооцінка, інтуїція; 4) підтримка з боку сім'ї, школи, однолітків, місцевої громадськості; 5) випадковість, яка призводить до вдачі та успіху (наприклад, опинитися в потрібний час у потрібному місці), здатність розпізнати свій шанс, коли він випаде. Найважливіший з випадкових чинників – це сім'я, в якій дитина народилася [227, 36]. Хоча всі ці фактори взаємопов'язані, але у кожного є своє мінімальне значення, яке залежить від конкретної сфери прояву таланту.

Американський психолог Говард Гарднер, автор «Теорії множинних інтелектуальних здібностей», у 1999 року визначив вісім здібностей людини:

- 1) лінгвістичні – здатність вивчати і ефективно використовувати мову;
- 2) логіко-математичні – схильність до точних наук, числових комбінацій і логічного мислення;
- 3) просторові – здатність образно мислити, тонко помічати найдрібніші деталі навколишнього світу, відтворювати їх словами або графічно;
- 4) музичні – здатність сприймати та створювати музику.
- 5) тілесно-рухові – здатність володіння тілом для самовираження або досягнення поставленої мети;
- 6) міжособистісні – здатність відчувати і розуміти інших людей, їх настроїв, бажання і мотивацію;
- 7) внутріособистісні – розуміння власних емоцій;
- 8) натуралістичні – здатність виявляти і класифікувати різні явища природи, або створювати що-небудь цінне для однієї або декількох культур (див. додаток Б).

Неофіційно Г. Гарднер виділяє ще дві додаткові здібності – екзистенційну (здатність людини сприймати і продукувати незаперечну цінність, що не має матеріального змісту, до якої відносяться: любов, краса і божественність) та педагогічну (психологічні особливості особистості, які є умовою досягнення нею високих результатів у навчанні та вихованні дітей) [14, 216].

Американські професори психології Роберт Штернберг і Роберт Вагнер в 1982 році виявили, що ключовою психологічною основою обдарованості є інтуїтивні навички, які складаються з трьох процесів:

1. Відділення цінної інформації від непотрібної.
2. Об'єднання розрізнених фактів в єдине ціле.
3. Зв'язування знов отриманої інформації з інформацією, що засвоєна раніше [216, 236].

Ці вчені особливо виділяли здатність знаходити рішення для поставлених завдань і вважали обдарованим такого учня, який швидко опановує інформацію і володіє інтуїцією [221, 43].

Роберт Штернберг в 1985 році визначив інтелект як здатність досягти успіху в житті з точки зору певних стандартів особистості, в рамках свого соціально-культурного контексту; він назвав його «успішним» інтелектом [218, 104]. Згідно з його теорією (також відомою як триархічна теорія), існують три аспекти інтелекту; аналітичний інтелект (психологічні кроки, які використовуються для вирішення проблем), творчий інтелект (використовується досвід у такий спосіб, що розвиває інтуїцію) і практичний інтелект (вміння розуміти і адаптуватися в контекстах повсякденного життя), і що успіх може бути досягнутий завдяки тільки балансу цих трьох аспектів [217, 257].

Колумбійська група (США) в 1991 році визначила обдарованість як асинхронний розвиток, при якому незвичайні когнітивні здібності разом з підвищеною працездатністю створюють внутрішній світ і свідомість, які якісним чином відрізняються від норми [89]. Асинхронізм тим вище, чим

вище інтелектуальні здібності людини. Але унікальність обдарованих робить їх особливо вразливими і вимагає коректування підходів до виховання, навчання та консультування для їх оптимального розвитку [57].

У своєму дослідженні «Талановиті підлітки: коріння успіху та невдач» М. Чіксентміхайі, К. Ратхунд і С. Уейлен називають додаткові фактори, що необхідні для розкриття таланту, окрім п'яти, сформульованих А. Танненбаумом: здібності, що вважаються корисними в певному суспільстві; здатність концентрувати увагу; прагнення до знань; розуміння та навички культивувати талант (наприклад, витратити менше часу на спілкування і безцільне проведення часу з друзями) [93, 148]. Обдаровані учні обирають більш активні і складні завдання; вони шукають усамітнення і демонструють менш радісний настрій, ніж звичайні підлітки. Такі діти, в основному, мають довірливі відносини з батьками і проводять більше часу з родиною. У них добрі стосунки з тими вчителями, які надають їм підтримку та стимулюють інтерес до тієї сфери, до якої у них є схильність.

В світі та Австралійському Союзі, зокрема, існує багато визначень і концепцій понять «обдарованість» і «талант», які іноді заміняють один одного, а у вислові «обдаровані й талановиті» – з'являються спільно. Сучасна концепція обдарованості, яка прийнята зараз в Австралії, є плюралістичною і спирається на відомі визначення Марланда, Рензуллі і Танненбаума з деякими варіаціями. Ці визначення дозволяють здійснювати широкий пошук талановитих і потенційно талановитих дітей в різних сферах, таких як творче мислення, танці, музика, образотворче мистецтво, точні науки та ін.

Концепції обдарованості, що реалізовані в австралійській освіті, були засновані на розробках західноєвропейських і американських дослідників Ф. Гальтона, Л. Терстоуна, Р. Кеттелла, Дж. Керролла з теорії інтелекту, творчого потенціалу та обдарованості, а також на теорії багатфакторних нахилів, здібностей і талантів Р. Штернберга, Ф. Ганьє, Х. Гарднера.

Найбільш популярною концепцією, що офіційно визнається Департаментом освіти Австралійського Союзу та школами окремих штатів і територій, є диференційована модель обдарованості й таланту (DMGT) канадського професора Франсуа Ганьє, що пропонує чітку відмінність між двома основними поняттями в галузі навчання обдарованих дітей – обдарованістю та талантом (див. додаток В). За визначенням ученого, обдарованість – це «володіння і застосування особистістю видатних природних здібностей хоча б в одній галузі людської діяльності, які дозволяють увійти в 10% кращих у своїй віковій групі». Талант же, за Ф. Ганьє, означає «видатне вміння особистості систематично розвивати свої здібності, так звані компетенції (знання й уміння), хоча б в одній сфері людської діяльності, які дозволяють увійти в 10% кращих серед однолітків, що активно займаються в тій самій галузі» [114, 60].

Ф. Ганьє виділяє шість областей людської діяльності, в яких може виявлятися обдарованість: інтелектуальна, творча, соціальна, пізнавальна, м'язова і рухова, а також він визначає наступні області здібностей: академічні дисципліни, технічні дисципліни, наука і технологія, образотворчі мистецтва, соціальні навички, менеджмент, торгівля, бізнес-операції, ігри, спорт. Іншими словами, концепції обдарованості й таланту є синонімами наступних пар понять: здатність-досягнення, потенціал-результат, природна схильність-здатність, задатки-результат. Ці визначення дають можливість сприймати розвиток таланту як прогресивну трансформацію видатних природних здібностей (обдарованості) у видатні знання та вміння (таланти) у певній галузі діяльності. Обдарованість в одній або декількох сферах може розглядатися як вихідний матеріал для розвитку таланту. Два типи активаторів розвитку – особистісний та зовнішній (підтримка оточення) також сприяють цьому процесу [116, 105].

Особистісні фактори поділяються на фізичні і психологічні, кожен з яких має у своїй основі генетичні задатки. Серед психологічних каталізаторів мотивація і воля відіграють вирішальну роль в ініціюванні,

підтримці та цілеспрямованості процесу розвитку талантів, незважаючи на об'єктивні перешкоди та невдачі. Самоорганізація людини теж має великий вплив на ефективність процесу розвитку талантів [34, 19].

Спадкова схильність вести себе певним чином в різних життєвих ситуаціях, тобто темперамент, набутий у суспільстві стиль поведінки, риси характеру вносять свої корективи в стимулюванні, уповільненні або навіть блокуванні розвитку талантів [115, 110].

Навколишнє середовище впливає в самих різних формах як на макрорівні (наприклад, географічному, демографічному, соціологічному), так і на мікрорівні (кількість членів сім'ї, особисті риси та стиль виховання батьками, соціально-економічний статус і т. ін.). Багато різних людей, а не тільки батьки і вчителі, брати, сестри та однолітки, можуть позитивно або негативно впливати на процес розвитку талантів [236]. Освітні програми для обдарованих в школі або поза нею теж мають вплив, але вони носять більш системний характер втручання, що може, як стимулювати, так і перешкоджати процесу розвитку талантів. Нарешті, значні події (втрата членів сім'ї, отримання нагороди, аварія або хвороба) можуть помітно впливати на хід розвитку талантів. Важливою є й імовірність, наприклад, народження в певній сім'ї або навчання в спеціалізованій школі [115, 111].

Будь-яке визначення нормативних понять щодо обдарованості має вказувати, за якими показниками суб'єкти відрізняються від норми і що це означає для тих, хто підпадає під ту або іншу категорію. У диференційованій моделі обдарованості й таланту Ганьє поріг концепції для обдарованості і таланту знаходиться на 90-ій перцентилі розподілу (близько 1,3 стандартних відхилень вище середнього рівня). Іншими словами, ті, хто належать приблизно до 10% кращих з точки зору природної здібності (для обдарованості) або досягнення (для таланту) серед окремої референтної групи може бути зарахованим до відповідної категорії [116, 105].

Цей високий поріг урівноважується визнанням рівнів чи ступенів

обдарованості або таланту. Вони включають в себе п'ять груп. Серед кращих 10% обдарованих або талановитих людей, диференційована модель визнає чотири селективні підгрупи. Вони називаються «помірно обдаровані» (1% серед кращих), «високо обдаровані» (один з тисячі), «виключно обдаровані» (один з десяти тисяч) і «надзвичайно обдаровані» (один зі ста тисяч). Як і в інших сферах спеціальної освіти, характер шкільної програми для обдарованих або талановитих учнів має залежати від рівня їх обдарованості чи таланту, а також сфер, до яких належать їх здібності [116, 106].

У штаті Південна Австралія термін «обдарована дитина» – це учень, який демонструє видатний рівень здібностей або потенціал в одній або декількох сферах: загальний інтелект, точні науки, візуальні та виконавські мистецтва, психомоторні здібності, лідерство, творче мислення, спілкування. Сім'ї, громади, школи і дитячі служби можуть допомогти обдарованій дитині або учню реалізувати свій потенціал повною мірою. Термін «обдарований» використовується відносно індивідуумів з високим потенціалом. Також широко використовується термін «обдарований і талановитий». Програма роботи з такими дітьми в цьому штаті передбачає декілька напрямків діяльності: виявлення їх у ранньому віці, рівність, відповідні можливості, диференціація навчальних програм, об'єднання в кластери, прискорення, підвищення професійної кваліфікації вчителів (при цьому чітко визначені їх обов'язки) [90, 34].

На території Федеральної столиці під «обдарованістю» розуміють видатні здібності учня в одній або декількох галузях (наприклад, інтелектуальній, творчій, соціо-емоційній чи сенсомоторній), а під «талантом» – видатні результати в одній або декількох сферах в межах цих галузей, наприклад, письмо, математика, наука і технологія, скульптура, легка атлетика, мови; тобто, талант є похідним від обдарованості як наслідок досвіду учнів, придбаного при навчанні. Розроблена програма освіти обдарованих визнає, що частина контингенту учнів має здібності і

таланти, які необхідно розвивати, щоб досягнути високів результатів у навчанні. В ній даються рекомендації з методики навчання, дозволяється достроковий початок навчання, викладені критерії для роботи з обдарованими учнями за програмами з прискоренням [185, 9].

У Новому Південному Уельсі обдарованими учнями вважають тих дітей, які потенційно здатні показувати високі результати в деяких дисциплінах, а талановиті учні показують найвищі результати в одній сфері діяльності. Директори шкіл, контактуючи з батьками, вчителями, консультантами та іншим персоналом, несуть особисту відповідальність за рішення з освіти обдарованих учнів в цьому штаті. Програма освіти обдарованих доповнена положеннями про обов'язки сторін. Вона формулює три конкретних напрямки роботи щодо поліпшення освіти обдарованих учнів у школах Нового Південного Уельсу [257, 23]:

- оптимізація розвитку потенціалу кожного обдарованого учня;
- сприяння створенню гнучкого підходу до освіти дітей з видатними здібностями;
- гарантування освітніх можливостей для цих учнів, надання їм можливості отримувати різноманітні знання та навички, включаючи «перспективні класи» («opportunity classes»), де буде розвиватися конкретний талант або навіть декілька талантів.

Програма ставить в основу прискорення і ранній початок навчання. Закон про Освіту штату Новий Південний Уельс обумовлює надання освітніх можливостей дітям зі «спеціальними здібностями».

На Північній Території обдарованими є діти, які здатні на високі результати з продемонстрованими досягненнями та (або) потенційними здібностями в одній або більше конкретних галузях [90, 47]. В основі регіональної програми освіти обдарованих лежать три мети:

- забезпечення освіти для всіх молодих людей для розвитку їх талантів і можливостей в обсязі, необхідному з точки зору соціальних, культурних та економічних потреб нації;

- надання всім учням можливості досягати високих стандартів у навчанні та розвиток почуття власної гідності, оптимізму, впевненості у собі, поваги до інших та досягнення особистої досконалості;

- розвиток рівності освітніх можливостей та надання освіти групам учнів зі спеціальними потребами. Основна мета програми полягає в тому, щоб «максимізувати освітні результати для обдарованих і талановитих учнів». Програма виділяє ряд принципів і процесів на різних рівнях освіти, фіксує обов'язки з її реалізації.

Спеціальний консультативний Комітет на Північній Території уповноважений контролювати здійснення програми та інформувати Раду по навчанню про її виконання.

В штаті Тасманія обдарованими вважають учнів, які демонструють випереджальний розвиток, або мають здатність до нього порівняно зі своїми однолітками в будь-якій галузі до такої міри, що їм потрібно змінювати освітню програму [90, 53]. Концепція обдарованості цього штату виділяє три головні аспекти:

- обдаровані учні часто розвиваються асинхронно, тобто, інтелектуальний, фізичний і соціальний розвиток можуть відбуватися з різною швидкістю;

- обдарованість – багатогранна, включає великий діапазон здібностей і не може бути виміряна одним окремо взятим аспектом, отже, може знадобитися ряд програм, що охоплюють ці аспекти потреб;

- на розвиток вроджених здібностей впливають зовнішні та внутрішні фактори середовища: видатні люди, події, досвід, а також різні види мотивації та індивідуальності. Це означає, що обдарованість дітей може бути виявлена на різних стадіях навчання в школі. Обдаровані учні повинні бути забезпечені відповідними гнучкими освітніми послугами в державних школах Тасманії, щоб створити можливості для їх розвитку та підтримати їх. У той час, як всі учні мають здібності, які потрібно цінувати і розвивати, є невелика група обдарованих учнів, які вимагають

спеціальних цільових процедур і програм виявлення в школах. Частина освітніх послуг може надаватися у звичайних класах, інші програми можуть вивчатися як додаткові [134, 181].

Програма освіти обдарованих надає рекомендації з дострокового початку їх навчання та його прискорення, а також методи навчання обдарованих учнів у рамках звичайних класів.

У Штаті Вікторія немає універсально узгоджених визначень обдарованості й таланту. За основу взята диференційована модель обдарованості і таланта, що була розроблена професором Франсуа Ганье (Francoys Gagné), провідним спеціалістом з обдарованості та почесного професора психології в Університеті Квебека в Монреалі. Модель Ганье є загально визнаною, як в Австралії, так і на міжнародному рівні. Згідно моделі Ганье (див. додаток В), обдарованість відноситься до природної здібності, а талант належить до видатної продуктивності в одній або декількох галузях. Здібність перетворюється на талант через складний процес розвитку. Особливість моделі Ганье в тому, що вона визнає обдарованість в галузях за межами академічної сфери, таких як мистецтво, бізнес, відпочинок, соціальні взаємини, спорт і технології. Невід'ємною рисою моделі Ганье є те, що обдарованість – це тільки потенціал, і вона повинна пройти через перетворюючий процес, щоб стати талантом. Таким чином, обдарований учень автоматично не стане талановитим [118, 62].

Фактори, які впливають на конверсію обдарованості в талант можна поділити на три категорії: внутрішньоособистісні характеристики учня, учнівське середовище і шанс. Внутрішньоособистісні характеристики включають такі чинники, як сила волі учня чи самосвідомість, в той час як фактори середовища включають такі складові, як вчителі, школа та сімейне життя [113, 103].

У штаті Вікторія виділено ряд напрямків у розвитку обдарованих дітей: виявлення на ранньому етапі, забезпечення відповідними програмами та розробка нових, підвищення професійної кваліфікації вчителів для

роботи с такими дітьми. В цьому штаті визначені наступні стратегії навчання: диференціація навчальних програм; можливість групування обдарованих дітей; прискорення (включаючи якнайшвидший вступ до початкової школи, перехід в наступний клас екстерном, прискорене вивчення предмета, вступ до університету в ранньому віці); прискорення та збагачення (більш швидкий темп вивчення навчального матеріалу при збільшенні обсягу навчального матеріалу) [99, 12].

У штаті Західна Австралія термін «обдарованість» трактується як видатна здатність учня в одній або декількох галузях (наприклад, інтелектуальна, артистична або сенсомоторна), а «талант» розуміється як видатні результати в одній або більше сферах в межах цих галузей: тобто талант виникає із здібностей на основі знань і навичок, набутих учням в ході навчання [90, 57]. В основі методології та практики, як і у штаті Вікторія, також лежить модель освіти обдарованих і талановитих Ф. Ганьє (див. додаток В).

Програма для обдарованих в цьому штаті складається з двох розділів. Перший розділ розглядає ідентифікацію та надання освітніх послуг для основної категорії учнів. Навчання обдарованих дітей входить в обов'язки школи та департаменту освіти, які мають самостійно планувати та впроваджувати в практику методи, які гарантують досягнення такими дітьми високих освітніх результатів. Другий розділ надає рекомендації з моніторингу для гарантування освітніх потреб обдарованих і талановитих учнів. Програма рекомендує, щоб на рівні шкіл ведення моніторингу було частиною інформаційно-управлінської системи школи та компонентом підзвітності; на рівні штатів і територій – департамент освіти має самостійно визначати методи перевірки та інформувати про якість реалізації програм; на рівні центральних установ – проводити перевірки досягнень по виконанню програм освіти для обдарованих дітей [90, 64].

Таким чином, в штатах і територіях Австралії терміни «обдарованість» та «талант» мають різні визначення та концепції. Сучасна

педагогіка і психологія не розглядають обдарованість як генетичний дар, який нікуди не дінеться, а вважають її поєднанням дару з середовищем, яке впливає на розвиток особистості. В Австралійському Союзі вдало поєднують декілька концепцій пошуку талановитих і потенційно талановитих дітей в різних сферах, включаючи творче мислення, танці, музику, образотворче мистецтво та точні науки. Виявлення та підтримка обдарованих дітей в системі освіти Австралії спираються на західноєвропейські та американські моделі, які в поєднанні зі своїми національними концепціями, виявились вдалими та призвели до істотного прогресу в даній сфері.

1.3. Методи виявлення та психолого-педагогічні умови розвитку обдарованих дітей.

Ідентифікація обдарованих дітей є актуальним питанням сьогодення, бо таланти обдарованих дітей часто залишаються нерозкритими. Такі діти, зазвичай, навчаються у звичайних класах без урахування їх особливостей та без впровадження спеціальної навчальної програми, яка б допомагала їм розвиватися далі. Крім того, талановиті діти часто намагаються приховувати свої здібності, щоб не виділятися серед інших. Вчителі початкових класів, які не мають спеціальної підготовки для роботи з обдарованими дітьми та не використовують стандартні тести для визначення здібностей, виявляють надзвичайну талановитість у дітей молодшого шкільного віку тільки за характерною для обдарованих поведінкою. Батьки обдарованих дітей починають помічати їх ранній розвиток ще в дитинстві, однак, цей факт часто ігнорується або піддається сумніву вчителями в початковій школі [177, 186]. Це може призвести до демотивації навчання та зниження успішності дітей, які за своїми природними даними могли б досягти великих успіхів в певних сферах науки чи культури, адже усі діти мають право навчатися з урахуванням їх індивідуальних можливостей та розумових здібностей [21, 3].

Дослідження щодо інтелектуально обдарованих дітей, особливо високообдарованих, показують, що навіть у дуже ранньому віці рівень розвитку таких дітей значно відрізняється від однолітків із звичайними здібностями. Ранній розвиток мовлення, читання, рухових здібностей є першими проявами можливої обдарованості. Звичайно ж, не кожна дитина, яка рано починає ходити, говорити, читати, завжди талановита, але коли такі навички виявляються в надзвичайно ранньому віці, особливо всі разом, вони, як правило, пов'язані з випереджаючим інтелектуальним розвитком [35, 7].

Обдарованість виявляється цілим рядом особливостей, а не тільки характерною поведінкою або розвитком. Здібні діти можуть демонструвати різноманітні таланти. Вони можуть перебувати на різних етапах емоційного, соціального та фізичного розвитку, демонструвати видатні успіхи в одній або декількох сферах. Маленькі діти розвиваються динамічно і цей процес дуже індивідуальний. Одні діти можуть проявляти видатні логічні і посередні організаторські здібності, інші – мають розвинені мовні навички, але не вміють добре писати або малювати. Треті взагалі можуть приховувати свої таланти, щоб не виділятися серед однолітків [22, 18].

Коли діти демонструють розвинені здібності та навички в ранньому віці, їх необхідно навчати за спеціальною програмою, яка б відповідала їх потребам. Дуже маленьких дітей, що вміють читати або володіють іншими здібностями, необхідно стимулювати до отримання знань, що виходять за межі звичайної навчальної програми. Дуже важливо, щоб у ранньому віці формувалося позитивне ставлення до навчання і закладалися основи майбутнього успіху в академічній сфері [176, 349]. Якщо сприятливе ставлення не було сформовано, включаючи корисні звички і любов до знань, це може в майбутньому призвести до неуспішності. Вихователі дошкільних дитячих закладів відіграють важливу роль у цьому процесі. Сприятливе оточення у ранньому дитинстві, що стимулює навчання,

дозволяє дітям демонструвати свої здібності у майбутньому [103, 67].

Рання ідентифікація обдарованих дітей дозволяє школі розробити для них відповідні всебічні та насичені довгострокові програми. Перші ознаки обдарованості можна виявити різними засобами: спостереженням вчителів, опитувальними листами з поведінки, взаємодією з учнями, співбесідами з батьками. Учні, в навчанні яких у значній кількості виявляються характерні риси, що властиві обдарованим дітям, можуть володіти видатним потенціалом [244, 83]. Знання таких рис допомагає батькам і вчителям в процесі пошуку проявів обдарованості у дітей. Характерні риси обдарованості включають: випереджаючий розвиток, здатність розуміти і використовувати систему абстрактних символів у незвично ранньому віці, швидкий розвиток мовних навичок та формування багатого словникового запасу, виняткова пам'ять, швидке засвоєння навчального матеріалу, здатність задавати вдумливі та глибокі питання, здатність до класифікації та досліджень, захопленість певним предметом, ігрова поведінка, що випереджає вік дитини [145, 17].

Обдарованих і талановитих учнів можна поділити на декілька категорій: відмінники, учні з високим потенціалом, учні з прихованими здібностями, невстигаючі учні та учні зі спеціальними потребами [104, 11].

Відмінники зазвичай виділяються кількістю і якістю відповідей на уроках, їх видатні здібності чи талант в одній або декількох дисциплінах є очевидними. Вчителі повинні розуміти, що у деяких видатних учнів, які спочатку вчаться набагато краще за своїх однолітків, через час може погіршитися успішність з різних причин, включаючи зниження мотивації або рівня навчального матеріалу [104, 12].

Учні з прихованими здібностями менше потребують уваги, адже вони спокійно вчаться і виконують всі завдання. Часто такі діти сором'язливі та замкнуті, рідко ставлять запитання, тому що і так все розуміють [139, 172]. Вони інколи ухиляються від питань вчителя і не проявляють свої здібності, щоб не виділятися з загальної маси учнів. Таких дітей непросто

ідентифікувати, тому що вони самостійно рідко користуються можливістю спробувати свої сили у вирішенні завдань підвищеної складності. В дану категорію найчастіше потрапляють дівчатка. [104, 12]

Учні з високим потенціалом і проблемною поведінкою можуть проявляти агресію, бути замкнутими або ж дуже активними та деструктивними. Їх теж нелегко ідентифікувати, адже за проблемною поведінкою, яка може бути результатом фізичних чи психологічних недоліків чи розладів уваги, таких як, наприклад, синдром порушення уваги і синдром гіперактивності, можуть ховатися потенційні здібності [104, 12].

Невстигаючі учні – діти, оцінки яких набагато нижче їх інтелектуального потенціалу, тобто учні, які вчаться гірше, ніж вони можуть насправді. Вони слабо або взагалі не вчаться, але часом демонструють видатні здібності в певній галузі [262, 113]. Причинами низької успішності таких дітей можуть бути нудьга, відсутність конкуренції, ізоляція, побоювання зробити помилку, відчуття тривоги, низька самооцінка. Такі діти потребують допомоги для підвищення своєї самооцінки і позбуття комплексу меншовартості [104, 13].

Особливої уваги вимагають учні зі спеціальними потребами. До них можна віднести обдарованих дітей:

- з малозабезпечених сімей або з віддалених регіонів;
- з фізичними вадами (наприклад: сліпі, глухі);
- у яких згас інтерес до навчання через занадто просту для них навчальну програму;
- які навмисно приховують свої здібності, щоб не виділятися серед однолітків;
- які відчувають труднощі з навчанням;
- діти іммігрантів або від змішаних шлюбів.

До цієї групи також можна віднести дітей, чиї здібності (наприклад

соціальні) не завжди визнаються шкільними вчителями [104, 14]. Для цих спеціальних груп обдарованих дітей дуже важливо розпізнати їх потенційні таланти і здібності для забезпечення їх освітніх потреб. При цьому необхідно змінювати і адаптувати методики їх ідентифікації. Виявлення обдарованих учнів і складання для них спеціальних навчальних програм не повинні бути окремими і незалежними завданнями, а, навпаки, вони повинні об'єднуватися в єдиний підхід в шкільній освіті [181, 13].

Єдиної методики, за якою вчителі у світі, зокрема в Австралії, з упевненістю могли б визначати сильні і слабкі сторони своїх учнів, не існує [138, 84]. Проте, уважне спостереження за учнями в створеній вчителем атмосфері, що заохочує до самовираження, разом із засобами об'єктивного оцінювання, дозволяють вчителю ідентифікувати здібності учня. У класі повинне створюватися середовище, що стимулює творче, нестандартне мислення. Процес навчання не повинен також обмежуватися часовими рамками. Тільки такі умови сприяють прояву обдарованості і таланту серед учнів [220, 89].

Ефективний процес ідентифікації обдарованості в австралійських школах включає комбінацію суб'єктивних і об'єктивних підходів. Методу точної діагностики не існує, тому що досягнення вимагають певної мотивації, яка часто відсутня в учнів. Процес ідентифікації повинен бути тактовним, щоб уникнути дискредитації обдарованих і талановитих дітей за статевими, расовими, культурними, соціально-економічними ознаками, за фізичними вадами, за місцем проживання. Він також має бути гнучким і безперервним, щоб виявити обдарованість і талант, які повинні проявлятися тільки під дією спеціальних методів навчання. Ідентифікацію проводять з самого раннього віку, щоб учень зміг повністю реалізувати свої можливості в більш старшому віці [94, 310].

Одним із найкращих методів для виявлення обдарованих дітей, що використовується в Австралії, є психометричне оцінювання по тестам WISC-IV та IQ Стенфорд-Біне-V, прогресивним матрицям Равена (див.

додатки). За допомогою цих тестів виявляється прихований потенціал будь-якої дитини, але у більшості випадків тестування вимагає додаткового залучення висококваліфікованих фахівців [148, 51]. Вважається, що надійним методом виявлення потенційної обдарованості є визначення наявності ключових ознак випереджаючого розвитку, але його не використовують в якості єдиного методу ідентифікації.

Достовірність психометричного тестування для дошкільнят, як вважають багато дослідників, нижча, ніж для дітей середнього шкільного віку. Вчені також висловлюють сумнів, що високий IQ дошкільника завжди трансформується в успіх в академічних дисциплінах в шкільні роки. На жаль, деякі педагоги відмовляються проводити психометричне оцінювання дошкільнят, навіть якщо висока обдарованість дитини очевидна і вимагає уваги та індивідуальної програми навчання з самого раннього віку. Вони вважають, що достовірність тестів на IQ значно зростає для дітей семи-восьмирічного віку і на цій підставі рекомендують проводити тестування у другому-третьому класі [2, 124].

Якщо скористатися досвідом колег з інших областей спеціальної освіти, наприклад, лікарів-отоларінгологів, то достовірність аудіометричного тестування дітей середнього шкільного віку вище, ніж у дошкільнят 4-5 років. Але якщо вихователь дитячого садка має підозру щодо проблем зі слухом у дитини, він ніколи не скаже, що треба відкласти перевірку слуху до того віку, коли достовірність такої перевірки буде найвищою. Навпаки, якщо у дитини підозрюють проблему зі слухом, вона буде негайно направлена на аудіометричне обстеження, за результатами якого будуть вжиті необхідні заходи. Те ж стосується і навчання. Тестування дитини треба повторити через кілька років, коли результати тестування будуть більш достовірними, при цьому програму навчання можна буде відкоригувати відповідно до виявлених потреб. Але при ранньому діагностуванні обдарованості можна раніше задовольнити потреби такої дитини [149, 361].

Часто не враховується чинник, що знижує достовірність тестування на IQ обдарованих дітей молодшого шкільного віку. Це ефект втоми [2, 97]. Чим вище здібності у дитини, тим більше завдань йому доведеться виконати на тестуванні, поки вона не досягне своєї межі. Може знадобитися більше години, щоб оцінити здібності обдарованої дитини 4-5 років. Дуже рідко дитина, незалежно від здібностей, зможе зберігати концентрацію уваги такий тривалий час. Американські психологи Хелберт Робінсон і Ненсі Робінсон виявили, що результати тестування обдарованих дітей молодшого шкільного віку поліпшуються при повторному тестуванні, в той час як вважається, що результати повинні погіршуватися і прямувати до середніх. Тестування здібностей обдарованих дітей молодших 5 років швидше за все покаже їх недооцінку, ніж переоцінку. При цьому важливо, щоб дошкільні педагоги усвідомлювали важливість тестування та оцінки інтелекту за добре продуманими індивідуальними тестами з високими вимогами [197, 142].

Крім психометричного оцінювання, в Австралійському Союзі проводиться тестування рівня підготовки австралійських учнів (наприклад, олімпіади університету Нового Південного Уельсу, олімпіади з математики, прогресивний тест досягнень з математики (англійської мови), тести, розроблені Австралійською радою з наукових досліджень в галузі освіти), що є надійним засобом оцінки поточних знань учня з певного предмета [208, 358].

Точним і ґрунтовним методом тестування музичних і художніх здібностей в Австралії вважають тестування художніх здібностей по Хорну та тестування музичних здібностей по Гордону [208, 374].

Широко використовують в Австралійському Союзі і оціночне тестування, розроблене кожним шкільним вчителем (попередні тести, концептуальні схеми, діаграми, блок-схеми, контрольні роботи) [208, 383]. Воно може чітко визначити поточний рівень знань учня, але обмежений шкільними рамками рівень знань, як того вимагають тести, не дозволяє

розкрити справжні здібності обдарованого учня [197, 152].

Численні дослідження в Австралії в сфері ідентифікації обдарованості показують, що тестування завданнями наступних років навчання (як мінімум на два класи вище) демонструє здатність учня виконувати завдання більш високого рівня. Воно є маловитратним методом, але не дозволяє виявити учнів, що відстають, так як визначає лише рівень володіння матеріалом. Творчі завдання (наприклад, твори, малювання, ліплення і т.ін.) можуть виявити учня з нестандартним мисленням, непоміченим при проведенні тестів на IQ, але цей метод має занадто вузький діапазон пошуку і його необхідно використовувати в комплексі з іншими заходами, якщо необхідно визначити не тільки творчі здібності. Усі ці методи є об'єктивними. Вони використовуються в сукупності з суб'єктивними методами [223, 12].

До суб'єктивних методів відносять: думку однокласників, вчителів, батьків та власна точка зору [223, 16]. Однокласники можуть допомогти звернути увагу на риси характеру, що були не помічені педагогами. Зазвичай однокласники дають достовірні оцінки, хоча деякі можуть перебільшувати якості своїх друзів. Даний підхід вимагає підтвердження іншими методами. Самі ж учні, в основному, дають собі об'єктивну характеристику, але найкраще це робити у формі довірливої співбесіди. Однак низька самооцінка або тиск з боку однокласників можуть вплинути на власну думку. Регулярне заповнення вчителем опитувальних листів та систематичне ведення спостережень є цінним інструментом для виявлення обдарованих і талановитих дітей. Суб'єктивна характеристика повинна підкріплюватися об'єктивними заходами для підтвердження достовірності. Учні, що відстають, з поганою поведінкою часто ігноруються деякими вчителями [140, 192].

Співбесіда педагога і батьків повинна фокусуватися на соціально-емоційних характеристиках дитини та її здатності до навчання. Вона має торкатися наступних тем: ознаки раннього розвитку; швидкість читання

або мови на поточний момент; вік, в якому дитина почала читати; незвичайна уява; особливі інтереси; незвичайні захоплення; незалежне вивчення предметів; ставлення дитини до школи; відносини з однолітками і дорослими [200, 59].

Низка характерних соціально-емоційних рис обдарованості може проявлятися у дітей з самого раннього віку. Діти, які значно випереджають однолітків у розвитку і здатності засвоювати нові знання, можуть бути більш зрілими в соціальному і емоційному плані, ніж їхні ровесники. Крім того, інколи їм притаманна соціально-емоційна напруженість, яка проявляється в перфекціонізмі, страху ризику, тривозі, що викликають складності адаптації до шкільного середовища [150, 38].

Про задатки обдарованості свідчить наявність у дитини рис, які вимагають подальшого пильного спостереження: розвинуте почуття справедливості; емоційність; інтереси, подібні інтересам більш старших дітей; прагнення до спілкування зі старшими дітьми; висока чутливість; інша концепція дружби, ніж у однолітків, та очікувань від неї; вміння виділяти головне; засмучення, коли через недосконалість дрібної моторики дитина не може намалювати або написати так, як малює її уява; розвинені ігрова поведінка та почуття гумору [153, 9].

Випереджаючий розвиток обдарованої дитини може стати причиною емоційної чутливості та соціальної ізоляції. Своєчасна ідентифікація педагогом такої дитини, що зазнає труднощі соціального та емоційного характеру, може надати їй велику підтримку [151, 57].

Обдаровані діти засвоюють матеріал швидше і глибше, ніж їх однолітки. Їм потрібні різноманітні, складні та цікаві завдання у великій кількості при малому втручанні вчителя, а також безпечне та доброзичливе оточення. Навчальна програма для таких дітей повинна складатися з урахуванням їх інтересів, за їх безпосередньої участі у прийнятті рішень з різних аспектів навчального процесу. При плануванні навчального процесу необхідно враховувати потреби учнів, їх таланти і стилі навчання [185, 27].

Прихильність вчителя та його готовність впроваджувати альтернативні навчальні методи, які відповідають особливим освітнім вимогам обдарованих дітей, є важливими умовами для їх успішного навчання [230, 41]. Співпереживання дітям, у яких з'являються ознаки задатків талантів, визнання їх особливих потреб та належна оцінка досягнень додасть обдарованим дітям впевненості і самоповаги, що є вкрай необхідним для їх подальшого академічного та соціально-емоційного розвитку. Через свої високі інтелектуальні здібності обдаровані діти часто залишаються в соціальній ізоляції. Багато з них не бажають ризикувати через острах невдачі [63, 169]. Ті, хто швидко справляються із завданнями, можуть занудьгувати або розчаруватися у прагненні опанування нових навичок та необхідності збільшувати свої знання. Деякі можуть навмисно приховувати свої здібності та погано вчатися, щоб не виділятися серед однолітків. У інших дітей через відсутність важких завдань можуть початися проблеми з поведінкою. Засоби навчання, соціальні та емоційні потреби дитини повинні враховуватися в процесі планування навчального процесу. Навчання виключно здібних дітей вимагає значної вербальної взаємодії між учителем і учнем на більш складному рівні [230, 43]. Тому необхідно вжити всіляких заходів, щоб на самих ранніх етапах у програмі навчання обдарованих дітей були передбачені заняття з розширення словникового запасу, розвитку мислення, здібностей самостійного вирішення завдань [122, 127].

Важливим фактором для забезпечення потреб усіх дітей з раннього віку є створення різнобічного конкурентного навчального середовища. В таких умовах обдаровані діти можуть вільно демонструвати свої здібності та отримувати належне навчання [152, 277]. Конкурентне навчальне середовище є першим рівнем диференціальної навчальної програми, що включає: високий темп навчання, гнучку організацію класної роботи, поглиблене вивчення матеріалу, відсутність жорстких термінів, розвиток мислення, надання ресурсів і матеріалів для розширення бази знань,

забезпечення мотивації та інтерактивного оточення, що відповідає життєвому досвіду дітей, стимулюючий стиль навчання, створення умов для випереджаючого розвитку, можливість розвивати навички самостійного вивчення матеріалу, визнання та розвиток учнем власного потенціалу [188, 321].

В школах Австралійського Союзу в усіх штатах і територіях існує три способи забезпечення диференційованого підходу навчання обдарованих і талановитих дітей. Це – розширення, збагачення та прискорення [242, 171].

Розширення заохочує до нових знань і навичок та надає можливість розвивати індивідуальний підхід. Збагачення розширює досвід усіх дітей, при цьому обдарованим у класі ставляться завдання підвищеного рівня складності. Різні варіанти прискорення надають можливість обдарованим дітям вибрати рівень навчання за своїми здібностями. Часто застосовується спільне навчання з однодумцями, рівними за інтелектуальним розвитком, але старшими за віком. Різні рівні диференціального підходу не виключають один одного. Вважається, що діти можуть комбінувати ці три способи для досягнення кращого результату в навчанні [123, 248]. Комбінування може здійснюватися на рівні класу або школи. Наприклад, у класі учень може виконувати завдання підвищеного рівня, що задаються комп'ютером, учителем, батьками (збагачення), в той же самий час він може самостійно працювати над вирішенням поставленої задачі або науковим проектом (розширення) і вивчати літературу зі старшими класами (прискорення). Або ж вихователь в дошкільному закладі може використовувати таксономію Блума для ускладнення завдань і організувати роботу за принципом навчального центру з виконанням багаторівневих ускладнених завдань для розширення і збагачення навчальної програми. Також, після всебічного відбору школа може організувати змішані класи з певного предмету, що надасть змогу дітям проводити частину дня з однодумцями. Школа також може переглянути програму позакласного читання для диференціювання її

згідно можливостей учнів різних класів та надати матеріал підвищеної складності обдарованим дітям. Або ж за підтримки батьків і вчителів таким дітям пропонують прискорене навчання з переходом через клас [156, 19].

Методики збагачення в австралійській шкільній освіті спеціально розроблені для розширення мислення всіх дітей і включаються в програму будь-якого класу [257, 98]. Для надзвичайно обдарованих учнів навчальний процес збагачують для підвищення їх мотивації та досягнень на більш високому рівні. Збагачення у навчальному середовищі дає більш ефективний стимул і можливість продемонструвати свої виняткові здібності обдарованим учням [248, 165].

У таблиці 1.1 наведені приклади методик на кожний спосіб диференційованого підходу.

Таблиця 1.1

Збагачення Методи, що розширюють досвід усіх дітей	Розширення Методи, що стимулюють розширення знань і навичок в рамках звичайного навчального процесу	Прискорення. Участь у заходах, націлених на результат (зазвичай разом з учнями більш старших класів)
<ul style="list-style-type: none"> - тренування самостійності і самостійних досліджень - розвиток критичного та креативного мислення - розв'язання задач - запрошення лекторів - навчання он-лайн 	<ul style="list-style-type: none"> - навчальні центри - паралельне програмування - багаторівневі навчальні заходи - контракт на дослідницьку роботу - менторство 	<ul style="list-style-type: none"> - змішані групи - скорочення навчальної програми - прискорення з певного предмету - перехід через клас

Обдаровані учні часто прагнуть до більш глибоких знань, тому необхідно постійно створювати умови для їх самостійного навчання. Цей процес не менш важливий, ніж його результат. Напрямки підтримки вчителем самостійного навчання учнів в Австралії включають:

- бесіди з учнем для визначення його інтересів та уподобань (тема може виникнути спонтанно у класі, або це може бути особистий інтерес дитини);

- обговорення найкращих методів навчання з урахуванням пріоритетного його стилю (пошук інформації, експериментальний пошук, аналіз відомих фактів або новаторське дослідження);

- допомога учневі у пошуку джерел інформації, у підготовці графічного представлення матеріалів, у формулюванні питань і цілей;

- викладання необхідних дослідницьких навичок;

- виділення часу для проведення досліджень;

- надання можливості докладного обговорення;

- заохочення учня ділитися результатами виконаних завдань з однокласниками та учнями інших класів. Це виховує його цілеспрямованість, зменшує ізоляцію і є потужним стимулом для інших [208, 583].

Обдаровані і талановиті діти здатні працювати на більш високих когнітивних рівнях, аніж однолітки, їх приваблює складність і оригінальність. У них раніше з'являється абстрактне мислення і вчитель повинен заохочувати таких дітей до дослідження та експериментів, висунення гіпотез і висловлення суджень.

Навички критичного і творчого мислення, як один з центральних аспектів загальної програми навчання, необхідно прищеплювати всім учням. Питання, що допускають безліч варіантів відповідей, не дадуть учням зосередитися на єдиному вірній відповіді, а дозволять їм проявити творче, інноваційне та оригінальне мислення. Обговорення різних точок зору, досягнення консенсусу, пошук доводів і відстоювання власної думки буде стимулювати мислення на більш високому рівні [141, 448].

Підтримка нестандартних відповідей сприяє розвитку уявлення, демонструє всьому класу широкий діапазон стратегій навчання, створює атмосферу сприйняття аргументів та суперництва. Все це допомагає дітям

розвинути впевненість у собі, не боятися ризику і створювати позитивну конкурентну обстановку. Згідно таксономії Блума розрізняється шість рівнів мислення, що утворює основу для розвитку здібностей у постановці запитань більш високого рівня [69, 42]. У нижченаведеній таблиці представлені оригінальна і покращена автором версії таксономії.

Таблиця 1.2

Оригінальна версія	Покращена версія
Оцінка	Створення
Узагальнення	Оцінювання
Аналіз	Аналіз
Застосування	Застосування
Розуміння	Розуміння
Знання	Запам'ятовування

У той час, як від обдарованих дітей вчителі вимагають отримувати, осмислювати і застосувати знання, для дітей важливіше витратити більшу частину часу на аналізування, узагальнення та оцінювання цих знань. Різниця між тим, як звичайні та обдаровані діти працюють в межах поліпшеної таксономії Блума, можна побачити в нижченаведеному рисунку (рис. 1.1).

Рис. 1.1 Таксономія Блума для дітей базового рівня знань

Діти, що працюють на базовому рівні навчального процесу, повинні приділяти увагу всім рівням таксономії, але при цьому мають приділяти більшість навчального часу стратегіям нижнього рівня: запам'ятовуванню, розумінню і застосуванню, у процесі просування до розумових навичок більш високого рівня (див. вище).

Обдаровані учні повинні навчатися в прискореному темпі, виконувати більш складні завдання, застосовуючи аналізування, оцінювання, створення (рис. 1.2).

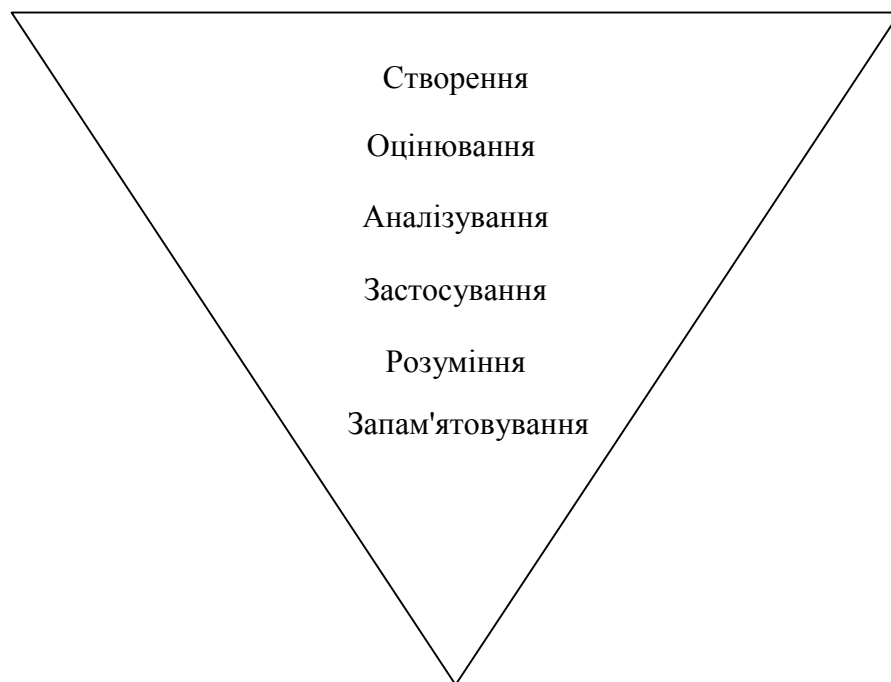

Рис. 1.2 Таксономія Блума для обдарованих дітей

Питання, що допускають безліч варіантів відповідей, залишають простір для творчого, інноваційного та оригінального підходу. Ці відкриті питання, на відміну від однозначних, дають можливість всьому класу брати участь в обговоренні [69, 128]. Їх варіанти, такі, як наведено далі, дають можливість учням відстоювати свою думку, розвивати мислення і навчитися цінувати іншу думку, ідею, точку зору:

1. Як би ви...?
2. Як...?
3. У якому порядку ви б могли...?

4. Що могло б статися, якби... ?
5. Ви можете запропонувати інший спосіб...?
6. Як ще можна вирішити завдання...?

Процес пошуку рішень заохочує учнів до творчого мислення, формулювання та перевірки гіпотез, розвиває і розширює розумові здібності [7, 258]. Діти вчаться ретельно обмірковувати і відстоювати свої ідеї, робити висновки, об'єднуватися і застосовувати свої знання на практиці. В австралійських школах метод пошуку рішень застосовується до будь-яких предметів шкільної програми і дає дітям можливість знаходити вирішення практичних завдань з реального життя. Стратегії пошуку рішень (наприклад, мозковий штурм, графічне представлення, висунення гіпотез та ін.) вивчається і вміло застосовується [60, 49]. Учні розповідають про свої власні методи пошуку рішень і обговорюють їх.

Виступи лекторів та проведення екскурсії надають дітям можливість познайомитися з новими ідеями і методами, що виходять за межі звичайних. Спроможність вислухати та задати питання експертам, які займаються вирішенням практичних завдань, мотивує і заохочує цікавість дітей. Це, в свою чергу, може стати базою подальших досліджень, самостійного навчання та інших заходів, що розширюють кругозір.

Обдарованим і талановитим дітям необхідний доступ до більш досконалих освітніх ресурсів, які дозволять проводити самостійні дослідження. В Інтернеті є досить багато освітніх матеріалів, які можуть задовольнити потреби всіх учнів. Їх можна знайти на сайтах: освітніх послуг Австралії (Education Services Australia) www.edna.edu.au, шкільної програми онлайн (Schools' Online Curriculum Services) www.det.wa.edu.au/curriculum-support/ocs/detcms/portal/, Департаменту освіти Австралії www.education.wa.edu.au/home/detcms/portal/, Департаменту освіти та Спільнот Нового Південного Уельсу www.curriculum-support.education.nsw.gov.au/policies/gats/, глобальної освіти (Global Education) <http://www.globaleducation.edu.au/> та ін.

Додаткове навчальне навантаження в Австралії фокусується на індивідуальних інтересах і талантах учнів. Учні беруть безпосередню участь у виборі додаткових завдань або предметів. Обдаровані учні показують кращі результати, якщо додаткове навантаження планується з урахуванням бажаних стилів навчання [58, 4].

У навчальних центрах Австралійського Союзу є необхідні матеріали з усіх галузей знань, які дозволяють обдарованим дітям здобувати поглиблені знання в прискореному темпі [58, 5].

Також популярним є контракт, тобто угода між учителем і учнем. У контракті вказуються зобов'язання кожної сторони, обсяг робіт, що підлягають виконанню і засоби виконання цих робіт, а також винагороду за успішне виконання вимог контракту.

Контрактна система дозволяє вчителям та учням відкрито обговорювати програму навчання [105, 62]. За відповідної підтримки з боку вчителя, в контракті можна обумовити мотивацію обдарованого учня.

Контракти можуть бути різними, але обов'язково містять наступне:

- чітко обумовлені завдання;
- реальний графік виконання;
- механізми зворотного зв'язку, відстеження або оцінки;
- формалізовані зобов'язання учня і вчителя;
- можливість внесення змін при форс-мажорних обставинах.

Контрактна система працює тільки в тому випадку, якщо учень бере участь у плануванні та підготовці роботи, яку слід виконати. Учень повинен розуміти для чого укладається угода, що таке самоконтроль і постановка мети [105, 74].

Паралельне програмування – це форма навчання для індивідуальної та групової роботи, що з успіхом застосовується як додаткове навантаження обдарованих і талановитих дітей в Австралії [90, 64].

Паралельне програмування:

- проводиться в рамках звичайної класної роботи;

- стимулює мислення більш високого рівня;
- здійснюється в групі, яка демонструє володіння необхідним навчальним матеріалом і концепціями;
- виконується одночасно з класною роботою;
- оцінюється і записується учнем і вчителем.

Наприклад, група дітей дошкільного віку, які вміють читати, отримує додаткове навантаження – читання книг для інших та обговорення с ними змісту прочитаного [264, 47]. Більш старші діти, які засвоїли читання в ранньому віці, можуть допомогти однокласникам вибрати цікаву книгу в бібліотеці. Можливе укладання індивідуальних контрактів між учнем та вчителем для стимулювання поліпшення навичок читання.

Нижче наведені методи організації роботи з обдарованими дітьми в Австралії [99, 34].

1. Організація навчальних центрів та так званих «Челлендж корнерс» (Challenge corners), що надають можливість дітям займатися самостійно. Навчальні центри зазвичай приділяють більше уваги поточним питанням досліджень, в той час як в «челлендж корнерс» практикуються різні види додаткового навантаження та пошуку рішень. У «Челлендж корнерс» допускаються тільки ті діти, які впоралися з усіма класними завданнями або група здібних дітей, що можуть вирішувати завдання підвищеної складності, доки інші учні в класі працюють над закріпленням пройденого матеріалу. Більш складні завдання стимулюють розвиток навичок узагальнення, аналітичного та творчого мислення.

2. Групування учнів 2-3 класу для роботи над дослідницьким проектом.

3. Особливо обдарованим дітям у звичайному класі надаються складні багатопланові завдання.

4. Групі обдарованих учнів або одному окремому учневі пропонується додаткове самостійне навчання на базі комп'ютерного курсу, в якому темп навчання підлаштовується під можливості учня.

Основні стратегії розробки шкільних програм для навчання обдарованих учнів в Австралійському Союзі можна поділити на три групи

Група А. Стратегії класної роботи: 1. Навчання за контрактом. 2. Індивідуальний розклад занять. 3. Навчальне навантаження за здібностями. 4. Групування за здібностями, стилем навчання, інтересами, взаємопідтримкою. 5. Робота зі старшими наставниками та дорослими менторами. 6. Використання навчальних матеріалів для самостійного навчання, мультимедіа, можливість вибрати швидкість вивчення матеріалу. 7. Центри за інтересами. 8. Участь в позакласних змаганнях. 9. Участь в проектах, що не обмежені часом.

Група Б. Шкільні стратегії: 1. Командне навчання – обмін досвідом. 2. Спеціальні групи – об'єднання учнів з одного або декількох класів для задоволення особливих потреб. 3. Групи учнів з однаковими здібностями. 4. Гетерогенні групи – комбіновані групи учнів різного віку. 5. Однорідні групи учнів одного віку та однакових здібностей. 6. Наставництво за допомогою старших учнів – старші учні працюють з молодшими. 7. Навчальна програма з можливістю вибору предметів – реалізація індивідуальних навчальних інтересів без застосування оцінок. 8. Прискорення – навчання за прискореною програмою. 9. Ресурсний центр – місце, де учні можуть отримувати додаткову інформацію, яка виходить за рамки шкільної програми. 10. Паралельна (одночасна) освіта – молодші учні паралельно відвідують заняття в старших класах або в коледжі. 11. Співпраця між школами в регіоні для надання централізованої допомоги технічними засобами навчання та фахівцями. 12. Виробнича практика – практика учнів на підприємстві. 13. Проектні класи – наукові дослідження на базі школи та спеціалізованих класів.

Група В. Стратегії громад: 1. Недільні або вечірні заняття – школи для батьків. 2. Університетські розвиваючі програми. 3. Асоціації обдарованих і талановитих. 4. Державне об'єднання наукових і прикладних досліджень. 5. Табори. 6. Місцеві клуби [99, 67].

Учні з видатними здібностями в певних сферах (наприклад, комп'ютерні науки, поезія, математика тощо) можуть почерпнути багато корисного від спілкування зі старшими експертами. У школах, де практикують кураторські програми, залучають більш старших учнів для допомоги обдарованим учням молодших класів. Куратор має знаходити спільну мову зі своїми підопічними і бути зацікавленим у розвитку довгострокових стосунків. Тому діяльність куратора ретельно планується і контролюється батьками обдарованих дітей [132, 238].

Інформаційно-комунікаційні технології дозволяють використовувати навчальні програми для додаткового навчання обдарованих дітей у відповідному для них темпі.

Прискорене проходження шкільної програми (двох і більше класів за рік) погоджується з опікунською радою школи. Рішення приймається з урахуванням розгляду характеристики та повних відомостей про дитину.

У деяких випадках для поглибленого вивчення предмета об'єднуються здібні діти одного віку і року навчання з паралельних класів в одну групу. Наприклад, якщо в школі є два або три паралельних класи, учнів, які читають набагато краще за своїх однокласників об'єднують в групу поглибленого вивчення мови і проводяться заняття щодня [161, 78].

У деяких випадках успішних учнів допускають на заняття з окремих предметів у старшому класі. Наприклад, учня першого класу, якому легко дається математика, відправляють на заняття з математики в другий клас. При цьому синхронізується розклад занять у першому і другому класах.

При такій формі навчання учні проводять частину шкільного дня, працюючи зі своїми однодумцями різного віку, а іншу частину дня проводять на заняттях зі своїм класом. Наприклад, діти з видатними математичними здібностями можуть вивчати математику разом з дітьми зі старших класів, а дошкільник, що вміє досить добре читати, може відвідувати уроки читання в першому класі. Такий метод можна легко застосовувати в класах з дітьми різного віку і в невеликих сільських

школах [161, 79].

Ущільнення навчальної програми є формою прискорення, при якій предмет вивчається за більш короткий проміжок часу. Діти працюють за звичайною програмою, але проходять її в прискореному темпі, витрачаючи менше часу на повторення пройденого матеріалу. При цьому вчителі всіляко підвищують мотивацію і зацікавленість учнів. Також проводиться попереднє тестування для оцінки рівня знань предмета, щоб не витратити час на теми, які вже досить добре засвоєні [161, 79].

Організуються також підгрупи в класі, коли виділяється група дітей, здатних займатися за прискореною програмою, при цьому залишаючись у класі зі своїми однолітками. Підгрупа може займатися за прискореною програмою з одного або кількох предметів, залежно від їх здібностей та організаційних можливостей школи. Організація підгрупи іноді виявляється більш зручною формою прискореного навчання, ніж організація спеціального класу або переведення учнів в старші класи.

Достроковий перехід до наступного класу – така форма прискореного навчання, при якій обдарований учень, знання якого набагато вище, ніж у його ровесників, може достроково засвоїти шкільну програму свого класу та перейти в наступний клас на рік раніше. Процес дострокового переходу може ініціюватися батьками дитини або адміністрацією школи. Рішення про такий перехід в наступний клас приймає директор школи після консультацій з педагогом з раннього розвитку, шкільним психологом, батьками, радниками та іншими членами педагогічного колективу. Перш ніж прийняти заключне рішення, проводять всебічну оцінку учня, щоб переконатися, що такий спосіб навчання є найбільш оптимальним для нього [161, 77].

При затвердженні рішення про достроковий перехід учня до наступного класу, розглядаються наступні питання:

1. Чи відповідає соціальний, емоційний, фізичний розвиток учня його видатним інтелектуальним, академічним або творчим здібностям?

2. Чи зможе такий метод розвинути здібності, поліпшити досягнення, стиль навчання учня, позитивно вплинути на його інтереси і бажання?

3. Чи можливо почати прискорене навчання без дострокового переходу в наступний клас? Якщо здібності виявляються тільки в одній сфері знань, чи можливе навчання дитини з інших предметів за індивідуальною програмою, в підгрупі або за допомогою інших стратегій для задоволення його освітніх потреб?

4. Чи можливе проведення прискореного навчання в комбінованому класі, що складається з учнів різного віку?

5. Як школа зможе забезпечити безперервність і координацію прискореного навчання?

6. Чи зможуть вчителі проявити гнучкість, тактовність та розуміння по відношенню до учня, який достроково перейшов в їхній клас?

7. Зважаючи на всі отримані дані про учня, чи дійсно прискорення є найоптимальнішим рішенням?

Після затвердження рішення про достроковий перехід у наступний клас розробляється процедура переходу і ретельного спостереження за подальшими успіхами дитини [185, 39].

Таким чином, аналіз сучасних методів ідентифікації обдарованих дітей в Австралійському Союзі показав, що найефективнішим методом є стандартизоване тестування на виявлення здібностей, особливо, коли тести висувають високі вимоги та дозволяють розрізнити різну ступінь обдарованості у дітей, або ж застосування тестів високого рівня для ідентифікації їх по-справжньому унікальних здібностей у певних дисциплінах. Єдиного точного методу ідентифікації обдарованих дітей не існує, тому він має включати комбінацію суб'єктивних і об'єктивних підходів оцінювання. В Австралійському Союзі застосовують різноманітні методики роботи з обдарованими дітьми, тому досвід в визначенні обдарованості учнів та роботи з ними повинен стати керівним принципом для розробки сучасних методів навчання талановитих дітей в Україні.

Висновки до розділу 1

Наведені в першому розділі результати дослідження дозволяють зробити наступні висновки.

На основі аналізу філософських, психологічних, педагогічних, методичних джерел та офіційних документів з'ясовано, що історія розвитку освіти в Австралійському Союзі бере початок з 1852 року, коли в Австалиї були відкриті перші школи. Незважаючи на те, що з початку ХХ століття були зроблені спроби відкрити індивідуальні класи та запровадити спеціальне тестування для обдарованих, система розвитку освіти для обдарованих дітей стримувалась егалітарними настроями, що панували у суспільстві, консерватизмом національної системи шкільної освіти та історичним минулим Австралії, основним населенням якої були англійські засланці та ув'язнені, що прибули до австралійського узбережжя в 1788 році.

В історичному аспекті навчання обдарованих дітей можна поділити на два основні етапи. Початком першого можна вважати 1932 рік, коли у штаті Новий Південний Уельс відкрились перші «перспективні класи» для обдарованих учнів. В цей період, що продовжувався до 70-х років ХХ століття, політика в галузі освіти офіційно не визнавала необхідність створення спеціальних умов для навчання здібних дітей, що призвело до блокування цієї проблеми. Другий, переломний етап в освіті обдарованих, починається з 1979 року, коли після участі австралійських науковців в міжнародній конференції Всесвітньої Ради з питань обдарованих і талановитих дітей, педагогічна еліта та уряд Австралійського Союзу усвідомили, що обдаровані діти є найціннішим духовним та матеріальним ресурсом суспільства, але вони самотійно не в змозі повністю реалізувати свій потенціал без спеціальної освіти і підтримки з боку держави. Цей період продовжується і донині та характеризується активізацією діяльності уряду та освітніх закладів в питаннях ідентифікації обдарованих дітей та розробки для них спеціальних навчальних програм.

Як засвідчив здійснений аналіз, існуюча суспільно-політична та правова відмінність австралійських штатів та територій призвела до децентралізації системи освіти та розробки великої кількості різноманітних програм та методів навчання обдарованих дітей.

В науково-педагогічній літературі існує багато різних тлумачень терміну «обдарованість». Це породжує певну неузгодженість та стало проблемою, адже уніфіковане визначення надало б можливість розробки єдиних стандартних методів ідентифікації обдарованих дітей і створення кращих програм для їх навчання. Визначення терміну «обдарованість» є основою для багатьох освітніх програм, які відрізняються одна від одної через різне його трактування. Визнання необхідності виділити окремо освіту обдарованих існує з 70-х років ХХ століття, хоча до цього часу немає як універсального єдиного цілісного визначення терміну «обдарованість», так і чітких критеріїв моніторингу, за якими можна було б визначити, обдарована людина чи ні, та виміряти рівень її обдарованості.

У результаті дослідження з'ясовано, що поняття «обдарованість», яке прийнято в Австралійському Союзі, є плюралістичним і спирається на визначення американських вчених: С. Марланда (обдаровані і талановиті діти – ті, що визначені кваліфікованими особами, і які через видатні здібності здатні до високої продуктивності) [169, 8], Дж. Рензуллі (обдарованість полягає у взаємодії трьох основних характеристик: інтелектуальні здібності вище середнього рівня, висока цілеспрямованість (мотивація) і творче мислення) [193, 246] і А. Танненбаума (обдарованість – це здатність виконувати роботу, яка покращує моральне, фізичне, емоційне, соціальне, інтелектуальне або естетичне життя людства) [225, 39] з деякими варіаціями. Ці дефініції дозволяють здійснювати широкий пошук талановитих та потенційно талановитих дітей в різних сферах, таких як творче мислення, танці, музика, образотворче мистецтво, точні науки тощо.

Концепції обдарованості, що реалізовані в австралійській освіті, були

засновані на розробках британського науковця Френсіса Гальтона, який стверджував, що «геніальність – результат дії спадкових факторів і передається біологічним шляхом» [125, 11]; на багатофакторній теорії інтелекту американського психолога Луїса Терстоуна, завдяки якій були розроблені численні тести структури здібностей (комплекс тестів загальних здібностей (General Aptitude Test Battery, GABT), тести структури інтелекту Амтхауера (Amthauer Intelligenz-Struktur-Test, I-S-T); на моделі інтелекту і методиці його діагностики британського і американського психолога Реймонда Кеттелла, який виокремив 16 основних структурних елементів особистості для прогнозування широкого спектру поведінки особистості (наприклад, мотивація досягнень, стиль навчання, креативність, вибір професії), а також на доробках американських психологів: на трьохрівневій моделі пізнавальних здібностей людини Джона Б. Керролла, яка визначає види індивідуальних відмінностей пізнавальних здібностей та їх зв'язок (I рівень – «вузькі» здібності; II рівень – «широкі можливості» і III рівень – «загальні здібності») [83, 124]; на триархічній теорії інтелекту Роберта Штенберга (аналітичний інтелект – психологічні кроки для вирішення проблем, творчий інтелект – використання досвіду для розвитку інтуїції і практичний інтелект – вміння розуміти і адаптуватися в контекстах повсякденного життя) [215, 274]; тріаді збагачення Джозефа Рензуллі [192], а також на теорії множинного інтелекту Говарда Гарднера [126].

З'ясовано, що найбільш популярною концепцією, що офіційно визнається Департаментом освіти Австралійського Союзу та школами окремих штатів і територій, є диференційована модель обдарованості й таланту канадського професора Ф. Ганье, який пропонує чітку відмінність між двома основними поняттями в галузі навчання обдарованих дітей – обдарованістю та талантом. За визначенням ученого, обдарованість – це «володіння і застосування особистістю видатних природних здібностей хоча б в одній галузі людської діяльності, які дозволяють увійти в 10%

кращих у своїй віковій групі». Він виділяє шість типів природних здібностей: інтелектуальні, творчі, соціальні, пізнавальні, м'язові і рухові. Талант же, за Ф. Ганье, означає «видатне вміння особистості систематично розвивати свої здібності, так звані компетенції (знання й уміння), хоча б в одній сфері людської діяльності, які дозволяють увійти в 10% кращих серед однолітків, що активно займаються в тій самій галузі».

Аналіз сучасних методів ідентифікації обдарованих дітей в Австралійському Союзі показав, що там використовуються різноманітні методики виявлення таких учнів, які включають суб'єктивні та об'єктивні підходи. До об'єктивних методик відносять: психометричне оцінювання по тестам WISC-IV та IQ Стенфорд-Біне-V, прогресивні матриці Равена, тестування рівня підготовки учнів та олімпіади з певних предметів, затверджених Австралійською Радою з наукових досліджень в галузі освіти, тестування художніх здібностей по Хорну, тестування музичних здібностей по Гордону, оціночне тестування шкільним вчителем (контрольні роботи, тести, творчі завдання), тестування на матеріалі наступних років навчання. До суб'єктивних методів відносять: думку однокласників, вчителів, батьків або власна точка зору. Найефективнішим методом є стандартизоване тестування на виявлення здібностей, особливо, коли тести висувають високі вимоги та дозволяють розрізнити різну ступінь обдарованості у дітей, або ж застосування тестів високого рівня для ідентифікації їх по-справжньому унікальних здібностей у певних дисциплінах. Досвід в визначенні обдарованості учнів та роботи з ними повинен стати орієнтиром для розробки модернізованих методів і програм навчання талановитих дітей в Україні.

Основними умовами розвитку обдарованих дітей в Австралії є: компетентність вчителя та його професійність; контракт між учителем і учнем; самостійне навчання учня; групування обдарованих дітей для роботи над дослідницьким проектом; додаткові завдання; створення вчителем конкурентного начального середовища; достроковий перехід

учня до наступного класу; запрошення лекторів та проведення екскурсії для ознайомлення з новими розробками і ідеями, що виходять за рамки шкільної програми; надання освітніх матеріалів в мережі Інтернет; диференційований підхід до навчання обдарованих дітей – це методи розширення (збільшення обсягу навчального матеріалу), збагачення (завдання підвищеного рівня складності) та прискорення (якнайшвидший вступ до початкової школи, перехід в наступний клас екстерном, прискорене вивчення предмета, вступ до університету в ранньому віці) або поєднання цих методів.

В умовах науково-технічного та економічного прогресу уряд Австралійського Союзу запровадив різноманітні заходи для задоволення сучасних потреб суспільства в інтелектуальних ресурсах, зокрема особливу увагу приділяє навчанню обдарованих і талановитих дітей. Аделаїдська декларація, прийнята у квітні 1999 року, сформулювала нові національні цілі освіти Австралійського Союзу XXI століття, згідно яким навчання за спеціалізованими програмами має повністю розвинути таланти та потенціал всіх дітей.

Аналіз використаних в дослідженні матеріалів свідчить про постійний розвиток освіти обдарованих дітей у Австралії. На даний час кожен австралійський штат і територія мають школи і громадські організації, які підтримують обдарованих дітей і надають їм можливість проявити свої таланти. Вчителі мають можливість проходити курси з підготовки до роботи з обдарованими учнями, а деякі університети відкрили аспірантуру і докторантуру з питань розвитку таких дітей. Створюються умови, при яких між учнями та їх особистим, сімейним та шкільним середовищем відбувається тісна взаємодія. Надається широкий спектр навчальних ресурсів для обдарованих дітей, їх батьків та вчителів. Все це допомагає створювати сприятливі умови для навчання обдарованих і талановитих дітей в Австралії.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ І ЗМІСТ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ В АВСТРАЛІЇ

2.1. Основні напрямки роботи з обдарованими дітьми на різних рівнях загальної освіти в окремих штатах та територіях Австралійського Союзу

Численні дослідження в сфері обдарованості аргументують важливість стимулюючої атмосфери навчання [117, 67]. Саме цю атмосферу для обдарованих дітей має забезпечити система освіти будь-якої країни. Діти не мають долати перешкоди, змінювати своє середовище та зустрічати труднощі, а потребують як вдома, так і у школі, підтримки, що стимулює їхній потенціал і допомагає визначити напрямки в науці чи культурі, якими вони будуть займатися у майбутньому. Усі діти різні, тому всебічний їх розвиток вимагає диференційованого підходу. У зв'язку з тим, що підвищення потенціалу обдарованих учнів не може відбуватися спонтанно та мимовільно, індивідуально сплановані напрямки та стратегії їх навчання є вкрай необхідними [234, 231].

Австралійська система освіти у рейтингу міжнародної оцінки освітніх досягнень учнів (PISA) у 2006 році займала шосте місце з читання, восьме – з науки і тринадцяте – з математики серед 56 розвинутих країн світу. В 2009 році Австралійська система освіти була вже на сьомому місці з науки та на дев'ятому – з математики, що вказує на подальший прогрес в ефективності її освітньої діяльності. У 2012 році за дослідженням організації Пірсон (Pearson) австралійський освіта займала тринадцяте місце в світі. Індекс освіти Австралії (на основі даних 2006 року), який був наведений в Індексі розвитку людського потенціалу ООН в 2008 році, дорівнював 0,993, і є одним з найвищих у світі, що ставить її на перше місце у світі поруч з Данією та Фінляндією [1].

Освіта в Австралії є обов'язковою для дітей від 5 до 15-17 років, в

залежності від штату або території, які забезпечують фінансування та регулюють навчальні програми державних та приватних шкіл. Система освіти в Австралії триступенева: початкова школа (з 0 до 6-7 класу), середня школа (з 7-8 до 9-10 класу) та старші класи або коледж (середня професійна освіта, з 10 до 12 класу). Залежно від штату або території класи мають різні назви та відносяться до різних ступенів освіти. Так наприклад, в штаті Новий Південний Уельс і в Австралійській столичній території нульовий клас називається «дитячий садок», в інших же штатах дитячий садок не входить в систему початкової освіти. Ще одна відмінність – сьомий клас. У штатах Квінсленд, Південна і Західна Австралія сьомий клас відноситься до початкової школи, в інших штатах і територіях – до середньої [42].

Навчальний рік в Австралії трохи різниться в різних штатах та учбових закладах, але зазвичай в початкових і середніх школах навчальний рік починається наприкінці січня або на початку лютого та закінчується в середині грудня, а в університетах – починається наприкінці лютого і продовжується до середини листопада.

Підготовчі навчальні програми в Австралії не регулюються державою і не є обов'язковими. Австралійські дошкільнята можуть отримувати знання у дитячих садочках або клубах, що організовують батьки. Така освіта зазвичай не розглядається як навчання, тому що вона відокремлена від початкової школи в усіх штатах і територіях, за винятком Західної Австралії, де такі заклади є частиною первинної шкільної системи. У штаті Квінсленд дошкільні програми часто викладають у дитячому садку або підготовчих курсах; вони, як правило, приватні, але можуть отримати державне фінансування, якщо предмети викладають зареєстровані вчителі з учбовим навантаженням не менше 600 годин на рік [185, 17].

Заклади, що пропонують освіту дітям від трьох до п'яти років, утримуються урядами штатів і територій, за винятком штатів Вікторія, Південна Австралія і Новий Південний Уельс, де вони здебільшого

підпорядковуюються органам місцевого самоврядування, громадським групам або приватним організаціям. Майже 86% дітей за рік до школи відвідують ці дошкільні установи. Відповідальність за заклади для дошкільнят в штатах Вікторія та Новий Південний Уельс покладено відповідно на Департамент освіти і співтовариств та Департамент освіти та розвитку дітей молодшого шкільного віку (DEECD). У всіх інших штатах і територіях Австралії відповідальність за такі заклади несуть департаменти освіти [42].

Якнайшвидший вступ в дитячий садок є однією з стратегій для задоволення інтелектуальних, соціальних і емоційних потреб обдарованих дітей дошкільного віку. Критеріями такого вступу в штаті Тасманія, наприклад, є вік дитини від 3 років і 6 місяців (станом на 1 січня року зарахування до дитячого садочка) та входження в 2% групу дітей з найвищими когнітивними здібностями (шляхом формального тестування ліцензованим психологом). Середня собівартість перебування дитини у дитячому садочку (з урахуванням податкових знижок) в Австралії складає \$ 3,85 на годину або біля \$ 46 на день за 12-годин [42].

Програма раннього навчання та розвитку у штаті Вікторія призначена для всіх дітей штату віком до восьми років. Особливе місце в програмі приділяється роботі з сім'ями дітей. Програма штату розроблена у відповідності із цілями і завданнями загальнонаціональної політики навчання дітей. Цілеспрямованих програм навчання обдарованих і талановитих дітей в ранньому віці практично не існує. Є поодинокі дитячі дошкільні установи, що спеціалізуються на роботі з обдарованими учнями за спеціальними програмами, наприклад за системою Монтесорі [256, 34].

З іншого боку обдарованим дітям дозволяється достроковий вступ до школи. За існуючими правилами в школу приймаються діти, яким до 30 квітня року вступу до школи вже виповнилося 5 років; при цьому батьки мають право подати в департамент освіти заяву на достроковий вступ до школи. Так, наприклад, у 2010 році в державні школи штату Вікторія було

прийнято 34 дітини віком молодше 5 років, а в 2011 році – 38 [256, 49].

Шкільну освіту в Австралії діти отримують в державних школах, в яких навчається 65% всіх учнів, а також в католицьких і незалежних приватних школах, в яких отримують освіту 34% школярів, з них: 20% – в католицьких, 14% – в приватних школах. Невелика частина учнів (приблизно 1%), особливо з віддалених сільських районів, отримують освіту вдома. Державні школи для австралійських громадян і постійних жителів безкоштовні, в той час як католицькі і приватні школи беруть плату за навчання. Незалежно від того, чи є школи державними, католицькими або приватними, вони зобов'язані дотримуватися обов'язкових навчальних програм свого штату чи території. Однак в свої навчальні плани школи можуть включати окремі додаткові предмети (наприклад, богослов'я) [42].

Тривалість навчання учнів у школі становить 13 років, але 13-ий рік не є обов'язковим: дитина вступає до школи в 6 років та закінчує її у 19. Згідно законам деяких штатів або територій, обдарована дитина може піти в школу в підготовчий клас і раніше встановленого мінімального терміну, а саме: в 4 роки 8 місяців – в штатах Австралійська столична територія (АСТ) та Вікторія, в 4 роки 6 місяців – в штатах Північна територія, Західна Австралія та Квінсленд, в 4 роки 5 місяців – в штаті Новий Південний Уельс, в 5 років – в штатах Південна Австралія та Тасманія. Також учень може достроково скласти екзамени з одного предмету або навіть за цілий рік навчання у випадку, якщо він буде визнаний обдарованим [42].

Щоб вступити до університету, австралійські учні мають закінчити 13 класів школи, хоча існують спеціальні льготні пропозиції для обдарованих учнів. Австралійська асоціація освіти обдарованих і талановитих – національне об'єднання, що представляє інтереси обдарованих дітей, підрахувало, що в Австралії налічується приблизно 400 тисяч обдарованих дітей [161, 77].

Вища освіта в Австралії є треступеневою: базова вища освіта (Bachelor degree), повна вища освіта (Higher education) та аспірантура (Master degree). Державні університети фінансує Федеральний уряд, але він не бере участі у створенні університетських програм [42].

Досить популярним явищем є вступ студентів до подвійної або комбінованої програми бакалаврату, яка веде до надання двох ступенів бакалавра, що найбільш поширене в галузі мистецтва, торгівлі, права та науки. Вищий навчальний заклад є освітнім органом, який відповідає всім умовам, обговореним законодавством Австралії, штату або території. Для того, щоб університет міг отримувати гранти, а його студенти – стипендії від уряду, він повинен бути акредитований урядом Австралії. В Австралії державні та приватні навчальні заклади хоча і відрізняються за джерелами фінансування освітнього процесу та матеріальною базою, проте здобута в них освіта не може бути нижчою загальноприйнятого державного рівня.

В системі вищої освіти Австралії (станом на 2016 рік) налічується 43 університети (40 австралійських державних університетів, два міжнародних університети та один приватний університет). Шість найстаріших університетів Австралії утворюють групу Песчаннікових університетів (Sandstone universities): Університет Сіднея, Університет Мельбурна, Університет Аделаїди, Університет Тасманії, Університет Квінсленда та Університет Західної Австралії. Вісім найбільших входять в престижну Групу Восьми (G8): Університет Аделаїди, Австралійський національний університет, Університет Мельбурна, Університет Монаша, Університет Нового Південного Уельсу, Університет Квінсленда, Університет Сіднея та Університет Західної Австралії [42].

В Австралійському Союзі існує декілька загальнодержавних програм підтримки обдарованих дітей та молоді. До них відносяться програма «Пошук талантів в початкових школах Австралії» (Australian Primary Talent Search (APTS)) для учнів 4-6 класу і програма «Пошук талантів в середніх школах Австралії» (Australian Secondary School Educational Talent

Search (ASSETS)) для учнів 7-9 класу. Ці програми доступні тільки для жителів Австралії. Учасники австралійських шкільних олімпіад, які досягли високих результатів, запрошуються на тижневі збори в різних містах Австралії. Школярі беруть участь в інтенсивних семінарах з соціального розвитку та професійної орієнтації, в заходах по виявленню серед них лідерів [256, 24].

В штаті Вікторія Департаментом освіти та розвитку дітей раннього віку опубліковано велику кількість корисної інформації для батьків і вчителів обдарованих дітей, хоча до цього часу немає універсальної програми для всього штату. Автономність шкіл заохочує інноваційні підходи до створення власних методик навчання. Кожний середній педагогічний заклад має право визначати свій власний навчальний план та програми, але для збільшення їх якості та узгодженості, школи повинні виконувати ряд обов'язкових рекомендацій. До них відносяться: вчасне одержання необхідної інформації та консультацій в Департаменті освіти та розвитку дітей раннього віку; регулярна оцінка всіх освітніх програм для обдарованих; поліпшення навичок і знань вчителів стосовно навчання обдарованих дітей; широкий обмін новітнім досвідом між окремими вчителями та школами [255, 37].

Стратегії навчання обдарованих, які в даний час використовуються в школах штату Вікторія, значно варіюється: деякі школи впроваджують всі ці стратегії в навчальний план в якості основних компонентів, інші – пропонують лише деякі з них або ж взагалі тільки індивідуальне навчання для обдарованих учнів. У цьому штаті налічується чотири державні школи для обдарованих дітей, в яких навчаються учні з 9 по 12 клас. Дві з них – середня школа для дівчаток Мак. Робертсон і Мельбурнська середня школа протягом останнього століття виховали багато талановитих учнів. Дві інші школи були створені нещодавно: середня школа Носсала відкрилася в 2010 році, а середня школа Сюзанн Корі прийняла своїх перших учнів на рік пізніше [252, 127].

Зарахування у ці чотири школи у штаті Вікторія проводиться на конкурсній основі з урахуванням попередніх академічних досягнень у навчанні. Всі потенційні учні цих шкіл повинні скласти загальний вступний іспит, який проводиться щорічно. Він складається з шести тестів, що охоплюють вербальне мислення, вміння користуватися графічною інформацією, читання, математику, написання твору та аналітичні здібності.

Ці селективні школи сприяють досягненню високих академічних результатів. Учні з середньої школи для дівчаток Мак Робертсон і Мельбурнської середньої школи – серед кращих випускників, що отримали Свідоцтва про освіту штату Вікторія (VCE). Як показує практика, майже всі випускники обох шкіл вступають в майбутньому до університету. Учні середньої школи Носсала і середньої школи Сюзанн Корі з 2011 року в Національній олімпіаді з літератури і математики (NAPLAN) отримують результати вище середнього рівня по країні [252, 148].

Вчителі та учні цих шкіл визнають, що сприятливе середовище в цих школах допомогло досягти високих успіхів у навчанні [75, 13]. Учні селективних шкіл відчують себе менш ізольованими, ніж ті, хто навчаються за спеціальними програмами або у спеціальних класах для обдарованих у звичайних школах. Окремі школи для обдарованих забезпечують особливо сприятливі умови для високих досягнень їх дітей з особливими потребами або тих учнів, що мають соціальні та емоційні проблеми. Отже, селективні школи штату Вікторія відіграють важливу роль у навчанні обдарованих дітей і сприяють їх подальшому розвитку.

Найбільш поширеною програмою для обдарованих дітей середніх шкіл штату Вікторія є «Програма прискореного навчання для талановитих учнів» (SEAL). Її застосування підтверджується у 36 державних школах штату Вікторія, в тому числі в 13 – у сільських або віддалених регіонах [252, 93].

Згідно наказу Департаменту освіти та розвитку дітей раннього віку,

«Програма прискороного навчання» створена для «вирішення потреб у навчанні обдарованих і талановитих учнів, які здатні працювати значно швидше і глибше вивчати предмети, ніж їх однолітки» [255, 26]. Ця програма ґрунтується на принципах прискороного навчання учнів, які навчаються три роки (з 7 до 10 років) замість звичайних чотирьох.

Школи, що бажають працювати з обдарованими учнями за програмою SEAL, повинні звернутися до Департаменту освіти та розвитку дітей раннього віку (DEECD). Департамент розглядає звернення за трьома основними критеріями: якість пропонованої програми, демографічні питання і умови вступу, а також підтримка цієї програми спільнотою та сусідніми школами [252, 95].

Кожна школа розробляє і реалізує власні програми для обдарованих учнів, дотримуючись основних принципів, що розробив DEECD:

- навчальний план повинен бути розроблений за основними стандартами навчання штату Вікторія та мати належний підвищений рівень;
- принципи навчання та викладання мають бути чітко визначені з метою забезпечення вчителями можливості змінювати і розвивати свою педагогічну практику, а також відповідності умов навчання різноманітним потребам учнів;
- проводити суворий контроль навчання за цією програмою та інформувати центр планування та розвитку навчальних програм про отримані результати [256, 13].

Учні, що хочуть навчатися за програмою SEAL, повинні скласти вступні іспити. Однак, на відміну від вступу до чотирьох державних шкіл штату Вікторія на конкурсній основі, централізованого вступного іспиту до шкіл з програмою SEAL немає. Кожна школа визначає свої власні критерії зарахування у відповідності з основними принципами DEECD. Так, наприклад, коледж Міл Парк (Mill Park), середні школи Бокс Хіл (Box Hill) та Вангаратта (Wangaratta) використовують відбіркове тестування

підвищеного рівня складності (HAST), яке призначене для перевірки здібностей учня і його академічного потенціалу в читанні, математиці, абстрактному мисленні та письмі. Коледж Роузбад (Rosebud) застосовує «Загальне тестування здібностей для учнів 6 класу» (GAT), яке було розроблено в штаті Новий Південний Уельс. Цей тест перевіряє знання з математики, читання, мови і письма. В доповнення до вступних іспитів, педагоги цих шкіл розглядають ряд інших факторів, що включають інформацію про учнів від вчителів початкової школи, їх батьків та самих дітей. У деяких школах проводять співбесіду з потенційними абітурієнтами [252, 102].

Як зазначалося раніше, учні, що здобувають освіту за програмою SEAL, вчать три роки замість звичайних чотирьох. Далі вони можуть закінчити середню школу вже через п'ять років та раніше вступити до університету, працювати протягом року або подорожувати та вивчати іноземні мови за кордоном. Інші учні можуть залишитися в школі на шість років та обрати додаткові предмети для складання випускних іспитів для одержання шкільного атестату про середню освіту (VCE), або завершити курс вивчення предметів університетського рівня [252, 126].

DEECD підтримує співтовариство вчителів, яке складається з представників шкіл, що працюють за програмою SEAL. Це співтовариство забезпечує вчителів-учасників підтримкою, можливостями професійного навчання, спільного використання ресурсів та знань.

В штаті Вікторія існують додатково ще три спеціалізовані державні школи, які проводять навчання талановитих та обдарованих учнів у конкретних галузях. Перша школа – це наукова школа Джона Монаша для учнів з 10 до 12 класу, яка спеціалізується в галузі математики, науки і технологій. Школа відкрилася в 2010 році і на даний час нараховує 420 учнів, а в майбутньому планує розширити їх чисельність до 640. Школа розташована на території університету Монаша (Monash). Друга школа – коледж Марібернонг (Maribyrnong) при Спортивній академії Марібернонг.

Він налічує 1041 учнів-спортсменів та спортсменів з обмеженими можливостями. Школа розташована в Мельбурні. Третя спеціальна школа для обдарованих – Вікторіанський коледж мистецтв (VCASS) для учнів з 7 до 12 класу із танцювальними або музичними здібностями. На сьогодні школа налічує понад 200 молодих танцюристів і музикантів. Школа теж розташована в Мельбурні. Головна перевага цих шкіл полягає в тому, що учні мають можливість розвивати свої здібності за обраними напрямками при одночасному вивченні звичайної шкільної програми [252, 154].

В штаті Новий Південний Уельс Програма освіти обдарованих і талановитих дітей була затверджена в 1991 році, скоригована в 2004 році та діє до цього часу. Навчальна програма для обдарованих учнів керується певними принципами, такими як:

- потреби обдарованих учнів охоплюють пізнавальну, емоційну, соціальну та естетичну сфери навчального досвіду;
- обдаровані учні показують кращі результати, якщо вчать за програмою, яка включає в себе прискорене та збагачене навчання;
- навчальний матеріал для обдарованих учнів має бути продуманим заздалегідь і спланованим в письмовій формі та включати точне оцінювання знань [250, 175].

Одним із напрямків освіти обдарованих дітей штату Новий Південний Уельс є індивідуалізація навчання, коли для кожного обдарованого учня складається окремий план роботи. Поряд з цим індивідуальне наставництво або репетиторство надає можливість дитині займатися з фахівцем в цікавій їй сфері, а проектна робота заохочує робити дослідження самостійно. Класи за інтересами або здібностями теж дозволяють яскравим дітям незалежно від віку навчатися в потрібному темпі [200, 386].

Середня школа «Акація» (Acacia High School), в якій навчаються 350 учнів від дошкільної групи до 12 класу, також пропонує поглиблені програми для обдарованих дітей. Чималий відсоток учнів походять з числа

аборигенів і родин з низьким соціально-економічним статусом [86, 43]. Поглиблені програми в цій школі були впроваджені для 4-5, 6-7, 8-9 класів. Основними цілями цих програм є підвищення ефективності роботи вчителів і учнів та збільшення кількості годин на розвиток дітей з високим академічним потенціалом [209, 32].

Шляхом покращення академічної продуктивності талановитих дітей також поліпшуються і результати успішності однокласників [78, 175]. Залучення батьків і членів спільноти в більш тісні взаємозв'язки зі школою також впливає на інтенсивність підвищення рівня знань учнів у цьому закладі. Процес відбору учнів для навчання за поглибленими програмами постійно вдосконалюється. В даний час він спирається на рекомендації вчителів та консультації з батьками, а в 2004 році був розширений завдяки опитуванню однокласників, використанню анкет для батьків, вчителів, однолітків і можливості самовисування. Школа також застосовує моделі динамічного навчання з використанням прогресивних матриць Равена [86, 43].

Можливості поглибленого навчання особливо можуть бути застосовані для основних предметів, таких як англійська мова, математика, точні і гуманітарні науки. Успішність учнів оцінюється за академічними досягненнями та інспекційними перевітками. Звіти про успіхи у навчанні надаються батькам, навчальному персоналу, громадськості, а також більш широкій аудиторії через річний звіт школи. Неуспішні учні проходять співбесіду, а їхнім батькам надаються поради щодо оптимального шляху подальшої освіти їхньої дитини. Рішення по кожному учню приймається в індивідуальному порядку.

Учні школи «Акація» мають спільний навчальний розклад лише з основних предметів. Один вчитель закріплюється за 6–7, 8–9 класами для впровадження методу прискорення з метою забезпечення кращих результатів на наступному етапі. Основна увага приділяється створенню освітніх можливостей для учнів з високими здібностями. При цьому

використовуються наступні моделі диференціації навчального процесу: за Блумом (1956), за Мейкером (1982), за Капланом (1993) та за Вільямсом (1993) [75, 14].

Середня школа «Боттл Бреш» (Bottle Brush High School) є визнаною школою для дівчат із високим та середнім соціально-економічним статусом. Школа зосереджена на досягненні якісного навчання та відмінних академічних результатів учнів. Зазвичай в школі працюють п'ять або шість 7-х класів, і повноцінний спецклас з розширеною програмою. Набір учнів до спецкласу здійснюється за допомогою тесту, розробленого університетом Нового Південного Уельсу, який оцінює письмові здібності, знання англійської літератури, математики та природничих наук [253, 82].

Учні, що успішно склали іспити, зараховуються до 7-го класу. На початку навчального року проводиться діагностичне тестування, за результатами якого проводиться відбір найбільш успішних учнів у спецклас із розширеною програмою навчання. Протягом усього року усі предмети викладаються за фіксованим розкладом. При цьому учні мають доступ до більш насиченої і складної навчальної програми. В класі надається багато можливостей для творчості і самостійної роботи. Завдяки ущільненню навчальної програми, клас може швидше пройти курс з математики; з іншого боку надається можливість поглибленого вивчення англійської мови та природничих наук з 8 класу. Той самий підхід зберігається в 9 і 10 класах. Кожного року учні мають скласти іспити, щоб вступити до спеціального класу [253, 91].

Всі співробітники школи проходять курси підвищення кваліфікації з особливостей навчання обдарованих і талановитих дітей. В навчальних програмах особлива увага приділяється їх інтелектуальній якості та необхідності створення сприятливого психологічного середовища. Довгострокові стратегії удосконалення навчання обдарованих дітей потребують надання додаткового фінансування розробки наукових

модулів і факультативних проектів, пов'язаних з розвитком якісних диференційованих програм. Тому школа додатково фінансово заохочує вчителів, які розробляють такі проекти в позаурочний час [253, 95].

Крім відстеження досягнень учнів за результатами навчання, керівництво школи бере до уваги і думку учнів про навчальні програми, проводить опитування щодо шляхів збільшення зацікавленості до викладання учбового матеріалу. Результати опитувань доводяться до відома усіх вчителів для вдосконалення навчального процесу.

Підтримку обдарованих дітей в середній сільській школі «Кенгуру По» (Kangaroo Paw High School), де навчаються 450 учнів, в основному з фермерських родин, було розпочато в 2002 році, коли школа ввела програму з 7 класу для учнів з високим академічним потенціалом та розробила низку тестів, які включали письмові вправи, завдання на читання і розуміння, оцінку логічних і математичних здібностей. Наразі ця спеціальна програма розроблена для таких предметів, як математика, природничі науки, гуманітарні науки та англійська мова. Інші предмети учні вивчають у змішаних класах. Навчальна програма перероблена на користь більш тематичного і міждисциплінарного підходу. Вчителі удосконалюють навички навчання в контексті моделі викладання, прийнятої в Новому Південному Уельсі, згідно якої обдаровані учні можуть проходити інтелектуально складну навчальну програму в більш швидкому темпі. Школа «Кенгуру По» розробляє п'ятирічну програму для своїх обдарованих учнів. Коли учні переходять до 8 класу, їх розподіляють в спеціальні класи за трьома напрямками: математичний, гуманітарний, природничих та гуманітарних наук. Школа сама розробляє програми з поглибленого вивчення предметів для обдарованих і талановитих учнів. Програми отримали підтримку і схвалення з боку громади і продовжують вдосконалюватися під керівництвом шкільного комітету з проблем обдарованих і талановитих дітей [253, 121].

В штаті Тасманія, згідно статистичних даних, 15 відсотків дітей

шкільного віку виявляються обдарованими, тобто 9300 учнів Тасманії потрапляють до цієї категорії і потребують спеціальної освіти в школі. Департамент освіти Тасманії пропонує наступні програми для обдарованих дітей: диференціація на рівні класу або школи, онлайн-школи для талановитих дітей та розширені програми навчання [155, 196].

Державні школи Тасманії забезпечують всіх учнів всім необхідним для успішної освіти. Шкільні спільноти шукають і виявляють обдарованих і талановитих дітей, сприяють налагодженню співпраці школи та родин, підтримують таких дітей, надають широкий спектр освітніх можливостей, проводять моніторинг та оцінку програм для обдарованих і талановитих учнів. Вчителі, маючи таку підтримку, виявляють обдарованих і талановитих учнів у своїх класах, обирають і впроваджують різноманітні стратегії навчання для таких дітей. Якщо учень ідентифікується як обдарований або здатний досягти результатів набагато вище середнього рівня класу, вчителі надають додаткові навчальні можливості, пропонуючи нестандартні, концептуальні завдання на більш високому рівні, що адаптовані до прийняттого темпу засвоєння матеріалу, рівню здібностей дитини та ступіню її розвитку.

У Тасманії в кожному із чотирьох регіональних департаментів освіти існує керівник відділу з програм поглибленого навчання. Він разом з директорами та вчителями створює систему виявлення обдарованих дітей і забезпечення їхніх потреб. Спеціалісти відділу розробляють спеціальні навчальні програми, здійснюють підтримку обдарованих учнів, в тому числі на індивідуальній основі. Також усі чотири регіональні керівники співпрацюють над спільними підходами і програмами штату. Департаменти освіти разом із педагогічними колективами шкіл координують забезпечення потреб обдарованих і талановитих учнів; у разі необхідності школи можуть об'єднувати свої ресурси заради цієї мети, а також для забезпечення розвитку свого персоналу у вихованні талановитих дітей [155, 201].

Однак, у Тасманії переважна більшість обдарованих учнів навчаються разом зі своїми ровесниками у звичайних школах та в гетерогенних класах. Тому політика Департаменту освіти в цей час спрямована на надання шкільним вчителям основних стратегій диференційованого навчання. У контексті персоніфікованого навчання, забезпечення конкретних потреб обдарованих учнів є основною справою кожного вчителя в класі, тому багато шкіл переходять до моделі індивідуальних навчальних планів для всіх учнів та визнають, що такий підхід краще забезпечує потреби кожного учня, в тому числі і обдарованого.

Гнучке формування груп за здібностями в більшості початкових шкіл підтримує навчання найбільш здібних дітей, проте через малу щільність населення в штаті Тасманія більшість шкіл є невеликими, з незначним потенціалом для формування селективних класів. Ключові стратегії навчання в Тасманії базуються на ідеях таких вчених, як Едді Браггетта, Франсуа Ганьє, Говарда Гарднера і Йосипа Рензуллі. Програми для обдарованих пропонують початкова школа Уейверлі (Waverley Primary School), середня школа Таруна (Taroona High School), Коледж Елізабет (Elizabeth College). Університет Тасманії та інші навчальні заклади, в тому числі академії та політехнічні коледжі, забезпечують поглибленими програмами відповідно до потреб, визначених в школах [155, 213].

Тасманійська школа «eSchool» надає широкий спектр он-лайн курсів «CELO Online», які призначені для задоволення потреб здібних та обдарованих дітей у всьому діапазоні навчальних програм. Ці курси спочатку були розроблені департаментом освіти штату і були втілені в життя Тасманійською школою eSchool в кінці 2010 року. Он-лайн програми CELO доступні для всіх учнів, починаючи з дитячого садка, і до 10 класу усіх державних шкіл [155, 215].

Програма під назвою «Ідентифікація учнів, які мають високі здібності або обдарованість» тепер доступна кожній австралійській державній школі та надає широкий спектр інструментів в ідентифікації учнів. Програма

містить вкрай необхідні рекомендації з ідентифікації обдарованості для використання вчителями, батьками та учнями [208, 485].

Крім того, Департамент освіти в тісній співпраці з Тасманійською асоціацією для обдарованих, розробив стратегії для батьків, вчителів та інших осіб задля ідентифікації тієї категорії обдарованих дітей, які можуть незадовільно навчатись або перебувають у несприятливому середовищі. Ці дві організації також розробляють методичні матеріали для вчителів, а також для родин, що дозволяє збільшити роль сім'ї в навчальному процесі. Департамент освіти проводить семінари і здійснює підтримку вчителів з підготовки учнів до таких відомих програм, як «Вирішення проблем майбутнього», «Турнір інтелектів» і програм Австралійського математичного змагання. Пропонуються загальнодержавні програми, такі як конкурс на кращий портрет, в якому беруть участь найбільш талановиті художники, починаючи з дитячого садка і до 12 класу [185, 47].

В штаті Квінсленд після оприлюднення документу «Реформи освіти та навчання заради майбутнього» (Education and Training Reforms for the Future) уряд штату має забезпечувати необхідну підтримку кожній дитині для успішної реалізації її здібностей, в тому числі обдарованим дітям. Біла книга (White Paper), що була видана урядом штату у 2004 році, посприяла покращенню якості навчання усіх дітей, зокрема обдарованих і талановитих, та надала можливості в досягненні їхнього успіху. Всі державні школи в Квінсленді націлені на задоволення освітніх потреб обдарованих дітей, які зустрічаються майже в кожному класі. У штаті Квінсленд ведеться постійна робота з виявлення обдарованих дітей; для кожної такої дитини, вчителя та батьків за підтримки директора школи розробляється індивідуальний план дій. Вчителі проходять спеціальну підготовку з ефективною роботи з обдарованими дітьми. Для таких учнів розробляються різноманітні стимулюючі програми розвитку. Ранній вступ до школи або навчання за програмою університету в старших класах – типові форми прискореного навчання в Квінсленді. Нерідко школи йдуть

шляхом диференціації навчальної програми – її поглиблення і розширення для оптимального навантаження обдарованих і талановитих учнів. У Квінсленді працює Асоціація обдарованих і талановитих дітей (The Queensland association for gifted & talented children (QAGTC)). В Асоціацію входять професійні педагоги, які проводять регулярну роботу з керівниками державних, приватних і католицьких шкіл для надання підтримки обдарованим дітям. Асоціація розробила універсальний набір «індикаторів і стратегій», за якими адміністрації шкіл можуть перевірити якість навчання.

З 2004 року в штаті Квінсленд діє програма «Система освіти для обдарованих» («Framework for Gifted Education») для дітей та їх батьків. Програма розроблена з метою надання обдарованим дітям можливостей для розвитку своїх здібностей, реалізації закладеного в них потенціалу для видатних звершень [108].

Департамент освіти та працевлаштування штату Квінсленд (Department of Education, Training and Employment) сприяє організації багатьох конкурсів, програм та ініціатив, призначених для виявлення дітей з видатними здібностями і великим потенціалом в академічних дисциплінах та діяльностях, які виходять за рамки стандартної шкільної програми.

У штаті Південна Австралія програма для обдарованих і талановитих дітей та учнів (Gifted and Talented Children and Students Policy) була затверджена в 2014 році (замість програми щодо обдарованих і талановитих дітей та учнів 1995 року) на базі наступних національних та державних документів [127, 10]:

1. Мельбурнська декларація цілей освіти, що підтримує намагання всіх молодих австралійців стати успішними, впевненими, активними, творчими та інформованими особистостями.

2. Національні професійні стандарти для вчителів, які визначають обов'язки вчителів, та стандарти покращення якості викладання для всіх

учнів Австралії, в тому числі обдарованих і талановитих.

3. Стратегічний план штату Південна Австралія 2011 року. Один із семи стратегічних напрямків уряду «Кожен шанс для кожної дитини», спрямований на пошук більш ефективних способів підтримки всіх дітей і учнів, у тому числі обдарованих і талановитих, для розкриття закладеного в них внутрішнього потенціалу.

4. Стратегічний план на 2012-2016 роки для системи освіти Південної Австралії, який має допомогти дітям і молоді, в тому числі обдарованим і талановитим, повною мірою реалізувати свій потенціал.

5. Вимоги до розробки навчальних програм в Австралії 2012 року. Цей документ рекомендує розроблювати програми, які задовольняють освітні потреби учнів з різним рівнем здібностей і враховує різні темпи розвитку та засвоєння матеріалу.

Програма «Викладання для ефективного навчання» висвітлює педагогічну політику для реалізації Австралійської навчальної програми. Вона фокусується на ролі вчителів у розробці навчальних планів, завдань підвищеної складності та підтримці учнів, у тому числі обдарованих і талановитих.

Покращувати соціальний, емоційний та інтелектуальний розвиток дітей та підлітків з високим інтелектуальним потенціалом, сприяти професійному розвитку вчителів, здійснювати підтримку батьків та надавати консультативні послуги державним і незалежним навчальним закладам покликана Асоціація обдарованих і талановитих дітей Південної Австралії (The Gifted and Talented Children's Association of South Australia (GTCASA)), яка є добровільною організацією. Ця асоціація інформує громадськість про потреби обдарованих дітей; підтримує зв'язок з державою, національними та міжнародними дитячими об'єднаннями обдарованих і талановитих дітей, органами освіти для сприяння якісному навчанню таких дітей; організовує конференції для батьків юних талантів, пропонує семінари, майстер-класи, тренінги та курси; надає можливість

користуватися книгами, журналами, інформаційними бюлетенями, міжнародними виданнями, аудіо/відео ресурсами з тематики обдарованості [127, 6].

Університет Фліндерс (Flinders University) пропонує курси в галузі навчання обдарованих дітей випускникам та магістрам освіти. Лекції можуть також відвідувати вчителі, які зацікавлені в отриманні актуальної інформації, але не мають можливості або бажання поступати на постійні курси [252, 147].

На сайті Департаменту освіти та розвитку дитини штату Південна Австралія (Department for Education and Child Development) існує програма професійного розвитку «Обдарованість: як реалізувати потенціал», що складається з 9 модулів і призначена для шкільних вчителів. Цей Департамент також фінансує програму «Игнайт» (Ignite) для обдарованих учнів, яка забезпечує прискорене навчання для них. Три середні школи: «Хайт Скул» (The Heights School), «Гленанга Скул» (Glenunga International High School), «Аберфойл Парк Скул» (Aberfoyle Park High School), які об'єднані в консорціум та вже працюють по цій програмі, на загальнодержавному рівні виділяються додаткові ресурси. Програма «Ignite» визнає індивідуальні освітні потреби обдарованих учнів та забезпечує гнучкість їх навчання. Основними особливостями програми «Ignite» у всіх трьох школах є наступне [155, 231]:

- учні з подібними інтелектуальними здібностями навчаються разом;
- зосередження на критичному, творчому та турботливому мисленні;
- всеосяжне і постійне навчання педагогічного персоналу роботі з обдарованими дітьми;
- селективний вступ учнів до 8 класу на основі тесту;
- відмінні технології та ресурси;
- гнучкій графік занять.

В цих школах існує цілий ряд спеціальних класів, і кожен клас має свої особливості:

-6-7 клас складається з учнів, які пройшли тест на абстрактне мислення або психологічну оцінку. Цей клас пропонує групування учнів з подібними здібностями і різні можливості їх вдосконалення.

-8-й прискорений клас складається переважно з учнів, які склали спеціальні вступні іспити в 6 або 7 класі. Зразки тестів можна завантажити з освітнього сайту або отримати в школі. Учні спеціального класу проходять програму 8, 9, і 10 класів протягом двох років.

Клас з поглибленим навчанням складається з учнів, які склали спеціальні вступні іспити або були оцінені за допомогою інших засобів ідентифікації. Цей клас проходить програму 8, 9 і 10 класів протягом трьох років. Кожен тижня учні 8 класу з метою підвищення рівня їх знань беруть участь у комплексних заходах, які спрямовані на розвиток критичного мислення, пошуку аналітичних та системних зв'язків між дисциплінами. Школи були визнані на національному та міжнародному рівні в якості навчальних закладів передового досвіду в освіті обдарованих.

Учні можуть на конкурсній основі отримувати навчання за спеціальними програмами наступних шкіл штату Південна Австралія [155, 347]: Adelaide High School (крикет, мови, гребля), Australian Science and Mathematics School (математика, природничі науки), Blackwood High School (нетбол), Bordertown High School (сільське господарство, інформаційні технології), Brighton Secondary School (музика, волейбол), Cambrai Area School (дослідження культури аборигенів, сільське господарство), Charles Campbell Secondary School (образотворчі мистецтва), Christies Beach High School (дослідження культури аборигенів, водні види спорту), Fremont Elizabeth City High School (музика), Gladstone High School (сільське господарство, інформаційні технології, мови), Glenunga International High School (інформаційні технології, мови), Golden Grove High School (сільське господарство, інформаційні технології, математика, музика, виконавське мистецтво), Grant High School (сільське господарство, автоспорт, бейсбол, футбол), Heathfield High School

(волейбол), Henley High School (дослідження культури аборигенів, спорт, виконавське мистецтво), Keith Area School (сільське господарство), Marryatville High School (музика, теніс), Mount Gambier High School (автоспорт, спорт, виконавське мистецтво, фотографія), Mount Compass Area School (сільське господарство), Naracoorte High School (сільське господарство), Pasadena High School (баскетбол), Reynella East High School (спорт), Salisbury High School (сільське господарство), Seaton High School (бейсбол), Seaview High School (теніс), Stuart High School (сільське господарство, інформаційні технології, музика), Underdale High School (футбол), Urrbrae Agriculture High School (сільське господарство), Wirreanda High School (спорт, виконавське мистецтво), Woodville High School (музика).

Підтримку обдарованим і талановитим школярам у досягненні максимально можливих результатів у навчанні надає Департамент освіти і у штаті Західна Австралія. Школи стимулюють учнів досягати вищих результатів у навчанні з усіх дисциплін, при цьому близько 10% школярів ідентифікуються як обдаровані й талановиті та отримують відповідну підтримку [223, 7].

Нормативно-законодавча підтримка освіти обдарованих і талановитих дітей в Західній Австралії включає: Акт проти дискримінації дітей з особливими потребами (1992), Акт на підтримку рівних можливостей (1984), Акт про шкільну освіту (1999) та Закон про шкільну освіту (2000). Роботу з обдарованими і талановитими дітьми регламентують наступні документи Департаменту освіти:

- навчальний план, оцінювання, звітність K-10: політика і основні принципи;
- правила прийому до навчальних закладів;
- вимоги до проведення навчальних заходів за межами школи;
- принципи контролю за успішністю;
- інструкція з методів поліпшення шкільної освіти;

– програма «Школярі в несприятливих для навчання умовах» (Students at Educational Risk (SAER) program) [223, 17].

Внесення необхідних змін в навчально-освітній процес здійснюється наступним чином: шкільні вчителі розробляють поглиблену програму навчання, що стимулює прояв, розпізнання та розвиток обдарованості і таланту [174, 5]. Додаткові програми, наприклад первинні програми підвищеної складності (PEAC) або факультативні заняття з академічних дисциплін, мистецтва, мов, надають можливість обдарованим і талановитим дітям спілкуватися один з одним. Селективні школи пропонують талановитим учням, відібраним в процесі ретельного оцінювання, навчання на постійній основі та сприяють розвитку їхнього таланту. Наразі існує дві середні селективні школи – одна для академічно обдарованих дітей (Perth Modern School), друга – для дітей, обдарованих у сфері мистецтв (John Curtin College of the Arts). Програми для обдарованих і талановитих учнів пропонують також такі школи, як Shenton College, Rossmoyne Senior High School, Balcatta Senior High School, Churchlands Senior High School, Willetton Senior High School, Melville Senior High School, Applecross Senior High School [223, 26].

На Північній території Департамент освіти також намагається поліпшити якість освіти обдарованих учнів, щоб допомогти їм досягти максимально можливих успіхів у навчанні [128, 1]. Освітня програма для обдарованих дітей з відповідними основними принципами та процедурами переглядається та модернізується кожні два роки і використовується у всіх державних школах їхніми керівниками, вчителями та батьками. У школах проводиться цілеспрямований пошук обдарованих дітей, їм надаються всі необхідні умови для реалізації свого потенціалу. В рамках формальної шкільної програми дітям надаються додаткові освітні можливості і оптимальне середовище навчання.

Департамент освіти забезпечує всіх молодих людей Північних територій рівними можливостями доступу до якісної освіти. Школи при

цьому:

- застосовують рекомендовані схеми для ідентифікації обдарованих учнів та підтримки їх розвитку з боку вчителів та батьків;
- розробляють індивідуальні плани навчання для здібних школярів на всіх етапах навчання;
- застосовують перевірені педагогічні методики для ефективного навчання талановитих дітей;
- направляють вчителів на курси підвищення кваліфікації, зокрема для навчання створенню конкурентного навчального середовища, необхідного для розвитку талантів обдарованих дітей;
- залучають допомогу спонсорів та привертають увагу громадськості до необхідності підтримки освітніх потреб обдарованих дітей [128, 4].

Акт про народну освіту на Північних територіях (2013) гарантує всім дітям доступ до освітніх програм відповідно до їх індивідуальних потреб та здібностей. В середньому в категорію обдарованих потрапляють біля 10% всіх учнів. Це означає, що в кожному класі є декілька дітей, які потребують індивідуальних навчальних програм, що містять більш складні завдання, необхідні для мотивації обдарованих учнів в досягненні більш високих результатів у навчанні. З цією метою школам на Північній території рекомендується мати фахівця, який займався б питаннями ідентифікації, підтримки та розвитку обдарованих дітей [128, 3].

В Австралійській столичній території діє «Політика щодо обдарованих і талановитих учнів» від 2014 року, що створена на базі Акту про освіту 2004 року [129, 1]. Цей акт вимагає, щоб всі дитячі освітні установи в столичному окрузі забезпечували права кожної дитини на отримання якісної освіти. Шкільна освіта має прагнути до індивідуального підходу до кожної дитини з метою досягненню нею максимальних можливих результатів. Школи розробляють стратегії забезпечення потреб обдарованих і талановитих дітей також і в позаурочний час. Ці стратегії включають напрямки позакласної роботи, такі як: робота з ментором,

творча робота художньо обдарованих дітей з професійними художниками або артистами у спільних проектах, участь у семінарах за програмами університетів, екскурсії і табори [129, 6].

Програми GATEWAYS засновані на усвідомленні, що здібні та обдаровані діти потребують певного стимулу у навчанні; вони прагнуть вирішення складних завдань, що відповідають їх цікавості та бажанню вчитися чомусь новому. Ці програми знайшли застосування в регіоні Уоден-Уестон (Woden-Weston), де протягом семестру в комуні Грін Машин (Green Machine) і в школах проводять майстер-класи з танців, драматургії, математики, виготовлення поробок [129, 4].

Таким чином, аналіз освітньої підтримки для обдарованих і талановитих дітей в школах Австралії показав, що через відсутність єдиного центру з координування освіти обдарованих і талановитих учнів, кожен штат і територія, і навіть кожна середня школа створили свої власні програми навчання для таких дітей. Але наразі на базі всіх цих різноманітних стратегій та програм роботи з обдарованими дітьми вже склалися основні загальні напрямки. Потреба обдарованих учнів у спеціалізованому навчанні закріплена законодавчими актами та програмними документами міністерств освіти всіх штатів і територій Австралії. Це виводить підтримку обдарованих дітей на рівень системних вимог і не дозволяє ігнорувати її необхідність. Наявна в органах освіти нормативно-документальна база регламентує освітньо-педагогічну підтримку обдарованих дітей на всіх рівнях шкільної освіти.

2.2. Програми розвитку та підтримки обдарованих дітей та молоді в додатковій освіті Австралійського Союзу.

Обдаровані діти – це виняткові діти, кожен зі своєю вродженою здатністю досягати успіху у тій або іншій сфері науки або культури. Окремі учні інколи демонструють сильні сторони свого інтелекту або продуктивність в певних дисциплінах; обдаровані в порівнянні з їх

однолітками володіють виключними розумовими здібностями, знаннями, уміннями та навичками [133, 14]. Підтримка обдарованих дітей знаходить своє відображення в багатьох документах освітньої політики як в Австралії, так і в інших країнах, та залежить від економічного рівня та розвитку суспільства. Майбутнє благополуччя держави розглядається як результат підвищення продуктивної діяльності та креативності її громадян. Припущення окремих педагогів щодо обдарованості всіх без винятку дітей може призвести до недооцінки дійсно обдарованих, що не дозволить їм виявити та розкрити весь свій потенціал. Обдаровані не обов'язково показують найвищий результат при тестуванні або запам'ятовують великий обсяг інформації. З огляду на це, необхідно також враховувати здатність нестандартно мислити, творити та міркувати – якості, які не часто зустрічаються серед учнів. Обдарованість – характеристика, що відрізняє певну групу дітей від інших [243].

З самого дитинства ми можемо спостерігати в багатьох дітях ознаки обдарованості, проте кореляційного зв'язку поміж випереджаючим розвитком дитини та їх досягненнями в дорослому віці досі не встановлено [146, 134]. Необхідність розрізняти перспективи у ранньому віці дитини та їх реалізацію в подальшому житті підкреслює А. Танненбаум [226, 41]. За його твердженням, наявність високого потенціалу визначається тільки психічними складовими, а суспільство та оточуюче середовище забезпечують шляхи до його подальшого розвитку. А. Танненбаум в своїх дослідженнях вважав, що для ідентифікації обдарованості найбільш важливими є п'ять факторів: високий вроджений інтелект (IQ), виняткові спеціальні здібності (музика, науки, математика), неінтелектуальні посередники (мотивація, наполегливість, допитливість), вплив навколишнього середовища і талан [224, 58]. Успіх залежить від поєднання всіх цих чинників, а відставання може відбутися навіть від нестачі одного з них. Крім того, винятковість повинна мати «дух часу», тобто суспільство повинно бути соціально і психологічно здатним в певний момент історії

сприйняти, визнати та оцінити талант чи обдарованість певної людини.

Національна олімпіада «Надія австралійської математики» (Australian Mathematics Trust) серед юних австралійців призначена для виявлення кращих серед учнів 5-6 класів та 7-10 класів. Програма призначена для всіх дітей даних вікових категорій і може бути особливо корисною для шкіл, в яких невелика кількість талановитих учнів знаходиться в різних класах. Усі учні поділяються на такі групи: група Ньютона (п'яти та шестикласники), група Дирихле (шести та семикласники), група Ейлера (восьмикласники або талановиті семикласники), група Гауса (дев'ятикласники або випускники групи Ейлера), група Нетера (кращі 5-10% дев'ятикласників, які закінчили групу Гауса), група Поля (кращі 5-10% десятикласників і талановиті учні попередніх класів) [263, 38].

Австралійський молодіжний театр (АТҮР) пропонує одну з найбільших в світі програм театральних семінарів для молоді, робить п'єси та ставить спектаклі, відомі на національному та міжнародному рівні. Щорічно більше 5 тисяч молодих людей у віці від трьох до двадцяти шести років беруть участь в цих заходах, що розроблені більш ніж двохстами професійними артистами. Це сприяє вдосконаленню виконавських мистецтв молодих талантів у тих районах, де не існує подібних програм, а також сприяє культурному розвитку глядачів у віддалених штатах і територіях Австралійського Союзу [253, 54].

Інформаційний відділ центру з дослідження проблем освіти обдарованих дітей (GERRIC) пропонує одноденні семінари «День кар'єрного зростання» під керівництвом експертів в різних сферах для обдарованих старшокласників (учні 10-12 класів). Програма надає можливість учасникам вибрати кар'єру у відповідність зі своїми здібностями і інтересами. GERRIC пропонує також дводенні програми для обдарованих школярів під час зимових та літніх канікул. Програми передбачають не тільки продовження шкільної програми з різних предметів, але й вкрай необхідну для обдарованих дітей можливість

спілкування один з одним. Програми семінарів розробляються і проводяться кваліфікованими вчителями, що пройшли спеціальну підготовку з навчання обдарованих дітей. Рівень складності завдань – як для дітей на два класи більше. Вікові групи: 1) Макові зернятка (підготовча група дитячого садка); 2) Маленькі маки (1-2 класи); 3) Програма Сайєнтіа для маленьких вчених (3-6 класи); 4) Програма Сайєнтіа (7-10 класи). Дводенна програма Сайєнтіа передбачає серію семінарів з різних академічних дисциплін, що розробляються і проводяться провідними вченими з університету штату Новий Південний Уельс. За задумом семінари не є практичними заходами. Вони призначені здебільшого для надання обдарованим дітям можливості спілкування поміж собою. Школярі також можуть брати участь в програмі Сайєнтіа з проживанням в університетському коледжі з іншими обдарованими, тоді разом з навчанням щовечора організовуються і розважальні заходи [253, 59].

Програма «Творчий підхід в науці і технології» пропонує школярам проводити власні наукові дослідження та здійснювати самостійні проекти. Ця програма розрахована на школярів початкової та середньої школи з різним рівнем підготовки та передбачає використання он-лайн технологій. Діти повинні продемонструвати творчий підхід, старання і наполегливість. У програмі беруть участь представники науки, промисловості та громадськості з метою налагодження тісних зв'язків між наукою та суспільством [252, 64].

Національний науковий марафон – двотижнева програма практичних наукових експериментів в початкових школах Австралії, яка розпочинається одночасно з національним тижнем науки. Шкільні класи по всій Австралії об'єднуються в команди. Кожен клас може передати результати своїх експериментів іншим класам зі своєї команди; після завершення марафону ці результати можуть бути використані для подальших заходів [252, 94].

Міжнародна наукова школа при Університеті Сіднея обирає 140 кращих учнів середньої школи з восьми країн (Австралії, Китаю, Японії, Індії, Нової Зеландії, Сінгапуру, Таїланду та Великобританії) для двотижневих курсів, які включають лекції всесвітньо відомих вчених, а також екскурсії, експерименти та громадські заходи [161, 78]. Лекції присвячені широкому колу питань, починаючи від найдрібніших частинок речовини до структури та еволюції Всесвіту.

Програма банку Маккуорі «Рішення проблем майбутнього» – це річна програма з розвитку творчого та аналітичного мислення, яка фокусується на розвитку здібностей позитивного вирішення проблем. Програма навчає учнів застосовувати інформацію, отриману в результаті досліджень, для вирішення завдань, що постає перед суспільством [135, 264].

Австралійський національний університет щороку відкриває Національну математичну річну школу. На двотижневих шкільних зборах для обраних дітей надається чудова можливість спілкування приблизно з вісімдесятьма талановитими однолітками з усіх штатів Австралії, які закінчили 11-й або 12-й клас. Директор школи, професор Террі Гейджа із Сіднейського університету, керує невеликим по кількості, але повним ентузіазму колективом вчителів, які діляться унікальними математичними знаннями з учнями, які потрапили в цю школу [252, 105].

Національний молодіжний науковий форум «Ротарі» – це двотижнева селективна програма для учнів 11 класів під час шкільних зимових канікул, яка складається з поєднання наукової, формальної, соціальної діяльності та особистого розвитку. Нею керують учасники попереднього форуму, які закінчили 12 клас або перший курс університету та працювали над плануванням і вдосконаленням цього заходу впродовж наступного року [252, 117].

Для дев'ятикласників існує також програма «Наука в дії з Сіменс», яка пропонує три дні захоплюючих наукових експериментів в університетських лабораторіях і лекційних аудиторіях (для дітей, що

приїхали здалеку, організовується проживання). Ця програма включає до себе широке коло практичної діяльності, екскурсії, інформацію стосовно майбутнього напрямку кар'єри поряд з цікавими презентаціями провідних австралійських вчених та інженерів. Цей проект відбувається за підтримки Асоціації Австралійських вчителів науково-природничих дисциплін та молодих вчених Австралії [252, 118].

Спеціальний природоохоронний комунікаційний проект дозволяє учням середніх класів ознайомитися з унікальною природою басейну річок Мюррей і Дарлінг, розташованої на площі близько 1 млн. квадратних кілометрів. Цей проект спрямований на залучення дітей до розуміння сьогоденних екологічних проблем Австралії та публікування ними для широкої аудиторії низки робіт, присвячених навколишньому середовищу. Діти мають можливість творчо відтворити довкілля у малюнках або есе.

Національна програма «Наукові дослідження» для старшокласників надає їм можливість (11 та 12 класи) брати участь в невеликих науково-дослідних проектах під керівництвом наукових співробітників різних дослідницьких інститутів. Вони здійснюють керівництво науковим проектом – невеликим незалежним експериментом або дослідженням в рамках великого проекту, який розрахований на 20 годин, та забезпечують підготовчими теоретичними матеріалами [203, 41].

Програма розвитку обдарованих «Таланти» для австралійців різного віку здійснюється в комп'ютеризованому навчальному середовищі. Програма пропонує практичні завдання, вирішення яких потребує раціонального використання комп'ютерних засобів, пов'язаних з опрацюванням і систематизацією матеріалів, необхідних для розв'язання поставлених задач, а також пошуку самостійних рішень або в співпраці з іншими учасниками проекту. Теоретичні матеріали викладаються на сайтах в інтернеті, спілкування з кураторами програми здійснюється електронною поштою та на інтернет-форумах [203, 41].

Проект «Джейсон» запрошує школярів 5-9 класів та їх вчителів у

захоплюючи інтернет-подорож. Щороку вибирається нова тема. В 2005 досліджували «зникнення болот» на Землі, а в 2015 – «таємниці Землі та Марса». Проект здійснюється з 1997 року практично в усіх штатах Австралії та надає тісний взаємозв'язок учнів з науковцями та дослідниками для збагачення навчального процесу додатковим дослідницьким досвідом [203, 42].

У штаті Новий Південний Уельс існує також програма удосконалення знань з академічних дисциплін. Вона діє один день на тиждень у другій і третій чверті в 5-6 класах державних школах міста Батерст. Учасники програми номінуються школами і займаються незалежними дослідженнями, самовдосконаленням, розвитком мислення. Практична частина програми включає проведення досліджень з використанням інформаційних технологій та публікації отриманих результатів [253, 84].

Існують школи вихідного дня Чарльза Стерта, які знаходяться у Сідней, Канберрі, Батерсте, Дуббо, Вуллонгонзі, Хантер Валлі та Міттагонзі. Школи вихідного дня залучають кращих лекторів, які є визнаними лідерами в своїй галузі. Для учнів початкової та середньої школи тематика занять включає ораторське мистецтво, драматургію, образотворчі мистецтва, математику та природничі науки. Учасники цієї програми відбираються за рекомендаціями своїх вчителів [253, 97].

Для обдарованих і талановитих випускників шкіл розроблені спеціальні семінари, які проводяться університетами інтерактивно за допомогою мережі Інтернет. Їх учасникам необхідні навички самостійної роботи з вивчення матеріалу і виконання завдань, використання електронної пошти для зв'язку з викладачами та товаришами по навчанню. Вони можуть відвідувати також спеціальні курси за трьома напрямками: література, космологія і філософія, на яких можуть наочно спілкуватися як із іншими слухачами, так і з кращими експертами в досліджуваних областях знань. Спецкурси надають своїм слухачам можливість відвідувати їх, одночасно спілкуючись із собі подібними талановитими

студентами, та отримати свій перший досвід навчання в умовах університету. Право на участь в програмі надається тільки тим, хто випереджає своїх однолітків у навчанні на один рік та показує виняткові результати на іспитах. Кандидати на участь у програмі запрошуються спеціальною радою. Детальну інформацію про курси можна отримати на заході «Інформаційний день», який проводиться після шкільних випускних іспитів, зазвичай у Сіднейському університеті [253, 116].

Університет Західного Сіднея ініціював програму «Гнучкі уми» (Minds in motion) для обдарованих і талановитих дітей, яка має на меті підвищити потенціал дитини в академічній, спортивній та соціальній успішності. Програма покликана стимулювати візуальні, слухові, а також рухові навички дитини. В результаті комплексного та збалансованого навчання обдарована дитина буде працювати краще в школі та вдома. Для дітей 8-17 років, що зацікавлені образотворчим мистецтвом, наукою, технологіями, спортом, мовами, культурою та іншим, цей університет запропонував програму «Глоу» (Glow), в рамках якої по вихідних проводяться семінари та одноденні екскурсії [253, 119].

Літня школа для обдарованих і талановитих дітей 3-6 класів проводиться щорічно Вищою педагогічною школою спільно з Департаментом освіти штату Новий Південний Уельс, Департаментом освіти католицьких шкіл єпархії Мейтленд-Ньюкасл, незалежними школами регіону Хантер, а також Асоціацією обдарованих і талановитих дітей штату Новий Південний Уельс. Літня школа пропонує семінари з різних тем та надає можливість школярам взяти участь у розвиваючих заходах для подальшого розкриття своїх талантів і здібностей. Програма роботи розробляється спеціально з урахуванням індивідуальних інтересів учасників. Діти працюють з одним або двома керівниками семінарів протягом кількох днів. Керівники семінарів – шкільні вчителі, викладачі університетів, експерти в різних галузях знань. Всі керівники є спеціально підготовленими для роботи з обдарованими і талановитими дітьми [253].

Знайомство з величезним біологічним різноманіттям Австралії проводиться Австралійським музеєм. Програма присвячена вивченню природного середовища Тихого океану та австралійської материка. Дітям 7-9 класу пропонуються лекції, семінари та форуми, а також можливість спілкування з іншими майбутніми вченими зі штату Новий Південний Уельс [203, 42].

Програма «Музей в коробці» призначена для усіх навчальних закладів по всій Австралії. Вона пропонує більш ніж 30 різних «коробок», що містять справжні музейні зразки, артефакти, зображення, DVD, CD, книги та інші ресурси. Тематика програми включає також захоплюючі лекції про доісторичних тварин, теперішній тваринний світ Австралії, культуру корінного населення [203, 42].

Художня галерея штату Новий Південний Уельс імені італійського художника, гуманіста і наукового генія Леонардо да Вінчі організувала «Проект да Вінчі», який складається з двох спеціально розроблених програм для обдарованих дітей віком від 5-6 років до 6 класу, та спрямований на можливість поміркувати про людські цінності, етику та естетику. Програма спрямована на заохочення дітей внести свій вклад в розвиток сучасних знань та підкреслює зв'язок між гуманістичними і науковими дослідженнями. Цей безкоштовний проект був розроблений спеціально для підтримки і заохочення обдарованих учнів, щоб задовольнити їх інтелектуальні, художні, соціальні та емоційні потреби, використовуючи дискусії, семінари, майстер-класи художників та матеріали виставкового фонду галереї [253, 146].

Ця Художня галерея імені Леонардо да Вінчі пропонує також програму «Популярне мистецтво Кліппель» (Klippel Hot art), яка розроблена для підтримки обдарованих дітей у контексті мистецького середовища. Знайомлячись в галереї з роботами австралійського скульптора Роберта Кліппеля, діти роблять та ескізи з його робіт, працюють з пластичними матеріалами в майстерні для розвитку творчих

здібностей. Дітям також проводять екскурсії до майстерні скульптора, де вони можуть ближче познайомитися з його надбанням [253, 147].

Програма «SMART» спланована та здійснюється ентузіастами та викладачами факультету науки та інформаційних технологій університету Ньюкасла. Заняття призначені для широкого кола зацікавлених осіб – від дошкільнят до професіоналів. Теми занять різноманітні і включають: досліди зі звуком, водою, теплом та холодом, хімічними речовинами, випромінюванням та газами, світлом та лазерами та інше [252, 75].

Театр Образів створює вистави за допомогою характерного візуального стилю виконання, об'єднуючи зорові, словесні і музичні образи в єдину композицію. Програма творчих семінарів під час канікул під патронажем театру Образів представляє можливість переглянути велику кількість пантомім, лялькових вистав, антреприз, танцювальних та пісенних номерів з використанням останніх технічних досягнень: кіно, відео, анімації, звука, музики, світла, костюмів, ляльок (тіні, маріонетки, ляльки-рукавички). Театр Образів спільно з інститутом раннього розвитку при університеті Маккуорі проводить творчі семінари, в яких переплетені образотворче мистецтво, драма і комедія. На заняттях діти 5-12 років самі створюють сценки про пригоди могутніх героїв, демонів та чарівників, в яких добро завжди перемагає зло [253, 132].

Програма «Молоді лідери нового покоління» (YLOC) спрямована на дослідження проблеми лідерства на глобальному, місцевому та персональному рівні та надає можливість новому поколінню, яке має бажання вчитися, набувати практичного досвіду для розвитку власних лідерських якостей. Молоді люди з притаманною їм активністю хочуть знайти своє місце в цьому світі. «У що я вірю?» «Що я можу зробити?» «Як і з чого почати?» Ось основні питання, якими переймаються майбутні керівники, що готові змінити світ. «Молоді лідери нового покоління» – гуманітарна програма, яка стала трампліном для виховання потенційних управлінців. Програма розрахована на учнів 9-11 класів, які щиро бажають

змін. Учасники програми не обов'язково повинні бути на лідерських позиціях у своїх школах або спільнотах, але вони повинні мати бажання розвиватися як особистості та не боятися труднощів [253, 143].

Програма «Старт ТУК» (ТУК – Технологічний Університет Квінсленда) пропонує поглиблене навчання для учнів 12 класу, що демонструють високі результати у навчанні, надає їм можливість вивчати предмети першого курсу університету протягом першого і другого семестру [119, 8]. Зарахованим до програми виплачується стипендія, що покриває витрати на відвідування додаткових занять в університеті. Деяким школярам гарантується зарахування на вибрані університетські курси в наступному році.

Університети Гріффіта, Бонда, Квінсленда пропонують дострокове навчання, коли обдаровані учні 12 класу відвідують заняття на першому курсі університету з одного із запропонованих предметів під час першого або другого семестру. Перелік предметів варіюються кожного семестру та залежить від університету [203, 38].

У проекті «Статистичні дослідження в школі», метою якого є розгляд та аналіз форм досліджень та наукової обробки даних статистичних спостережень, необхідності її як методологічної основи для сьогоденних та довгострокових прогнозів економічного та соціального розвитку суспільства та залучення для цього ефективних інформаційних та комунікаційних технологій. Інформація збирається в базу даних, доступну для вчителів і школярів усього світу, та використовується в якості ілюстративного матеріалу на уроках у школах [135, 216].

Молодіжні семінари «Робокап» («Robocup») пропонують учням початкової та середньої школи та їх вчителям брати участь в заходах, присвячених проблемам з робототехніки, штучного інтелекту та підвищення кваліфікації вчителів, що викладають програмування [135, 137]. Семінари проводяться по всій Австралії та спрямовані на надання допомоги вчителям у розвитку нестандартного мислення, а також

вміння учнів знаходити оригінальні рішення в програмуванні, інтегровані робототехніки в навчання та на підготовку своїх проектів до конкурсу «Робокап».

Університет штату Квінсленд пропонує програму «Посли науки», в якій діти висуваються своїми школами на пост послів науки. В кінці програми переможці отримують призи за видатні зусилля у підвищенні ролі науки в їхньому шкільному співтоваристві. Також університет Квінсленда пропонує поглиблене вивчення хімії та біології, коли обдаровані учні 12 класу мають можливість вивчати ці предмети зі своїми шкільними вчителями у школі за програмою першого курсу університету [108, 7].

Згідно з Програмою поглибленого вивчення природничих наук, обдаровані з цих дисциплін випускники 12 класу можуть також подати заявку на участь у ній безпосередньо при університеті Квінсленда. Кандидатам, які пройшли відбір, протягом усієї програми надаються персональні куратори-вчені [108, 9]. Кафедрою математики університету Квінсленд організований клуб «Нескінченність» – математичний клуб для учнів середньої школи та вчителів.

Програма «Юні науковці» (Young Scholars) розроблена і координується Академією наук для надання обдарованим дітям 5-9-х класів додаткових освітніх можливостей. Ті з них, хто взяв участь в програмі «Юні науковці», отримують можливість навчатися в онлайн курсах і семінарах академій Квінсленда. В рамках цієї програми батькам обдарованих учнів надається право відвідувати лекції та семінари з навчання таких дітей. Ця програма удосконалюється щороку. Особлива увага приділяється шкільним вчителям, які зацікавлені в роботі з юними талантами. Вчителі мають можливість брати участь у семінарах та лекціях, що присвячені проблемам роботи з обдарованими дітьми. Кожен адміністративний район штату Квінсленд отримує бюджетне фінансування на підтримку роботи з такими дітьми та розробку стратегій забезпечення

їхніх освітніх потреб [161, 78].

Молодіжний оркестр Квінсленда – оркестр світового класу, який цілий рік проводить для талановитих музикантів від 10 до 23 років репетиції, семінари, музичні табори, концерти та гастролі. У складі цього оркестру три симфонічні оркестри, дві концертні групи, струнний ансамбль, що складається з дітей молодшого віку та джазовий оркестр. Кожна група має свою власну програму діяльності та спеціалізовані підручники. Щорічно в жовтні, близько 650 абітурієнтів приходять на прослуховування комісією професійних музикантів і більш як 450 музикантам пропонуються посади артистів в оркестрах. Надалі члени оркестру разом з новими претендентами повинні кожного року проходити конкурс за посаду. Молодіжний оркестр Квінсленда є некомерційною організацією, що вимагає значних коштів для виконання своєї місії. Головними джерелами доходів організації є членські внески, гранти від держави і Федерального уряду, корпоративне спонсорство та пожертвування, прибутки від концертної діяльності [253, 154].

Молодіжний хор Квінсленда пропонує широкий спектр хорових музичних програм для молоді від 5 до 25 років. Навчальна програма включає вокал, хореографію та акторську майстерність. Хор, заснований в 1984 році, є також некомерційною громадською організацією розвитку хорового мистецтва в Квінсленді. Дбайливе і сприятливе середовище, в якому молодь може розвивати свій співочий та акторський потенціал, впевненість у собі, вміння працювати в команді забезпечується колективом кваліфікованих та творчих педагогів. Хор Квінсленда має різноманітний репертуар. Він, на додаток до власної концертної діяльності, регулярно виступає на корпоративних, спортивних та благодійних заходах і великих фестивалях. Хор Квінсленда нерідко гастролює і за кордоном, що надає дітям прекрасної можливості для розвитку своїх професійних навичок та знайомства зі світовими пам'ятками історії та мистецтва [253, 154].

Музей Квінсленда також пропонує різноманітні організаційні заходи

семінари для дітей будь-якого віку. Школи можуть брати в тимчасове користування експонати та зразки для створення стимулюючої робочої атмосфери в класі. Художня галерея Квінсленда також пропонує безліч семінарів і програм протягом року для дошкільнят і дітей початкової та середньої школи [253, 142].

Шкільний консорціум штату Південна Австралія започаткував проект «Світле майбутнє», який об'єднує спеціальні програми для учнів початкової та середньої школи, спрямовані на розвиток аналітичного мислення, підвищення кваліфікації вчителів в рамках програми міжнародного бакалаврату. До консорціуму входять початкові школи: Каванділла, Флайндерс Парк, Кідман парк, Торренсвіль та середня школа Андердейл [127, 19].

Програма «Суботні школи Асоціації обдарованих і талановитих дітей Південної Австралії» передбачає проведення щотижневих, окрім канікул, занять для школярів та молодших і старших дошкільнят. Дата і місце проведення повідомляються в інформаційних листах, що розсилаються на початку кожної чверті [127, 13].

Молодіжні семінари Асоціації обдарованих і талановитих дітей Південної Австралії проводяться у квітні, під час канікул. Усі школи південного регіону країни номінують своїх учнів 8-10 класів на участь у цих популярних заходах [127, 16].

Технологічна школа майбутнього (Technology School of the Future) під час канікул пропонує різні програми для учнів початкової та середньої школи. Ця школа була для ознайомлення дітей з передовими технологіями та сучасними комп'ютерними програми, робототехнікою та цифровою електронікою [127, 15].

Програма «Western Ship» для учнів початкової та середньої школи з високим інтелектуальним потенціалом об'єднує чотири початкових і одну середню школу в єдиний комплекс. В його рамках набуває свого подальшого розвитку мислення та вдосконалюються розумові сенсорні та

практичні дії обдарованих дітей, а вчителям надається можливість підвищення своєї кваліфікації. В комплекс входять школи: Грендж, Хендон, Сітон, Вест Лейкс Шор і Вестпоінт [127, 17].

Тасманійська музична консерваторія пропонує програму дострокового вступу для обдарованих музикантів старших класів середньої школи. Програма «Прелюдія» призначена для дітей з району Хобарт, а програма «Увертюра» – для дітей, що проживають за його межами. Молодіжний парламент Тасманії у вересні, під час шкільних канікул, пропонує тижневу селективну програму для обдарованих дітей [90, 55].

У Мельбурні (штат Вікторія) популярними є «Програми для дітей з високим інтелектуальним потенціалом» для поглибленого вивчення англійської мови, математики та гуманітарних дисциплін від дошкільнят до 12 класу. Заняття проводяться після школи та по суботах. Додатково пропонується курси підвищення кваліфікації вчителів, консультації та оцінювання [99, 32].

Розвиваюча програма для обдарованих дітей (від дошкільнят до старшокласників) проводиться університетом Ла Троб спільно з громадською організацією «Батьки дітей з незвичайними здібностями» за підтримки місцевих органів шкільної освіти. Семінари в рамках програми проводяться три рази на рік вченими-ентузіастами з університету, фахівцями-практиками промислових підприємств та місцевих організацій. Програма є важливою ініціативою університету для жителів штату та підтримується фондом «Телстра» [255, 19].

«Молодіжна музика Мельбурна» (МММ) пропонує широкі можливості учням музичних шкіл від 8 до 23 років. Через програми «Музика по суботах» та «Літня школа» МММ дозволяє набути першокласний досвід музичної освіти майбутнім музикантам, музичним педагогам, мистецтвознавцям та просто шанувальникам мистецтва [99, 33].

Інженірінгові ініціативи університету Монаша дають школам можливість запрошувати старшокурсників інженерних факультетів в

якості наукових консультантів. Студенти цих факультетів впродовж восьми семестрів із задоволенням обговорюють інженерні проекти зі школярами 5-10 класів [255, 34].

У штаті Західна Австралія Університет Мердока організовує групи для учнів 6-7 класів з підготовки до навчання в університеті з хімії, фізики, математики, які проводяться в позаурочний час протягом другого семестру. Державне об'єднання наукових і прикладних досліджень CSIRO (Commonwealth Scientific and Industrial Research Organisation) у цьому ж штаті для школярів різного віку пропонує освітні програми та різні курси на базі наукових лабораторій. В Кертінському університеті розроблена «Програма поглибленого вивчення математики», яка призначена для математично обдарованих учнів 5-11 класів, щоб розвинути міцні математичні навички в розв'язанні задач та прикладів. Проводяться 16 занять у другому і третьому семестрі щороку [94, 312].

Інститут кіно і телебачення Фрімантл чотири рази на рік у своїх професійних студіях проводить практичні молодіжні семінари вихідного дня для дітей 9-17 років. Семінари присвячуються креативній анімації та відео [94, 291].

Дитячий літературний центр «Фрімантл» протягом усього року пропонує після шкільних занять різні семінари для дітей, переважно початкової школи, та їх вчителів. Центр прагне зробити літературу, особливо дитячу, більш популярною для всіх, хто нею цікавиться, і для досягнення цієї мети допомогти згуртувати учнів, вчителів, батьків, письменників, ілюстраторів та фахівців у цій галузі. «Фрімантл» в кожному семестрі представляє чотири виставки австралійських ілюстрованих книг. Експонати виставки налічують такі матеріали, як оригінальні рукописи, ескізи, твори мистецтва, що створені в процесі тісної співпраці з фахівцями з дитячої та юнацької літератури. Під час виставок проводяться серії семінарів для учнів від дошкільного до старшого шкільного рівня, а також професійні курси для навчання

вчителів, бібліотекарів, художників-ілюстраторів та письменників. Усі семінари є цікавими, інтерактивними і дослідницькими та плануються таким чином, щоб покращити результати навчання в рамках шкільної програми [94, 292].

Центр дослідження гравітації (ЦДГ) – самостійна некомерційна громадська освітня та туристична організація, яка досліджує глобальні проблеми життя, всесвіту, надзвичайного біологічного різноманіття Воллінгупської рівнини та пропонує програми для початкової та середньої школи, а також для підвищення кваліфікації вчителів [223, 9]. Основна мета ЦДГ – створення цікавих і захоплюючих навчальних програм природничо-наукової освіти, які призначені пробудити інтерес школярів до астрономії, кінематики та фізики небесних тіл, зосередити їх увагу на питаннях виникнення галактик, всесвітнього тяжіння та ін. Діти виконують експерименти з вільним падінням з нахиленої вежі, займаються з інтерактивними експонатами, що надають відомості про Сонце та планети Сонячної системи. Відвідування обсерваторії надає можливість вдень спостерігати сонячну корону, а ввечері – зірки та планети на зоряному небі.

Центр дикої природи «Хердзман Лейк» дозволяє побачити живих птахів і тварин, за якими можна спостерігати з укриття, а також організовує піші походи до місць гніздування птахів, ночівлю на природі, враженнями від якої можна поділитися в дискусійні групи. Центр пропонує унікальну можливість для дітей з першого до 12 класу проведення екскурсії на мальовничі болота в Західній Австралії. Всі заходи проходять під наглядом педагогів та досвідчених екскурсоводів-волонтерів. Пропонується також ціла низка ініціатив, що проводяться під контролем фахівців з дикої природи та відповідають політиці Департаменту освіти стосовно екскурсій. При цьому учні залучаються до цікавого процесу пізнання, що включає збір інформації, порівняння і протиставлення, аналіз нових знань про довкілля Австралії. Програми, що

розроблюються кваліфікованими і досвідченими вчителями, можуть бути також інтерактивними і дозволяють стимулювати наукові, географічні, культурні концепції та цінності в освітній діяльності дітей [223, 13].

Програма банку Маккуорі «Рішення проблем майбутнього» – річна програма для розвитку креативного та аналітичного мислення учнів 12 класу, розроблена для вироблення навичок позитивного вирішення новітніх проблем сучасності. Вона призначена для дослідження реалій суспільно-політичного життя та орієнтування в культурному і духовному контекстах сучасного австралійського суспільства [223, 14].

Пертська обсерваторія здійснює освітню програму як в самій обсерваторії, так і на віддалених територіях [223, 17]. Крім екскурсій по обсерваторії, персонал проводить лекції в початковій і середній школах та університетах.

Програма «Блакитні Стрічки» або «Водний Патруль» штату Західна Австралія – екологічна освітня шкільна мережа, що призначена для інформування населення про якість місцевих вод і необхідні заходи для поліпшення екології. Координатори працюють зі шкільними та громадськими групами цього штату з ряду навчальних та місцевих проектів, які включають моніторинг якості води і відновлення водних шляхів [223, 18].

Науково-технічний центр досліджень представляє інтерактивні експозиції, які знайомлять відвідувачів зі створенням Всесвіту та надають наукові пояснення законів природи. До всіх експонатів можна доторкнутися, більшість з них розроблені та виготовлені в самому науково-технічному центрі.

Математична програма університету Едіти Кован пропонує позакласну річну програму для математично обдарованих дітей 10-15 років під керівництвом доктора Норма Хоффмана. Програма передбачає вивчення широкого кола способів вирішення математичних задач. Прийом ведеться до вересня, відбір проводиться за результатами рішення

конкурсних завдань[223, 21].

Навчання в Австралії, яке базується на дослідженнях вчених, здійснюється індивідуально з учнями, які займаються проектами для участі в численних змаганнях та реалізується за допомогою поглиблених програм. Навіть у звичайних класах організують спілку допитливих учнів для проведення досліджень. При цьому не обмежений в часі характер пошуку рішень дозволяє всім учням вивчати питання з різних сторін і так глибоко, як дозволяє їм власний інтелект. Більш здібних учнів заохочують, скеровують і чекають від них більш високої продуктивності в навчанні.

Всі ці масштабні заходи, що запроваджуються різними освітніми закладами Австралійського Союзу, сприяють всебічному розвитку молодого покоління, і тому Австралія є світовим лідером в освіті обдарованих дітей. Її сучасна освітня система для таких учнів, розроблені найкращі методики та втілення їх у життя професіональними педагогами, дозволяє дітям Австралійського Союзу досягати значних успіхів в розвитку своїх талантів.

Таким чином, програми розвитку та підтримки навчання обдарованих дітей залишаються одними з актуальних питань на сучасному етапі реформування системи освіти Австралійського Союзу, адже обдаровані діти є цінними для суспільства. Розвиток розумових здібностей школярів, з урахуванням їх індивідуальних можливостей та розумним залученням передових педагогічних технологій навчання, є пріоритетним напрямком роботи усіх вчителів навчальних закладів Австралії. Розмаїття методологічних підходів, що застосовуються при побудові стратегій, програм та положень підтримки та виховання обдарованих дітей відіграють важливу роль у стимулюванні цих учнів для підвищення їхнього потенціалу та успішно реалізуються в Австралійському Союзі, що сприяє досягненню мети дидактичної та виховної діяльності обдарованих і талановитих дітей.

2.3. Підвищення професійної кваліфікації вчителів для роботи з обдарованими дітьми

Обдаровані і талановиті учні володіють унікальними здібностями в широкому діапазоні різних галузей знань. Підтримка обдарованих дітей помітно збільшилась, що призвело до попиту на нові стратегії у підготовці вчителів нової формації, адже вони відіграють важливу роль при розробці програм для обдарованих і талановитих учнів, у розвитку їх талантів і в розкритті їхнього інтелектуального потенціалу. Вчителі, які пройшли спеціальне навчання для роботи з обдарованими дітьми, краще розуміють їх проблеми та можуть створити відповідні умови для розвитку таких дітей [109, 3]. Тому відповідна підготовка вчителів у Австралійському Союзі розглядається як один з основних засобів поліпшення освіти обдарованих дітей. Надзвичайно актуальним завданням в цьому контексті стає вивчення та глибокий аналіз позитивного досвіду різних країн, зокрема, Австралії, де сучасний стан освіти вчителів обдарованих учнів та подальші перспективи розвитку у цьому напрямку – одні з найкращих у світі.

Теоретичний аналіз наукової літератури показує, що для обдарованих дітей необхідні особливі методи навчання з метою найбільш повного розкриття їх розумового потенціалу. Надаючи педагогам якісні профільні знання та навички, можна значно вплинути на можливість отримання максимальної віддачі від обдарованих і талановитих учнів, як у повсякденному навчанні, так і в майбутній професійній діяльності [182, 10].

Видатні австралійські педагоги-дослідники прийшли до висновку про неможливість отримання знань або розуміння концепції шляхом механічної трансляції інформації від вчителя до учня, що раніше часто застосовувалось в навчальних закладах [144, 17]. Наразі для засвоєння нової інформації, учень має брати активну участь в процесі обговорення нового матеріалу. Вчителі ж при цьому відіграють важливу роль наставників, товаришів та учнів в одній особі.

Обдаровані учні вчаться краще в сприятливому середовищі, без використання системи оцінок, що заохочує до високих академічних досягнень, а головне – до їх співпраці один з одним [76, 117]. Такі умови створюються для обдарованих учнів у звичайних або в спеціальних класах, де вони мають можливість взаємодіяти з іншими, що мають подібні інтереси та здібності для подолання почуття ізоляції та низької самооцінки. Спеціальні класи мають особливе значення в середній школі, де учні з високим інтелектом і мотивацією до науки можуть збиратися разом для проведення спільних наукових досліджень. Такі ініціативи виявилися успішними, але виникла потреба у відданому вчителю, який з ентузіазмом надає педагогічне і матеріально-технічне супроводження. Учні, що проводять незалежні дослідження, індивідуально або в групах, потребують чутливих і кваліфікованих наставників та їх підтримки під час свого проекту. Наставники, зі свого боку, мають знати про можливості та досвід учнів, щоб не перевантажувати їх інформацією або не ставити занадто високі цілі [162, 34].

Педагоги завжди розуміли необхідність сприяння розвитку здібностей обдарованих і талановитих дітей. Проте, у 1970-х роках в Австралії не існувало навіть лекційних курсів з підготовки вчителів для навчання таких дітей. До 1980-х половина педагогічних коледжів включала в навчальну програму, принаймні, тільки одну лекцію в даній галузі. До 1990-х років вже більшість установ вищої освіти мали курси з трьох або більше лекцій з потреб обдарованих. Ряд університетів запровадили відповідні блоки дисциплін у навчальні плани магістратури, як, наприклад, у Мельбурні в 1989 році. До 2000 року інші університети теж перейняли цей приклад, в тому числі, центр професора М. Гросс (M. Gross) в університеті штату Новий Південний Уельс, що займає тепер передові позиції у цій галузі [228, 29].

Створення Шкільного комітету при Федеральному уряді Австралійського Союзу на початку 1970-х років стало важливим етапом у

розвитку освіти обдарованих і талановитих дітей. Комітет надавав підтримку обдарованим дітям, проте не мав ніякого впливу на розробку політики навчання та її здійснення. Офіційне визнання обдарованості і підтримка обдарованих учнів виявили недоліки формальних положень про навчання таких дітей, і тому протягом наступного десятиліття була створена Австралійська асоціація з освіти обдарованих і талановитих (Australian Association for the Education of the Gifted and Talented (AAEGT)), що приділяла більш пильну увагу до існуючих проблем цих дітей в Австралії. У 1995 році всі австралійські штати і території приєдналися до AAEGT і визнали необхідність розробки спільної політики у сфері освіти обдарованих і талановитих [161, 77].

Вкрай важливо, щоб підготовка вчителів для роботи з обдарованими починалася на ранніх етапах навчання в університеті, а після його закінчення випускники мали можливість підвищувати свій професійний рівень на курсах і науково-практичних конференціях, практичні навички застосування інформаційно-комунікативних технологій та сучасних наукових досліджень в галузі освіти таких дітей. Це є важливим чинником, оскільки педагоги відіграють особливу роль, сприяючи (а іноді – перешкоджаючи) подальшому розвитку обдарованих і талановитих учнів [170, 181]. Учні з унікальними здібностями є в багатьох звичайних школах. Вчителі ж повинні вміти розпізнавати будь-які прояви їх обдарованості, а також знати, як розкрити її потенціал. У цьому педагогічна освіта має відігравати головну роль, надаючи вчителям необхідні знання та навички для розпізнавання обдарованості, а також впроваджуючи спеціальні методи роботи з обдарованими і талановитими учнями [204, 79].

Важливою для вчителя є інформація не тільки про позитивні характеристики обдарованих і талановитих учнів, а й про їх негативні сторони, які також можуть мати місце. Це і впертість, небажання брати участь у будь-якій суспільній діяльності, неорганізованість, схильність до сумніву в усьому, емоційні розлади, неухважність і відсутність інтересу до

деталей. Такі діти іноді неактивні, демонструють відсутність мотивації і бажання чогось добиватися, що призводить до низьких результатів у навчанні та не відповідає їх здібностям [265, 403]. Тому педагоги повинні вміти впевнено ідентифікувати обдарованих і талановитих учнів, щоб відповідні освітні заходи були своєчасно розроблені для індивідуальних підходів і вимог до кожної обдарованої дитини. Для цього, як показують дослідження, необхідно, щоб шкільні вчителі розуміли широкий спектр потреб обдарованих і талановитих учнів у їх навчанні та розвитку [166, 38].

За опитуваннями обдарованих дітей ідеальний вчитель повинен володіти наступними характеристиками: гнучкість, неупередженість, захопленість, глибокі знання і досвід роботи зі свого предмета, володіння різними стилями навчання, розуміння стратегій навчання обдарованих дітей, готовність приділити додатковий час для підготовки до уроку, готовність вчитися самому, знання психології та спеціальних потреб обдарованих дітей [171, 88].

Навчання обдарованих і талановитих дітей в Австралії традиційно здійснюється в спеціалізованих класах і школах. Ще в 1932 році педагогічна громадськість штату Новий Південний Уельс ініціювала створення таких класів для обдарованих. Вони існують і сьогодні, відбір учнів в них проводиться за результатами вступних іспитів [183, 74]. Проте, в таких класах навчаються не всі здібні учні. Велика їх частина залишається нерозпізнаною і такі діти отримують освіту в звичайних школах.

Для усунення цієї проблеми Комітет Австралійського Сенату, розглянувши питання освіти обдарованих і талановитих дітей в 1988 році, розробив ряд рекомендацій, які стосуються спеціальної підготовки вчителів для обдарованих. Однак через відсутність підтримки з боку уряду жодна з цих рекомендацій не була реалізована [163, vii]

Повторне вивчення цього питання комітетом Сенату в 2001 році завершилося розробкою вже двадцяти рекомендацій, що стосуються вивчення студентами педагогічних спеціальностей університетів особливостей освіти обдарованих і талановитих дітей. Для допомоги у професійному розвитку вчителів в 2005 році всі державні школи Австралії отримали навчально-методичний комплекс «Освіта обдарованих і талановитих: збірник для підвищення кваліфікації вчителів». Він складається з інтерактивних модулів, присвячених освіті обдарованих і талановитих дітей з раннього віку і до закінчення середньої школи. В даний час ці матеріали доступні широкій громадськості на сайті Департаменту освіти Австралії (Australian Government Department of Education), який з 18 вересня 2013 замінив Департамент освіти, зайнятості та трудових відносин (DEEWR).

Однак потреба у використанні даних методик і розробок, що надавав навчально-методичний комплекс, на практиці виявилася незначною, що свідчило про недостатнє розуміння частиною педагогічної громадськості Австралії природи обдарованості й таланту, а також потреб таких учнів. Ймовірно, це було наслідком переконання деяких педагогів у тому, що талановиті та обдаровані учні і так вважаються академічно успішними та потребують подальшого розвитку свого потенціалу [124, 19].

Австралійська Рада державних шкільних організацій (ACSSO) визнала необхідність обов'язкової підготовки вчителів за напрямом освіти обдарованих учнів, як у період навчання в педагогічному навчальному закладі, так і в рамках заходів з підвищення професійної кваліфікації. Така підготовка повинна охоплювати весь складний спектр проблем виявлення і визнання обдарованості, розробки та реалізації навчальних програм. Ця точка зору має багато прихильників. ACSSO наголошує також, що уряд Австралійського Союзу повинен підтримати заходи по включенню в навчальний план підготовки вчителів дисциплін з навчання обдарованих учнів і надати їм статус обов'язкових [59, 27]. Керівництво

Асоціації глав незалежних шкіл Австралії вважає, що уряд Австралійського Союзу, забезпечуючи фінансовою підтримкою, несе пряму відповідальність за спеціальну підготовку вчителів педагогічних навчальних закладів. Федеральний уряд має забезпечити їх фінансування для того, щоб предмети з цього напрямку підготовки перестали бути факультативними. У цілому, з 1996 року відзначається зростання попиту на підготовку магістрів у сфері освіти обдарованих. Вчителі і студенти прийшли до висновку, що вивчаючи проблеми та методику навчання обдарованих і талановитих учнів, вони не тільки підвищують свій професійний рівень, але й фактично покращують навички та вміння всіх учнів взагалі [124, 14].

Обдаровані і талановиті учні мають додаткову потребу в навчанні, яка виходить за рамки стандартних занять [166, 35]. Тому педагогам необхідно працювати з такими учнями за спеціальними програмами, які враховують їх персональні особливості засвоєння навчального матеріалу і сприяють досягненню максимальних результатів. Нездатність вчителя запропонувати відповідну програму або метод навчання, які б могли ефективно забезпечити потреби обдарованих і талановитих учнів, може негативно вплинути на їх успішність, призвести до розчарування, психологічних стресів, апатії і, в підсумку, до відмови від активного продовження навчання. Тому вчитель для роботи з обдарованими дітьми повинен володіти спеціальними знаннями та досвідом для можливості спочатку розпізнати їх у загальній масі, ідентифікувати таланти, а потім реалізувати на практиці необхідні освітні програми для повного розкриття розумового потенціалу, закладеного в таких дітях [184, 32].

Для продуктивного навчання обдарованих дітей вчителі повинні мати потрібні навички та знання про: обдарованість, її ідентифікацію, стилі навчання та стратегії забезпечення емоційних та освітніх потреб обдарованих дітей, уміння самостійно планувати і розробляти диференційовані навчальні програми для кожного рівня обдарованості.

Дослідження, що проводяться в останні два десятиліття в Австралії, підтверджують, що забезпечення когнітивних потреб обдарованих учнів є необхідним елементом для розкриття їх таланту. Крім того, важливими інструментами педагога для якісної освіти обдарованих і талановитих учнів є також його чуйність, доброзичливість та віра в успіх. Вчені Гаррі Девіс і Сільвія Римм вважають, що такі риси педагога, а не тільки його професійні навички, обов'язково мають перевірятися при співбесіді на допуск до роботи з обдарованими і талановитими учнями [95, 23]. Метою досліджень цих учених було довести, що недостатнє усвідомлення ключового значення обдарованості значною мірою формує невірні уявлення педагога про компетентнісні підходи до освітніх потреб обдарованих і талановитих. Адміністрація навчального закладу заздалегідь повинна знати суб'єктивне ставлення вчителя до таких учнів для можливості знаходження варіантів вирішення можливих проблем при здійсненні спеціальних програм для розвитку обдарованих. Ставлення педагога до талановитих учнів, його погляди на концепцію обдарованості впливає на персональну філософію викладання матеріалу та сингулярність використання спеціальних методик і програм. Практика викладання свідчить, що вчителі, які закінчили курси підвищення кваліфікації з навчання обдарованих дітей, мають більше шляхів до реалізації потреб обдарованих і талановитих учнів на належному рівні, ніж ті, хто не отримав підготовки за даним напрямком [167, 6]. Аналіз досліджень публікацій П. Хадсона в 2010 році, які проводилися за запитом комісії Сенату Австралії, показує, що спеціальна підготовка студентів, особливо на старших курсах університетів, позитивно впливає на здатність у забезпеченні ними надалі якісного навчання обдарованих і талановитих учнів. Професійна підготовка вчителів допомагає зрозуміти і оцінити позитивну роль програм для обдарованих учнів, а також забезпечує педагогам можливість виявлення таких учнів та диференціації шляхів їх навчання в різних галузях знань [155, 12].

Розгорнута доповідь Спеціального комітету у справах обдарованих і талановитих дітей в Австралії про стан їх навчання була опублікована в 1988 році. У ній було підкреслено, що випускники університетів педагогічних спеціальностей мають недостатню підготовку з навчання обдарованих і талановитих дітей. У зв'язку з цим було рекомендовано ввести в програму підготовки педагогів спеціальний курс лекцій про особливу роботу з такими дітьми. У нього пропонувалося включити методики розпізнавання обдарованості, а також методи для подальшого її розвитку. У 1999 році вчені Л. Кронборг і Р. Мольц, проаналізувавши навчальні програми австралійських університетів, прийшли до висновку, що тільки деякі з них містять спецкурс з навчання обдарованих дітей, хоча при цьому навчальні програми аспірантури та магістратури містять більший їх вибір [161, 79].

Незабаром після цього, в 2001 році, Федеральний Сенат Австралії знову повернувся до розгляду доповіді 1988 року про стан навчання обдарованих і талановитих дітей, щоб з'ясувати, яким чином за минулий період змінилася ситуація з освітою обдарованих дітей і наскільки повно задовольняються їх потреби. За результатами перевірки було встановлено, що обдарованим і раніше приділялося недостатньо уваги через відсутність у вчителів навичок для роботи з такими учнями. Після цього всім департаментам освіти штатів і територій було рекомендовано включити в програму хоча б одного семестру обов'язковий курс з ідентифікації і підготовки обдарованих учнів.

У 2006 році Т. Тейлор і М. Мільтон знову провели дослідження навчальних програм університетів Австралії на наявність теоретичних і практичних курсів з навчання обдарованих дітей і порівняли свої результати з аналогічними показниками попереднього дослідження Л. Кронборга і М. Мольца в 1999 році. Було з'ясовано, що в деяких штатах Австралії студенти старших курсів університетів так і не отримують належних знань в цьому напрямку [228, 30].

Аналізуючи дії австралійського уряду в роботі з обдарованими і талановитими дітьми за останні двадцять років, доктор наук в галузі навчання обдарованих дітей Джил Форстер (J. Forster) у 2005 році дійшла висновків, які підтвердили ефективність прийнятих урядом заходів щодо обдарованих. Але незважаючи на серйозні кроки в цьому напрямку, в системі австралійської освіти, як в загальноосвітніх, так і в спеціалізованих школах, завжди бракувало кваліфікованих педагогічних кадрів для роботи з такими дітьми [183, 80].

До 1998 року Австралійський Союз надавав підтримку підвищенню професійної кваліфікації вчителів за допомогою Національної програми підвищення професійної кваліфікації. З 1998 року і по теперішній час діє програма уряду Австралії «Учитель XXI століття» (Teachers for the 21st Century). Основним напрямком, за яким реалізується програма «Вчитель XXI століття», є програма «Кваліфікований викладач» (Quality Teacher Programme), що спрямована на підтримку сформульованих Австралійським урядом національних цілей в розвитку і реалізації нових концепцій освіти у XXI сторіччі. Особливістю програми «Кваліфікований викладач» є досягнення цих цілей за сприяння підвищення статусу і якості роботи вчителів, передбачається в рамках чітко визначених пріоритетних напрямків. В якості однієї з таких є освіта обдарованих і талановитих учнів [229, 128]. Уряд Австралійського Союзу виходить з тези, що обдаровані діти присутні у всіх соціальних і культурних прошарках населення. При цьому діти з несприятливого середовища або національних меншин мають більшу вірогідність не проявити свою обдарованість і, отже, можуть залишитися без відповідної підтримки в освітніх установах. За наявності постійно діючої системи підготовки та підвищення кваліфікації вчителів помилки при виявленні обдарованих дітей можуть бути зведені до мінімуму [189, 55].

Крім питань кваліфікації, скоординована національна програма з задоволення потреб обдарованих і талановитих дітей передбачає також

підготовку наукових кадрів. Вона здійснюється у таких формах, як підготовка вчителів у навчальному закладі, підготовка в магістратурі або підвищення професійної кваліфікації без відриву від основної роботи. Навчання в магістратурі передбачає структуровані курси, що розробляються та проводяться з ініціативи університетів. Підвищення професійної кваліфікації без відриву від роботи пропонує певну кількість освітніх заходів, які проводяться при підтримці університетів, органів освіти, шкіл або інших організацій, наприклад, груп підтримки обдарованих.

Здебільшого звичайні шкільні вчителі є першими фахівцями, які виявляють потенціал високий обдарованих учнів або ж неявні прояви їхніх здібностей, якщо вони уважно ставляться до ознак обдарованості учнів. Застосовуючи методи діагностичного тестування та співпрацюючи з педагогами, залученими до програм розвитку талантів, шкільні вчителі можуть допомогти обдарованим і талановитим отримати доступ до необхідних їм спеціальних послуг. Разом вони можуть змінити розклад занять цих учнів, здійснити вибір ресурсів, навчальних цілей і стратегій та методів оцінювання. Крім того, педагоги можуть навчати учнів додатково за спеціальними програмами, поряд з іншими фахівцями з позакласної роботи.

Дослідник в сфері навчання обдарованих і талановитих дітей Е. Дж. Браггетт (E. J. Braggett) підкреслював, що вчителі мають забезпечити середовище, в якому обдарованість може проявити себе: «Важлива для багатьох робота звичайного класного керівника забезпечує розвиток окремих схильностей і талантів дітей, стимулює зростання здібностей і поступово виявляє (через звичайні програми навчання) перші прояви індивідуальних талантів. У цьому сенсі первісний пошук талантів заснований не на стандартному тестуванні, а на аналізуванні індивідуальних здібностей дітей, розвитку навичок і стратегій навчання, заохоченні до розвитку їх впевненості і самоповаги, а також в забезпеченні

небхідними ресурсами та диференційованими програми, коли окремі здібності дітей тільки починають з'являтися. Після того, як це відбувається, вчителю може додатково допомогти звернення до стандартизованих процедур тестування» [90, 8].

Доктор філософії Технологічного університету штату Квінсленд К. Дж. Лессіг (C. J. Lassig) у своїй статті «Ставлення вчителя до обдарованих» наголошує: «Класний керівник істотно впливає на розвиток обдарованих учнів. Це поняття узгоджується з диференційованою моделлю обдарованих і талановитих Ф. Ганьє (Gagné) та підкреслює роль значущих людей в трансформації обдарованості в таланти. В той час, як реформа освіти та підготовки обдарованих і талановитих охоплює все більше шкіл, створення шкільного середовища, яке визначає пріоритети навчання таких дітей, а також ставлення вчителя, його навички та здатність розпізнавати та задовольняти освітні потреби здібних учнів, мають важливе значення. Краща практика навчання обдарованих дітей, яка дозволяє їм розвивати свій потенціал, може принести користь як суспільству, так і окремій людині» [166, 40].

Вчителі обдарованих і талановитих дітей мають плідно планувати та організувати свою працю для досягнення спільної навчальної мети. Це і організація занять для вдосконалення умінь і навичок учнів та шкільних вчителів, збирання і поширення інформації про інноваційні методи викладання та спеціальні можливості для обдарованої молоді, надання ілюстративного матеріалу, інтегрування звичайних навчальних програм з спеціальними, пристосування їх до індивідуального темпу засвоєння і рівня знань учнів, консультування учнів, батьків і вчителів з приводу низької успішності, вибору професії і коледжів, що заохочують учнів до досконалості, творчості та продуктивності [210, 79].

Фахівці з роботи з обдарованими дітьми і шкільні вчителі повинні розглядати себе членами однієї команди, а не конкурентами. Кожен повинен цінувати внесок іншого у виховання таких дітей. Педагоги, що

працюють за спеціальними програмами для обдарованих, консультують шкільних вчителів для надання їм відповідних навичок викладання та забезпечують інформацією про рівень обдарованості учнів [175, 163].

Високопрофесійні вчителі обдарованих і талановитих із задоволенням працюють з непересічними та нестандартно мислячими учнями. Вони можуть розпізнати надзвичайні рівні здібностей, створюють програми для обдарованих учнів, застосовують різноманітні стилі навчання і способи висловлювання, розуміють їх інтереси. Ці вчителі, що є експертами у своїй спеціалізації і володіють широким спектром навчальних прийомів і методик, шукають сучасні матеріали підвищеної складності і розробляють оригінальні завдання для своїх учнів [81, 19].

Наразі в Австралійському Союзі деякі штати вимагають у вчителів обдарованих диплом про вищу освіту та/або спеціальну сертифікацію, інші – тільки бажання вчити обдарованих учнів. Проте, майже в половині штатів вимагають сертифікат на додаток до регулярної ліцензії на навчання. Наприклад, у штаті Вікторія для роботи вчителем потрібне свідоцтво про закінчення затверджених курсів за формою III або диплом педагога [99, 43]. Для контролю за впровадженням нових кваліфікаційних вимог, включаючи підтвердження педагогічної кваліфікації, створено Комітет контролю якості освіти дітей Австралії. Вчителі та вихователі в цьому штаті зобов'язані проходити чотириденні курси підвищення кваліфікації щорічно. Нові національні стандарти якості, введені в рамках нових кваліфікаційних вимог, також вимагають забезпечення постійного професійного зростання, зобов'язують всіх вчителів та вихователів дошкільних установ розробити і дотримуватися індивідуального плану професійного розвитку.

В різних штатах Австралії нині переглядаються вимоги до підготовки вчителів з метою їх узгодження з загальнонаціональними стандартами. Для одержання ліцензії вчителя, кандидати повинні пройти профільне чотирирічне навчання за затвердженою програмою або чотирирічне

навчання в університеті або коледжі, включаючи щонайменше один рік профільного навчання за затвердженою програмою. Кандидати також повинні пройти 45 днів педагогічної практики. Педагогічний інститут штату Вікторія уповноважений самостійно здійснювати акредитацію навчальних програм з підготовки вчителів, але з 2013 року акредитація здійснюється відповідно загальнонаціональних стандартів. Для отримання акредитації навчального курсу, учбові заклади повинні будуть довести, що їхні програми відповідають вимогам національних стандартів, а випускники – загальним педагогічним нормам [110, 32].

Навіть якщо обдарованість і вивчається на старших курсах в рамках основного предмета за фахом, вона вивчається в дуже малому обсязі. Наприклад, академік Барбара Блек повідомила на слуханнях комітету, що студенти другого курсу університету Вікторії вивчають предмет під назвою «Створення умов для навчання», в рамках якого тільки на одному занятті подається тема обдарованості під назвою «Діти з особливими потребами».

Ряд навчальних закладів штату Вікторія пропонує кілька факультативних предметів, пов'язаних з обдарованістю. Наприклад, університет Монаша пропонує факультативний курс «Освіта обдарованих дітей» для майбутніх вчителів початкової та середньої школи, в тому числі і при дистанційній формі навчання. Університет Вікторії пропонує факультативний курс «Навчання дітей з особливими потребами», в якому одна лекція з дванадцяти присвячена обдарованості [99, 45].

Освіта вчителя в Австралії не закінчується з отриманням диплому. Кваліфікований вчитель повинен постійно вдосконалювати та підвищувати свої знання та навички. Постійне зростання професійної кваліфікації є одним із зобов'язань при реєстрації вчителя. До 2012 року було потрібно проходити 75-годинні курси кожні чотири роки. Нині вчителі зобов'язані проходити 100-годинні курси підвищення кваліфікації кожні п'ять років з моменту реєстрації [110, 36].

У базі даних професійних сертифікованих навчальних курсів Вікторіанського педагогічного інституту існує тільки чотири курси, що безпосередньо відносяться до освіти обдарованих дітей. Крім цього можливість підвищити професійну кваліфікацію з питань освіти обдарованих дітей надають [155, 217]:

- Вікторіанська асоціація підтримки обдарованих і талановитих дітей – добровільна організація, що проводить конференції, майстер-класи та семінари для допомоги педагогам та батькам у навчанні та вихованні обдарованих дітей.

- Спільнота підтримки обдарованих – група підтримки для батьків та вчителів обдарованих дітей, яка проводить семінари за участю експертів для захисту прав та організації праці обдарованих дітей та їх наставників.

- Організація католицької освіти в Мельбурні, що проводить майстер-класи з навчання за участю експертів по штату Вікторія.

- Австралійська асоціація підтримки освіти обдарованих і талановитих дітей – загальнонаціональна організація, що представляє інтереси обдарованих дітей; нині підготовляє інтернет-матеріали із зразками кращих прийомів навчання талановитих дітей в початкових і середніх школі Австралії.

У багатьох школах, наприклад у середній школі Носсала – однієї з нових шкіл штату (з набором учнів на конкурсній основі), заснована практика регулярного ознайомлення вчителів з сучасними матеріалами з обдарованості, а один раз на тиждень вчителі підвищують кваліфікацію на заняттях, на яких розглядаються концепції вдосконалення обдарованих учнів та диференціації навчального процесу.

Для підвищення професійної кваліфікації вчителі беруть участь у різних заходах, таких як конференції, семінари, майстер класи з експертами. Післядипломне підвищення кваліфікації у сфері освіти обдарованих дітей значно покращує здатність вчителя забезпечити якість підготовки обдарованих учнів.

У школах, що практикують прискорене навчання (SEAL), і учні яких демонструють найкращі результати на випускних іспитах, працює найбільша кількість вчителів-випускників магістратури або аспірантури за темою «Освіта обдарованих дітей». Продовження самовдосконалення є необхідною потребою для шкільних вчителів та координаторів, які беруть участь у розробці поглиблених програмах освіти обдарованих дітей. Вчені, що працюють у цій сфері, також підкреслюють важливість післядипломної освіти як з точки зору збагачення бази наукових досліджень в галузі освіти обдарованих дітей, так і з точки зору збільшення кількості кваліфікованих науковців-практиків для викладання курсів з навчання обдарованих учнів в університетах [147, 734].

Вчені дійшли висновку, що необхідно дати можливість якомога більшій кількості вчителів безпосередньо попрацювати зі здібними та обдарованими дітьми в спеціальних школах. Це дозволить таким вчителям вивчити на практиці стилі навчання і потреби обдарованих дітей та застосувати отриманий досвід у своїй школі. Така система може бути запроваджена як в окремій школі, в межах якої надається можливість всім вчителям школи проводити уроки в окремому класі, так і в системі шкільної освіти в цілому, застосовуючи короткострокове стажування вчителів звичайних шкіл у спеціальних класах та школах для обдарованих [251, 187].

Консультанти з проблем навчання обдарованих дітей, що зазвичай працюють в державних департаментах освіти, подають детальну інформацію про різні програми для обдарованих і талановитих дітей. Університети, школи, приватні навчальні заклади та асоціації організують для таких дітей семінари та консультації.

Ще один напрямок у підвищенні професійної кваліфікації вчителів – це заходи, що відбуваються поза рамками шкільних структур. Вони проводяться неурядовими групами, подібно Асоціаціям обдарованих і талановитих дітей, які засновані у всіх штатах Австралії. Науковий центр

GERRIC в Університеті Нового Південного Уельсу пропонує семінари, короткі курси, вечірні семінари, майстер-класи та програми, що покликані забезпечити вчителів знаннями, які б відповідали академічним та соціальним потребам обдарованих і талановитих дітей. Вчителі, після засвоєння програми та отримання навичок, необхідних для виявлення інтелектуально обдарованих учнів, і розробки відповідних навчальних планів і програм, отримують Сертифікат навчання обдарованих дітей (COGE) [81, 20]. Асоціація обдарованих і талановитих дітей штату Вікторія (VAGTC) пропонує заняття з підвищення професійної кваліфікації, що проводяться разом з фондом СНІР, Асоціацією дипломованих вчителів штату Вікторія і приватними консультантами.

В Австралії існують як загальнонаціональні організації, такі як: Австралійська асоціація освіти обдарованих і талановитих (The Australian Association for the Education of the Gifted and Talented (AAEGT)), Австралійський освітній союз (Australian Education Union), Австралійська рада державних шкільних організацій (The Australian Council of State School Organisations), так і місцеві координатори програм для обдарованих дітей. В інформаційних листах цих організацій розповсюджується інформація про короткотермінові (до трьох днів) семінари, що пропонуються приватними консультаційними фірмами. Професійні журнали і бюлетені також публікують загальнонаціональні календарі симпозіумів і конференцій [110, 36].

Реалізація моделі навчально-пізнавальної діяльності в напрямку освіти обдарованих і талановитих дітей може бути спрямована на безпосередню роботу з обдарованою молоддю; консультування шкільних вчителів про особливості навчання обдарованих і талановитих учнів; керування державними, окружними або міськими освітніми програмами для обдарованих; викладання університетських курсів і проведення досліджень в області освіти обдарованих дітей; допомогу державним та

регіональним організаціям в створенні освітніх програм для обдарованих учнів [203, 38].

Для консультантів та вчителів, які безпосередньо відповідають за навчання, найбільш важливими є керувально-стимулюючі навички (спілкування з батьками, облік, створення планів навчання), для дослідників і викладачів університетів – педагогічна майстерність (демонстрація навчання, спостереження в класі, написання статей). Соціально-консультативні навички (спілкування по роботі, швидка обробка інформації і висловлювання особистої думки) важливі для позаштатних консультантів. Керівні і планувальні навички (проведення нарад, формулювання вимог для отримання грантів, створення поточних та довгострокових відносин в умовах культурних, релігійних відмінностей особистостей) і інтерактивні навички (консультування з колегами, організація та подання матеріалу) – найбільш необхідні для адміністрації навчальних закладів [171, 276]. Обрання правильного напрямку та методів навчання допомагає вчителям уникнути втрати інтересу учнів до нього, що є основою успіху в освітній та соціальній сфері.

В сучасній Австралії роль вчителів в процесі навчання змінилась в результаті трансформації уявлень про природу наукових знань та процесів їх надбання. З 2012 року були введені нові кваліфікаційні вимоги до педагогічних кадрів. Вони будуть поетапно впроваджуватися до 2020 року та діяти у всіх штатах і територіях Австралійського Союзу. Для контролю за впровадженням цих вимог, включаючи підтвердження педагогічної кваліфікації, створено Комітет контролю якості освіти дітей Австралії. Нові національні стандарти якості, введені в рамках нових кваліфікаційних вимог, вимагають забезпечення постійного професійного зростання вчителів, зобов'язують їх дотримуватися індивідуального плану розвитку педагогічної майстерності [155, 217].

Ряд університетів зараз пропонує спеціальні програми післядипломної освіти, які присвячені освіті обдарованих дітей. Наприклад,

Австралійський католицький університет з 2011 року відкрив аспірантуру за освітою обдарованих дітей, університет Монаша надає навчання в магістратурі за спеціальністю «Освіта обдарованих дітей» з присвоєнням кваліфікації магістра освіти. Також організуються короткострокові стажування вчителів звичайних шкіл у спеціальних класах і школах для обдарованих. Це дозволяє таким вчителям вивчити на практиці стилі навчання і потреби обдарованих дітей для застосування отриманого досвіду у своїй школі і класі [99, 49].

Університет Нового Південного Уельсу видає диплом за спеціальністю «Навчання обдарованих дітей» (Certificate of Gifted Education – COGE). Програма підготовки фахівців для навчання обдарованих дітей розроблена для вчителів і шкільної адміністрації для поліпшення розуміння академічних та соціальних потреб обдарованих і талановитих учнів. Програма передбачає розвиток навичок, необхідних для ідентифікації інтелектуально обдарованих дітей, розробки індивідуальних програм навчання. Курс розрахований на три семестри і проводиться для вчителів з Австралії, Нової Зеландії та країн Південно-східної Азії під час шкільних канікул. Керівник навчання – професор Мірака Гросс [136]. Теоретичні та практичні заняття проводять також фахівці з навчання обдарованих дітей з Австралії, США та Канади. Навчання проводиться в Сідней та інших містах. Диплом COGE прирівнюється до ступеня магістра з педагогіки в університеті Нового Південного Уельсу та інших університетах [81, 21].

Студенти магістратури педагогіки університету Нового Південного Уельсу можуть спеціалізуватися виключно на навчанні обдарованих і талановитих дітей. Навчальна програма включає різні аспекти проблем освіти таких дітей. Це їх ідентифікація, впровадження диференційованих та спеціальних програм з урахуванням соціального та емоційного розвитку обдарованих учнів, розробка індивідуальних дослідницьких проектів та навчальних планів. Університет Нового Південного Уельсу

також пропонує докторантуру (PhD) за спеціалізацією «Навчання обдарованих дітей» [81, 22].

В Університеті Ньюкасла на факультеті педагогіки проводяться ряд курсів з проблем освіти обдарованих і талановитих дітей, по закінченню яких видається диплом. Програма курсів передбачає теоретичні та практичні заняття та призначена для практикуючих вчителів з відповідним досвідом роботи, зацікавлених у професійній післядипломній підготовці з питань навчання обдарованих і талановитих дітей. Програма включає ідентифікацію, пізнавальні компетенції, розробку навчальних програм для обдарованих дітей [253, 74].

Університет Чарльза Стерта пропонує лекції з навчання обдарованих дітей, в кінці яких видається диплом про закінчення курсів з педагогіки (спеціалізація: обдаровані діти). Курс розрахований на 1 рік, в його програмі вивчаються формальні і неформальні засоби ідентифікації обдарованих і талановитих дітей, а також розглядаються питання прискореного проходження предметів у школі та складання відповідних індивідуальних програм для обдарованих дітей [253, 77].

Університет Флиндерс також пропонує факультатив з навчання обдарованих дітей, який є скороченою версією курсу магістратури за аналогічним фахом. Курс відповідає одному семестру очного навчання, хоча більшість слухачів – інтерактивні слухачі. Лекції читаються під час шкільних канікул в січні і липні для зручності учителів, які приїжджають в Аделаїду з усієї Австралії та інших країн. В рамках факультативу вивчаються наступні теми: 1. Концепція обдарованості: творчий інтелект. 2. Критичне мислення та підвищені розумові здібності. 3. Розробка стратегії і переробка програми навчання для обдарованих учнів. 4. Соціальний і емоційний розвиток обдарованих учнів [127, 19].

Технологічний університет ім. Кертіна готує магістрів педагогіки. Залік ставиться за три модуля студентам, які отримали диплом за курс

«Навчання обдарованих дітей» в університеті Нового Південного Уельсу. Предмети з навчання обдарованих дітей відсутні, але деякі з них можна модифікувати за бажанням, наприклад для вивчення проблем навчання обдарованих дітей. Одну проектну роботу можна присвятити навчанню таких дітей [223, 27].

Університет Воллонгонг пропонує магістратуру з фахової освіти. Навчання обдарованих дітей є її окремим напрямком. Пропонуються наступні модулі: навчання обдарованих дітей, проект з навчання обдарованих дітей, обдарованість в особливих соціальних групах, проект по дуальній природі винятковості [253, 79].

У Мельбурнському університеті існують курси з підвищення кваліфікації педагогів для навчання обдарованих дітей, бо практичні навички вкрай необхідні для шкільних вчителів в XXI столітті. Ці курси надають учителям сучасні практичні знання, необхідні для творчого підходу до навчання здібних учнів. Процес навчання дистанційний, розрахований на 1 рік [81, 22].

Державний Університет Джона Монаша (кампус Клейтон), штат Вікторія, пропонує післядипломний курс з педагогіки з 2005 року. В першому семестрі вивчається курс «Навчання обдарованих дітей: ідентифікація і складання програми навчання», у другому семестрі – «Поглиблене вивчення проблем навчання обдарованих дітей». Предмети, що вивчаються на післядипломному курсі, викладаються на рівні магістратури; таким чином, студенти можуть отримати на заліку по 12 балів за кожен предмет. Студенти також можуть закінчити курс магістратури з педагогіки за спеціалізацією з навчання обдарованих дітей. Курс включає наступні предмети: навчання обдарованих дітей: ідентифікація і складання програми навчання, поглиблене вивчення проблем навчання обдарованих дітей, психологія обдарованих дітей, планування досліджень, дипломний проект або дисертація з дослідження

проблем навчання обдарованих дітей. Студенти можуть вибрати зазначені предмети в магістратурі з педагогіки (спеціальну освіту). Також передбачений практикум з проблем навчання обдарованих дітей. Університет Монаша (кампус Гіппсленд) пропонує переддипломні курси денної та дистанційної форм з навчання обдарованих дітей для студентів старших курсів та дипломників [252, 134].

Університет Південного Хреста у штаті Новий Південний Уельс також пропонує курс з навчання обдарованих учнів, де вивчаються їхні потреби. Студентів знайомлять з методами ідентифікації талановитих дітей, розробкою поглиблених і прискорених програм навчання [253, 82].

В університеті Нової Англії студенти магістратури мають можливість спеціалізуватися з навчання обдарованих і талановитих дітей. Тематика курсових робіт вибирається з відповідних тем занять, пов'язаних з розвитком талантів. Пропонуються лекційні заняття, зміст яких студенти обговорюють з куратором. В цьому університеті існує докторантура зі спеціалізації «Навчання обдарованих дітей» [253, 83].

Департамент освіти Південної Австралії пропонує семінар для вчителів «Обдарованість: усвідомлення потенціалу», де надається аналіз значення вміння вчителя виявити, розвивати та реалізовувати потенціал обдарованої дитини. На семінарі окреслюється сучасний стан навчання таких дітей та основні проблеми, що необхідно вирішити для привернення уваги суспільства до проблем талановитих особистостей [127, 24].

Університет Гріффіт (кампуси Маунт Граватт і Логан) проводять курси з дослідження проблем навчання обдарованих дітей в післядипломний період. Курси проводяться тільки в заочній формі, за гнучким графіком або дистанційно, є самодостатніми та можуть бути зараховані як підготовка до вступу в магістратуру. Після їх закінчення студенти отримують відповідні дипломи. Відвідування лекцій в університеті не є обов'язковим, а практичні заняття базуються на окремих

елементах або програмах навчання обдарованих дітей у навчальних закладах. Курси розроблені на принципах конструктивізму цих програм та надають студентам свободу вибору освітньої програми [108, 7].

Післядипломна програма з навчання обдарованих дітей складається з чотирьох курсів:

- Взаємодія і лідерство в середовищі обдарованих учнів.
- Інтелект, креативність і обдарованість в навчанні обдарованих.
- Розробка програм навчання для обдарованих.
- Поведінка обдарованих дітей: перспективи соціального та персонального розвитку.

Прийом на курси здійснюється за освітніми ступенями:

- Магістр спеціальної освіти.
- Педагог спеціальної освіти.
- Магістр освіти.
- Спеціаліст з теорії і методики викладання.

На виконання дипломної роботи надається один рік. Диплом магістра спеціальної освіти з відзнакою першого або другого класу (Категорія А) дає право на вступ до докторантури [108, 8].

Університет Гріффіт пропонує базовий набір лекцій з різних аспектів навчання обдарованих дітей для бакалаврів педагогіки за напрямом «Психологія освіти» (основний курс). Також проводяться факультативні заняття для студентів старших курсів за темою «Навчання обдарованих і талановитих дітей». На даний час в університеті розробляється новий основний цикл з чотирьох курсів з навчання обдарованих дітей для бакалаврів. Для підвищення кваліфікації пропонуються наступні курси, що призначені для дистанційної форми навчання в першому і другому семестрах з наступних тем:

- «Незвичайний учень у звичайній школі» (курс присвячений незвичайним дітям і включає одну тему по обдарованим дітям).

- «Навчання обдарованих дітей».

В університеті Гріффіт (кампус Голд Кост) доктор Неіл Расселл на педагогічному факультеті при школі педагогічних і професійних досліджень під час шкільних канікул проводить курси з навчання обдарованих дітей. Магістрам та бакалаврам педагогіки перед отриманням диплома про закінчення програми навчання проводиться тижневий інтенсивний курс «Обдаровані і талановиті діти» [108, 9].

Квінслендський технологічний університет у програмі старших курсів бакалаврів педагогіки пропонує факультативний курс «Як зрозуміти і навчити обдарованих учнів». Даний курс є частиною інклюзивної програми навчання. Студенти можуть вибрати цікаву для себе тему з шести запропонованих, а інклюзивність дозволить їм спеціалізуватися за напрямками, пов'язаними з цією темою. Університет також пропонує магістерську програму «Інновації в навчальному процесі». Програма не передбачає спеціалізації, однак студенти можуть самостійно вивчати питання, пов'язані з навчанням обдарованих дітей. Університет також пропонує докторські програми з філософії та педагогіки. Протягом останніх років докторантура випускає докторів педагогічних наук і філософії за спеціалізацією «Навчання обдарованих дітей». Викладацький склад університету регулярно проводить курси підвищення кваліфікації для вчителів і веде дослідження проблем навчання обдарованих дітей на запит інших навчальних закладів [108, 10].

Університет Джеймса Кука пропонує теми досліджень, що проводяться студентами, присвячених навчанню обдарованих дітей у штаті Квінсленд. Основна мета – посилити прагнення учнів до знань і відкрити дорогу в університет всім бажаючим в північному Квінсленді. Для цього можуть знадобитися цілеспрямовані підходи до:

- максималізації потенціалу обдарованих школярів;
- поліпшення успішності представників корінних народів;
- підвищення успішності дітей з проблемних сімей та з віддалених та важкодоступних регіонів;
- розуміння і реалізації можливостей надання освітніх послуг в тропічній зоні Австралії [108, 10].

Отже, аналіз сучасних методів організації підготовки кваліфікованих педагогів та підвищення їх кваліфікації для роботи з обдарованими учнями в Австралійському Союзі показав, що вчителі, вивчаючи проблеми та втілюючи методику розвитку обдарованих і талановитих учнів, фактично покращують навички та вміння навчання всіх учнів у своїх класах. Основними принципами підготовки вчителів для роботи з обдарованими учнями в Австралії є підготовка вчителів в період навчання у педагогічному навчальному закладі, в магістратурі та підвищення їх професійної кваліфікації без відриву від роботи. Найбільш ефективні засоби підвищення професійної компетентності вчителя – це курси і семінари, підготовка вчителів у вищих навчальних закладах за напрямом освіти обдарованих учнів. Успішна реалізація програм уряду Австралійського Союзу «Учитель ХХІ століття» та «Кваліфікований викладач» стала важливим етапом у становленні цілісної національної системи підтримки освіти обдарованих учнів. Досвід Австралії в підвищенні кваліфікації вчителів для роботи з обдарованими учнями може стати зразком для розробки державних і регіональних програм модернізації навчання вчителів в Україні.

Висновки до розділу 2

Здійснений аналіз показав, що коефіцієнт освіти (EQ) в Австралії є одним з найвищих, що за цим показником ставить її на одне з перших місць у світі. Але відсутність єдиного центру координування призвело до децентралізації освіти, коли кожен штат, і навіть школа, створюють свої власні програми навчання, зокрема для обдарованих дітей. В кожному штаті крім національних, пропонуються і регіональні програми розвитку талантів учнів. Найпопулярнішими з них є SEAL, Ignite, Gateways, Young Scholars, SMART, онлайн програма CELO та ін. Велику роль в розвитку обдарованої особистості відіграють селективні школи та спеціалізовані державні школи, які проводять навчання учнів у конкретних галузях науки та мистецтва. Стратегії навчання, такі як: диференціація навчальних програм; можливість групування обдарованих дітей; прискорення (якнайшвидший вступ до початкової школи або до університету, перехід в наступний клас екстерном, прискорене вивчення предмета); прискорення та збагачення (більш швидкий темп вивчення навчального матеріалу при збільшенні обсягу навчального матеріалу) виявилися найбільш результативними в опануванні змістом освітніх програм та способів використання засвоєних знань і умінь в розв'язанні практичних задач.

Вивчення шкільної системи Австралії показало, що вона має 3 ступені: початкова, середня школа та старші класи або коледж (середня професійна освіта). Вимоги до вступу до школи, вік, початок навчального року, назви класів, програми різняться в залежності від штату, території та учбового закладу. Австралійські діти можуть отримувати шкільну освіту в державних (65%), католицьких (20,2%) та приватних (13,8%) школах. Один відсоток учнів отримує освіту в домашніх умовах. Дошкільні установи – приватні, вони не регулюються державою і не є обов'язковими. Тривалість навчання у школі – 13 років. Вступ до школи – в 6 років, але для обдарованих дітей існують винятки, і вони можуть почати навчання з 4 років і 5 місяців (штат Новий Південний Уельс).

З'ясовано, що австралійська вища освіта є триступеневою та надає ступінь бакалавра, спеціаліста та магістра. Наразі в Австралії існує 43 університети, серед яких сорок державних, два міжнародних та один приватний. Найстаріші шість університетів утворюють Песчанікову групу, а вісім провідних – Групу Восьми (G8). Обдарованим учням та студентам вони пропонують спеціальні програми, спецкурси, екскурсії, проекти, форуми, виплачують стипендії, надають призи для стимулювання нових шляхів розвитку їхнього таланту.

Аналіз системи додаткової освіти в Австралії показав, що обдаровані діти мають безліч можливостей для розвитку своїх академічних здібностей, адже існує ціла низка організацій, покликаних вдосконалювати таланти, а саме: Асоціації обдарованих і талановитих дітей, суботні школи, дитячі літературні та науково-технічні центри, Центр з дослідження проблем освіти обдарованих дітей, Міжнародна наукова школа при Університеті Сіднея, Австралійський музей, Австралійський молодіжний театр, Художня галерея та Театр Образів штату Новий Південний Уельс, Молодіжний оркестр, хор та музей Квінсленда, шкільний консорціум штату Південна Австралія, Технологічна школа майбутнього, Тасманійська музична консерваторія, Інститут кіно і телебачення Фрімонтл, Центр дослідження гравітації, центр дикої природи «Хердзман Лейк» в Західній Австралії, Пертська обсерваторія тощо.

Оцінка сучасних методів організації підготовки кваліфікованих педагогів, підвищення їх кваліфікації та перепідготовки для роботи з обдарованими учнями в Австралійському Союзі показала, що вчителі, вивчаючи проблеми та втілюючи новітні освітні методики розвитку обдарованих і талановитих учнів, одночасно покращують навички та вміння навчання всіх учнів у своїх класах. Успішна реалізація програм уряду Австралійського Союзу «Учитель XXI століття» та «Кваліфікований викладач» стала важливим етапом у становленні цілісної національної системи підтримки освіти обдарованих учнів.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗДІБНОСТЕЙ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ У ПОРІВНЯЛЬНОМУ ОГЛЯДІ АВСТРАЛІЇ ТА УКРАЇНИ

3.1. Проблеми та перспективи освітньої підтримки обдарованих дітей Австралії

Австралія є світовим лідером в освіті обдарованих дітей. В країні існують найкращі методики та викладають професіональні педагоги, які допомагають дітям досягти успіхів в розвитку своїх талантів. Але при цьому існують труднощі, які не є унікальними, що гальмують успішну роботу в галузі освіти обдарованих Австралії. При здійсненні освітньої підтримки дітей з різними видами здібностей українська педагогіка стикається практично з такими ж проблемами. Їх успішне вирішення, враховуючи австралійський досвід, є нагальною потребою в сучасній українській освітній політиці.

Перші положення про навчання обдарованих і талановитих дітей в Австралії датуються початком XIX століття і відзеркалюють політичний клімат того часу, коли освіта була обов'язковою та однаковою для всіх. Цей принцип егалітаризму в багатьох сферах австралійського суспільства продовжує існувати і зараз, зокрема по відношенню до навчання обдарованих дітей. З цієї причини загальнонаціональна політика освіти таких дітей так ніколи і не була розроблена, і кожен штат відповідає за свою власну політику та має власні визначення обдарованості.

Наприкінці 70-х років Федеральна шкільна комісія запросила до Австралії професора психології та педагогіки Колумбійського університету, доктора Міріам Голдберг, для вивчення та оцінки державної підтримки обдарованих і талановитих дітей. За її дослідженнями, основним каменем спотикання на шляху розвитку диференційованих програм для академічно обдарованих дітей було переконання вчителів у тому, що добрі стосунки з оточуючими важливіші, ніж академічні досягнення окремих

дітей. Звідси впливало побоювання, що будь-які заходи, які виділяють більш здібних дітей із загальної маси, загрожують їхнім стосункам зі звичайними дітьми [131, 8].

Дванадцять років після першого приїзду професора Голдберг, професор університету Маккуорі Давид Коен, висловлюючи думку багатьох австралійських педагогів, зробив заяву, що «по-справжньому важливі речі для освіти неможливо ні виміряти, ні зважити, ні підрахувати. Я маю на увазі такі речі, як почуття власної гідності, фізичне здоров'я, добрі стосунки з іншими людьми, гармонійний емоційний розвиток» [164, 67]. Професор Марта Керей в 1994 році в спеціальному випуску «Education Links», що був здебільшого присвячений нищівній критиці принципів та навчальних закладів для обдарованих дітей, назвала спеціальну освіту обдарованих і талановитих дітей «приводом для прихильників елітарності виправдати своє нездійсненне бажання відокремитися від усіх нас» [79, 18]. «Коли ж ми дозволимо талановитим дітям стати справжніми, повноправними людьми у своєму світі, а не Піноккіо, яких навчають заради того світлого дня, коли вони стануть справжніми, живими хлопчиками і дівчатками?» – запитувала вона [79, 20-21].

Припущення, що обдаровані діти стануть «справжніми дівчатками і хлопчиками» тільки тоді, коли вони відповідатимуть стандартам і цінностям суспільства, актуально донині. Тим не менш, ця віра в необхідність соціального конформізму, підкріплена вже згадуваною недовірою до інтелектуальних здібностей і загальнонаціональним неприйняттям академічних успіхів, спонукає незрозуміле бажання більшості австралійського соціуму «укласти всіх у прокрустове ложе» освітньої системи [196, 417].

Професор психології університету Н.Т. Фезер попросив дітей старших класів з Південної Австралії уявити дві гіпотетичні ситуації: відмінник, оцінки якого знизилась до середнього рівня і учень середнього рівня, що став неуспішним. Респонденти відчували набагато більше співчуття до

другого, а не до відмінника. Згодом, розповідаючи про результати цього опитування, Фезер зазначив, що «респонденти в деякому розумінні раділи тому, що відмінник став таким, як усі. Вони ніби хотіли сказати, що ніхто не повинен виділятися, потрібно бути як усі» [87, 58]. Він також зауважив: «Існує взаємозв'язок між негативним ставленням до успішних людей, які виділяються на загальному тлі (в англійській мові таких називають tall popper – високий мак), і самоповагою. Невдахи з низькою самооцінкою схильні «зрізати високі маки». Ті, хто не люблять успішних людей, також негативно ставляться до досягнень своєї країни» [100, 23].

У своєму дослідженні «Австралійська легенда» австралійський історик Рассел Бреддок Уорд розглядав таке зрівняльне ставлення, яким пересічні австралійці хочуть «опустити всіх височок до свого рівня», як один з аспектів австралійського егалітаризму. У поєднанні з щирою турботою про тих, хто став жертвою важких обставин і прагненням допомоги людям з фізичними, ментальними або соціальними недоліками, існує потужний імпульс для перешкоджання прогресу тих, хто «несправедливо обдарований високим інтелектуальним і академічним потенціалом» [258, 75].

В соціальному дослідженні американського історика Фассела зазначається: «За відсутності належного контролю, заздрість в класі призводить до мстивого егалітаризму» [111, 102]. В Австралії навчання обдарованих дітей завжди вважалося більшою мірою соціальною проблемою, а не освітньою необхідністю [119, 465]. Усвідомлення цієї омани спонукало колишнього міністра освіти Кіма Бізлі у своєму зверненні на Першій національній конференції з проблем освіти обдарованих дітей нагадати аудиторії, що термін «елітарність» застосовується щодо аристократичних і економічних привілеїв, а не для визнання особливих здібностей дитини або надання особливих відзнак у школі» [62, 12]. Можливо, «мстивий егалітаризм», що стоїть за більшістю перешкод на шляху впровадження спеціальних програм для обдарованих

дітей в Австралії, є неминучим результатом різного тлумачення поняття «рівність». Бізлі закінчив свій виступ обговоренням значення терміна «елітарність» та його перешкоджання освітньому навчанню інтелектуально обдарованих дітей. «Я боюся, що термін «елітарність» може призвести до відмови шкіл навіть розглядати необхідність скорегувати навчальну програму з урахуванням особливих потреб і проблем всіх дітей... Талановиті і креативні діти, що легко навчаються, складають особливу категорію школярів, яким необхідно створювати особливі умови» [62, 14].

Термін «елітарність» в Австралії несе вкрай негативний відбиток, особливо коли застосовується в контексті виховання інтелектуально обдарованих дітей. При цьому цікаво, що терміни «елітний» і «елітарний» набувають зовсім іншого значення, коли мова заходить про виховання спортивних талантів [120, 42].

Виступ австралійських спортсменів на олімпіаді в Сеулі в 1988 році розчарував багатьох австралійців. Як наслідок, в Палаті представників австралійського парламенту був створений комітет з проблем спорту в Австралії. На початку наступного року комітет опублікував доповідь під назвою «За золотими медалями». Протягом наступних кількох тижнів Федеральний уряд вже виділив 51.700.000 австралійських доларів на матеріальну допомогу та заохочувальні гранти для перспективних спортсменів, а потім ще 15.600.000 – на заохочення тренерів з метою забезпечення високих досягнень австралійськими спортсменами на майбутніх міжнародних змаганнях [77, 1]. Водночас у відповіді на запит комітету Сенату з проблем обдарованих і талановитих, у Федеральному уряді було заявлено, що все необхідне для підтримки обдарованих дітей вже виконується.

У звіті «За золотими медалями» [130, 23] постійного Комітету палати представників використовувалися терміни «елітний спорт» і «елітні спортсмени», і зараз ці терміни продовжують застосовуватися по відношенню до кращих представників спортивного світу. В Австралії

широко вітається і фінансується елітарний підхід у вихованні спортивних талантів. І навпаки, елітарний підхід у вихованні академічних талантів найбільш здібних дітей викликає бурхливий протест як з боку політиків, так і з боку педагогів.

В Австралії за останні 30 років у більшості шкіл необхідні умови для навчання найбільш здібних дітей стримувалися через побоювання, що такі особливі умови могли б вважатися недемократичними. У наш час егалітаризм 1970-х і 1980-х років в деякій мірі пом'якшав, але його вплив відчувається й досі, що часто призводить до неоднозначного сприйняття принципу «рівності можливостей». Він насамперед передбачає, що всім учням, незалежно від своїх здібностей, повинні створюватися рівні умови для повного розкриття свого потенціалу. На жаль, дуже часто він тлумачиться в тому сенсі, що жодна дитина не повинна отримувати такі освітні можливості, які не підходять її однокласникам.

У деяких штатах таке непорозуміння стало потужною перешкодою для розробки спеціальних програм для обдарованих і талановитих дітей. Набагато частіше, ніж це іноді визнається, таке ставлення призводило до серйозних порушень прав дітей на отримання належної освіти.

Наразі в австралійській освіті переглядається розуміння рівності, не уявної рівності, за якої всіх зрівнюють за мінімальною швидкістю читання, рахування, засвоєння матеріалу та складністю навчальної програми, щоб абсолютно всі могли впоратися з навчанням, а тієї, при якій всі мають однакові можливості для розвитку закладеного у кожному потенціалу. У своїй доповіді в 1986 році постійному комітету Сенату почесний професор Кеннет Браян Старт зазначав, що всі діти мають право розвиватися до досягнення своїх інтелектуальних меж, але це не слід плутати з правом на розвиток до однакового рівня, що принципи соціальної справедливості невірно тлумачаться і застосовуються, що рівність має сприяти, а не перешкоджати досягненню досконалості [214, 5].

Як стверджувалось раніше, в Австралії освіта обдарованих і

талановитих дітей часто розглядається як не педагогічна, а соціальна і, навіть, соціально-політична проблема. Джоун Кірнер, міністр освіти і згодом прем'єр-міністр штату Вікторія, в середині 1980-х стверджував, що програми для обдарованих – це засіб, за допомогою якого правлячі класи утримують домінуючі позиції як в освіті, так і політико-економічній сфері Австралії [159, 16]. У 1990 році редактор «Освіти», газети Федерації вчителів Нового Південного Уельсу, К. Вест написав про обдарованих дітей, які беруть участь в університетських програмах, що це «діти буржуазних яппі, що намагаються вкрати нові і нові привілеї під виглядом того, що надздібності послані їм Всевишнім, а не визначені їх високим соціальним статусом» [186, 8]. В одному з попередніх випусків «Освіти», він назвав спеціальні класи, створені Департаментом освіти Нового Південного Уельсу, як «класи для малолітньої еліти, останній притулок для білих англо-саксів» [260, 266]. Це висловлювання К. Веста викликало шквал обурення з боку батьків, чиї діти навчалися у спеціальних класах, а також з боку самих дітей, які у своїх листах відзначали мультикультурний та різний класовий склад груп.

Такі висловлювання створювали тільки соціальну напругу в австралійському суспільстві, а по суті були безпідставними. Інтелектуальна обдарованість, як і розумова неповноцінність, не має ні расової, ні соціальної, ні статевої приналежності. У політиці штату Південна Австралія зазначається, що здібності обдарованих дітей можуть «ховатися за іншими проблемами, зокрема – інвалідністю, бідністю, ізоляцією, статтю, незнанням англійської мови та приналежністю до аборигенного населення» [137, 1]. Перша із сучасних політик, що була розроблена урядом Нового Південного Уельсу у 1991 році, підкреслювала необхідність ідентифікації та підтримки обдарованих дітей із проблемних груп населення: фізично неповноцінних, тих, кому важко дається навчання та які мешкають на географічно ізольованих територіях. Вона визначала, що для досягнення високих результатів і дотримання принципів соціальної

справедливості в освіті обдарованих необхідно, щоб кожна школа в штаті виділяла частину своїх ресурсів на розробку ефективних програм ідентифікації. До складу багатьох комісій, які розробляли нинішню політику штату з освіти обдарованих дітей, входили педагоги, котрі навчалися в аспірантурі університетів штату за спеціальністю «Освіта обдарованих дітей».

Визначення обдарованості і таланту, що прийняті в системі шкільної освіти Австралії, впливає і на методи ідентифікації обдарованих дітей та на розробку навчальних програм і планів для них. Тридцять років потому визначення обдарованості і таланту в Австралії ґрунтувались на результатах і досягненнях в навчанні та мистецтвах. Діти повинні були продемонструвати свої досягнення, щоб їх здібності були визнані. На жаль, ці визначення, як і дефініції, сформульовані Рензуллі (1978), не брали до уваги невстигаючих обдарованих дітей, які через демотивацію, невідповідну навчальну програму або соціально-економічні труднощі не змогли реалізувати свої здібності в досягненнях. Модель Рензуллі була суворо розкритикована з боку наукового співтовариства [157, 289].

Більшість нинішніх формулювань обдарованості, навпаки, ґрунтується на здібності чи схильності, а не на досягненнях. Наразі найбільшого поширення і прийняття в Австралії отримала модель Франсуа Ганьє (див. додаток В). Ключовим моментом у погляді Ф. Ганьє на обдарованість є те, що він звертає увагу на видатний потенціал, а не на видатні досягнення. Його модель визнає існування і дилему неуспішності обдарованої дитини [112, 7]. Талант, за Ф. Ганьє, це досягнення, рівень яких значно перевищує рівень досягнень більшості однолітків. Очевидно, що численні сфери діяльності асоціюються з різним рівнем здібностей, а також з тим фактом, що дитина може мати талант в одній або декількох сферах [116, 105].

В рамках даної моделі дитина може бути обдарованою (мати надзвичайно високий потенціал), але не бути талановитою (демонструвати

надзвичайно високі результати). Щоб пояснити взаємозв'язок цих двох понять, Ф. Ганьє розміщує в центрі своєї моделі набір каталітичних змінних, які можуть або сприяти, або перешкоджати трансформації обдарованості в талант (див. додаток В).

Критичним для процесу розвитку таланту є якість навчання; крім того, важливим фактором процесу є особисті якості дитини [88, 53]. Мотивація, хоча і не обов'язково, але є необхідною складовою обдарованості, як і в моделі Рензуллі, та дуже важлива для розвитку таланту дитини. У дітей має бути мотивація для старту, мотивація для продовження, мотивація бути наполегливими, коли з'являються труднощі. У них повинна бути впевненість у своїх здібностях, і вони повинні приймати та цінувати свою обдарованість. Занадто часто ми плутаємо марнославство, яке треба було б уникати, зі здоровою гордістю своїми здібностями, що є невід'ємною складовою самоповаги. Обдарована дитина повинна навчитися отримувати задоволення від своїх здібностей [47, 78].

На навчальний процес також впливає цілий ряд факторів навколишнього середовища, таких, як якість викладання і виховання, можливості, які надає школа для перетворення обдарованості в талант, та навіть ідеали соціуму, що визначають, які таланти у даний час мають цінність і, отже, які програми розвитку талантів мають отримувати фінансову та моральну підтримку [211, 46]. Доброзичливе оточення також поліпшує шанси не тільки на академічний успіх дитини, але і на розвиток сильної та здорової особистості. В рамках моделі Ганьє на суспільстві лежить відповідальність за пошук дітей, які мають обдарованість, але яка ще не переросла в талант, допомогу в реалізації їх потенціалу, а також за визнання і подальшу державну підтримку талановитих дітей, які вже демонструють високі досягнення.

Обережність австралійців щодо освіти обдарованих часто посилюється побоюваннями, що особливі освітні послуги будуть надаватися тільки невеликій і невідомо яким чином відібраній елітарній

категорії учнів. Дійсно, в деяких сферах спеціальної освіти, кількість учнів, що беруть участь в тій чи іншій програмі, залежить від формулювань терміну «обдарованість», що варіюється в різних штатах. А. Танненбаум, наприклад, зазначав, що в більшості штатів США відсоток дітей, які потрапляють під визначення розумово неповноцінних, залежно від рівня фінансування, може коливатися від 2 до 5 відсотків [224, 113].

Уявлення про талановитих та обдарованих дітей, як про незначну меншість під дією швидше філософських, а не економічних причин зміщується в бік переконання, що більш значна частина дітей є обдарованими або талановитими. Більшість педагогів, які співпрацюють з обдарованими дітьми в Австралії, підтверджують тезу Ганьє про те, що обдаровані діти складають приблизно 15-16% всіх дітей, що навчаються у школах. Це означає, що 3-4 людини в звичайному класі з 30 учнів не мають можливості задовольнити свої освітні потреби в рамках стандартної шкільної програми, розрахованої на середні здібності.

Сучасна політика більшості австралійських шкіл і системи освіти в цілому по відношенню до обдарованих дітей більш соціально справедлива і чітко обґрунтована з точки зору педагогіки і психології, ніж раніше. Для обдарованих і талановитим дітям створюються умови, розробляються програми, впровадження яких ретельно планується і відстежується.

Але, все ж, межі досконалості не існує. Рівень складності матеріалу, що викладається інтелектуально обдарованим дітям, повинен визначатися рівнем їх здібностей; отже, навчальна програма, що розроблена для них, є нездоланою для більшості їхніх однокласників, адже вона призначена для обмеженого кола дітей, і тому сприймається більшістю учнів як ексклюзивна та елітарна [201, 8].

Програми ідентифікації обдарованих дітей загалом можна поліпшити. У школах, в яких намагаються ідентифікувати обдарованих дітей за єдиним критерієм, наприклад, за поданням вчителя або за коефіцієнтом інтелекту, ігнорують перше правило ідентифікації, яке свідчить, що

ідентифікація повинна бути багатогранною [195, 75]. Так, робити висновки на підставі лише думки вчителя – самий неефективний метод ідентифікації; вчителі, які не пройшли спеціальної підготовки для роботи з обдарованими дітьми, помилково схильні визнавати обдарованими помірно здібних учнів [64, 249].

Наразі державна політика та керівні документи з питань освіти обдарованих дітей, які в основному визнають світові дослідження і практичні досягнення міжнародного освітнього простору, пропонують широкий круг методів групування, поглибленого і прискореного навчання, та надають рекомендації щодо їх застосування. Не кожна обдарована дитина потребує прискореного навчання і не всіх задовольняє об'єднання в одну групу з дітьми з подібними здібностями, однак для тих, кого це задовольняє, пропонується широкий набір науково обґрунтованих методів групування і прискореного навчання, з яких можна обирати такі, що відповідають академічним та емоційним потребам конкретних дітей.

Якщо відмовити обдарованим дітям в праві оптимального розвитку їх потенціалу, порушуються не тільки принципи справедливості, коли їм відмовляють у тому, що австралійський політик К. Бізлі в своїй доповіді на Першій австралійській Національній конференції з питань освіти обдарованих і талановитих дітей в 1984 році називав «правом і привілеєм гідної освіти» [62, 11], а й наступні покоління будуть позбавлені національного надбання у вигляді розвиненого інтелектуального таланту, необхідного для подальшого існування і процвітання будь-якої країни.

В Австралії існує істотна нерівність в освіті. Принаймні, частина цієї нерівності можна пояснити рівнем освіти, родом діяльності та рівнем доходів батьків учнів. Діти аборигенів і діти з сільської місцевості знаходяться в особливо несприятливому становищі. Обдаровані діти з бідних сімей мають менше шансів на повне розкриття свого потенціалу. Очевидно, що діти з бідніших сімей відчувають більше труднощів, не мають змоги отримувати додаткової підтримки, щоб подолати такі

проблеми, як:

- несприятливі умови для навчання вдома;
- відсутність підтримки з боку батьків, які самі теж в основному не встигали у школі;
- мовний та культурний бар'єр;
- відсутність вдома книг та інших освітніх ресурсів;
- слабе матеріально-технічне забезпечення школи, серед учнів школи багато дітей з соціальними проблемами і проблемами поведінки, шкільні вчителі працюють під тиском;
- низька самооцінка та невисокі очікування від своїх здібностей.

Розглядаючи політику та практичні заходи з навчання обдарованих і талановитих дітей, Дж. Форстер в 2005 році проаналізував політику австралійського уряду за останні двадцять років та надав факти, які засвідчують ефективність діяльності уряду Австралії по відношенню до таких дітей та розроблених на науковому та практичному рівнях положень, за якими навчання і підтримка вчителів є важливим аспектом для ефективного задоволення потреб здібних учнів. Незважаючи на історично обумовлене прагнення до досконалості, в Австралії завжди залишалася нестача кваліфікованих педагогів для таких дітей, як в загальноосвітніх закладах, так і при селективному навчанні [183, 80].

Сучасний напрямок щодо забезпечення потреб обдарованих і талановитих дітей виник в Австралійському Союзі на початку 1970-х років із створенням при Федеральному уряді Шкільного Комітету, який офіційно визнавав і надавав підтримку обдарованим дітям, проте не мав ніякого впливу на розробку політики навчання та її здійснення. Офіційне визнання обдарованості і підтримка обдарованих учнів виявили недоліки формальних положень про навчання таких дітей, і тому протягом наступного десятиліття була створена Австралійська асоціація з освіти обдарованих і талановитих (AAEGT), яка стимулювала більш пильну увагу

до проблем цих дітей в Австралії. У 1995 році всі австралійські штати і території приєдналися до ААЕГТ та визнали необхідність розробки загальної політики у сфері освіти обдарованих дітей. Проте, до цього дня, кожен штат несе особисту відповідальність за розробку власної політики і положень, а кожна школа заохочується до формування власної політики щодо обдарованих учнів для задоволення їхніх індивідуальних потреб.

Відсутність офіційних вимог до вчителів, що займалися навчанням та розробкою програм для обдарованих дітей, призвела до їх недостатньої спеціальної підготовки, і тому такі діти часто залишалися неідентифікованими та не мали змоги навчатися за спеціальними програмами. Неналежна реакція Сенату Австралії на доповідь Спеціального комітету у справах обдарованих та талановитих свідчить про нерозуміння суспільства, у тому числі і педагогічної громадкості, природи обдарованості та необхідних потреб таких учнів. Відповідно, це може бути також характерним відгуком суспільства на ситуацію, за якою талановиті та обдаровані учні і так вважаються академічно успішними та не потребують подальшого розвитку свого потенціалу [124, 19].

В Австралії серед педагогічного середовища існує значне протистояння створенню додаткових особливих умов для навчання обдарованих дітей. Тим не менш, багато австралійських вчителів вважають за необхідне забезпечувати освітні потреби таких дітей, підтримувати особливі умови для їх навчання і не вважають це елітарним. Майже всі вчителі відзначають корисність обдарованих людей для суспільства. Проте частина педагогів не погоджуються з тезою, яку висловлюють такі дослідники, як Гаррі Девіс та Сільвія Римм, що сьогodнішні обдаровані діти стануть завтра лідерами, здатними вирішувати нагальні проблеми суспільства. Вони вважають, що таких людей дуже мало, щоб вони змогли утворити групу лідерів у суспільстві, а тому створення обдарованим особливих умов для навчання не призведе до суттєвого збільшення суспільного капіталу у майбутньому [95, 326].

Спеціальні програми для обдарованих дітей визнаються важливими усіма учасниками освітнього процесу в Австралії, але два основних принципи спеціальної освіти – групування за здібностями і навчання екстерном – не отримують повної підтримки, що вказує на негативне ставлення до них [202, 174]. Головною проблемою цих двох напрямків є їх академічний та соціальний вплив на обдарованих та звичайних учнів. Так, приблизно дві третини вчителів Австралії вважають, що групування за здібностями сприяє поділу на привілейованих та непривілейованих [80, 11]. Навпаки, існує протилежна думка, що обдаровані діти є стимулом інтелектуального розвитку для звичайних дітей, якщо вони залишаються навчатися у звичайному класі. Дослідження показали, що посередні і невстигаючі учні намагаються змагатися з такими ж або ненабагато більш здібними учнями, а не з обдарованими [205, 28]. Вчителі ж повинні мати на увазі, що обдаровані діти в більшості у своєму житті стикаються з ізоляцією і неприйняттям з боку однолітків [178, 25]. Австралійські вчені Ф. Берджесс і Дж. Мейленд зауважують, що в більшості педагоги схильні вважати, що обдаровані учні популярні, доброзичливі та є прикладом для інших. Насправді ж, діти, яких ідентифікували як обдарованих, часто нарікають, що вони відчувають себе самотніми, їм важко знайти друзів серед однолітків, їх дражнять та ігнорують [124, 15].

Стосовно навчання екстерном, то майже половина вчителів Австралії вважають, що обдаровані діти, які навчаються таким чином, в подальшому житті відчувають труднощі з соціальною адаптацією. Але дослідження серед таких учнів показали, що вони адаптуються в шкільному середовищі навіть краще, ніж ті, хто навчається в звичайному режимі [74, 828].

Незважаючи на позитивні дослідження таких науковців, як Дж. Галлагер, Дж. Кулик, С. Рейс, Дж. Джоунз, Дж. Стенлі, М. Свіатек, Дж. Ван Тассель-Баска та ін., групування за здібностями та навчання екстерном є найменш вживаними спеціальними прийомами навчання обдарованих дітей в Австралії. Відсутність підтримки групування учнів за здібностями і

навчанню екстерном закономірно. Це підтверджує відповідна література, а також ті факти, що деякі департаменти освіти в Австралії відстоюють принцип навчання всіх учнів у звичайних класах [249, 153]. Такий підхід призвів до того, що групування за здібностями та навчання екстерном недостатньо висвітлювалось на курсах підвищення кваліфікації вчителів, що спричинило неефективне використання цих методів на практиці. Як свідчать австралійські літературні джерела, недостатність знань вважається головною причиною помилок та негативного ставлення до вищеназваних методів роботи з обдарованими учнями [162, 36].

Розробка програм для обдарованих і талановитих учнів в Австралії має давню історію, але, як і раніше, в сучасному освітньому середовищі не спостерігається належної реакції на результати досліджень та доручення уряду з приводу необхідності поглибленої підготовки студентів педагогічних спеціальностей, особливо старших курсів, в цьому напрямку. Курс лекцій щодо ідентифікації обдарованих дітей та розробки для них індивідуальних планів навчання не завжди входить у програму підготовки вчителів, незважаючи на систематичне підтвердження в наукових дослідженнях з даної проблеми необхідності нестандартних педагогічних підходів та особливого ставлення до питань навчання обдарованих. Тому, надаючи педагогам можливість здобувати для цього знання і навички та забезпечуючи їх потрібною інформацією, можна значно вплинути на рівень віддачі від обдарованих і талановитих учнів як у повсякденному навчанні, так і у майбутній професійній діяльності.

Таким чином, причини виникнення проблем у підтримці обдарованих австралійських дітей треба розглядати як комплекс взаємопов'язаних факторів. Основним з них є професійна підготовка вчителів. Здебільшого вони неспроможні розпізнати обдарованих і талановитих дітей.

Другий фактор полягає у негативному ставленні до високих інтелектуальних здібностей, що в разі кореляції з професійною некомпетентністю, може призвести до критичних наслідків. Подібні

випадки не рідкість як для керівництва шкіл та вчителів, так і для суспільства в цілому. Батькам обдарованих, які звертаються до школи з метою виявлення та розвитку високих здібностей своїх дітей, здебільшого не вірять. Дані досліджень показують, що більшість учителів вважають за краще працювати з учнями, які не належать до категорії обдарованих.

Ще одним фактором є наявність структур і механізмів системної підтримки. Вони повинні забезпечувати навчальні програми для обдарованих учнів відповідними науково-методичними ресурсами та рекомендаціями, створювати механізми інформування вчителів про ефективні методи навчання, впроваджувати програми додаткового стимулювання праці педагогів, які працюють з обдарованими дітьми. На цих напрямках в Австралійському Союзі ще існують деякі недоліки. Але запропоновані на сьогоднішній день міністерствами освіти штатів і територій Австралії програми по роботі з обдарованими учнями і відповідна документація – потужний керівний інструмент для практичної діяльності в сфері розвитку талантів. Однак в окремих віддалених школах штатів брак інформації про офіційні програми Департаменту освіти призвів до невірного їх розуміння. Подібні недоліки можна подолати за допомогою освітньої онлайн мережі, що об'єднає педагогів, які працюють у сфері освіти обдарованих. Ключове значення має і підтримка програм для обдарованих необхідними ресурсами, в іншому випадку програма просто не зможе функціонувати належним чином.

Четвертим фактором, що сприяв ігноруванню освітніх потреб обдарованих учнів в Австралії, є державна політика втілення мінімальних освітніх стандартів. Наразі міністерство запропонувало розширити рамки національної концепції освіти для врахування не тільки необхідних еталонних вимог, але і норм більш високого порядку.

П'ятим фактором є системно-організаційна нестабільність програм освіти обдарованих, які передбачають забезпечення спеціальними педагогічними кадрами. По-перше, багато програм освіти обдарованих

реалізуються непостійно і випадково. По-друге, Австралійська асоціація керівників закладів середньої освіти визначила існуючі в країні значні відмінності в рівнях системної підтримки освіти обдарованих. Нерегулярне фінансування також не сприяє впровадженню та реалізації програмних платформ. Ефективність освітньо-педагогічної підтримки обдарованих дітей знижується тенденцією делегувати відповідальність за цей напрям освітнім установам або самим школам. Педагогічні ініціативи для таких дітей потребують підтримки з боку федеральних органів, щоб протидіяти негативному відношенню до них на місцях. Програма для розвитку обдарованих дітей повинна бути досконало спланована і чітко сформульована, мати налагоджену систему імплементації, підтримки та постійного контролю.

Шостий фактор – це нерозвиненість інфраструктури підтримки обдарованих учнів, які проживають у сільських і віддалених районах. Програми, що пропонуються в сільській місцевості, особливо в ізольованих районах, мають відповідати програмам з центрів. Для цього необхідно використання комп'ютерних технологій та Інтернету, включаючи консультації в режимі онлайн. Так, наприклад, Міністерство освіти і навчання штату Новий Південний Уельс повідомило, що маленькі сільські школи зі змішаним складом класів успішно справляються із задоволенням потреб обдарованих і талановитих учнів, що навчаються в рамках дистанційної освіти та переходять без труднощів з одного класу в інший, використовуючи варіанти навчання з прискоренням і розширенням.

Аналіз проблем обдарованих австралійських дітей показав, що існує значна опозиція створенню особливих умов для їх навчання. Прагнення до егалітаризму в Австралії призвело до конфлікту між політикою підтримки індивідуальних талантів і рівноправного загального доступу до освіти. Проте багато австралійських вчителів вважають за необхідне забезпечувати освітні потреби обдарованих дітей та створюють особливі умови для їх навчання. Цьому сприяє підготовка вчителів для роботи з

обдарованими учнями в період навчання у педагогічних освітніх закладах, в магістратурі та підвищення їх професійної кваліфікації без відриву від роботи. Шкільний вчитель значною мірою впливає на розвиток обдарованих учнів. Ця точка зору узгоджується з думкою Ганьє, що обдарованість переростає у талант під впливом значущих особистостей.

Отже, вивчення найкращих практик та теоретичних знань освіти обдарованих і талановитих дітей набуває великої актуальності. Експерименти, проведені в Австралійському Союзі, переконливо демонструють, наскільки складно перебудувати систему освіти, змінити ставлення педагогів до обдарованої дитини, зняти бар'єри, що блокують її таланти. Досвід Австралії в модернізації освітньої підтримки обдарованих учнів та в вирішенні супутніх проблем має стати прикладом для розробки державних і регіональних програм навчання таких дітей, відповідної підготовки вчителів та у становленні цілісної національної системи підтримки освіти талановитих дітей в Україні.

3.2. Стан освіти обдарованих дітей в Україні

Проблема освіти обдарованих дітей почала досліджуватись в Україні з 1990 року, коли держава прийняла Декларацію про державний суверенітет. Реформування системи навчально-виховних заходів стало однією з головних умов успішного розвитку незалежної держави, адже виховання інтелектуального потенціалу забезпечує підйом в різних сферах науки і культури та робить країну конкурентоспроможною у світовому суспільстві. Саме в цей час академік АПН України, доктор психологічних наук, професор В.О. Моляко засновує наукову школу, яка займається проблемами творчої обдарованості [4, 18]. До складу цієї школи входять такі провідні українські психологи, як Кульчицька О.І., Антонова О.Є., Музика О.Л., Гнатко М.А. та ін. Вони досліджують психолого-педагогічні проблеми здібностей, розроблюють нові концепції загальної, творчої, професійної та спеціальної обдарованості, виокремлюючи наукову,

педагогічну, технічну, релігійну та художню обдарованість; проводять практичні заходи в дошкільних закладах, школах, а також в університетах [39, 2]. У 1991 році В.О. Моляко та його послідовники розроблюють програму «Творча обдарованість», яка була затверджена колегією Президії НАН України, Міністерством освіти та науки України, Міністерством молоді та спорту України і спрямована на виявлення й навчання обдарованих дітей.

В 1997 році ця наукова школа ініціює випуск Всеукраїнського науково-практичного освітньо-популярного журналу «Обдарована дитина» для педагогів, психологів, батьків та дітей, який є важливим і популярним виданням. Він пропонує різноманітні новаторські розробки, методики та технології проведення занять, тести для діагностики здібностей дітей, комплекси завдань, тренінги та освітлює вітчизняний та зарубіжний досвід роботи з обдарованими та талановитими дітьми.

Виховання обдарованих дітей є пріоритетним напрямком у всьому світові. Ще у 1977 році заснована Всесвітня Рада сприяння освіті обдарованих і талановитих дітей (WCGTC), яка складається з вчителів, науковців, дослідників, батьків та інших людей, зацікавлених у розвитку та вихованні таких дітей різного віку та має філій по всьому світі. Україну у WCGTC представляють Інститут обдарованої дитини та МАН України.

З самого початку становлення нашої незалежної держави, почали з'являтися різні заходи на підтримку юних талантів. Так, ще у 1991 році відбувся Перший Всеукраїнський фестиваль дитячої творчості завдяки програмі «Повір у себе», в якій взяли також участь і обдаровані діти з особливими потребами. Найстаріший журнал для дітей «Однокласник» в Україні, який виходить з 1923 року, проводить конкурси серед своїх читачів та шукає талановитих фотографів та журналістів. Цікавим експериментом став проект «Танцюю для тебе» телеканалу «1+1», в якому змагались артисти та спортсмени разом з хореографами, аби збулася мрія талановитої дитини. «Україна має талант. Діти.» – масштабний проект

телеканалу «СТБ», який шукає і відкриває нові таланти. В 2009 року в Україні з'явилося видання «Юні таланти України XXI століття», в якому надається інформація про обдаровані юні особистості. У 2010 році започатковане видання «Енциклопедія дитячої творчості. Юні таланти України», яке висвітлює роботу управлінь освіти і науки областей, представляє позашкільні заклади усіх регіонів, висвітлює досягнення юних талантів юнацтва, відзначає кращі дитячі та юнацькі колективи України.

У нашій країні, як і в Австралійському Союзі, методи виявлення та розвитку обдарованих дітей спочатку запроваджувались стихійно за рахунок регіональних спонсорів та ініціатив окремих педагогів та батьків таких дітей, і тільки 8 лютого 2001 року Президент України підписав «Указ про затвердження програми роботи з обдарованою молоддю», після чого розпочалася розробка спеціальних методів для виявлення, розвитку та підтримки обдарованих учнів та молодих учених [52]. До цієї програми залучили всі науково-дослідні інститути Національної академії педагогічних наук України.

Незважаючи на те, що Україна як незалежна держава стала розбудовувати свою систему освіти тільки з 1991 року, основні етапи розвитку підтримки обдарованих дітей відбувалися майже одночасно з діями Австралійського Союзу, який мав до того часу вже шестидесятирічну історію з появи перших класів для обдарованих дітей. Якщо в Австралії національний орган, пов'язаний з державними і територіальними асоціаціями обдарованих, а саме, Австралійська асоціація освіти обдарованих і талановитих (AAEGT) з'явилася в травні 1985 року в відповідь на потребу в національному органі з просування справи освіти обдарованих, то в Україні у 1999 році теж виникла ідея створення всеукраїнської організації, яка б захищала інтереси обдарованих і талановитих дітей України. Фундаментом її стала київська міська громадська організація «Просвітницька спілка», в якій робота із шкільною обдарованою молоддю займала важливе місце. 19 жовтня 2005 року на

Установчих зборах представників двадцяти одного регіону України була створена, а 16 листопада 2005 року зареєстрована Міністерством юстиції, Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Союз обдарованої молоді». «Просвітницьку спілку» ж було перетворено на Київський місцевий осередок. Головною метою роботи Союзу, як і Австралійської асоціації освіти обдарованих і талановитих, що забезпечувала створення та підтримку осередків здібних дітей у всіх штатах і територіях, є захист інтересів обдарованої молоді України та сприяння ефективній реалізації її можливостей у сучасних умовах шляхом здійснення культурної, екологічної, спортивної, наукової і просвітницької діяльності [50]. В червні 2007 року Союз обдарованої молоді України став офіційним членом Всесвітньої ради сприяння освіти обдарованих і талановитих дітей (World Council for Gifted and Talented Children). На сьогодні в організації зареєстровано понад 4500 обдарованих молодих науковців, громадських діячів, спортсменів та митців із усіх регіонів України. Ініціативи та діяльність «Союзу обдарованої молоді» високо цінують у нашій країні і за кордоном, адже організація бере участь у розробці державних програм роботи з обдарованими дітьми, залучає спонсорів та фінансує заходи, покликані на підтримку обдарованих учнів та студентів, співпрацює з українськими та міжнародними організаціями. В 2008 році за результатами наукового проекту Союзу була вперше видана книга «Обдарована молодь України» про сучасний стан роботи з талановитими учнями в різних регіонах України, а в 2009 членами цієї організації розроблено соціальну мережу «Жива книга. Обдарована молодь України» для обдарованих і талановитих молодих людей [26].

Як і в Австралійському Союзі, в Україні існує низка законів і програм щодо підтримки обдарованої молоді, а саме Закон України «Про освіту» (1991), «Про вищу освіту» (2014), «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993), «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (2001), «Про охорону дитинства» (2001), «Про

основні засади державної підтримки обдарованих дітей та молоді на Україні» (2005), Національна програма «Діти України» (1996), Програма розвитку обдарованих дітей і молоді, Указ Президента України від 30.09.10 р. № 927/2010 «Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді», Державна цільова соціальна програма «Молодь України» від 28 січня 2009 р. № 41 на 2009-2015 роки, Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) та інші. На основі загальнонаціональних програм розроблюються обласні, міські та районні комплексні програми «Обдаровані діти» та удосконалюється якість навчання в навчальних закладах різних типів і рівнів акредитації. Таким чином, формується цілісна державна система підтримки обдарованих учнів та студентів та підготовки педагогічних кадрів для роботи з ними.

Але Україна стикнулася з такими ж самими проблемами, як і Австралія. Головною з них стала відсутність цілісної загальнодержавної системи роботи з обдарованими учнями та відсутність цільового виділення коштів на розробку науково-методичної, дослідницької та експериментальної бази для роботи з такими дітьми. Слабка матеріально-технічна база, неповна теоретична обґрунтованість проблеми обдарованості та недостатня підготовка спеціалістів до роботи з юними талантами негативно позначилася на проблемі підтримки обдарованої молоді, адже не було створено належних умов для реалізації її здібностей. В розпорядженні Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2006 року було встановлено, що «в Україні склалася критична ситуація з поповненням національної науки молодими кадрами. «Старіння» української науки уже сьогодні негативно позначається на інноваційно-технологічному розвитку держави. Неефективно використовується інтелектуальний і творчий потенціал обдарованих учнів і студентів. Відсутні сприятливі умови для реалізації їх здібностей. Інтеграція України в загальноєвропейський простір потребує розроблення нових напрямів роботи з обдарованими

учнями і студентами» [31, 2].

Кабінет Міністрів був стурбований незадовільною ситуацією в освіті талановитих дітей та 8 серпня 2007 року своїм розпорядженням № 635-р створив Інститут обдарованої дитини (ІОД), який підпорядковувався Національній академії педагогічних наук України та повинен був сприяти дослідно-експериментальним дослідженням, пов'язаним з освітою обдарованих дітей, реалізовувати інноваційні проекти, спрямовані на вдосконалення системи роботи з такими дітьми, надавати науково-методичну підтримку установам шкільної, позашкільної та післядипломної педагогічної освіти, які працюють з талановитою молоддю, консультувати педагогів, психологів, керівників навчальних закладів з питань розвитку обдарованості і реалізації інтелектуальних та творчих здібностей дітей. Наразі Інститут бере участь у розробці та реалізації Державних та національних програм в галузі освіти, її положень і концепцій. Інститут здійснює міжнародне наукове співробітництво в галузі освіти, педагогіки, психології з науковими та навчальними закладами Китаю, Франції, Польщі, Росії та Белорусі. Науковці Інституту досліджують проблеми організації роботи з обдарованими дітьми інших країн, таких як Австралія, Італія, Чехія, Бразилія, Португалія, ФРН, Польща, Туреччина, Гонконг, Австрія, Бельгія, Швейцарія тощо, та висвітлюють результати своїх наукових праць в виданнях цього закладу. Інститут обдарованої дитини має свої регіональні центри по всій Україні для створення загальнодержавної системи пошуку, виявлення, розвитку і підтримки обдарованих дітей в соціально-економічному та освітньому просторі України [28].

В Австралії функції, подібні роботі ІОД, виконує науковий центр GERRIC (Gifted Education Research Resource and Information Centre), який досліджує проблеми освіти обдарованих дітей, бере участь у багатьох освітніх проектах на національному та міжнародному рівні, пропонує семінари, короткі курси, майстер-класи та програми з розвитку здібних учнів, співпрацює з дослідниками і педагогами, урядом, неурядовими

організаціями та промисловістю, а також з активною багатонаціональною талановитою молоддю.

Одночасно з прийняттям рішення про створення ІОД, 8 серпня 2007 року Кабінет Міністрів України Постановою № 1016 «Про затвердження Державної цільової програми роботи з обдарованою молоддю на 2007–2010 рр.» освіти заклав основу для поліпшення якості навчання для обдарованих молодих українців на національному рівні.

Вагомою подією у розвитку широкого спектру освітніх можливостей здібних учнів стала Постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2010 року № 88 «Про удосконалення роботи з талановитими дітьми», а також Указ Президента України № 927/2010 від 30.09.2010 року «Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарувань і талановитих дітей та молоді», які сприяли формуванню регіональних академій наук для учнів [53]. Український державний центр «Мала академія наук України» за цим указом отримав статус Національного та став виконувати державні функції з пошуку, розвитку та підтримки обдарованих дітей. Кожного року близько 30 всеукраїнських науково-методичних та інших заходів проводяться цим закладом для обдарованих дітей. Мала академія залучає до своїх науково-дослідних проектів обдарованих дітей з усієї країни, у 2011 році їх чисельність була понад 250 тисяч і кожного року кількість юних учасників зростає. З ними майже 6,5 тисяч педагогів і науковців, з яких 1,5 тисяч мають ступінь кандидата наук і 300 – докторів наук, працюють в різних наукових секціях та відділеннях в різноманітних галузях науки і техніки, таких як, наприклад, філологія, математика, комп'ютерні науки, хімія, біологія, екологія, фізика, астрономія, історія, географія, мистецтвознавство, аграрні та технічні науки. Кураторами цих відділень виступають академіки Національної академії наук України. Свої досягнення юні дарування демонструють на різного рівня інтелектуальних конкурсах, олімпіадах і турнірах, головним з яких є Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів, які навчаються у МАН.

В ньому беруть участь понад 100 000 старшокласників. Мала академія наук співпрацює з вищими навчальними закладами, громадськими та науковими інститутами, залучає бізнес-компанії для виховання нового покоління інтелектуалів України, які мають відповідні умови для розвитку та чітко розуміють своє призначення і покликання [38].

В нашій країні існують як державні, так і недержавні програми підтримки креативних, творчих, нестандартно мислячих дітей. Наразі в Україні діє Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016-2020 роки (постанова Кабінету Міністрів України № 1018-р від 30 вересня 2015 року), яка покликана удосконалювати систему роботи з обдарованими дітьми, спонукати органи місцевого самоврядування до поліпшення умов навчання та створення нових стандартів підтримки талановитих учнів. З'являються нові заклади освіти для обдарованих дітей такі, як колегіуми, гімназії, ліцеї, спеціалізовані профільні школи (суспільно-гуманітарного, економічного, художньо-естетичного, фізико-математичного, педагогічного, хіміко-біологічного та інших профілів), позашкільні заклади. В школах педагогічні кадри розробляють індивідуальні навчальні плани та програми для обдарованих дітей, які мають складатися з обов'язкових загальноосвітніх і профільних предметів та факультативів.

Наряду з державними, з'являються громадські організації та фонди, які пропонують різні соціальні програми підтримки й допомоги обдарованим дітям для розкриття їхнього потенціалу. Так, наприклад, 28 вересня 2007 року розпочала свою роботу благодійна організація «Обдаровані діти – майбутнє України», яка спрямувала свою діяльність на вирішення загальнодержавного завдання пошуку, підтримки та розвитку талановитих дітей. Фонд пропонує матеріальне, технічне, гуманітарне, інформаційне забезпечення відповідно до своїх благодійних проектів дітям-сиротам, напівсиротам або ж з малозабезпечених сімей. Програма фонду «Підтримай юний талант» надає можливість найкращим учням

отримати стипендії, необхідне обладнання, брати участь в конкурсах та розвивати свої таланти. Благодійний фонд «Геніус» створений для підтримки юних дарувань восьми закарпатських шкіл, Міжнародний благодійний фонд «Ясон» за допомогою програми «Обдаровані діти» матеріально та морально стимулює інтелектуальні досягнення талановитої молоді, «Всеукраїнський благодійний фонд підтримки обдарованих дітей України» надає організаційну, юридичну та матеріальну допомогу обдарованим дітям, Міжнародний благодійний фонд М.М. Поплавського «Обдаровані діти України», «Фонд Ігоря Палиці – Новий Луцьк», фонд Ігоря Янковського «Ініціатива заради майбутнього» і фонд «Обдаровані діти України/Крок до зірок» підтримують творчі таланти та багато інших.

В останні роки в Україні з'явилися сайти, блоги та відеоматеріали, присвячені проблемі обдарованості. На сайті «Вчитель вчителю, учням та батькам» [12] в частині «Обдарована дитина» надається ряд програм, анкет, тестів, схем, моделей, методичних рекомендацій, презентацій з пошуку та розкриття потенціалу обдарованих дітей, описуються їх вікові особливості. Сайт Інституту обдарованої дитини НАПН України (<http://www.iod.gov.ua/news.php>) надає педагогам наукові та методичні матеріали з обдарованості, а батьки можуть скористатися Консультативно-діагностичним кабінетом обдарованості. Сайт Дитячого центру «Діти майбутнього» (<http://www.deti-budushego.com/>), партнер Інституту обдарованої дитини, пропонує альтернативну форму дошкільної освіти за своїми авторськими програми, методичними матеріалами, статтями та книгами, присвяченими розвитку дітей. Блог «Психологія і педагогіка життєтворчості» в категорії «Обдаровані діти» (<http://novosvit.pp.ua/category/obdarovani/>) презентує матеріали щодо програм, форм і методів роботи з юними даруваннями, психологічних та соціальних інструментів виявлення обдарованості. В місті Миколаєві існує регіональний центр Інституту обдарованої дитини, на сайті якого (<http://obdarovani.moipro.org.ua/>) можна дізнатися про його роботу, а також

новини, події та заходи для обдарованих в Україні. Згідно цільової комплексної програми Миколаївської обласної бібліотеки для дітей ім. В. О. Лягіна «Обдаровані діти – майбутня еліта нації», яка діє з 2004 року на її сайті <http://labinlib.org.ua/projects/obdar/index.php> можна знайти текстові та відеоматеріали для обдарованих дітей, їх педагогів та батьків.

Важливою ініціативою став випуск науково-методичної літератури, монографій, журналів, посібників, публікацій, присвячених аналізу сучасних практик і методів освіти обдарованих учнів. Найстарішим є журнал «Обдарована дитина», який видається з 1998 року 10 разів на рік і є незамінним порадником вчителів, психологів, вихователів, батьків та їх талановитих дітей. До переліку видань щодо освіти одарованих дітей можна віднести щомісячний науково-методичний журнал «Освіта та розвиток обдарованої особистості», збірник наукових праць «Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика», електронне видання «Моніторинг результативності роботи з обдарованими учнями», монографії: В.О. Моляко, О.Л. Музика «Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень»; О.Є. Антонова «Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів»; В.М. Титова «Закордонний досвід забезпечення роботи з обдарованими дітьми»; А.І. Сологуб «Теорія і практика навчання творчо обдарованих старшокласників», В.П. Тименко «Початкова дизайн-освіта: готовність учителя до художньої праці з обдарованими учнями» та ін., посібники: Туров М.П. «Інноваційні системи навчання і виховання обдарованої особистості»; Рибалка В.В. «Психологія розвитку творчо обдарованої особистості», Киричук В.О. «Проектування педагогічних умов для розвитку обдарованої дитини» та ін.

25 червня 2013 року було підписано Указ №344/2013 про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, де визначено цілі та задачі, які обумовлюють напрямки і стратегії політики держави в цій сфері. Ця стратегія була розроблена через необхідність кардинально

змінити, підвищити якість і конкурентоспроможність освіти в умовах нової економічної і соціокультурної ситуації, прискорити інтеграцію України у міжнародний освітній простір, конкретизувати головні шляхи впровадження концепцій та ідей щодо покращення якості освіти для всіх верств населення [40].

Результати даного дослідження впродовж 2012-2016 років надають змогу визначити найбільш важливі проблеми навчання і виховання обдарованих дітей в Україні, а також представити рекомендації щодо шляхів їх вирішення:

1. На даний час в Україні, як і в Австралії, не створена цілісна загальнодержавна система роботи з обдарованими дітьми, не розроблене відповідне правове регулювання, фінансове забезпечення, науково-методична та організаційна підтримка. Виникає гостра необхідність вдосконалення теперішньої системи державної роботи з обдарованими дітьми, адже вони є головним рушієм прогресу, їх праця є найбільш ефективною і продуктивною (за статистикою, 90% валового національного продукту створюється завдяки розробкам обдарованих людей), квітуче майбутнє країни залежить саме від талановитого народу. Ця система має охопити всі рівні навчально-виховних закладів, починаючи з дошкільних організацій, бо чим раніше дитина буде ідентифікована як обдарована, тим скоріше вона отримає можливості розвитку в потрібному темпі і спрямуванні.

2. Відсутність системи координації між органами центральної і місцевої виконавчої влади, науково-дослідних інституцій, територіальних громад, навчально-виховних закладів та недержавних організацій. Для якісної роботи у напрямку ідентифікації та освіти обдарованих дітей необхідна взаємодія усіх ланок в системі науки та освіти, а також контроль держави. Важливим є залучення місцевих, районних та обласних управлінь освіти та органів влади, а також громадських організацій, виробництв тощо. Фундаментальним є зв'язок Інституту обдарованої дитини України з

дошкільними, загальноосвітніми та вищими освітніми закладами різних рівнів акредитації для випробовування новітніх методів діагностики, методик навчання та виховання обдарованих учнів, для залучення юних талантів до наукових експериментів та творчих доробків, для створення гуртків та секцій для таких дітей. Мала академія наук, яка є однією з провідних закладів освітньої підтримки обдарованих дітей та координує їх науково-дослідницьку діяльність, має розширювати свої філії по всій Україні для сприяння розвитку таких учнів в науці, техніці та творчості та формування наукової еліти нашої країни.

3. Недостатнє висвітлення досягнень української обдарованої молоді в засобах масової інформації. Необхідно широко популяризувати винаходи наших видатних учнів та студентів, педагогів та науковців, вчителів та тренерів у мас-медіа та в друкованих виданнях. Вкрай необхідною практикою стало видання у 2008 році Всеукраїнською молодіжною спілкою «Союз обдарованої молоді» книги «Обдарована молодь України: проблеми та історії успіху», яка популяризує питання навчання талановитих дітей та привертає увагу держави, суспільства до проблем їх виховання.

4. Деяка пасивність науковців у створенні ґрунтовної теоретико-практичної бази для виявлення, підтримки та розвитку феномену обдарованості. Для інтенсифікації розробки проблеми обдарованості потрібно проводити постійний моніторинг сучасних світових досліджень в цій сфері, що розроблені представниками різних наук, таких як педагогів, психологів, фізіологів, генетиків, психіатрів та ін., підвищувати рівень досвіду та практичного уміння як дослідників, так і вчителів, які займаються з обдарованими дітьми. Необхідно ефективно впроваджувати вже розроблені методи та методики роботи з такими дітьми як в загальноосвітніх, так і в спеціалізованих школах, розвивати нові теорії щодо природи обдарованості та вдосконалювати форми і засоби навчання.

5. Несистемність індивідуального навчання. Неодмінною умовою

якісної освіти загальноосвітніх шкіл є складання індивідуального плану навчання та розвитку для кожної дитини. Індивідуалізація має стосуватись матеріалу, що викладається, змісту шкільних підручників, завдань, кількості роботи у класі і дома, часу на виконання вправ. В класі на уроці дітям треба пропонувати завдання різної складності і оцінювати їх згідно особистісного прогресу, а також викладати предмет диференційовано, залежно від здібностей учнів: комусь більш докладно, іншим – коротко. Тобто індивідуалізація навчання – це стимулювання до знань здібних учнів, підтримка «слабких» та корекція засвоєння знань дітьми з обмеженими фізичними чи розумовими можливостями.

6. Застарілість системи освіти, незважаючи на спроби відповідати сучасним світовим стандартам організації навчального процесу. Якість освіти має контролюватись незалежними національними і міжнародними організаціями, а обдарованим учням і вчителям надаватись гранти для ознайомлення з досвідом викладання та проведення науково-дослідної роботи за кордоном. Треба широко впроваджувати посаду вчителя-тьютора як головного помічника і захисника дитини в навчальному процесі, представника нового покоління педагогічної еліти. Але для цього необхідні відповідні учительські семінари, курси підвищення кваліфікації та університетські програми зі спеціалізації «наставник навчально-виховного процесу» для модернізації варіантів індивідуальної освіти талановитих учнів та удосконалення професійного рівня вчителів.

7. Проблема в недостатній матеріальній базі та невідповідність педагогів до системи додаткової освіти та інновацій, у зв'язку з чим батьки змушені віддавати чималі кошти приватним організаціям, чиї методи роботи та навчальний матеріал ненабагато відрізняються від подання матеріалу в загальноосвітній школі. Необхідно підвищувати кваліфікацію вчителів, розроблювати регіональні програми додаткової освіти, проводити професійну перепідготовку кадрів та комплексні науково-методичні дослідження, а також мати цільове фінансування установ

додаткової освіти з навчання обдарованих дітей.

8. Недосконала та нецілісна загальнодержавна система інтерактивних інформаційних технологій. Інтернет та електронна пошта сприяють дистанційному навчанню, умовам індивідуального виховання та допомагають обдарованим дітям об'єднуватися та отримувати консультації у вітчизняних та зарубіжних науковців. Незважаючи на те, що в Україні вже існує така практика, систему дистанційного навчання необхідно розширювати та наповнювати більш складною та змістовною ресурсною базою, вдосконалювати і розвивати електронні бібліотеки, навчальні web-сайти, мультимедійні програми, презентації та публікації.

9. Недостатня кількість публічних заходів щодо проблем виховання і освіти обдарованих дітей. Проведення більшого числа конференцій, «круглих столів», засідань, семінарів та інших наукових заходів в цій області призведуть до популяризації проблем обдарованості, до об'єднання лідерів-одномумців, обміну передовим досвідом та практикою, буде сприяти залученню молодих дослідників та вчителів-практиків для трансформації знань, отриманих з досліджень, в практичні дії та навички, зацікавленню проблемою представниками влади, громадськими організаціями, спонсорами та меценатами. Видання збірників з матеріалами таких заходів надасть можливість широкому колу читачів ознайомитися з унікальними науковими дослідженнями, практиками, експериментальними та інноваційними розробками. Фінансування проектів та програм підтримки обдарованої молоді за рахунок державного бюджету та власних надходжень активізує модернізацію навчально-виховного процесу на всіх етапах навчання.

10. Неналежне відношення батьків до необхідності систематичного розвитку обдарованої дитини та навіть невміння розпізнати у неї завдатки таланту. Для виправлення цієї ситуації необхідно здійснювати просвіту батьків, проводячи заняття, семінари, консультації, тренінги, практикуми з питань діагностики та освіти талановитих дітей, надавати консультації та

індивідуальні рекомендації зі сприяння нестандартного мислення, інтелектуального розвитку та психологічних ресурсів дитини, моніторити умови навчання таких дітей в родині, випускати брошури, методичні рекомендації, посібники для батьків, а також популяризувати і наповнювати відповідною інформацією сайти для всіх, хто цікавиться проблемою обдарованості.

11. Відсутність інформації про проведення заходів як для обдарованих дітей, так і для їх батьків. Необхідно розвивати систему оповіщення та рекламу майбутніх заходів для юних дарувань та їх батьків.

12. Нестача відповідного забезпечення для реалізації існуючих та майбутніх теле- і радіопроектів, фестивалів та турнірів для молодих талантів. Обмежене фінансування участі обдарованих дітей в міжнародних творчих конкурсах та інтелектуальних змаганнях. Не завжди коректне та суб'єктивне оцінювання членами журі відповідей та літературних, творчих, поетичних, художніх та наукових праць. Для покращення фінансового стану справ щодо забезпечення реалізації заходів для обдарованих дітей, необхідно удосконалювати діючу державну систему роботи з обдарованою молоддю, виділяючи державні кошти, залучати спонсорів та благодійні організації. Для запобігання фактів хабарництва та корупції у сфері фінансування потрібен жорсткий контроль як зі сторони державних структур, так і безпосередньо з боку учасників.

13. Неналежний рівень міжнародного співробітництва у сфері роботи з обдарованими дітьми. Потрібно активніше приділяти увагу налагодженню зв'язків з міжнародними організаціями та установами, які займаються безпосередньо виявленням, навчанням, розвитком та підтримкою таких дітей.

14. Застаріла матеріально-технічна база освітніх установ для обдарованої молоді. Для подолання цієї проблеми необхідно прийняти низку законів прямої дії щодо стратегічних напрямків розвитку освіти і науки, а в бюджеті на освіту виділяти не менше 10 % ВВП, як було

передбачено законодавством. Наразі останніми роками на освіту виділяється близько 5 % ВВП.

15. Недосконала система підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників освіти з роботи та навчання обдарованих дітей дошкільного, шкільного та студентського віку в різних типах освітніх установ. Існує необхідність запровадити у вищих навчальних педагогічних закладах окремий обов'язковий курс з питань вивчення методів, організації праці та особливостей роботи вчителя, вихователя та психолога з талановитою молоддю, а також розробити необхідну базу навчальних програм, методичних посібників та підручників, підготувати склад вчителів, спроможних працювати з різними віковими категоріями обдарованої молоді.

16. Незначна кількість публікацій про здобутки і проблеми в процесі апробації нових освітніх програм та методів роботи з обдарованими дітьми. Враховуючи актуальність питання і попит на науково-методичні матеріали, доречно було б широко розповсюджувати інформацію про результати впровадження сучасних педагогічних технік та освітніх систем.

17. Неefективне використання бюджетних матеріально-фінансових ресурсів та нецільова експлуатація будівель навчальних закладів. Необхідно розробити моніторингову систему контролю якості освіти та умов навчання обдарованої молоді.

18. Відсутність точних державних статистичних даних щодо кількості обдарованих дітей, усіх навчальних закладів та організацій, які займаються навчанням і вихованням таких учнів. Є потреба в проведенні статистичного дослідження з публікацією аналітичної інформації щодо стану системи виявлення, підтримки та розвитку обдарованих дітей.

19. Обмежений доступ до якісної освіти обдарованих дітей мігрантів, з малозабезпечених сімей, з особливими потребами чи учнівської молоді, яка проживає у сільській місцевості. Потребує створення такої системи безперервної національної освіти, в якій кожна дитина зможе отримати

необхідну підтримку, належну інформацію та стати повноправним членом суспільства.

20. Фрагментарність системи фінансової підтримки працівників науки і освіти, а також невисокий рівень їх заробітної плати. Для стимулювання мотивації вчителів і науковців до якісної роботи необхідно розробити ефективний механізм фінансово-економічної підтримки освіти та забезпечити їх належною оплатою праці.

21. Невідпрацьованість системи відбору найбільш придатних до роботи з обдарованими учнями педагогічних працівників. Необхідно провести дослідження проблеми встановлення ступеня професійної придатності педагогів до роботи з обдарованими дітьми. Проведення тестів на профорієнтацію ще в загальноосвітніх навчальних закладах дозволить здійснити якісний відбір абітурієнтів в майбутньому, коли приймальна комісія університету буде тісніше взаємодіяти з адміністрацією шкіл та приймати до уваги результати не тільки ЗНО, а й співбесід, тестів на професійну придатність, а також рекомендації педагогічних рад шкіл, що означає змінення сутності роботи такої комісії. Професійна придатність особистості до педагогічної діяльності, тобто педагогічна обдарованість, дозволить отримати якісно нову генерацію вчителів, спроможних виховати талановиту молодь, яка стане на чолі нових відкриттів.

22. Недостатня кількість молодих кадрів в системі національної науки. За статистичними даними, українські учені мають середній вік 50 років. Це відбулось внаслідок того, що інтелектуальний і творчий потенціал обдарованої молоді не був розкритий, а ті, що змогли подолати наявні проблеми та розвили свої таланти, були змушені виїхати за кордон внаслідок неефективної системи працевлаштування молодих людей, які досягли значних результатів в різних сферах діяльності. Щоб зупинити витік кадрів в інші країни та «омолодити» вітчизняну науку, уряду України слід вжити сукупність заходів щодо формування сприятливих умов для виховання обдарованих людей, їх супроводження та трудової зайнятості з

відповідною фінансовою підтримкою.

23. Відсутність централізованих програм пошуку обдарованих дітей у масштабі усієї України. Необхідно розробити такі програми, які б охоплювали школи усіх міст та районів держави та допомогли розкрити потенціал юних талантів в умовах не тільки спеціалізованих навчальних закладів, а і в звичайних загальноосвітніх школах.

Таким чином, для якісної модернізації системи освіти в сфері виховання юних талантів необхідно приймати рішучі дії з боку держави, змінювати ставлення еліти, владних і бізнесових структур до освіти, до особистості вчителя і учнів. Реалізація різних державних і недержавних проектів призведе до створення нового типу наукових та освітніх закладів, зростанню наукових відкриттів, культурних та духовних надбань у суспільстві, що підвищить матеріальний добробут, буде сприяти духовному відродженню, покращенню міжнародних взаємовідносин, самостійності та самодостатності юних геніїв, їх творчої активності. А це, в свою чергу, прискорить розвиток та зміцнення демократичного громадянського суспільства нашої країни, підвищить його авторитет та національну самоідентифікацію не тільки в Україні, а й на світовому рівні. Шляхом удосконалення та відбудови цілісної системи освіти Україні, її спеціалісти стануть конкурентоспроможними та затребуваними у світі, а високий науковий потенціал країни зумовить ініціювання прогресу сучасного матеріального виробництва та інформаційних технологій, що прискорить темп розвитку економіки та наблизить нашу країну до рівня життя провідних розвинутих країн світу.

3.3. Впровадження австралійського досвіду роботи з обдарованими дітьми в систему освіти України

Для навчання обдарованих дітей в Україні доречно застосовувати моделі та таксономії, які успішно використовуються в школах Австралії. Однією з таких є модель автономної навчальної діяльності (МАНД). Її

розробили американський професор Джордж Беттс і магістр Джолін Керчер для сприяння самостійному навчанню обдарованих і талановитих учнів (див. додаток Д). Основною метою моделі є виховання незалежних, самоврядних учнів, розвиток їх навичок та концепцій в когнітивних, емоційних і соціальних сферах. Модель призначена для учнів, які самостійно контролюють процес навчання, а вчителі відіграють роль посередника. З гнучким підходом модель може бути використана в звичайному класі (для всіх школярів і на всіх фазах розвитку), у невеликих групах та при індивідуальному навчанні. МАНД спрямована на розвиток «захоплюючого» навчання, при якому дитина поглиблено вивчає науку. Ключовим напрямком моделі є задоволення індивідуальних потреб учнів, яке здійснюється через п'ять основних вимірів: 1) орієнтацію – розуміння обдарованості, вміння організовувати діяльність у складі групи, прагнення розвивати особистість; 2) індивідуальний розвиток – розуміння внутрішньо та міжособистісних факторів, поглиблення навичок навчання, використання технологічних ресурсів, усвідомлення позиції відносно освіти і кар'єри, розвиток організаторських навичок; 3) збагачення – навчання на курсах та профільних таборах, проведення досліджень, громадської роботи, екскурсій; 4) семінари – презентації у складі малих груп з проблемних, спірних тем, що становлять спільний інтерес, включаючи проблеми підвищеного рівня складності; 5) поглиблене вивчення – індивідуальні та групові проекти, робота з менторами, презентації, оцінювання своєї роботи і роботи інших [65, 37].

При розробці програм для обдарованих дітей України доцільно також використовувати «Процес творчого вирішення проблем Осборна-Парнса» американського психолога Алекса Осборна в поєднанні з іншими видами діяльності, що сприяють розвитку навичок мислення вищого порядку (див. додаток Е). Цю методику можна використовувати для вирішення багатьох питань як в групі, так індивідуально [107, 172]. За наявності умов для вільної і не пов'язаної попередніми умовами постановки завдання, учні

можуть користуватися різними з шести логічно пов'язаних один з одним етапів:

- визначення мети – виявлення цілі, завдань та напрямків роботи;
- встановлення фактів – збір даних про проблему і максимально об'єктивний її розгляд;
- вирішення проблеми – вивчення різних її компонентів, виділення головних аспектів та формулювань;
- формування ідей – генерація максимальної кількості ідей з проблеми, «мозковий штурм»;
- знаходження рішення – вибір оптимального розв'язання завдання, формування і відбір критеріїв для оцінки альтернативних пропозицій;
- вибір рішення – складання плану дій.

На відміну від багатьох інших методів вирішення проблем, процес Осборна-Парнса підкреслює необхідність поглибленого та всебічного розгляду можливих ідей до прийняття остаточного рішення. Таким чином, потік думок на останньому етапі не переривається, та не виключається прийняття рішення, яке могло б здатися спочатку дивним. На цьому етапі дуже важлива роль вчителя, який створює атмосферу, комфортну для прийняття учнями рішень [180, 43].

З метою полегшити українським вчителям якісно вдосконалити диференційовані програми для обдарованих учнів пропонується Тріада збагачення американського професора Джозефа Рензуллі (див. додаток А). Модель Рензуллі пропонує три типи збагачення [190, 43]. Збагачення I типу – проблеми загального характеру (дослідницька діяльність). Завдання цих видів діяльності полягає в ознайомленні учнів по можливості з найбільшою кількістю знань та навичок і включає екскурсії, клуби, центри за інтересами, виступи запрошених фахівців, проведення «мозкових штурмів». Збагачення II типу – навчальна діяльність у складі груп (розвиток навичок). Ці види діяльності призначені для розвитку навичок творчого і критичного мислення і сприймання. Учні, залучені в

конструювання, експерименти, порівняння, аналіз, реєстрацію даних та їх класифікацію, вчать організувати свій навчальний процес, використовуючи довідкові матеріали підвищеного рівня складності та організовуючи корисне спілкування. Збагачення III типу – дослідження реальних програм індивідуально і у складі малих груп. Учні застосовують знання і навички, набуті ними за час роботи в рамках збагачення I і II типів. Вони стають дослідниками конкретних проблем, вивчають їх та готують презентації перед реальною аудиторією. При цьому використовуються такі види робіт, як вивчення даних, обговорення, огляди, написання статей, підготовка книги або п'єси [187, 261].

Важливою особливістю тріади збагачення Рензуллі є можливість роботи всіх учнів на перших двох рівнях, знання та навички, що набуті на них, підтримують третій рівень. Види діяльності, що застосовуються на III рівні, більше підходять для обдарованих учнів, оскільки вони дозволяють формувати креативність.

Результати дослідження показали, що латеральне мислення британського професора Е. де Боно засновано, по-перше, на стимулюючому (провокативному) використанні інформації, а по-друге, на виклику усталеним шаблонним поняттям [96, 210]. За цими двома аспектами стоїть головна мета латерального мислення, що дає засоби для перебудови стандартних ситуацій (patterns) для кращого осмислення вже наявної інформації. Латеральне мислення працює на більш ранній стадії, ніж логічне мислення та використовується для перебудування шаблонів сприйняття або поглядів на ситуацію.

Професор Е. де Боно також пропонує використовувати різні типи мислення для вирішення різноманітних ситуацій, використовуючи при цьому метод «шести капелюхів» [97]. Кожен капелюх: білий, червоний, чорний, зелений, синій, жовтий, представляє тип, поведінку мислення або роль, яку людина відіграє в певний момент ситуації. Білий капелюх звертає увагу на наявність або відсутність інформації, що нас цікавить. Червоний

капелюх асоціюється з емоціями, почуттями та інтуїцією. Найважливішим вважається чорний капелюх, який означає обережність та вказує на ризик та небезпечність. Зелений капелюх означає нові можливості, ідеї, пропозиції та альтернативи. Синій капелюх використовується для упорядкування і підсумовування досягнутого. Метод капелюхів допомагає людині відчувати свободу вибору, не зосереджуватися на одній точці зору, виходити за рамки свого звичного мислення, що призводить до ефективності та результативності ідеї. Хоча метод здається простим і є простим, результатів можна досягнути лише пройшовши ретельне тренування.

Ми прийшли до висновку, що завдяки спадковим факторам та особливостям навчання у учнів можуть розвиватися певні види інтелекту, але для повної реалізації особистості необхідно прагнути розвивати всі його види. Серйозною проблемою в загальноосвітній школі є визнання та розвиток всіх цих здібностей, адже діти, які мають певну обдарованість, приділяють більше часу та енергії для досягнення майстерності в своїй області, а для засвоєння інших предметів у них залишається обмаль часу. Тому навчання таких дітей необхідно проводити за індивідуальними програмами зі шкільних предметів та потрібне розуміння таких заходів з боку вчителів та однолітків.

Для визначення основних видів інтелекту вважаємо за необхідне застосовувати теорію американського психолога Говарда Гарднера, що має велику популярність серед професійних психологів і педагогів, та включає вісім типів інтелекту (Додаток Б) [129]:

1. Лінгвістичний інтелект – здатність використовувати мову для передачі інформації, а також стимулювання і спонукання (поет, письменник, редактор, журналіст).

2. Музичний інтелект – здатність виконувати, складати музику і отримувати від неї задоволення (виконавець, композитор, музичний критик).

3. Логіко-математичний інтелект – здатність досліджувати, класифікувати категорії і предмети, виявляти відносини між символами і поняттями шляхом маніпулювання ними (математик, учений).

4. Просторовий інтелект – здатність бачити, сприймати і маніпулювати об'єктами подумки, сприймати і створювати зорово-просторові композиції (архітектор, інженер, хірург).

5. Тілесно-кінестетичний інтелект – здатність використовувати рухові навички у спорті, виконавському мистецтві, ручній праці (танцівник, спортсмен, механік).

6. Міжособистісний інтелект – здатність розуміти інших людей і налагоджувати з ними відносини (вчитель, психолог, продавець).

7. Внутріособистісний інтелект – здатність розуміти себе, свої почуття, прагнення (психолог, поет).

8. Природно-історичний інтелект – здатність розуміти природу (натураліст, натураліст, біолог).

Цікавою для наслідування є популярна в Австралії модель багатофакторних талантів Келвіна Тейлора, яка дозволяє вчителям працювати з учнями у великому діапазоні різноманітних здібностей. На думку автора моделі, взяті окремо тести на IQ недостатні для виявлення обдарованості, оскільки вони тестують тільки здібності до навчальної діяльності, виключаючи інші. Модель Тейлора надає можливість: практикувати види діяльності, які дозволяють розвивати таланти; зосередитися в першу чергу на розвитку талантів, а не тільки придбанні знань і навичок; трактувати знання скоріше як супутній продукт або засіб для досягнення мети; використовувати різні підходи до навчання і варіювати їх; розвивати контакти в класі; здійснювати безболісний перехід до «реального світу» через прийняття рішень і планування; підвищувати впевненість і самоповагу учнів [106, 265].

Нижче в таблиці 3.1 представлені можливі напрямки діяльності згідно моделі багатофакторних талантів К. Тейлора.

Таблиця 3.1

Напрямок діяльності	Зміст	Приклади
Навчання	Здатність виробити базу знань / навичок по темі	Зібрати інформацію про ... Дослідити концепцію ...
Творчість	Здатність створити оригінальний зміст, виявити нові співвідношення та ідеї	Вигадати ще один день тижня. Генерувати ідеї. Виявити нові деталі.
Прийняття рішень	Здатність пропонувати альтернативні рішення, оцінювати варіант рішень і приймати їх	Вирішити, які якості має мати ідеальна домашня тварина. Вивчити всі варіанти. Зробити вибір і аргументувати прийняте рішення.
Планування	Здатність планувати варіанти досягнення певних цілей або способи вирішення завдань	Спланувати день народження друга. Розробити план ... Підготувати бюджет ...
Прогнозування	Здатність прогнозувати і досліджувати причинно-наслідкові зв'язки	Спрогнозувати, що сталося б, якщо б у м. Делі пішов сніг. Висловити свою думку. Що сталося б, якби ...
Комунікація	Здатність здійснювати вербальну і невербальну комунікацію	Продемонструвати, як ви відчували б себе, якщо опинилися б на Місяці. Розкажіть про проведення спортивних змагань з точки зору вчителя. Намалуйте картину, що виражає почуття радості. Покажіть, як ... Опишіть ваші почуття про ...
Реалізація	Здатність реалізувати план	Втілити план у життя ...
Стосунки між людьми	Здатність отримати роботу і зберегти її	Звернутися з проханням про отримання робочого місця в ...
Аналіз можливостей	Здатність виявляти нові можливості та добитися прогресу в цьому напрямку	Виявити можливості і приступити до здійснення програми по ...

Найбільш відомою в Австралії та зразком для наслідування в Україні є таксономія когнітивних процесів Бенджаміна Блума, яка описує процес мислення та містить шість його рівнів, що відповідають наступним видам діяльності (див. додаток Ж):

1. Знання – розпізнавання та відновлення в пам'яті конкретної інформації.
2. Осмислення – розуміння наявної інформації.
3. Застосування – використання методів, концепцій, принципів і теорій в нових ситуаціях.
4. Аналіз – розкладання інформації на складові елементи.
5. Синтез – зведення воедино складових елементів або частин, щоб утворити нове, використовуючи при цьому оригінальне творче мислення.
6. Оцінка – судження про цінність ідей, матеріалів і методів на основі розробки і застосування стандартів і критеріїв.

Таблиця 3.2

Рівні когнітивних процесів	Вид роботи / продукт	Вимірювані види діяльності
Знання	Події, люди, газети, журнальні статті, відео, фільми, п'єси, телевізійні програми, визначення, підручники, записи	Визначити, класифікувати, описати, пізнати, назвати, намалювати, ідентифікувати, встановити, вибрати, написати, визначити положення, відтворити
Осмислення	Мова, розповідь, драма, карикатура, діаграма, графічна схема, резюме, план, аналогія, плакат, дошка оголошень	Резюмувати, перефразувати, сформулювати інакше, ілюструвати, порівняти, пояснити, аргументувати, зіставити, сформулювати висновки, порівняти, зіставити, узагальнити
Застосування	Діаграма, скульптура, ілюстрація, інсценування, прогноз, головоломка, класифікації, правила, системи, розклад	Застосувати, змінити, звести воедино, сконструювати, відкрити, створити, виготовити, скласти доклад, скласти опис, вирішити, продемонструвати, зібрати, підготувати

Продовження табл. 3.2

Аналіз	Обстеження, анкета, аргумент, модель, діаграми, системи, виводи, звіти, інформація в графічному поданні	Вивчити, класифікувати, розбити за категоріями, досліджувати, зіставити, порівняти, виділити компоненти, диференціювати, розділити, досліджувати, розділити на підвиди
Синтез	Експеримент, гра, пісня, доповідь, вірші, проза, гіпотеза, творчість, твір мистецтва, винахід, драма, стандарти	Комбінувати, будувати гіпотези, конструювати, створювати, формулювати, розроблювати

Хоча учні набувають знання та навички на всіх рівнях таксономії, можливість працювати на більш просунутому рівні життєво важлива для обдарованих. Найчастіше їх знання та навички осмислення дозволяють швидше виходити на більш високі рівні розумових процесів, такі як аналіз, синтез та оцінка.

Для тестування інтелекту і успішності українських учнів рекомендується використовувати тест Стэнфорд-Біне (див. додаток 3), 4-е видання (Stanford-Binet Tests, 4th edition) та шкалу Векслера (див. додаток И), а також ряд інших, наведених нижче тестів, що розроблені в Австралії.

Тест Кауфмана на інтелект (Kaufman Brief Intelligence Test) для дітей віком від 4 до 9 років використовується для перевірки словникового запасу та невербальних умовиводів. Цей тест видавництва Австралійської ради з досліджень в галузі освіти ACER (Australian Council for Educational Research) придатний для швидкої оцінки індивідуальних здібностей дітей молодшого шкільного віку [158, 72].

Тест на вікову здатність до навчання TOLA (Tests of Learning Ability Age) від ACER має два рівні: TOLA 4 – для дітей 8-11 років і TOLA 6 – для учнів 10-13 років та використовується для перевірки математичних, вербальних здібностей, словникового запасу, навичок вирішення задач. Кожен рівень містить три окремих підтеста: розуміння усної мови (словниковий запас), логічне мислення (розв'язання математичних задач) та силогічне мислення (словесні аналогії). На складання тестів кожного

рівня надається 33 хвилини. TOLA вимірює мовні та розумові аспекти інтелектуальних здібностей, які є суттєвими для академічних успіхів. Оцінювання проводиться за дев'ятибальною шкалою, виведення коефіцієнта інтелекту і процентільних рангів здійснюється згідно стандартів штату Новий Південний Уельс.

Прогресивні матриці Равена (Raven's Progressive Matrices) – це невербальний груповий тест, який зазвичай використовується в сфері освіти. Зазвичай, він складається з 60 завдань, розроблених для оцінки абстрактного мислення, і вважається засобом невербального діагностування гнучкості інтелекту. Це найбільш поширений і популярний тест для вікових груп від 5 років до похилого віку. Тест складається із 60 питань, складність яких прогресує, з декількома варіантами відповідей. Такий формат дозволяє оцінити логічні здібності, вміння робити висновки – так званий фактор загального інтелекту Спірмена.

Невербальний тест Дженкінса (Jenkins Non-Verbal Test) видавництва ACER для дітей 3-8 років розроблений для оцінки загальної здатності мислення та базується на невербальному матеріалі. Тест призначений для використання поряд з вербальними засобами оцінки загальних здібностей, або у випадках, коли вербальна оцінка здібностей неможлива; наприклад, якщо учень не володіє або погано володіє англійською мовою, не вміє читати або має важкі дефекти мовлення тощо. Тест складається із 75 завдань, поділених на 5 груп з 15 завдань у кожній. Час виконання – 25 хвилин.

Тест розумових здібностей TORA (Test of Reasoning Ability – TORA) від видавництва ACER для учнів від 15 років надає можливість оцінити загальні інтелектуальні здібності. TORA здебільшого є вербальним тестом на загальні здібності, розроблений з метою профорієнтації і подальшого відбору та складається із 70 завдань. Час виконання – 45 хвилин.

Тест розумових здібностей MYAT (Middle Years Ability Test) від ACER допомагає вчителям оцінити загальні здібності учнів віком 10-15

років. Так само, як і вербальні та числові завдання на логіку, традиційні для перехідних тестів ACER, MYAT містить також невербальні (абстрактні) завдання на логіку, що створює більш повну картину загальних здібностей учня. Тест містить 75 завдань на грамотність, вміння рахувати та складається з 25 завдань в кожній з трьох груп з декількома варіантами відповідей.

Селективний загальний і професіональний тест (Select General and Professional Test) від ACER – це психометричний тест, який оцінює загальний інтелект та базується на здатності бачити взаємозв'язки і вирішувати задачі вербального і чисельного типу. Тест розроблений для учнів від 15 років. Складається з двох окремих розділів: вербального (L) і чисельного (Q). Розділ L містить 34 завдання на вербальні аналогії, лексику, схожість і вербальне мислення. Розділ Q містить 34 завдання на чисельні послідовності, числові матриці та арифметичне мислення. Селективний тест від ACER – це швидкий і зручний тест, придатний для підбору персоналу на різноманітні посади. Цей тест є переробкою надійного і відомого тесту Higher and Advanced Tests від ACER та складається із чотирьох бланків, які мають два рівні складності для оцінювання вербальних і чисельних здібностей. General Select базується на тестах рівня ACER Higher Tests ML/MQ/PL/PQ, а Professional Select базується на тестах рівня ACER Advanced Tests AL/AQ/BL/BQ. Тест ACER General Select придатний для перевірки кандидатів на технічні, офісні й адміністративні посади, до служби підтримки клієнтів, відділу продаж. Тест ACER Professional Select використовується для перевірки кандидатів на професійні посади, на яких потрібне логічне мислення високого рівня, таких, як менеджери, інженери, маркетингологи. Чотири тести можуть використовуватися окремо або в комбінації.

Батарея тестів на вербальне і невербальне (просторове) мислення «Verbal and Non-Verbal Reasoning Test Series» від видавництва ACER для дітей віком від 8 до 15 років дають можливість виявити бажані методи

рішення проблем і оцінити рівень здібностей дітей з нерозвиненими навичками читання. Тести використовуються для перевірки бажаючих вивчати іноземні мови або для дітей із середовища національних меншин.

Тест GATES (The Gifted and Talented Evaluation Scales (Шкала оцінки обдарованих і талановитих)) – це інноваційний метод швидкої ідентифікації обдарованих і талановитих учнів віком від 5 до 18 років. Строк виконання тесту від 5 до 10 хвилин. GATES – це психометрично обґрунтована стандартна рейтингова шкала, яка вимірює характеристики обдарованих і талановитих учнів в шкільних умовах. З появою GATES школи і шкільні округи Австралії отримали дієвий метод відбору з великої кількості дітей обдарованих і талановитих для участі в спеціальних програмах. GATES розроблена для використання в шкільних умовах і враховує 50 ознак, які дають характерну поведінку обдарованих і талановитих дітей. GATES з легкістю можуть використовувати вчителі, батьки та інші особи, які пов'язані до залучення обдарованих і талановитих дітей до спеціальних програм.

Тест Отіс-Леннона на рівень знань, отриманих у школі (Otis-Lennon School Ability Test), від Psychological Corporation для дітей віком від 5 до 18 років використовується для вимірювання щорічного індивідуального прогресу учня, підтвердження оцінки педагога та аналізує здібності до абстрактного мислення. Увесь тест складається з двадцяти одного тесту, які об'єднані в п'ять груп – вербальне розуміння, словесне мислення, образотворче мислення, фігуральне мислення та кількісне мислення, кожен з рівною кількістю вербальних і невербальних компонентів.

Тест для оцінювання обдарованих учнів початкових класів віком від 7 до 12 років (Screening Assessment for Gifted Elementary Students) від Pro-Ed Australia визначає отримані у школі знання, зокрема, рівень вербального і невербального мислення та творчих здібностей. Тест вимірює як схильності, так і досягнення. Схильність вимірюється за допомогою мотивувальної частини тесту. Дитину просять вирішити аналогічні

проблеми шляхом виявлення взаємозв'язку між картинками і фігурами. Інші два теста оцінюють досягнення. В одному з цих тестів, дитина відповідає на питання з гуманітарної сфери (мова, суспільство); в іншому – на питання зі сфери точних наук (математику, природознавство). Дитина обирає відповіді із серії картин, символів або слів. Тест може бути використаний для вивчення взаємозв'язку між здібностями і досягненнями. Хоча час необмежений, кожен тест зазвичай потребує 20 хвилин для розв'язання та може бути проведений індивідуально і в групах.

Для тестування творчого потенціалу рекомендується використовувати комплект тестів для оцінювання творчих здібностей (Creativity Assessment Packet) від Pro-Ed Australia для дітей віком від 6 до 18 років для вимірювання розумових процесів, таких, як розвиненість мовних навичок, гнучкість, оригінальність, словниковий запас, сприйняття. Тести складаються з двох групових тестів для дітей та шкал оцінки творчого мислення для вчителів і батьків.

З метою створення сприятливих умов для пошуку, підтримки, стимулювання, самореалізації інтелектуально та творчо обдарованої молоді в сучасному суспільстві, ця робота розкриває напрямки адаптування окремих положень та надбань австралійської моделі освіти обдарованих дітей у навчальні програми освітніх закладів України. Для розробки навчально-методичного забезпечення дисциплін, а також і в процесі розробки посібників щодо застосування нових методів навчання для підготовки фахівців роботи з талановитими дітьми, необхідно ефективно використовувати вже апробовані методи та методики, зокрема такі, що з успіхом впроваджуються як в загальноосвітніх і в спеціалізованих школах, так і в університетах Австралії. Згідно вимог Болонської конвенції, у процесі модернізації вітчизняної системи освіти можуть знайти своє застосування проаналізовані в даній роботі методи і форми виявлення, розвитку та організації навчання в Австралії.

Виявлено, що диференційовані навчальні програми в Австралії

служать основою для відкриття, навчання та виховання академічної обдарованості. Диференціація надала інструменти для зміни навчальної програми таким чином, щоб учні, які вже засвоїли даний матеріал, могли прогресувати далі, або ті, чий потенціал обдарованості розвивається не за стандартною програмою, мають можливість вивчати певні предмети більш поглиблено. Процес диференціації відбувається на рівні класу або школи. В австралійських школах, щоб стимулювати творче та критичне мислення, використовуються програми, які запозичують методи таксономії Б. Блума [69] або Е. де Боно [98]. Обдаровані учні добре засвоюють новий матеріал, тому їх заохочують продовжувати навчання в своєму власному темпі. Після оволодіння конкретною програмою, їм надається матеріал з більш складним тематичним та інтегрованим змістом. Обдаровані учні мають високе почуття соціальної відповідальності і часто зацікавлені у вирішенні актуальних глобальних або конкретних місцевих проблем, які виходять за рамки шкільних дисциплін. Їм притаманні зрілість та інтуїція для розробки своїх власних проектів, які їх зацікавили.

Представлений диференційований підхід навчання обдарованих і талановитих дітей дозволяє впровадити ефективні методи навчання, такі як розширення, збагачення та прискорення, та набути якісних результатів у розвитку індивідуальних здібностей українських учнів. Розширення передбачає використання таких методів і форм роботи як: навчальні диференційовані програми з завданнями різної складності, що призначені для індивідуалізованого навчання з розвитку навичок самостійної роботи; навчальні центри та розвиваючі куточки, де після дострокового завершення обов'язкових завдань можна додатково працювати індивідуально або в групах; контрактна форма роботи між учнем і вчителем; робота з менторами для ознайомлення з їх високим рівнем досвідом та введення в реальний світ професій та мистецтв; тематичні табори для проведення різноманітних заходів та спілкування з фахівцями з різних областей та зі своїми однолітками подібного інтелекту; вибір

наставників з числа однолітків для поєднання знань з навичками керівництва; використання доступних видів інформаційних та комунікаційних технологій, заснованих на спільному використанні ресурсів [199, 391].

Малі групи учнів, або навіть окремі діти, можуть отримати доступ до програм збагачення і розширення через Інтернет або відеоконференцзв'язок. Додаткові ресурси, що доступні через Інтернет, включають матеріали центрів стимулюючого і розвивального початкового навчання, академічні програми з гуманітарних та точних наук для талановитих учнів, які проживають в сільській місцевості.

Принцип збагачення реалізується у наступних формах: клуби та змагання (олімпіади, шахові змагання, «Турнір інтелектів», виступи перед аудиторією, музичні конкурси); екскурсії, лекції науковців; практичні роботи з різним устаткуванням (мікроскопами, анатомічним інструментарієм, приладами, відео- і цифровими камерами, проекторами) та довідниками, статистичними матеріалами, тезаурусами; використання комп'ютерних технологій для отримання та обробки інформації, а також для підвищення можливості комунікації [213, 170].

Прискорення може здійснюватися у формах: надання учням можливості засвоювати програму з предмету в складі свого класу; переведення учнів для вивчення певного предмету в старший клас; направлення учнів на частину навчального дня в іншу школу для вивчення певного предмету (до відповідного класу). При розгляді питання про навчання з прискоренням «в обсязі всієї програми класу» повинні бути прийняті до уваги такі аспекти: вік учнів, емоційний та фізичний розвиток, підтримка з боку батьків, освітня підтримка, бажання самих учнів [198].

Узагальнюючи досвід науковців, в роботі з обдарованими дітьми для створення умов оптимального їх розвитку необхідно: 1) комплексно діагностувати дітей для виявлення задатків обдарованості; 2) диференціювати навчання, спираючись на індивідуальні особливості дітей;

3) застосовувати методи навчання, що сприяють розвитку самостійності мислення, ініціативи та науково-дослідницьких навичок, творчості в урочній та позаурочній діяльності; 4) організовувати різноманітні позаурочні та позашкільні заходи; 5) розвивати у обдарованих дітей якісно новий, заснований на загальнолюдських цінностях, рівень уявлення про реальну картину навколишнього світу.

Запорукою успіху ми вважаємо наступні принципи роботи з обдарованими дітьми:

- індивідуалізація навчання (наявність індивідуального плану навчання);

- принцип випереджаючого навчання;

- принцип комфортності;

- принцип різноманітності можливостей для повної реалізації здібностей учнів;

- зростання ролі позаурочної діяльності;

- принцип розвивального навчання;

- принцип добровільності.

Школам України рекомендується взяти приклад з освітніх установ Австралії, де виділяють три етапи організації роботи з обдарованими дітьми. На першому етапі (аналітичному) – при виявленні обдарованих дітей враховуються їхні інтереси та успіхи в будь-якій діяльності: навчальній, художній, фізичній тощо та підготовлюються умови для формування системи роботи з обдарованими учнями в класі. На другому етапі (діагностичному) проводиться індивідуальна оцінка пізнавальних та творчих можливостей і здібностей дитини через різні види діяльності: навчальну та позакласну з метою апробації системи роботи з обдарованими учнями. На цьому етапі найбільш доцільними груповими формами роботи є спецкурси, мінікурси, «мозкові штурми», рольові тренінги, науково-практичні роботи, проектні завдання та ін. Третій етап – етап формування та поглиблення здібностей учнів. Його метою є

створення умов для виявлення, підтримки та розвитку обдарованих дітей, забезпечення їх особистісної самореалізації і професійного самовизначення для задоволення соціального замовлення суспільства. Для досягнення цих цілей необхідне виконання наступних етапів: 1) створення системи цілеспрямованого виявлення та відбору обдарованих дітей у різних областях науки і творчості; 2) організація науково-дослідної та пошукової діяльності учнів для удосконалення процесу навчання та профорієнтації, виховання стійкого інтересу до самоосвіти, самовдосконалення; 3) відбір серед різних систем навчання тих методів і прийомів, які сприяють вдосконаленню самостійності мислення, ініціативності та творчості; 4) розширення можливостей для участі здібних і обдарованих школярів у міських, обласних олімпіадах, наукових конференціях, творчих виставках, різних конкурсах; 5) розвиток спектру освітніх послуг, які задовольняють освітні інтереси дітей.

Таким чином, основними напрямками роботи з обдарованими дітьми в Україні мають бути :

- виявлення обдарованих учнів;
- створення банку даних «Обдаровані діти»;
- запровадження посади заступника директора та методиста по роботі з обдарованими дітьми;
- розробка індивідуальних форм роботи;
- впровадження в навчальний процес сучасних інтерактивних технологій;
- використання активних форм і методів організації освітнього процесу;
- створення освітніх курсів, спрямованих на підтримку обдарованих учнів школи при удосконаленні індивідуальної тактики розвитку учнів;
- розвиток системи позаурочної навчальної та позакласної діяльності учнів, яка дозволить школярам демонструвати свої досягнення на

шкільних, міських, обласних, всеукраїнських олімпіадах, літературних святах, конкурсах, оглядах, спортивних змаганнях;

– включення старшокласників у науково-дослідну діяльність з подальшим виходом на шкільні, міські, всеукраїнські учнівські конференції та публікацією тез або доповідей у наукових виданнях;

– розробка та впровадження проектів, спрямованих на розвиток і реалізацію творчих ініціатив вчителів і учнів школи та інших освітніх установ міста, області.

Проаналізовані основні напрямки роботи з обдарованими дітьми дають підстави зробити висновок про ефективність їхніх чотирьох категорій, таких як:

I. Діагностика та ідентифікація:

- створення системи діагностичних методик;
- розробка тестів для перевірки інтелектуальних здібностей та талантів дітей з 1 по 10 класи;
- анкетування учнів для виявлення кола їх інтересів;
- співбесіда з обдарованими дітьми для ознайомлення з їх особистісними освітніми та духовними потребами;
- контроль куратором роботи школярів;
- пошук розвиваючих програм і методик роботи з обдарованими дітьми.

II. Створення умов для розвитку та реалізації інтелектуального та творчого потенціалу обдарованих дітей:

- надання консультативної допомоги для учнів, цілеспрямованих на творчу самореалізацію і самодостатність;
- системне ознайомлення школярів з новітніми досягненнями в обраній ними галузі науки;
- проведення позакласних заходів у бібліотеці з метою ознайомлення дітей з новинками літератури;

- організація зустрічей дітей із вченими, вчителями-новаторами, працівниками культури;
- підвищення комп'ютерних навичок обдарованих учнів;
- проведення дискусій, що допомагають розвивати логічне мислення, висувати гіпотези, висловлювати свій погляд на світ;
- допомога учням у виборі літератури;
- поточне та річне атестування учнів у формі співбесіди;
- запровадження практики «вільних» днів для підготовки до конкурсів та олімпіад;
- організація самостійної роботи обдарованих учнів для втілення їх оригінальних та творчих задумів.

III. Розвиток інтелектуальних та творчих здібностей:

- надання можливості обдарованим учням брати участь в організації шкільних олімпіад і конкурсів;
- проведення шкільних олімпіад в два етапи: вдома та в школі;
- введення факультативних курсів з різних дисциплін;
- впровадження в практику роботи з обдарованими дітьми наступних прийомів: заохочення до творчих відповідей, самостійної пошукової роботи учнів; постановка творчих завдань за темою; організація лекторських груп; залучення здібних дітей до допомоги в роботі вчителя; підвищення ступеню складності завдань; запровадження науково-дослідної роботи в навчальний процес.

IV. Стимулювання наукової та творчої діяльності:

- створення постійно діючих стендів, присвячених випускникам – медалістам, переможцям і призерам районних, міських, обласних олімпіад, виставка творчих досягнень учнів;
- публічне висвітлення успіхів учнів (лінійки, блискавки-оголошення);
- винесення подяки батькам за виховання обдарованих дітей на

батьківських зборах та на підсумкових шкільних конференціях;

– звільнення від перевідних іспитів переможців районних, міських, обласних олімпіад;

– клопотання у вищі органи освіти про матеріальне заохочення обдарованих дітей.

Приклади форми ведення моніторингу обдарованих дітей наведені в таблиці нижче.

Таблиця 3.3

Форми	Періодичність
Предметні олімпіади	1 раз на рік
Загальношкільна конференція досягнень учнів	1 раз на рік
Предметні тижні	За річним планом
Творчі звіти вчителів з досвіду роботи з обдарованими дітьми	На педраді
Внутрішньошкільний контроль	За річним планом
Творчі звіти гуртків та спортивних секцій	1 раз на рік
Тематичні конкурси, виставки	За річним планом
Проектна діяльність	За річним планом
Моніторинг динаміки розвитку успішності обдарованих учнів	За річним планом

Результати дослідження феномену обдарованості вказують, що це є багатогранне та комплексне явище, тому і організація діяльності обдарованих дітей має бути різноманітною, творчою, нестандартною та оригінальною, щоб спонукати їхню цікавість та прагнення набути нові навички і всебічно розвинути власні здібності. Як приклад, наводимо план роботи з обдарованими, талановитими та здібними дітьми. Він покликаний створити умови для розкриття потенційних здібностей та можливостей учнів в навчально-виховному процесі в школі.

Таблиця 3.4

Зразковий план роботи з обдарованими дітьми

	Захід	Відповідальні
1	Діагностика учнів за наступними напрямками: <ul style="list-style-type: none"> • Творче мислення • Толерантність • Види діяльності, яким надається перевага • Домінування лівої і правої півкулі • Лідерські якості • Діагностика задатків • Поведінкова характеристика обдарованих дітей 	Класні керівники, психолог
2	Впровадження семінарів-практикумів для учителів з питань виявлення обдарованих учнів та проведення наради за результатами діагностування таких дітей	Адміністрація, психолог
3	Складання банку даних про школярів, що навчаються на «відмінно» і мають особливі успіхи у вивченні окремих предметів та співвідношення результатів, отриманих вчителем та психологом	Психолог, вчителі
4	Розробка індивідуальних програм по роботі з обдарованими дітьми	Заст. директора з навчально-виховної роботи
5	Здійснення контролю за виконанням навчальних програм та дослідницької діяльності обдарованих дітей	Адміністрація, керівники методичного об'єднання
6	Складання графіка додаткових занять з обдарованими учнями	Педагоги, заступник директора з навчально-виховної роботи
7	Забезпечення шкіл літературою, комп'ютерними програмами та ін. для організації роботи з обдарованими дітьми.	Бібліотекар, вчителі
8	Розширення мережі курсів за вибором з урахуванням здібностей та потреб обдарованих учнів	Адміністрація, вчителі
9	Проведення педагогічних консультацій з батьками обдарованих дітей, дітей з високим рівнем мотивації, проведення батьківських зборів, днів відкритих дверей, консультацій з психологом школи	Вчителі, психолог, адміністрація

Продовження табл. 3.4

10	Залучення обдарованих учнів до здійснення допомоги тим, хто відстав у навчанні	Вчителі
11	Залучення талановитих школярів до участі в шкільних, міських олімпіадах, у марафонах знань з предметів, конкурсах, виставках, фестивалях, з метою максимальної реалізації їх потенційних можливостей	Вчителі, адміністрація
12	Розробка системи заохочень переможців олімпіад, конкурсів, фестивалів	Адміністрація, вчителі
13	Здійснення індивідуального підходу до даної категорії дітей на уроках, використовуючи диференційовані картки та додатковий дидактичний матеріал. Підбір завдань підвищеного рівня складності для обдарованих дітей	Вчителі
14	Активізація роботи наукового товариства учнів і вчителів	Адміністрація
15	Розширення системи додаткової освіти для розвитку творчих здібностей обдарованих дітей	Педагоги додаткової освіти, вчителі
16	Взаємодія шкільних вчителів з педагогами установ додаткової освіти, що працюють з обдарованими дітьми	Вчителі, педагоги додаткової освіти.
17	Підготовка та проведення предметних тижнів і методичних декад	Вчителі, керівники методичного об'єднання
18	Підготовка та проведення шкільних науково-практичних конференцій	Вчителі
19	Участь школярів в Інтернет-конкурсах, проектах, вікторинах, оглядах	Вчителі
20	Узагальнення та поширення досвіду роботи вчителів, які працюють з обдарованими дітьми	Керівники методичного об'єднання, вчителі
21	Співпраця школи з вищими навчальними закладами з довузівської підготовки учнів	Адміністрація, керівники методичного об'єднання
22	Організація літніх таборів для обдарованих дітей	Адміністрація, вчителі
23	Активне впровадження проблемно-дослідних, проектних і модульних методів навчання на уроках	Вчителі

Продовження табл. 3.4

24	Проведення шкільного конкурсу «Учень року»	Вчителі, адміністрація
25	Участь у всеукраїнських конкурсах з шкільних предметів	Вчителі, керівники методичного об'єднання
26	Організація шкільних творчих фестивалів	Педагоги додаткової освіти, класні керівники
27	Участь школярів в міських творчих конкурсах і спортивних заходах	Вчителі, педагоги додаткової освіти
28	Проведення шкільних спартакіад, змагань.	Класні керівники, вчитель фізкультури
29	Організація класних, шкільних інтелектуальних та творчих конкурсів	Класні керівники, педагоги додаткової освіти
30	Введення селективних і факультативних курсів	Адміністрація
31	Поповнення банку педагогічної інформації по роботі з обдарованими дітьми	Вчителі
32	Активне впровадження в освітній процес нових освітніх технологій, систематизація освітніх технологій по роботі зі здібними та обдарованими дітьми	Вчителі
33	Оформлення і поповнення стенду «Ними пишається школа»	Адміністрація
34	Проведення засідань методичних об'єднань з виявлення системи роботи зі здібними дітьми	Адміністрація, керівники методичного об'єднання
35	Аналіз результативності роботи з обдарованими учнями: • на нараді при директорі; • методичних об'єднаннях; • на адміністративній нараді; • на педагогічній раді	Адміністрація
36	Цілеспрямована підготовка школярів до олімпіад, конкурсів, змагань	Вчителі, адміністрація
37	Підготовка педагогічних характеристик на кожного обдарованого школяра, складання індивідуальної програми навчання	Вчителі
38	Розміщення на шкільному сайті матеріалів по роботі з обдарованими дітьми. Виділення розділу «Обдаровані діти»	Вчителі

Продовження табл. 3.4

39	Участь у міжнародних дитячих іграх та змаганнях.	Вчителі, адміністрація
40	Виставка науково-практичної продукції методичних об'єднань за темою. Створення банку творчих робіт учнів за підсумками науково-практичних конференцій та конкурсів	Вчителі

Ми прийшли до висновку, що показниками ефективної роботи з обдарованими дітьми є: наявність бази даних здібних учнів; їх участь у шкільних, міських, дистанційних наукових і творчих конкурсах та олімпіадах, предметних конкурсах; наявність наукового товариства учнів; участь успішної молоді у спартакіадах та інших спортивних заходах, забезпечення повної позаурочної зайнятості учнів.

Таким чином, навчання та виховання обдарованих дітей є складним та іноді суперечливим процесом, що еволюціонує з розвитком суспільства. Важливу роль у розвитку дітей відіграють учбові заклади та педагогічна майстерність вчителів. Навчальні заклади необхідно пристосовувати до дитини, не ламаючи її природу та здібності, допомагати учневі віднайти своє місце у глобальному світі, допомогти самостійно отримувати знання, розвиватися упродовж всього життя та бути конкурентоспроможним спеціалістом в певній сфері на ринку праці. Тільки висококваліфіковані, талановиті, освічені, відповідальні та творчі вчителі мають бути допущені до професійної діяльності, адже від них залежить доля і формування особистості дитини. Сучасна педагогіка швидко змінюється, тому необхідно вивчати зарубіжний досвід роботи з дітьми, слідкувати за змінами в науці та здобувати нові знання з усіх можливих джерел. Згадані моделі навчання обдарованих дітей та подані методичні рекомендації можуть бути використані для створення умов підвищення ефективності визначення та розвитку обдарованості дітей в процесі навчально-виховної діяльності та організації роботи з ними в навчальних закладах України.

Висновки до розділу 3

В Австралії прихильність до принципів інклюзивності та егалітаризму призвели до гальмування державної політики в галузі освіти для обдарованих і талановитих дітей, і навіть до конфлікту між політикою підтримки індивідуальних талантів і рівноправного загального доступу до освіти. Але зусиллями окремих шкіл, вчителів та громадських організацій почали впроваджуватися такі заходи, як перспективні класи, кластерні групи, програми наставництва та прискорення, публікувалися праці про виховання обдарованих у фаховій літературі, організовувалися семінари для вчителів та батьків обдарованих дітей. Австралія пройшла довгий шлях становлення освіти обдарованих і талановитих дітей. Проведено багато емпіричних педагогічних та психологічних досліджень, які внесли важливий вклад в знання про навчання, розвиток та світосприйняття обдарованих дітей та підлітків. Незважаючи на прихильність багатьох вчителів до принципів інклюзивності та егалітаризму, навчання обдарованих дітей у Австралії знаходиться під прискіпливою увагою Федерального уряду та урядів окремих штатів. Для таких дітей розробляються різноманітні освітні програми та створюється ефективно і сприятливе середовище. Проте, ці програми постійно знаходяться під загрозою від політиків, суспільних груп і вчителів, для яких є ідеологічно неприйнятним те припущення, що обдаровані діти відрізняються від своїх однолітків в своїй здатності вчитися. Як визнають австралійські науковці, інтелектуальна перевага все ще не є джерелом національної гордості в їх країні, де домінує національна ідея рівності всіх людей. Існує багато національних героїв в спорті, проте суспільство не дозволяє собі визнавати героїв у науці. В зв'язку з цим, Австралія відрізняється від європейських країн та Сполучених Штатів, де науковці є загальновідомими та шанованими особистостями. В практиці освіти обдарованих дітей у сучасній Австралії зберігається багато невирішених проблем, однак ведеться цілеспрямована робота щодо їх подолання. Австралійський досвід

є цінним джерелом для української освіти щодо прогнозування можливих проблем при роботі з обдарованими учнями та варіантів їх розв'язання.

Виявлено, що проблеми освітньої підтримки обдарованих дітей в Україні почали розроблятися з прийняттям Декларації про державний суверенітет в 1990 році. Для ефективного розвитку держави постала необхідність реформувати систему навчальних заходів, щоб виховати якісно нову генерацію науковців та митців, які спроможні створити прорив в різних сферах науки і культури та зробити країну конкурентоспроможною у світовому просторі. В Україні з'являється наукова школа з проблем обдарованості професора В.О. Моляко, а також впроваджуються різноманітні заходи на підтримку талановитих дітей, а саме: приймається низка законів та програм, відкриваються наукові центри (Мала академія наук, Інститут обдарованої дитини), створюються громадські організації (Союз обдарованої молоді), фонди і благодійні організації, державні і недержавні програми сприяння розвитку талантів, спеціалізовані заклади освіти, проводяться конкурси, олімпіади і турніри; створюються сайти, блоги та відеоматеріали, що присвячені проблемі обдарованості; випускається науково-методична література, журнали і монографії, що аналізують проблеми освіти обдарованих дітей, розробляються індивідуальні навчальні плани. Аналіз стану освіти обох країн виявив, що Україна має ті ж самі проблеми, що і Австралія; головними з них є відсутність цілісної загальнодержавної системи роботи з обдарованими учнями, правового врегулювання та цільового виділення коштів на розробку науково-методичної, дослідницької та експериментальної бази для роботи з ними; слабка матеріально-технічна база; неповна теоретична обґрунтованість проблеми обдарованості; недостатня підготовка спеціалістів до роботи з юними талантами; відсутність централізованих програм пошуку та навчання таких дітей. Ці проблеми необхідно негайно вирішувати, адже без талановитої молоді науковий, культурний та матеріальний прогрес в нашій державі

неможливий. Тільки вдосконалення усіх рівнів навчально-виховних закладів призведе до квітучого майбутнього України.

В ході дослідження моделей навчання та тестування обдарованих учнів в Австралії були складені методичні рекомендації щодо підвищення ефективності процесів виявлення, навчання та розвитку обдарованих дітей в школах України. Для діагностики здібностей рекомендується використовувати тести, які популярні в Австралії і показали себе з кращого боку. А саме: тест Стэнфорд-Біне, шкала Векслера, тест Кауфмана на інтелект, тест TOLA на вікову здатність до навчання, прогресивні матриці Равена, невербальний тест Дженкінса, тест розумових здібностей TORA, тест розумових здібностей MYAT, селективний загальний і професіональний тест, тести на вербальне і невербальне (просторове) мислення, тест GATES, тест Отіс-Леннона на рівень підготовки у школі, тест для оцінювання обдарованих учнів початкових класів віком 7 до 12 років, комплект тестів для оцінювання творчих здібностей. При розробці програм для обдарованих дітей доцільно використовувати наступні моделі і таксономії: «Модель автономної навчальної діяльності» Дж.Беттс і Дж. Керчер, «Процес творчого вирішення проблем» Осборна-Парнса, «Тріаду збагачення» Дж. Рензуллі, «Шість капелюхів» Е. де Боно, «Теорії множинних інтелектуальних здібностей» Г. Говарда, «Модель багатофакторних талантів К. Тейлора» та «Таксономію когнітивних процесів» Б.Блума. Для роботи з обдарованими дітьми необхідно залучати висококваліфікованих та прогресивних вчителів, які слідкують за змінами в світовій науці та постійно модернізують та покращують освітні програми та методики навчання талановитих учнів.

ВИСНОВКИ

1. На підставі вивчення науково-теоретичної історіографії дослідників феномену «обдарованості» та навчання обдарованих дітей в Австралії, доведено, що науково-педагогічна проблема освіти таких дітей є цілісним динамічним процесом, має більш ніж сторічну історію і розпочалася після того, як французькі вчені А. Біне та Т. Симон у 1904 році розробили психологічні тести, що виявили широкий діапазон індивідуальних особливостей особистості.

В процесі аналізу суспільно-історичних та організаційно-педагогічних передумов, які призвели до виникнення проблеми освіти обдарованих дітей в Австралії, з'ясовано, що в історичному аспекті спеціалізоване навчання обдарованих учнів можна поділити на два основні етапи: перший, починаючи з відкриття перших «перспективних класів» для обдарованих учнів у Штаті Новий Південний Уельс в 1932 році, та другий – після участі австралійської делегації в 1979 році в міжнародній конференції Всесвітньої Ради з питань обдарованих і талановитих дітей. Перший період характеризується стихійним створенням спеціальних умов для навчання здібних дітей зусиллями окремих педагогів та батьків всупереч егалітарній офіційній політиці уряду. Як наслідок, це призвело до децентралізації системи освіти та великої кількості різноманітних програм та методів навчання обдарованих дітей. Другий етап характеризується активізацією діяльності уряду та суспільства в питанні ідентифікації обдарованих учнів та наданням для них спеціальних освітніх програм, що продовжується і дотепер.

2. На основі дослідження філософської, психологічної та педагогічної літератури, присвяченій проблемам обдарованості і таланту, з'ясовано, що однозначної відповіді щодо питання виникнення, видів та визначення обдарованості не існує. В Австралії в основу дефініції цих понять покладено визначення голови Департаменту Освіти США Сідні Марланда (1972 р.), директора американського Національного дослідницького центру

з питань вивчення талановитості та обдарованості Джозефа Рензуллі (1978 р.) й американського професора психології Абрама Танненбаума (1983 р.). Наразі найбільшого поширення і прийняття в Австралії отримали визначення обдарованості й таланту канадського професора Ф. Ганьє, згідно якому обдарованість – це володіння і застосування особистістю видатних природних здібностей хоча б в одній галузі людської діяльності, які дозволяють увійти в 10% кращих у своїй віковій групі, а талант – видатне вміння особистості систематично розвивати свої здібності (знання й уміння), хоча б в одній сфері людської діяльності, які дозволяють увійти в 10% кращих серед однолітків, що активно займаються в такій самій галузі.

В Австралійському Союзі вдало поєднується декілька концепцій пошуку талановитих дітей. При цьому визнається, що обдарованість є широке поняття, яке охоплює цілий ряд здібностей: інтелектуальні, творчі, соціальні, фізичні. Виявлення та підтримка обдарованих дітей в системі освіти Австралії спираються на євгенічну теорію британського науковця Френсіса Гальтона, диференційовану модель обдарованості і таланту канадського професора Франсуа Ганьє, модель інтелекту і методіку його діагностики британського і американського психолога Реймонда Кеттелла, а також на концепції американських психологів: багатофакторну модель інтелекту Луїса Терстоуна, трьохрівневу модель пізнавальних здібностей людини Джона Керролла, триархічну теорію інтелекту Роберта Штенберга, теорії множинного інтелекту Говарда Гарднера, тріаду збагачення Джозефа Рензуллі, які в поєднанні виявились вдалими та призвели до істотного прогресу в даній сфері.

3. Аналіз напрямів та засобів роботи з обдарованими дітьми в державних школах та в сфері додаткової освіти Австралії показав, що відсутність централізованого органу роботи з такими дітьми призвела до виникнення різноманітних форм навчання юних талантів, таких як індивідуалізація навчання, диференціація навчальних програм; можливість

групування обдарованих дітей; прискорення (якнайшвидший вступ до початкової школи, перехід в наступний клас екстерном, прискорене вивчення предмета, вступ до університету в ранньому віці); прискорення та збагачення (більш швидкий темп вивчення навчального матеріалу при збільшенні обсягу навчального матеріалу) тощо. Більшість шкіл в Австралії розробили свої власні вступні тести та освітні програми для талановитих дітей. Селективні школи теж вносять великий внесок у розвиток талантів своїх вихованців.

Вивчення змін, що відбулися з моменту видатної доповіді австралійського вченого Е. Браггетта перед Шкільною комісією Австралійського Союзу у 1985 році, оцінка відповідності діючої політики і програм надання особливих освітніх послуг обдарованим дітям, визначення ролі держави в підтримці освіти обдарованих дітей показали, що в Австралії існує декілька успішних програм у цій сфері. Для забезпечення повного розкриття свого розумового потенціалу в Австралійському Союзі обдарованим дітям та їхнім учителям надається необхідна підтримка, відбувається поступове реформування системи підготовки та підвищення кваліфікації учителів. Розробляються, оцінюються та вдосконалюються спеціальні навчальні програми і курси для обдарованих дітей. Впроваджені на практиці пропозиції із реформування шкільної освіти сприяють розробці диференційованих навчальних програм та академічному прискоренню навчання талановитих.

4. При розгляді основних проблем, що виявилися в процесі становлення цілісної загальнонаціональної системи освіти обдарованих дітей з'ясовано, що в Австралії до 80-х років ХХ століття у більшості шкіл особливі умови для навчання здібних дітей впроваджувались дуже повільно через побоювання, що це могло б вважатися недемократичним. Екстремістський егалітаризм 1970-х і 1980-х років на сьогодні в деякій мірі зменшився, але його вплив відчувається й досі, що часто призводить до неоднозначного сприйняття принципу «рівності можливостей». Дуже

часто він тлумачиться в тому сенсі, що жодна дитина не повинна отримувати такі освітні можливості, які не підходять переважної більшості дітей її вікової групи. Це призвело до комплексу взаємопов'язаних факторів, які стали перешкодою для розробки спеціальних програм для обдарованих і талановитих дітей.

Першим з цих факторів є професійна компетентність вчителів. Здебільшого вони нездатні розпізнати обдарованих і талановитих дітей. Другий фактор полягає в негативному ставленні суспільства до високих інтелектуальних здібностей дітей. Третій фактор – це наявність структур і механізмів системної підтримки обдарованих дітей. У цьому напрямі в Австралії існують певні недоліки. Але запропоновані на сьогодні міністерствами освіти штатів і територій програми по роботі з обдарованими дітьми і розроблена відповідна документація – потужний керівний інструмент для практичної діяльності в сфері розвитку талантів. Четвертий фактор, який сприяв ігноруванню освітніх потреб обдарованих дітей в Австралії, – це вимога реалізації мінімальних освітніх стандартів. Наразі Департаментом освіти запропоновано розширити рамки національної концепції освіти для врахування не тільки мінімально необхідних еталонних вимог, але й вимог більш високого порядку. П'ятим фактором є системно-організаційна нестабільність програм освіти обдарованих, які передбачають забезпечення спеціальними педагогічними кадрами. Нерегулярні моделі фінансування також не сприяють впровадженню та реалізації освітніх програмних платформ. Шостий фактор – це недостатня розвиненість інфраструктури системної підтримки обдарованих дітей, які проживають у сільських та віддалених районах.

5. На основі узагальнених результатів даного дослідження розроблено методичні рекомендації щодо застосування позитивного австралійського досвіду роботи з обдарованими дітьми в освіті України, а саме: вдосконалення сучасної системи державної роботи з обдарованими дітьми, що охоплює всі рівні навчально-виховних закладів; взаємодія усіх ланок в

системі науки та освіти, а також постійний контроль держави; популяризація досягнень українців, зокрема в науці; постійний моніторинг сучасних світових досліджень в сфері обдарованості; індивідуалізація навчання; надання грантів для отримання європейського досвіду навчання та проведення науково-дослідних робіт; підвищення кваліфікації та професійна перепідготовка кадрів; запровадження в університетах окремого обов'язкового курсу з підготовки до роботи з талановитими дітьми; розробка необхідної бази навчальних програм, методичних посібників та підручників, а також регіональних програм додаткової освіти та їх фінансування; розширення дистанційного навчання; вдосконалення електронних бібліотек, навчальних web-сайтів, мультимедійних програм, презентацій та публікацій; проведення більшого числа конференцій, семінарів тощо з проблем обдарованості для об'єднання лідерів-однодумців, обміну передовим досвідом та практикою, залучення молодих дослідників та вчителів-практиків; залучення спонсорів та меценатів; здійснення просвіти та випуск посібників для батьків з питань діагностики та освіти талановитих дітей; розвиток системи інформування про майбутні заходи для юних дарувань та їх батьків; прийняття низки законів прямої дії щодо стратегічних напрямів розвитку освіти і науки; виділення коштів в бюджеті на освіту не менше 5% ВВП; розробка моніторингової системи контролю якості освіти та умов навчання обдарованих дітей; проведення статистичного дослідження з публікацією аналітичної інформації щодо стану системи виявлення, підтримки та розвитку обдарованих дітей; впровадження ефективного механізму фінансово-економічної підтримки освіти та забезпечення належною оплатою праці наукових та науково-педагогічних працівників; розробка централізованих програм пошуку обдарованих дітей в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Австралія [Електронний ресурс] / Вікіпедія. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Австралія>. – Назва з екрану.
2. Айзенк Г. Классические IQ тесты / Г. Айзенк. – М. : Изд-во Эксмо, 2005. – 192 с.
3. Андрущенко В. П., Савельев В. Л. Освітня політика (огляд порядку денного). – К. : «МП Леся», 2010. – 368 с.
4. Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу : [моногр.] / О. Є. Антонова. – Житомир : Житомир. держ. ун-т, 2005. – 456 с.
5. Аристотель. Сочинения в 4 т. – М., 1975. – Т. 1. – 550 с.
6. Бине А. Измерение умственных способностей / А. Бине // Что такое одаренность: выявление и развитие одаренных детей. Классические тексты / Под ред. А. М. Матюшкина, А. А. Матюшкиной. – М. : ЧеРо, издательство «Омега-Л», МПСИ, 2008. – С. 125–163.
7. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей : [монограф.] / Д. Б. Богоявленская. – Самара : Издательский дом «Федоров», 2009. – 416 с.
8. Богоявленская Д. Б. Рабочая концепция одаренности / Д. Богоявленская., В. Щедриков– М., 1996. – 96с.
9. Бэкон Ф. Сочинения. В 2 т. / Ф. Бэкон. – М. : Мысль, 1972. – Т. 1. – 590 с.
10. Бэкон Ф. Сочинения. В 2 т. / Ф. Бэкон. – М.: Мысль, 1971. – Т. 2. – 582 с.
11. Виховання у цілісному педагогічному процесі: навчально-методичний комплекс /Укл.: Л. П. Вовк, О. С. Падалка, Г. Д. Панченко та ін. К.: М.П. „Леся”, 2008. 376 с.
12. Вчитель вчителю, учням та батькам [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://teacher.at.ua/publ/svitova_kniga_prav_ditini/20-1-0-11587. – Назва з екрану.

13. Гальтон Ф. Наследственность таланта: Законы и последствия / Ф. Гальтон ; [пер. с англ.]. – М. : Мысль, 1996. – 271 с.
14. Гарднер Г. Структура разума. Теория множественного интеллекта : [пер. с англ. А. Н. Свирил, под ред. Э. В. Крайникова] / Г. Гарднер. – М., СПб; Киев, 2007. – 512 с.
15. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук. Философия духа / Г. В. Ф. Гегель. – Пер. Б. А. Фохта, отв. ред. Е. П. Ситковский. – М.: Мысль, 1977. – Т. 3 – 471 с.
16. Гельвеций К. А. Об уме / К. А. Гельвеций – М. : Мир книги, Литература, 2007. – 559 с.
17. Гилфорд Дж. Структурная модель интеллекта / Дж. Гилфорд // Психология мышления / под ред. А. М. Маюшкина. – М. : Прогресс, 1965. – С. 433–456.
18. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / Дж. Гилфорд // Психология мышления. – М., 1965. – С. 433-456.
19. Декарт Р. Рассуждение о методе для хорошего направления разума и отыскания истины в науках / Р. Декарт // Мир философии. – М.: Политическая литература, 1991. – 712с.
20. Демченко В. В. Тезаурус обдарованості : словник / В. В. Демченко. – Рівне : РОІППО, 2006. – 41 с.
21. Демченко В. В. Технологія діагностики готовності педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми : навч.-метод. посіб. / В. В. Демченко. – Рівне : РОІППО, 2007. – 25 с.
22. Демченко В. В., Програми розвитку обдарованих дітей та діагностичні методи їх виявлення / В. В. Демченко, Т. С. Рабченюк, Л. О. Савчук. – Рівне : РОІППО, 2006. – 41с.
23. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – СПб : Издательство «Питер». – 2007. – Серия «Мастера психологии». – 368 с. – с. 29-30. Источник: <http://vikent.ru/enc/2108/>

24. Дяків В. Обдарованість: нові підходи до наболілих проблем / В. Дяків // Завуч. – 2006. – №4. – с. 13-17.
25. Евангелие от Матфея. Пророческая беседа на горе Елеонской : Притча о талантах. – Глава 25, стихи 14-30. – Режим доступа : https://www.bible-center.ru/ru/bibletext/synnew_ru/mt/25:14-30. – Назва з екрану.
26. Жива книга. Обдарована молодь України [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://my.som.org.ua/> – Назва з екрану.
27. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень : [моногр.] / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. – Житомир : Вид-во Рута, 2006. – 320 с. – Назва з екрану.
28. Інститут обдарованої дитини НАПН України : Офіційний сайт : Електронний ресурс : [режим доступа] : http://www.iod.gov.ua/viewpage.php?page_id=37 – Назва з екрану.
29. Кант И. Антропология с прагматической точки зрения / И. Кант – Спб.: НАУКА, 1999. – 472 с.
30. Кант И. Сочинения на немецком и русском языках / И. Кант – М.: Наука, 1966. – Т. 5. – 564 с.
31. Концепція державної програми роботи з обдарованою молоддю на 2006-2010 роки // Освіта України. – 2006. – № 48 (741). – 30 червня. – С. 1-3.
32. Корешкова С. П. Тенденції реформування вищої освіти Австралії : дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Корешкова Світлана Петрівна. – Черкаси, 2011. – 239 с.
33. Кошарна Н. В. Педагогічна підготовка вчителя у системі вищої освіти Швеції : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Н. В. Кошарна ; наук. керівник Л. П. Вовк ; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2012. 230 с.
34. Кульчицкая Е. И. Одаренность как психологическая проблема / Е. И. Кульчицкая // Вопросы психологии. – 2001 – №7. – С.

18-24.

35. Кульчицька О. І. Специфіка дитячої обдарованості / О. І. Кульчицька // Обдарована дитина. – 2001. – № 1. – С. 3-10.
36. Лейтес Н. С. Психология одаренности детей и подростков / Н. С. Лейтес. – М.: Издательский центр «Академия», 1996. – 416 с.
37. Локк Дж. Опыт о человеческом разумении. Соч. : В 3-х т. / Дж. Локк. – М. : Мысль, 1985. – Т. 1. – 357 с.
38. Мала академія наук України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://man.gov.ua/ua/about_the_academy/macsu – Назва з екрану.
39. Моляко В. А. Психология детской одаренности / В. А. Моляко, Е. И. Кульчицкая, Н. И. Литвинова. – К. : Знание, 1995. – 83 с.
40. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Указ Президента України №344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Назва з екрану.
41. Обдарована молодь України: оцінка сучасного стану та поширення перспективного досвіду роботи з обдарованою молоддю в регіонах України / Терепищій С. О., Антонова О. Є., Науменко Р. А. та ін. – Київ : ВМГО «Союз обдарованої молоді», 2008. – 156 с.
42. Образование в Австралии [Електронний ресурс] / Википедия. – Режим доступу : https://ru.wikipedia.org/wiki/Образование_в_Австралии. – Назва з екрану.
43. Паламарчук В. Ф. Першооснови педагогічної інноватики. – К. : Знання України, 2005. – Т. 1. – 420 с., Т. 2 – 504 с.
44. Переверзев А. В. Работа с одарёнными учащимися в государственной системе образования Австралии: диссертация канд. пед. наук: 13.00.01 / А.В. Переверзев. – Курск, 2006. – 238 с.
45. Платон. Собрание сочинений в 4 т. – М., 1994. – Т. 3. – 656 с.
46. Про затвердження Державного стандарту базової і повної

загальної середньої освіти : Постанова від 23 листопада 2011 року № 1392, Київ [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>. – Назва з екрану.

47. Рензулли Дж. С. Модель обогащающего школьного обучения : практическая программа стимулирования одаренности детей / Дж. С. Рензулли, С. М. Рис // Основные современные концепции творчества и одаренности, под ред. Д. Б. Богоявленской. – М. : Молодая гвардия, 1997. – 125 с.

48. Руссо Ж.-Ж. Вибрані твори / Ж.-Ж. Руссо. – М., Державне видавництво художньої літератури, 1961. – 750 с.

49. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн в контексті глобалізації: (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.) / А. А. Сбруєва ; наук. ред.: О. В. Сухомлинська. – Суми : Козацький вал, 2004 . – 500 с.

50. Союз обдарованої молоді. Всеукраїнська молодіжна громадська організація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://som.org.ua/k18011.html>. – Назва з екрану.

51. Уарте Х. Исследование способностей к наукам : [пер. с испан.] / Х. Уарте. – М. : Академия наук, 1960. – 320 с.

52. Указ Президента України про Програму роботи з обдарованою молоддю на 2001- 2005 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/78/2001>. – Назва з екрану.

53. Указ Президента України від 30.09.10 р. № 927/2010 Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/927/2010> – Назва з екрану.

54. Український педагогічний словник / За ред. С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 206 с.

55. Філософський словник / За ред. В. І. Шинкарука. – 2 вид., перероб. і доп. – К. : Голов. Ред. УРЕ, 1986. – 800 с.
56. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление / А. Шопенгауэр. – АСТ. – 2007. – 115с.
57. Asynchronous Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gifteddevelopment.com/isad/columbus-group>. – Назва з екрану
58. Australian Education Union. – Submission 33. – Hansard, Box Hill, 22 August 2001. – P. 3-5.
59. Australian government Quality teacher program / Schools Group Department of Education, Science and Training (DEST). – Canberra. – 2004. – 212 p.
60. Barcan A. The Australian tradition in the education of talented children / A. Barcan // First national conference on the education of gifted and talented children. – Canberra : Commonwealth Schools Commission, 1984. – P. 41-53.
61. Batterham R. The chance to change / R. Batterham. – Canberra : Commonwealth of Australia, 2000. – 131 p.
62. Beazley K. Opening ceremony address / K. Beazley // Proceedings of the First Australian National Conference on the Education of Gifted and Talented Children, Melbourne, August 1983. – Melbourne: Commonwealth Schools Commission. – 1984. – 18 p.
63. Becker H. S. Outsiders: Studies in the sociology of deviance / H. S. Becker. – New York : The Free Press. – 1963. – 224 p.
64. Betts G. Profiles of the gifted and talented / G. Betts, M. Neihart // Gifted Child Quarterly. – 1988 – Vol. 32 – № 2 – P. 248-253.
65. Betts G. T. Autonomous Learner Model: Optimizing Ability / G. T. Betts, J. K. Kercher. – Greeley, CO : ALPS. – 1999. – 327 p.
66. Binet A. The development of intelligence in the child / A. Binet, T. Simon // The intellectually gifted : An overview / eds. W. Dennis,

M. W. Dennis. – New York : Grune / Stratton, 1976. – P. 13-16.

67. Blake L. J. Vision and realisation : A centenary history of state education in Victoria / L. J. Blake. – Melbourne : Education Department of Victoria, 1973. – Vol. 1. – 1652 p.

68. Bloom B. Developing talent in young people / B. Bloom. – New York : Bantam Books, 1985. – 572 p.

69. Bloom B. S. Taxonomy of educational objectives: the classification of educational goals : Handbook II : Affective domain / Benjamin Samuel Bloom, David R. Krathwohl, Bertram B. Masia. – New York : D. McKay, 1964. – 196 p.

70. Bloom B. S. Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals / B. S. Bloom // Handbook I. Cognitive domain. – New York : Longmans, 1956. – 251 p.

71. Braggett E. J. Fusing talents without confusing issues / E. J. Braggett // Australasian Journal of Gifted Education. – 1996. – Vol. 5. – № 1. – P. 13-20.

72. Braggett E. J. Gifted and talented children / E. J. Braggett, A. Ashman, J. Elkins (Eds.) // Educating children with special needs. – New York : Prentice Hall. – 1994. – P. 105-167.

73. Braggett E. J. Programs and practices for identifying and nurturing giftedness and talent in Australia and New Zealand / E. J. Braggett // K. A. Heller, F. J. Monks, A. H. Passow (Eds.) International handbook of research and development of giftedness and talent. – Tarrytown, NY : Pergamon Press. – 1993. – P. 815-832.

74. Braggett E. J. The education of gifted and talented children : Australian provision / E. J. Braggett. – Canberra : Commonwealth Schools Commission, 1985. – P. 324.

75. Bright Futures : Supporting Gifted Students / Victoria. Directorate of School Education. – Melbourne : Directorate of School Education. – 1995. – 17 p.

76. Brown A. L., Campione J. C. Communities of learning and thinking, or a context by any other name / A. L. Brown, J. C. Campione // D. Kahn, ed., *Developmental Perspectives on Teaching and Learning Thinking Skills*, Contributions in Human Development, 21. – Basel : Krager, 1990. – P. 108-126.
77. Bruer M. Sport to get \$230 million boost / M. Bruer // *Age*. – 1989. – p.1.
78. Callahan C. Feasibility of high-end learning in the middle grades / C. Callahan, C. Tomlinson, T. Moon, C. Brighton, H. Hertberg – YA : NRCGT. – 2005. – 385 p.
79. Carey M. New fashioned apartheid? / M. Carey // *Education Links*. – Vol. 47. – 1994. – P. 18-22.
80. Carrington N. Australian adolescents' attitudes towards academic brilliance / N. Carrington // *Australasian Journal of Gifted Education*. – 1993. – Vol. 2 – № 2 – P. 10-15.
81. Carrington N. G. How do preservice teachers view gifted students? Evidence from a NSW study / N. G. Carrington, S. B. Bailey // *Australasian Journal of Gifted Education*. – Vol. 9. – № 1. – 2000. – P. 18-22.
82. Carroll J. B. *Human Cognitive Abilities: A Survey of Factor-Analytic Studies* / J. B. Carroll. – Cambridge : Cambridge University Press, 1993. – 819p.
83. Carroll J. B. The three-stratum theory of cognitive abilities. / J. B. Carroll // *Contemporary intellectual assessment: Theories, tests, and issues* / D. P. Flanagan, J. L. Genshaft, P. L. Harrison (Eds.). – New York : The Guilford Press, 1997. – P. 122-130.
84. Cattell R. B. *Personality and motivation structure and measurement* / R. B. Cattell. – 1957. – New York, NY : World Book. – 948 p.
85. Cattell R. B. The main personality factors in questionnaire

material / R. B. Cattell // *Journal of Social Psychology*. – 1950. – № 31. – P. 3-38.

86. Chaffey G. W. Identifying high academic potential in Australian Aboriginal children using dynamic testing / G. W. Chaffey, S. B. Bailey, K. W. Vine // *Australasian Journal of Gifted Education*. – 2003 – № 12 (1). – P. 42-55.

87. Clifford G., Larsen C. Spare the shears / G. Clifford, C. Larsen // *Who*. – 1992. – P. 57-59.

88. Colangelo N. A nation deceived : How schools hold back America's brightest students / N. Colangelo, S. G. Assouline, M. U. Gross – Iowa City, IO : Belin – Blank Center for Gifted Education, University of Iowa.– 2004. – 180 p.

89. Columbus Group. Unpublished transcript of the meeting of the Columbus Group. Columbus, OH, 1991. Retrieved May 18, 2008. - [Электронный ресурс.] – Режим доступа - <http://www.nagc.org/index.aspx?id=574>

90. Commonwealth of Australia. The education of Gifted Children, Senate Employment, Workplace Relations, Small Business and Education Reference Committee – Canberra : The Committee, 2001. – 134 p.

91. Commonwealth Schools Commission. National Seminar on the Education of Gifted and Talented Children : Melbourne, 8-10 November, 1981. – Canberra, 1981. – 317 p.

92. Conway P. The great Australian stupor: An interpretation of the Australian way of life / P. Conway. – Melbourne : Sun Books, 1971.– 282 p.

93. Csikszentmihalyi M., Rathunde K., Whalen S. Talented teenagers : The roots of success and failure / M. Csikszentmihalyi, K. Rathunde, S. Whalen. – New York : Cambridge University Press, 1993. – 320 p.

94. Curriculum Council. Curriculum Framework for Kindergarten to Year 12 Education in Western Australia / Curriculum Council. – Osborne

Park, W.A. : The Council. – 1998 – P. 289-320.

95. Davis G. Education of the Gifted and Talented / G. Davis, S. Rimm, D. Siegle – 6th edn. – Boston, MA : Pearson Education. – 2010. – 529 p.

96. de Bono E. Lateral Thinking: Creativity Step by Step / E. de Bono. – Harper Colophon, 2015. – 300 p.

97. De Bono E. Six Thinking Hats: An Essential Approach to Business Management / E. de Bono. – Little Brown and Company, 1985–207 p.

98. de Bono E. The CoRT thinking lessons / E. de Bono. – USA : The Opportunity Thinker, 2009. – 191 p.

99. Education of gifted students : resource book / Victorian Association for Gifted and Talented Children. – Caulfield South, Victoria : Victorian Association for Gifted and Talented Students. – 2013. – 5th ed. – 59 p.

100. Feather N. T. Attitudes toward the high achiever: The fall of the tall poppy / N. T. Feather // Australian Journal of Psychology. – 1989. – Vol. 41 – № 3 – P. 1-30.

101. Feldhusen J. F. A conception of giftedness / J. F. Feldhusen // Conceptions of giftedness / eds. R. J. Sternberg, J. E. Davidson. – New York : Cambridge University Press, 1986. – P. 112-127.

102. Feldhusen J. F. Guidelines for Grade Advancement of Precocious Children / Feldhusen J. F., Proctor T. B., Black K. N. // Roeper Review. – 1988. – Vol. 9. – № 1. – P. 25-27.

103. Feldhusen J. F. How to identify and develop special talents. / J. F. Feldhusen // Educational Leadership. – 1996. – Vol. 53. – № 5. – p. 66-69.

104. Feldhusen J. F. Talent Identification and Development in Education (TIDE) / J. F. Feldhusen // Gifted Education International. – 1993. – № 10 – P. 10-15.

105. Feldhusen J. F. Talent development: The new direction in gifted education / J. F. Feldhusen // *Roeper Review*. – 1995. – Vol.18 – № 2 – 92p.
106. Feldhusen J. F. Program models for gifted education / J. F. Feldhusen // J. VanTassel-Baska, K. Seeley (eds.). *Excellence in educating the gifted* – Denver : Love Publishing, 1989.– P. 263–289.
107. Feldman D. H. The development of creativity / D. H. Feldman // *Handbook of creativity* / ed. R. J. Sternberg. – Cambridge, UK : Cambridge University Press, 1999. – P. 169-186.
108. *Framework for Gifted Education*. – The State of Queensland : Department of Education and the Arts. – 2004. – 10 p.
109. Fraser-Seeto K. An Investigation of Teachers' Awareness and Willingness to Engage with a Self-Directed Professional Development Package on Gifted and Talented Education / K. Fraser-Seeto // *Australian Journal of Teacher Education*. – 2015. – Vol. 40 – № 1. – P. 1-14.
110. Fraser-Seeto K. Pre-service teacher training in gifted and talented education : An Australian perspective / K. Fraser-Seeto // *Journal of Student Engagement: Education Matters*. – Vol. 3. – № 1. – 2013. – P. 29-38.
111. Fussell F. *Class: A guide through the American status system*. – New York : Summit Books. – 1983. – P. 102.
112. Gagné F. Building gifts into talents: Brief overview of the DMGT 2.0. / F. Gagné // *Gifted*. – 2009. – № 152. – P. 5-9.
113. Gagné F. From gifts to talents: The DMGT as a developmental model / F. Gagne // *Conceptions of giftedness* / eds. R. J. Sternberg, J. E. Davidson. – [2nd ed.]. – New York : Cambridge University Press, 2005. – P. 98-120.
114. Gagné F. Giftedness and talent: Reexamining a reexamination of the definitions / Gagné F. // *Gifted Child Quarterly*. – 1985. – Vol. 29. – № 3. – p. 103-112.
115. Gagné F. My convictions about the nature of human abilities, gifts and talents / F. Gagné // *Journal for the Education of the Gifted*. – 1999.

– № 22. – P. 109-136.

116. Gagné F. The differentiated nature of giftedness and talent: A model and its impact on the technical vocabulary of gifted and talented education / F. Gagné // *Roeper Review*. – 1995. – Vol. 18– № 2. – p. 103-111.

117. Gagné F. Toward a differentiated model of giftedness and talent / F. Gagné // N. Colangelo, G. A. Davis. *Handbook of gifted education*. – Boston : Allyn and Bacon, 1991. – P. 65-80.

118. Gagné F. Transforming gifts into talents: The DMGT as a development theory / F. Gagné // N. Colangelo, G. Davis (eds). *Handbook of gifted education*. – 3rd ed. – Boston : Pearson Education. – 2003. – P. 60-74.

119. Gallagher J. J. Peer acceptance of highly gifted children in elementary school / J. J. Gallagher // *Elementary School Journal*. – 1958. – № 58. – P. 465-470.

120. Gallagher J. J. Society's role in education gifted students: The role of public policy / J. J. Gallagher. – Storrs, CT : The National Research Center on the Gifted and Talented, University of Connecticut. – 2002. – 57 p.

121. Gallagher J. J. The education of gifted and talented students: A history and prospectus / J. J. Gallagher, P. Weiss. – Washington, DC : Council for Basic Education, 1979. – 38 p.

122. Gallagher J. J. The gifted child in elementary school / J. J. Gallagher // *The intellectually gifted : An overview* / eds. W. Dennis, M. W. Dennis. – New York : Grune/Stratton, 1976. – P. 119-140.

123. Gallagher J. Teaching the gifted child / J. Gallagher, S. Gallagher. – [4th ed.]. – Boston : Allyn & Bacon, 1994. – 480 p.

124. Gallagher J. J. Issues and chalanges in the education of gifted students. / J. J. Gallagher // *Handbook of gifted education* / N. Colangelo, G. Davis (eds). – 3rd ed. – Boston : Pearson Education, 2003. – P. 11-23.

125. Galton F. Hereditary genius: an inquiry into its laws and consequences / F. Galton. – USA : Ostara Publisher, 2012. – 286 p.

126. Gardner H. *Frames of mind* / H. Gardner. – New York : Basic Books, 1983. – 440 p.
127. *Gifted and talented children and students policy*. – Government of South Australia : Department for Education and child development. – 2014. – 27 p.
128. *Gifted and talented education. Guidelines and procedures*. – Northern Territory Government : Department of Education. – 2016. – 9 p.
129. *Gifted and talented students policy* – ACT Government : Education and Training. – 2014. – 6 p.
130. *Going for gold : The first report on an inquiry into sports funding and administration* / House of Representatives Standing Committee on Finance and Public Administration. – Canberra: AGPS. – 1989. – 137 p.
131. Goldberg M. L. *Issues in the education of gifted and talented children in Australia and the United States* / M. L. Goldberg. – Canberra : Commonwealth Schools Commission. – 1981. – P. 8.
132. Goodrum D., Hackling M., & Rennie L. *The status and quality of teaching and learning of science in Australian schools* / D. Goodrum, M. Hackling, L. Rennie. – Canberra, ACT : DETYA, 2001. – 273 p.
133. Gross M. *Exceptionally gifted children* / M. Gross. – London : RoutledgeFalmer. – 2004. – 320 p.
134. Gross M. *Issues in the cognitive development of exceptionally and profoundly gifted individuals*. / M. Gross // Heller, Monks, Sternberg, Subotnik (eds). *International Handbook of Giftedness and Talent*. – 2nd ed. – Oxford : Elsevier Science, 2000. – P. 179-191.
135. Gross M. *Miraca Gross, in her own write: A lifetime in gifted education*. / M. Gross – Sydney: GERRIC, University of New South Wales. – 2010 – 316 p.
136. Gross M. *Radical acceleration in Australia : Terence Tao*. / M. Gross // *Gifted Child Today*. – 1986. – Vol. 9. – № 4. – P. 2-11.
137. Gross M.U.M. *Gifted children and students* / M.U.M. Gross //

Department for Education and Children's Services. – Adelaide. – 1995. – P. 1.

138. Gross M.U.M. Exceptionally and profoundly gifted students: An underserved population. / M.U.M. Gross // *Understanding Our Gifted*. – 2000. – Vol. 12 – № 2. – P. 83-92.

139. Gross M.U.M. The 'me' behind the mask: Intellectually gifted students and the search for identity / M.U.M. Gross // *Roeper Review*. – 1998 – Vol. 20 – № 3. – P. 167-174.

140. Gross M.U.M. The pursuit of excellence or the search for intimacy? The forced-choice dilemma of gifted youth / M.U.M. Gross // *Roeper Review*. – 1989. – Vol. 11– № 4. – P. 189-194.

141. Guilford J. P. Creativity / J. P. Guilford // *American Psychologist*. – 1950. – № 5. – P. 444-454.

142. Guilford J. P. The structure of intellect / J. P. Guilford // *Psychological Bulletin*. – 1956. – № 53. – p. 267-293.

143. Guilford J. P. Three faces of intellect / J. P. Guilford // *American Psychologist*. – 1959. – № 14. – P. 469-479.

144. Harris A. M. Preservice teachers' understanding of and preparedness for gifted and talented education / A. M. Harris, B. C. Hemmings // *The Australasian Journal of Gifted Education*. – 2008 – № 17(1). – P. 5–18.

145. Harrison C. Giftedness in Early Childhood / C. Harrison // *Gifted Education Research Resource and Information Centre*. – Sydney. – 1995. – P. 14-19.

146. Hattie J. Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement / J. Hattie – London : Routledge. –2009. – 392 p.

147. Heller K. A. International handbook of giftedness and talent / K. A. Heller, F. J. Monks, R. J. Sternberg, R. F. Subotnik – 2nd ed. – Amsterdam : Elsevier, 2000. — 916 p.

148. Hollingworth L. S. Children above 180 IQ Stanford-Binet: Origins and development / L. S. Hollingworth. – Yonkers-on-Hudson, NY:

World Book, 1942. – 350 p.

149. Hollingworth L. S. Facts about bright children / L. S. Hollingworth. – Babyhood, 1929. – № 54. – P. 359-372.

150. Hollingworth L. S. Gifted children: Their nature and nurture / L. S. Hollingworth. – New York : Macmillan, 1926. – 398 p.

151. Hollingworth L. S. Intellectually superior children / L. S. Hollingworth // Me Clures Magarine. – 1925. – № 1. – P. 51-61.

152. Hollingworth L. S. Provisions for intellectually superior children / L. S. Hollingworth // The child: His nature and his needs / ed. M.V.O. Shea. – New York, NY : The Children Foundation, 1924. – P. 277-299.

153. Hollingworth L. S. Recognizing gifted children / L. S. Hollingworth // The League Script. – 1932. – № 13. – P. 7-9.

154. Hudson P. Embedding gifted education in preservice teacher education : A collaborative school-university approach / P. Hudson, S. Hudson, K. Lewis, J. Watters // Australasian Journal of Gifted Education. – Vol. 19. – № 2. – 2010. – P. 5 15.

155. Inquiry into the education of gifted and talented students. Education and Training Committee / Parliament of Victoria. – Paper № 108. – 2012. – 296 p.

156. Implementation of Curriculum Initiatives. Information and Discussion Document. – Sydney : NSW Board of Studies. – 1991. – 27 p.

157. Jarrell R. H. The research base for Renzulli's three ring conception of giftedness / R. H. Jarrell, J. H. Borland // Journal for the Education of the Gifted, – 1990 – Vol. 13– № 4 – P. 288-308.

158. Kaufman S. B. Conception of giftedness / S. B. Kaufman, R. J. Sternberg // Handbook of the giftedness in children: Psycho-educational theory, research, and best Practices / ed. S. Pfeiffer. – New York : Plenum, 2008. – P. 71-91.

159. Kirner J. Tackling education : One viewpoint / J. Kirner // Labor Star. – 1984. – P. 16-24.

160. Klassen C. A retrospective glance at the WCGTC / C. Klassen, A. Greene // Newsletter of the World Council for Gifted and Talented Children. – 2007. – Vol. 26. – № 3. – P. 3-4.

161. Kronborg L. AAEGT – Report on gifted courses: Tertiary courses in gifted education across Australia, New Zealand and Asia / L. Kronborg, R. Moltzen // Australasian Journal of Gifted Education. – Vol. 8. – № 1. – 1999. – P. 77–79.

162. Kronborg L. Examining teacher attitudes and perceptions of teacher competencies required in a new selective high school / L. Kronborg, M. Plunkett // Australasian Journal of Gifted Education. – 2012. – № 21(2). – P. 33–46.

163. Kronborg L. Foreword / W. Vialle, J. Geake // The Gifted Enigma. – Melbourne : Hawker Brownlow Education. – 2002. – P. vi-xxi.

164. Kusco J. So your child isn't an Einstein / J. Kusco // New South Wales Government strategy for the education of gifted and talented students. – Sydney : Ministry of Education, Youth and Women's Affairs. – 1991. – P. 63-67.

165. Landrum M. S. Professional development / M. S. Landrum, C. M. Callahan, B. D. Shaklee (Eds.) // Aiming for excellence: Gifted program standards. – Washington, DC : The National Association for Gifted Children. – 2000. – 505 p.

166. Lassig C. Teachers' attitude towards the gifted : The importance of professional development and culture / C. Lassig // The Australian Journal of Gifted education. – 2010. – Vol. 18. – № 2. – P. 32-42.

167. Lewis E. Attitudes of teachers before and after professional development / E. Lewis, M. Milton // Australasian Journal of Gifted Education. – 2005. – Vol. 18. – № 1. – P. 5-14.

168. Marginson S. Educating Australia : Government, Economy and Citizen Since 1960 / S. Marginson. – Cambridge : Cambridge University Press. – 1997. – 304 p.

169. Marland S. P. Education of the gifted and talented: Report to the Congress of the United States / S. P. Marland. – Washington, DC : US Off. Educ., 1971. – 126 p.
170. Megay-Nespoli K. Beliefs and attitudes of novice teachers regarding instruction of academically talented learners / K. Megay-Nespoli // *Roeper Review*. – Vol. 23. – 2001. – P. 178-182.
171. Mills C. J. Characteristics of effective teachers of gifted students : Teacher background and personality styles of students / C. J. Mills // *Gifted Child Quarterly*. – Vol. 47. – № 4. – 2003. – P. 272 281.
172. Morelock M. J. A semantic glitch with major implications / M. J. Morelock // *Roeper Review*. – 1997. – Vol. 20. – №2. – P. 88-89.
173. Morelock M. J. In response to Gagne's critique / M. J. Morelock // *Roeper Review*. – 1997. – Vol. 20 – №2. – P. 85-87.
174. Morelock M. J. On the nature of giftedness and talent : Imposing order on chaos / M. J. Morelock // *Roeper Review*. – 1996. – Vol. 19. – №1. – P. 4-12.
175. Morelock M. J. Prodigies and Savants: What they have to tell us about giftedness and human cognition / M. J. Morelock, D. H. Feldman // *International handbook of research and development of giftedness and talent* / K. A. Heller, F. J. Monks, A. H. Passow (Eds.). – Tarrytown, NY : Pergamon Press, 1993. – P. 161-181
176. Morelock M. J. H. Extreme precocity / M. J. Morelock, D. H. Feldman // *Handbook of gifted education* / N. Colangelo, G. Davis (Eds.). – Boston : Allyn & Bacon, 1991. – P. 347-364.
177. Moss E. Interactive problem-solving of gifted and non-gifted preschoolers with their mothers / E. Moss, F. Strayer // *International Journal of Behavioral Development*. – 1991. – №13. – P. 177-197.
178. Oakes J. Keeping track: How schools structure inequality / J. Oakes. – Yale University Press. – 1985. – 352 p.
179. Ogden R. M. The Nature of 'Intelligence' and the Principles of

Cognition / R. M. Ogden, C. Spearman // The American Journal of Psychology. 36 (1): – 1925. – P. 140–145.

180. Parnes S. J. Source Book for Creative Problem Solving : A Fifty Year Digest of Proven Innovation Processes / S. J. Parnes. – Creative Education Foundation Press, Buffalo, NY, 1992. – 494 p.

181. Plucker J. Mind the [other] gap! The growing excellence gap in K-12 education / J. Plucker, N. Burroughs, R. Song. – Indiana University, 2010. – 48 p.

182. Plunkett M. Educating teachers to meet the needs of the gifted : An option or a necessity? / M. Plunkett // TalentEd. – Vol. 18. – № 1. – 2000. – P. 9–16.

183. Plunkett M. Gifted education in Australia : A story of striving for balance / M. Plunkett, L. Kronborg // Gifted Education International. – 2007. – № 23 (1). – P. 72-83.

184. Plunkett M. Learning to be a teacher of the gifted: The importance of examining opinions and misconceptions / M. Plunkett, L. Kronborg // Gifted and Talented International. – 2011. – № 26 (1). – P. 31-46.

185. Policy Statement: Education For Students Who Are Gifted Department of Education. – ACT DET : Canberra. – 2000. — 69 p.

186. Poulos J. Academic board goes to the movies / J. Poulos // Education. – Vol. 71(14). – 1990. – P. 8.

187. Reis S. M. Gifted underachievers: What do we know and where do we go? / S. M. Reis, D. B. McCoach // Gifted Child Quarterly. – 2000. – Vol. 44 – P. 152-170.

188. Reis S. M. Turning points in gifted education and talent development / S. M. Reis // The Routledge international companion to gifted education / eds. T. Balchin, B. Hymer, D. J. Mathews. – London : Routledge, Taylor and Francis Group, 2008. – P. 317-324.

189. Renzulli J. S. Guiding the Gifted in the Pursuit of Real Problems

: The Transformed Role of the Teacher / J. S. Renzulli // Journal of creative behavior. – Vol. 17. – № 1. – 1983. – P. 49-59.

190. Renzulli J. S. The enrichment triad model: A guide for developing defensible programs for the gifted and talented / J. S. Renzulli. – Mansfield Center, CT : Creative Learning Press, 1977. – 89 p.

191. Renzulli J. S. The revolving-door model: A new way of identifying the gifted / Renzulli J. S., Reis S. M., Smith L. H. // Phi Delta Kappa. – 1981. – № 62. – P. 648-649.

192. Renzulli J. S. The Three Ring Conception of Giftedness: A Developmental Model for Creative Productivity / J. S. Renzulli // Paper Presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association : 68th, New Orleans, 7LA, April 23-27, 1984. – New Orleans, LA, 1984. – 71 p.

193. Renzulli J. S. The three-ring definition of giftedness: A developmental model for promoting creative productivity / J. S. Renzulli // Conception of giftedness / eds. R. J. Sternberg, J. E. Davidson. – [2nd ed.]. – New York : Cambridge University Press, 2005. – P. 246-280.

194. Renzulli J. S. What Makes Giftedness? Reexamining a Definition. / J. S. Renzulli // Phi Delta Kappan. – № 60 (3). – 1978. – P. 180-184, 261.

195. Richert E. S. Excellence with equity in identification and programming. / E. S. Richert // N. Colangelo, G. Davis (Eds.) Handbook of gifted education – 2nd ed. – Boston : Allyn & Bacon. – 1997. – P. 75-88.

196. Rimm S. B. Underachievement syndrome: A national epidemic. / S. B. Rimm // N. Colangelo, G. Davis (Eds.) Handbook of gifted education – 2nd ed. – Boston: Allyn & Bacon. – 1997. – P.416-434.

197. Robinson N. M. The use of standardized tests with young gifted children. / N. M. Robinson, H. Robinson // To be young and gifted. / P. N. Klein and A. J. Tannenbaum (eds). – New Jersey : Ablex. – 1992. – P. 141-170.

198. Rogers K. B. Do the gifted think and learn differently? A review of recent research and its implications for instruction / K. B. Rogers // *Journal of the Education of the Gifted*. – 1986. – Vol. 10. – P. 17-39.

199. Rogers K. B. Lessons learned about educating the gifted and talented : A synthesis of the research on educational practice / K. B. Rogers // *Gifted Child Quarterly*. – 2007. – Vol. 51 – P. 382-396.

200. Rogers K. B. Re-Forming Gifted Education: How Parents and Teachers Can Match the Program to the Child. / K. B. Rogers. – Scottsdale, AZ : Great Potential Press – 1st ed. – 2002. – 520 p.

201. Ronvik R. W. Re-examining the foundations of giftedness / R. W. Ronvik // *Understanding Our Gifted*. – 1993. – Vol. 5 – № 6. – P. 1, 8-14.

202. Ross P. O. Advocacy for gifted programs in the new educational climate/ P. O. Ross // *Gifted Child Quarterly*. – 1991. – Vol. 35– № 4. – P. 173-176.

203. Rowley J. L. Teaching strategies to facilitate learning for gifted and talented students / J. L. Rowley // *Australasian Journal of Gifted Education*. – Vol. 17. – № 2. – 2008. – P. 36 42.

204. Rowley J. Professional development needs of teachers to identify and cater for gifted students / J. Rowley // *The Australasian Journal of Gifted Education*. – 2012 – № 21 (2). – P. 75–80.

205. Schunk D. Peer models and children's behavioural change. / D. Schunk // *Equity and Excellence*. – 1987 – № 23. – P. 22-30.

206. Senate Select Committee on the Education of Gifted and Talented Children. The Education of Gifted and Talented Children / The Parliament of the Commonwealth of Australia. – Australian Government Publishing Service, Canberra, ACT. – 1988. – 172 p.

207. Senate Select Committee on the Education of Gifted and Talented Children. Report. – Canberra : AGPS, 1998. – 1138 p.

208. Senate Select Committee on the Education of Gifted and

Talented Children. The Education of Gifted and Talented Children. – Hansard, Perth, 23 May, 2002. – 1431 p.

209. Silverman L. K. Asynchronous development / L. K. Silverman // M. Neihart, S. M. Reis, N. M. Robinson, S. M. Moon. The social and emotional development of gifted children : What do we know? – Waco, TX : Prufrock Press. – 2002. – P. 31-37.

210. Silverman L. K. Counseling the Gifted and Talented / L. K. Silverman. – Denver, CO : Love Pub Co, 1993. – 372 p.

211. Simmons R. M. The quality of education for gifted children / R. M. Simmons // Mensa Research Journal. – 1983. – № 17. – P. 3-68.

212. Spearman C. General Intelligence, Objectively Determined and Measured / C. Spearman // The American Journal of Psychology. – 1904. – № 15 (2). – P. 201–292.

213. Stanley J. C. Enriching high-school subjects for intellectually gifted students / J. C. Stanley // School and Society. – 1959. – № 87. – P. 170-171.

214. Start K. B. Submission to the Australian Senate Standing Committee on the Education of Gifted and Talented Children / K. B. Start. – Canberra. – 1986. – P. 5.

215. Sternberg R. J. Beyond IQ: A triarchic theory of human intelligence / R. J. Sternberg. – Cambridge : Cambridge University Press, 1985. – 411 p.

216. Sternberg R. J. Conceptions of giftedness / R. J. Sternberg, J. E. Davidson, eds. Guilford J. P. – New York : Cambridge University Press, 1986. – 460 p.

217. Sternberg R. J. The Triarchic Model Applied to Identifying, Teaching and Assessing Gifted Children / R. J. Sternberg, P. R. Clinkenbeard // Roeper Review. – 1995. – Vol. 17. – № 4. – P. 255-260.

218. Sternberg R. J. What do we mean by giftedness? A pentagonal implicit theory / R. J. Sternberg, L. Zang // Gifted Child Quarterly. – 1995. –

№ 25 (3). – P. 103-107.

219. Sternberg R. J. Wisdom as a form of giftedness / R. J. Sternberg // *Gifted Child Quarterly*. – 2000. – № 44 (4). – P. 252-260.

220. Sternberg R. J. *Wisdom, intelligence and creativity, synthesized* / R. J. Sternberg. – New York : Cambridge University Press, 2007. – 246 p.

221. Sternberg R. J., Davidson J. E. *Conceptions of giftedness* / R. J. Sternberg, J. E. Davidson – Cambridge : Cambridge University Press, 2005. – 480 p.

222. Swiatek M. A. An empirical investigation of the social coping strategies used by gifted adolescents / M. A. Swiatek // *Gifted Child Quarterly*. – 1995. – Vol. 39 – P. 154-161.

223. *Talented and Gifted Students eTAGS – Early Childhood*. / Gifted and Talented Branch. – Department of Education : WA – 2010. – 42 p.

224. Tannenbaum A. J. *Gifted children : Psychological perspectives* / A. J. Tannenbaum. – New York : Macmillan. – 1983. – 257 p.

225. Tannenbaum A. J. *Giftedness: A psychological approach* / A. J. Tannenbaum // R. J. Sternberg, J. E. Davidson. *Conceptions of giftedness*. – Cambridge, MA : Cambridge University Press, 1986. – P. 21-52.

226. Tannenbaum A. J. *Probing giftedness/talent/creativity : Promise and fulfilment* / A. J. Tannenbaum // *Gifted young in science : Potential through performance* / P. F. Brandwein, A. H. Passow. – Washington DC : NSTA, 1989. – P. 39-55.

227. Tannenbaum A. *The social psychology of giftedness* / A. Tannenbaum // N. Colangelo, G. A. Davis. *Handbook of gifted education*. – Boston : Allyn and Bacon. 1991. – P. 27-44.

228. Taylor T. *Preparation for teaching gifted students : An investigation into university courses in Australia* / T. Taylor, M. Milton // *Australasian Journal of Gifted Education*, 15 (1). – Vol. 15. – № 1. – 2006. – P. 25-31.

229. Teachers for the 21st Century: Making the Difference. – Dept of Education, Training and Youth Affairs. – 2000. — 239 p.
230. Terman L. M. The education of the gifted child / L. M. Terman, M. H. Oden // The gifted child / ed. P. Witty. – Boston : D. C. Heath, 1951. – P. 37-46.
231. Terman L. M. A new approach to the study of genius / L. M. Terman // Psychological Review. – 1922. – № 29. – P. 310-318.
232. Terman L. M. Genius and stupidity: A study of some of the intellectual processes of seven "bright" and seven "stupid" boys / L. M. Terman // Pedagogical Seminary. – 1906. – № 13. – P. 307 – 373.
233. Terman L. M. Intelligence and its measurement / L. M. Terman // Journal of Educational Psychology. – 1921. – № 12. – P. 131.
234. Terman L. M. Major issues in the education of gifted children / L. M. Terman, M. H. Oden // Journal of Teacher Education. – 1954. – № 5. – P. 230-232.
235. Terman L. M. Talent and genius in children / L. M. Terman // The new generation / eds. V. F. Calverton; S. D. Schmalhausen. – New York, NY : The Macaulay Company, 1930. – P. 405-423, 570.
236. Terman L. M. The Discovery and Encouragement of Exceptional Talent / L. M. Terman // American Psychologist. – 1954. – June. – Vol. 9 (6). – P. 221-230.
237. Terman L. M. The intelligence of school children / L. M. Terman. – Boston, MA : Houghton Mifflin Company, 1919. – 185 p.
238. Terman L. M. The mental hygiene of exceptional children / L. M. Terman // Pedagogical Seminary. – 1915. – № 22. – P. 529-537.
239. Terman L. M. The conservation of talent / L. M. Terman // School and Society. – 1924. – № 19. – P. 359-364.
240. The Adelaide Declaration on National Goals for Schooling in the 21st Century, 1999, preamble. – Hansard, Adelaide, 5 July 2001. – P. 74.
241. Thurstone L. L. Primary mental abilities / L. L. Thurstone //

Chicago : University of Chicago Press. – 1938. – 121 p.

242. Tomlinson C. A. Differentiated instruction / C. A. Tomlinson // Critical issues and practices in gifted education / J. A. Plucker, C. M. Callahan. – Waco, TX : Prufrock Press. – 2008. – P. 167-177.

243. Tomlinson-Keasay C. Developing our intellectual resources for the 21st century : Educating the gifted / C. Tomlinson-Keasay // Journal of Educational Psychology – 1990. – № 82. – 399-403.

244. Torrance E. P. Education and the creative potential / E. P. Torrance. – Minneapolis : University of Minnesota Press, 1963. – 167 p.

245. Torrance E. P. Gifted children in the classroom / E. P. Torrance. – New York : Macmillan, 1965. – 102 p

246. Turney C. Continuity and Change in the Public Primary Schools 1914-32 / C. Turney // Australian Education in the Twentieth Century : Studies in the Development in State Education / J. Cleverley, J. Lawry. – Camberwell, Vic. : Longman Australia. – 1972. – p. 32-76.

247. Urban K. Programs and practices for identifying and nurturing giftedness and talent in Europe / K. Urban, A. Sekowski // International handbook of research and development of giftedness and talent / K. A. Heller, F. J. Monks, A. H. Passow (Eds.). – Oxford : Pergamon, 1993. – P.779-795.

248. Van Tassel-Baska J. Effective curriculum and instructional models for talented students / J. Van Tassel-Baska // Gifted Child Quarterly. – 1986. – № 30 (4). – P. 164-169.

249. VanTassel-Baska J. A National Study of Science Curriculum Effectiveness With High Ability Student / VanTassel-Baska J., Bass G., Ries R., Poland D., Avery L. D // Curriculum for gifted and talented students / edited by Joyce VanTassel-Baska. – California : Corvin Press, 2004. – P. 147-166.

250. VanTassel-Baska J. Curriculum policy development for gifted

programs: Converting issues in the field to coherent practice. / J. VanTassel-Baska // *Rethinking gifted education* / ed. J. Borland. – Danvers, MA : Teachers College Press, 2003. – P. 173-185.

251. VanTassel-Baska J. Teacher education standards for the field of gifted education: A vision of coherence for personnel preparation in the 21st century / J. VanTassel-Baska, S. K. Johnsen // *The Gifted Child Quarterly*. – 2007. – № 51. – P. 182-205.

252. VCE and VCAL Administrative Handbook / Victorian Curriculum and Assessment Authority. – Melbourne, 2012. – 178 p.

253. Vialle W. Educating the gifted learner / W. Vialle, K. B. Rogers . – Terrigal, NSW: David Barlow Publishing. – 2009. – 172 p.

254. Vialle W. Pink or Paris? Giftedness in popular culture / W. Vialle // *Australasian Journal of Gifted Education*. – 2007. – Vol. 16 – № 1. – P. 5-11.

255. Victorian Early Years Learning and Development Framework / Department of Education and Early Childhood Development and Victorian Curriculum and Assessment Authority. – Melbourne : State Government of Victoria, DEECD Publishing. – 2009. – 60 p.

256. Victorian Response to 2012 Australian Curriculum senior secondary consultation / Victorian Curriculum and Assessment Authority. – Melbourne, 2012. – 88 p.

257. Vinson T. Inquiry into the provision of public education in NSW : Report of the ‘Vinson Inquiry’ / T. Vinson. – NSW : Pluto Press. – 2002. – 176 p.

258. Ward R. The Australian legend / Ward R. – Melbourne : Oxford University Press. – 1958. – P. 75.

259. Watters J. J. The gifted student in science: Fulfilling potential / J. J. Watters, C. M. Diezmann // *Australian Science Teachers Journal* – Vol. 49.– № 3. – 2003. – p. 46-53.

260. West D. Opportunity for what? / D. West // *Education*. –

Vol. 65.– № 14. – 1984. – p. 266.

261. Westberg K. L. The results of the replication of the classroom practices survey : Replication in two states / K. L. Westberg, M. E. Daoust // The National Research Center on the Gifted and Talented Newsletter – Storrs, CT : NRCGT. – 2003– P. 3-8.

262. Wills L. Changing the teaching for underachieving able children : The Ruyton School experience / L. Wills, J. Munro // Able underachievers London / D. Montgomery [Ed.]. – UK : Whurr Publishers. – 2001. – P. 111-126.

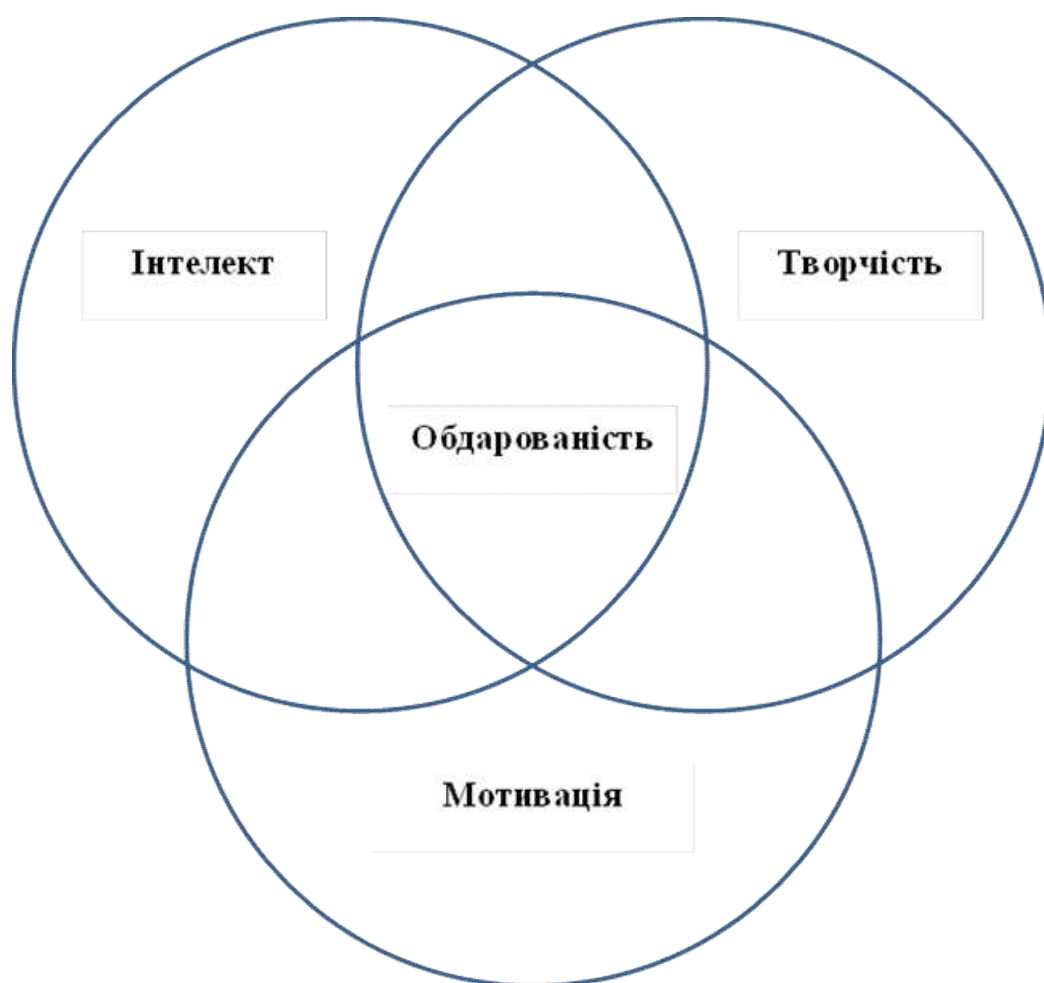
263. Wilson P. Challenges and changes in policy and thinking in gifted education in Australia / P. Wilson – Melbourne : Hawker-Brownlow, 1996. – 100 p.

264. Wyndham H. S. Class grouping in the primary school / H. S. Wyndham – Melbourne : Melbourne University Press, 1932. – 138 p.

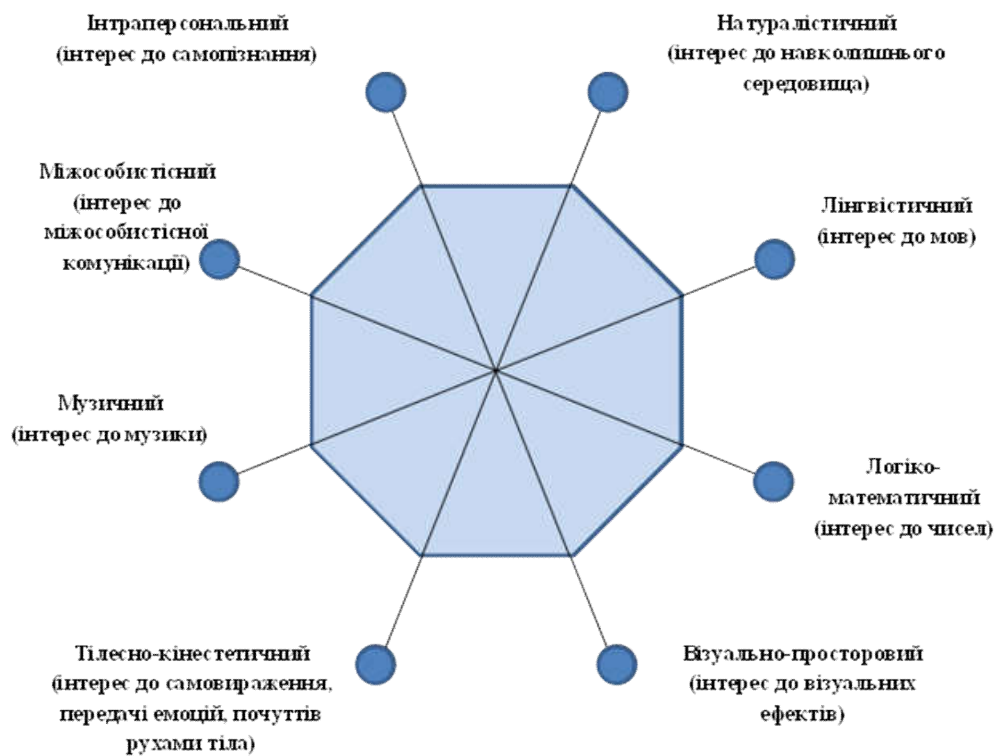
265. Zigler E. Commonalities between the intellectual extremes: Giftedness and mental retardation / E. Zigler, E. A. Farber // The gifted and the talented: Developmental perspectives / F. D. Horowitz, M. O'Brien. – Washington, DC : American Psychological Association. 1985. – P. 387-408.

ДОДАТКИ

Додаток А
Трикільцева модель обдарованості Джо Рензулі

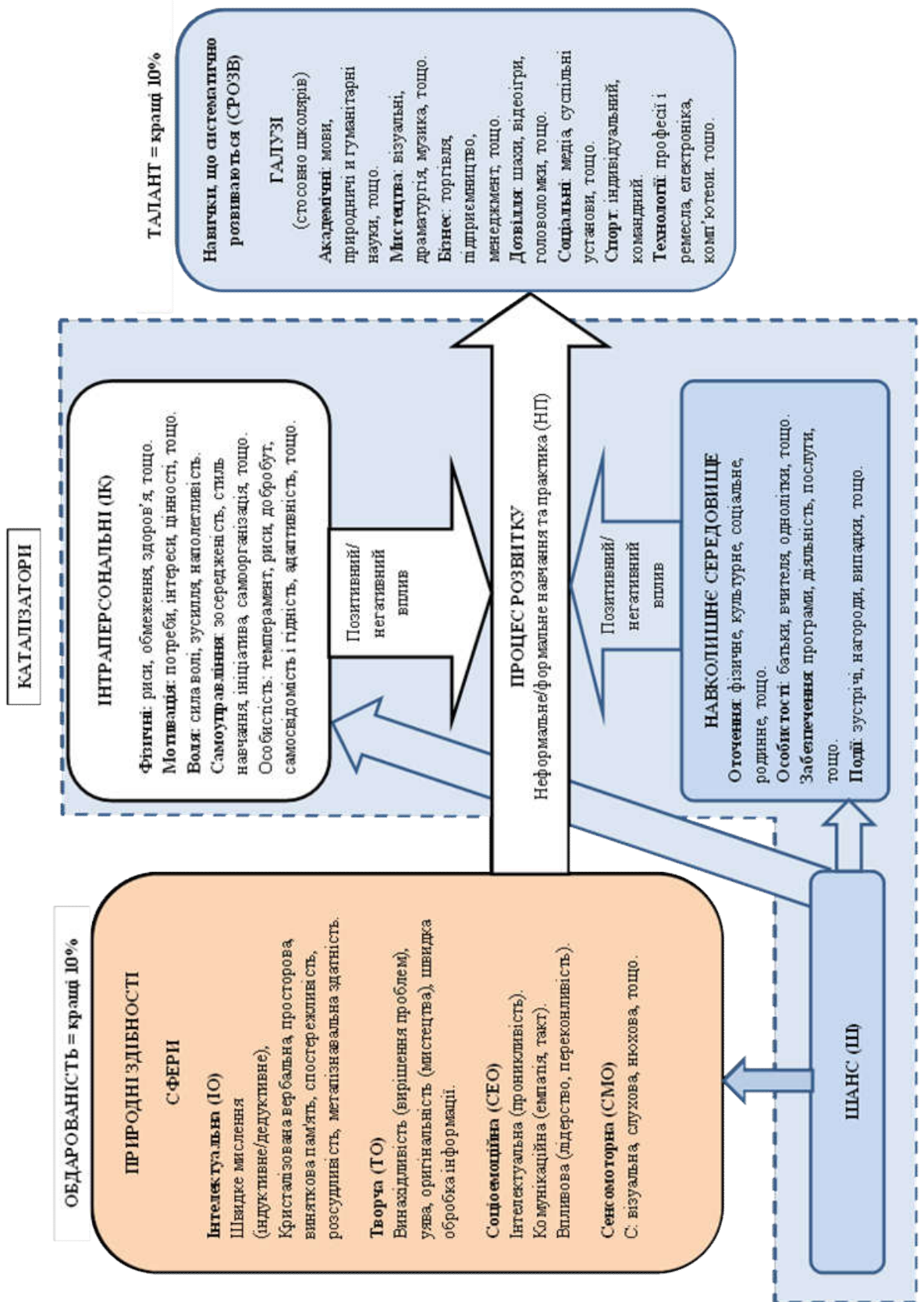

Додаток Б
Структура розуму. Теорія множинного інтелекту
ГовардаГарднера

Додаток В

Диференційована модель обдарованості і таланту Франсуа Ганьє

Додаток Д
Модель автономної навчальної діяльності (МАНД) Джорджа
Бетса і Джолін Керчер

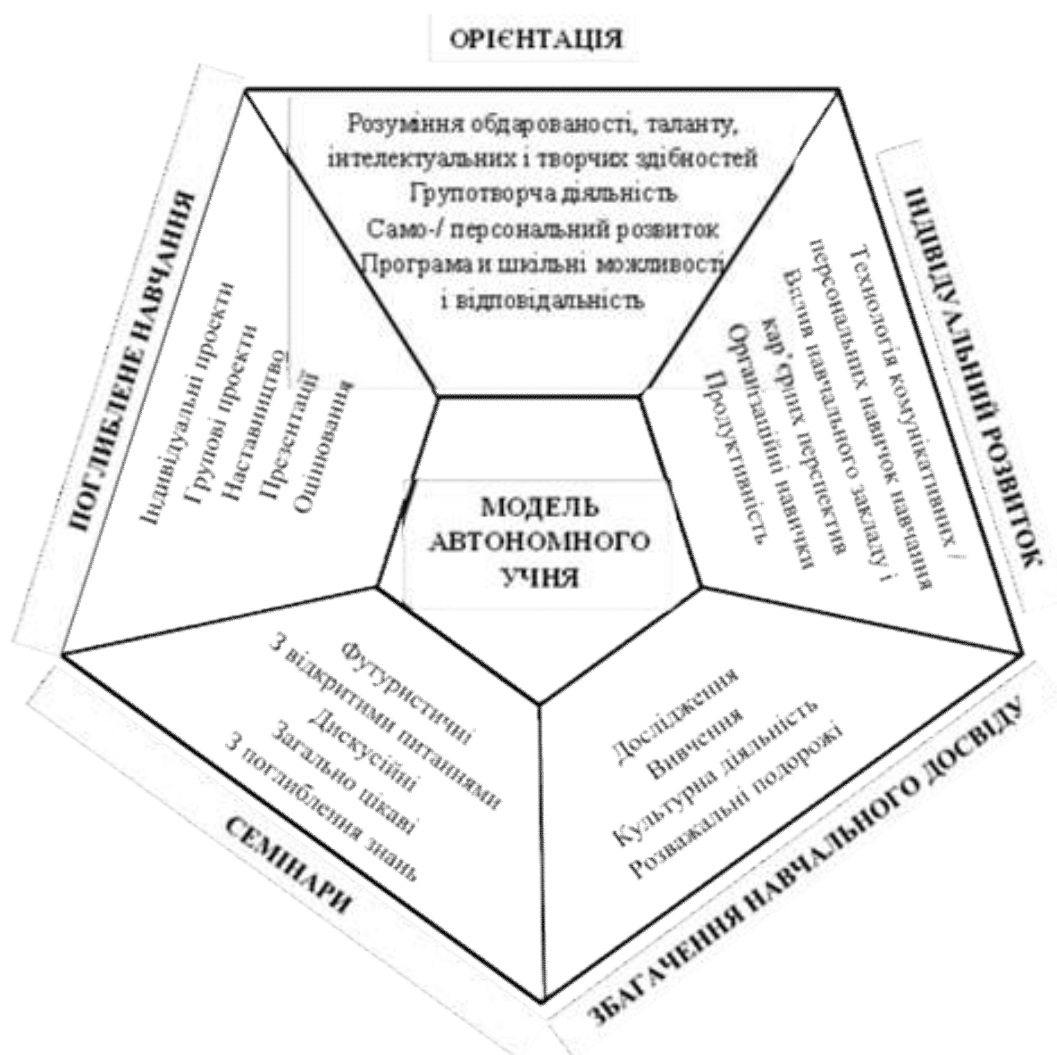

Рис. В.1 Модель автономного учня у МАНД

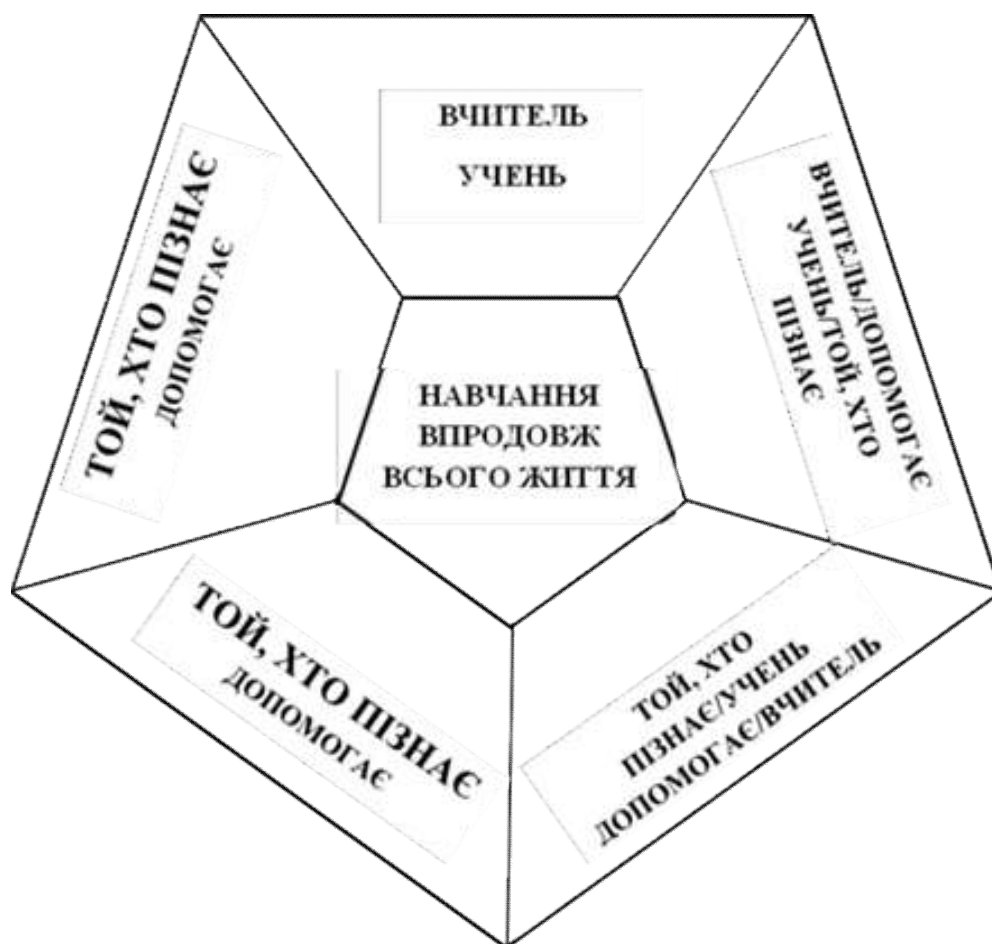

Рис. В.2 Зміна ролей в моделі автономної навчальної діяльності

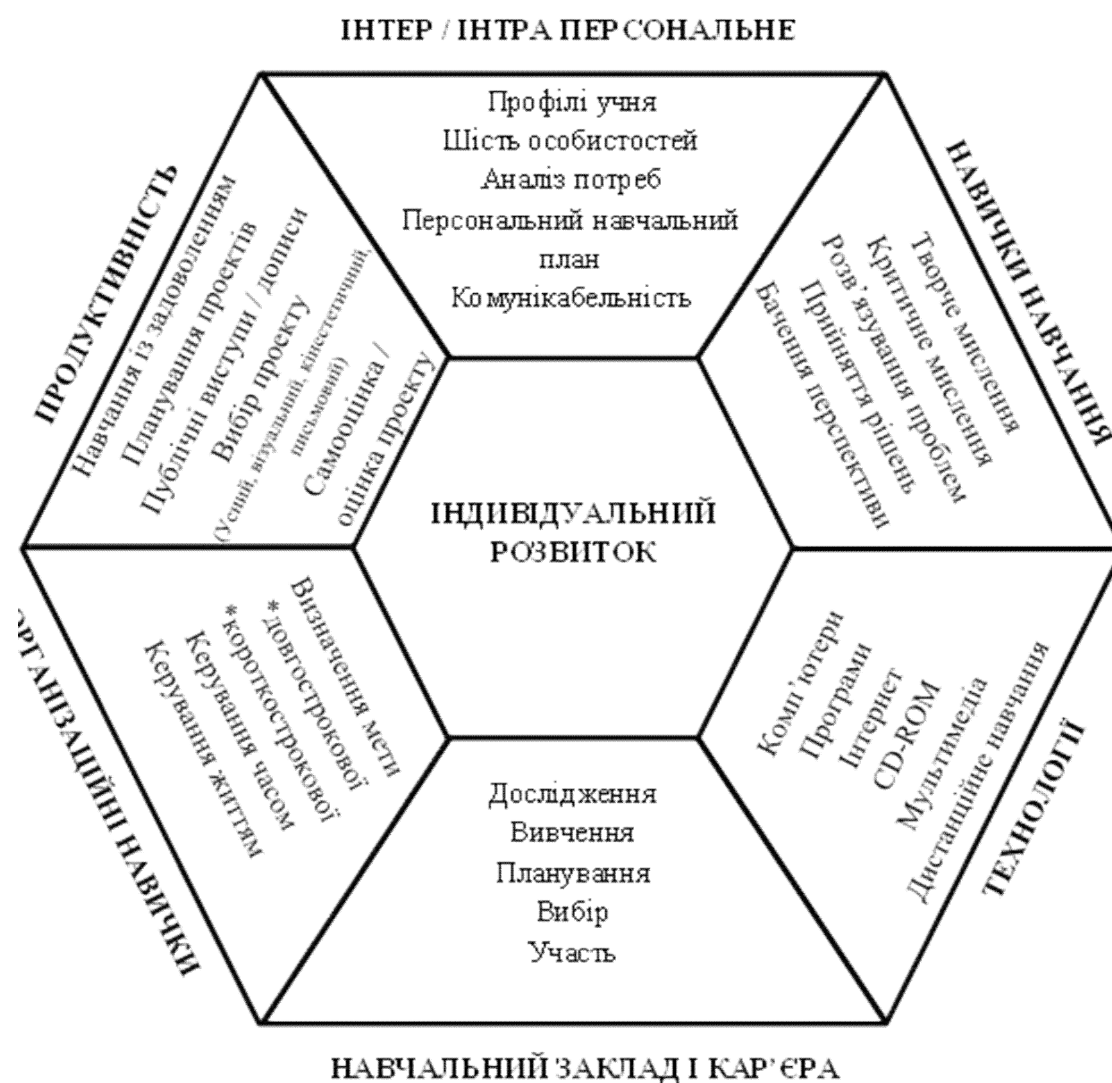
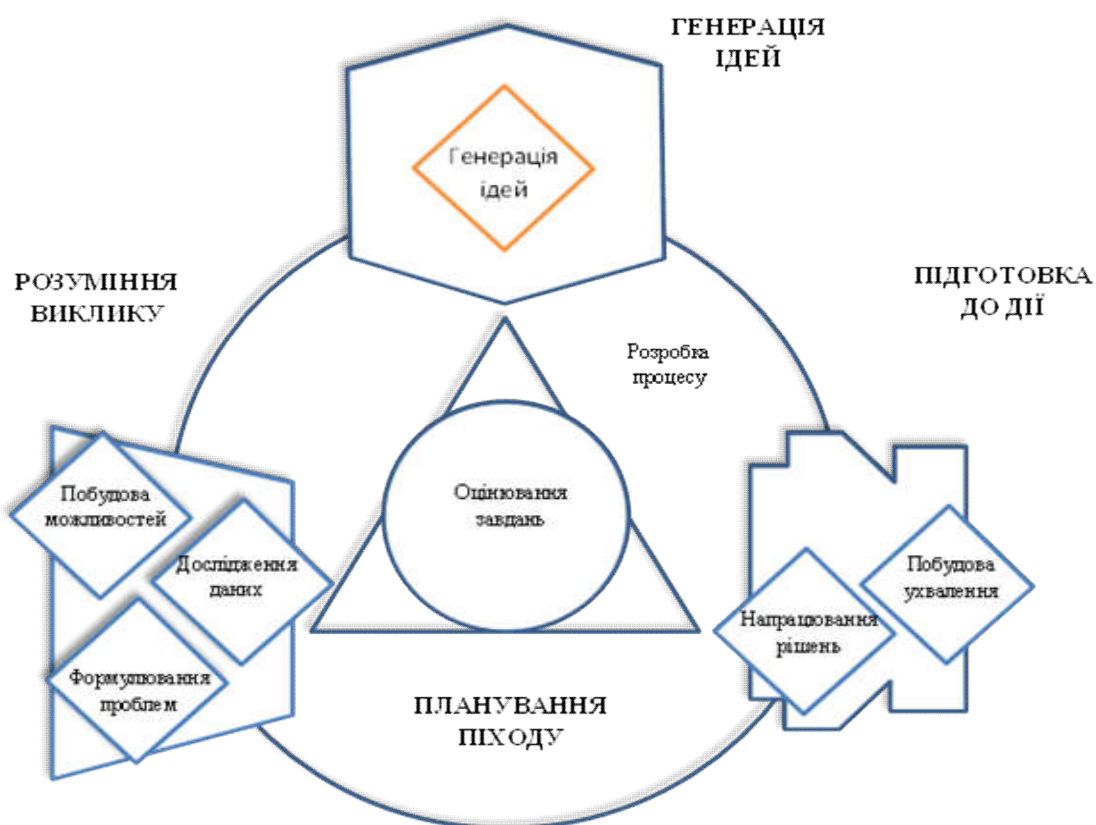

Рис В.3 Вимір індивідуального розвитку в моделі автономної навчальної діяльності

Додаток Е

Модель вирішення проблем Осборна – Парнса

Додаток Ж
Таксономія Блума

Додаток 3

Тест Стенфорд-Біне

1 Хто з п'яти тварин суттєво відрізняється від інших?
Ведмідь

Змій

Корова

Собака

Тигр

2 Як переставити букви "КНАДАНАО" в іншому порядку, щоб отримати назву:

океану

країни

штату

міста

тварини

3 Яка з п'яти фігур підходить краще за всіх?

до як до

4 Якій плід зайвий?

картопля

кукурудза

яблуко

морква

квасоля

5 Яка з п'яти фігур підходить краще за всіх?

△ до □ як □ до

6 Джону дванадцять років, він втричі старшій за свого брата. Скільки років буде Джону коли він стане вдвічі старше за свого брата?

15

16

18

20

21

7 Якій родич підходить краще?

БРАТ І СЕСТРА ЯК ПЛЕМІННИЦЯ І:

мати

донька

тітка

дядько

небіж

8 Яка з п'яти літер найменш схожа на інші чотири?

A

Z

F

N

E

9 Який з п'яти предметів підходить краще за всіх?

МОЛОКО ДО СТАКАНУ ЯК ЛИСТ ДО:

Марка

Ручка

Конверт

Книга

Пошта

10 Який малюнок суттєво відрізняється від інших?

**11 Який з п'яти варіантів підходить краще за всіх?
СТАН і НАСТ як 5232 і:**

2523

3252

2325

3225

5223

**12 "Якщо деякі Смогі є Торами, а деякі Тори є Трейними, то деякі
Смоги безумовно є Трейними." Це твердження:**

Правда

Неправда

Інше

Додаток И

Тест Векслера

Спочатку Векслер розробляв свій тест як «бальну шкалу», а не як шкалу розумового віку. При створенні шкали інтелекту він враховував критику на адресу тесту Стенфорд-Біне за її виключно вербальну спрямованість і включив в свою методику кількість невербальних завдань пропорційних вербальній шкалі. Також, при стандартизації використовувалися досить великі вибірки дорослого населення. В ході стандартизації була зроблена спроба контролювати освітній і професійний статус. Остаточна версія нового тесту призначалася для використання в віковому діапазоні від 10 до 60 років.

Єдина проблема, з якою можна зіткнутися при бажанні пройти цей тест, - це складність його адаптації для людей з НЕ англomовних країн через тонкість проведених досліджень. При цьому потрібно дуже висока кваліфікація психодіагноста. Саме тому тест Векслера не отримав широкого поширення в країнах СНД, хоча має кілька адаптацій авторства Ю. Філімоненко, А. Панасюка та ін.

Російськомовну адаптацію тесту WISC зробили під керівництвом Ю.З.Гільбуха співробітники відділу психодіагностики НДІ психології України (м.Київ) в 1992 році. Керівництво "Вимірювання інтелекту дітей" під ред. Гільбуха та доданий до нього тест WISC проводиться і поширюється науково-практичним центром "Психодіагностика і диференційоване навчання" (м.Київ).

/ Дитячий варіант / Субтест 1. Обізнаність

Таблиця И 1

	Завдання і контрольні відповіді	Оцінка
1.	Скільки у тебе вух?	
	1: Два. Пара.	
2.	Як називається цей палець?	
	1: Вказівний.	
3.	Скільки ніг у собаки?	
	1: Чотири.	
4.	Від якої тварини ми отримуємо молоко?	
	1: Від корови (кози або верблюда).	
5.	Що потрібно зробити, щоб вода закипіла?	
	1: Поставити на вогонь (або газ, або плиту). Нагріти.	
6.	В якому магазині продають цукор?	
	1: В продовольчому (або іншому де можуть продавати цукор).	

Продовження табл. И 1

7.	Скільки копійок в п'ятаку?	
	1: П'ять.	
8.	Скільки днів у тижні?	
	1: Сім.	
9.	Хто заснував місто, який називається Санкт-Петербург?	
	1: Петро Перший.	
	0: Будівельники.	
	? : Ленін. (Вірно, місто раніше називався по імені Леніна, а хто його заснував?)	
10	Що таке пара?	
	1: Два. Двоє, двоє людей (або предмета). Оцінка в школі.	
	0: Пара ніг (або предметів).	
	? : Це кількість. Парочками ходять в дитячому саду. (Вірно. Так значить, що таке пара?)	
11.	Назви мені чотири пори року?	
	1: Зима, літо, осінь, весна (в будь-якому порядку).	
12.	Якого кольору рубіни?	
	1: Червоного (Будь-якого від світло-рожевого до темно-червоного).	
	0: Рубінового.	
13.	Де сідає сонце?	
	1: На заході. (При вказівці рукою на захід або при відповіді «за горизонтом»: «Правильно, але яке це напрямок?»).	
	0: За хмару (або гори, або ін.)	
14.	Для чого потрібен шлунок?	
	1: Він перетравлює їжу. Обробляє їжу своїм соком. Переробляє їжу.	
15.	Чому нафта або масло плавають на воді?	
	1: Тому що щільність води більше (або нафти менше). Легше.	
	: Легка. (Так, але монета теж легка, а не плаває).	
16.	Хто написав «Євгеній Онєгін»?	
	1: Пушкін або Чайковський.	

Продовження табл. И 1

17.	Що святкують 9 мая?	
	1: Річниця перемоги у Великій Вітчизняній війні. День Перемоги над фашистами.	
18.	Що таке SOS?	
	1: Сигнал лиха. Заклик (або сигнал) про лихо. Сигнал, коли корабель тоне. "Врятуйте наші душі".	
19.	Який приблизно зріст середнього людини?	
	1: 150-180 см.	
20.	Де розташована Італія?	
	1: На півдні Європи. На Апеннінському півострові. У Середземному морі.	
	0: В Європі. На південному заході Європи. На Балканському півострові. Близько Франції. На острові.	
21.	Скільки кілограмів в центнері?	
	1: 100 кг.	
22.	Як називається столиця Греції?	
	1: Афіни.	
23.	З чого отримують скипидар?	
	1: З хвойних дерев (або дерева, або сосни, або їли, або смоли).	
	0: З спирту, бензину або нафти.	
24.	Скільки кілометрів від Москви до Владивостока?	
	1: 8-11 тис. км.	
25.	Коли буває 29 февраля?	
	1: через кожні 4 роки. У високосному році.	
	0: Взимку. В лютому. ?: У цьому (або такому-то році). Якщо рік високосний запитати: «А коли ще буде?»	
26.	Хто відкрив Південний полюс?	
	1: Амундсен.	
27.	Що таке барометр?	
	1: Прилад для вимірювання атмосферного тиску. Прилад, який пророкує погоду.	
	0: Вимірює температуру.	
	?: Для вимірювання погоди.	

Продовження табл. И 1

28.	Що таке ієрогліф?	
	1: Письмові знаки деяких країнах (Єгипті, Китаї, Японії та ін.) Або у древніх. Вид або знак писемності. Букви в Китаї (або ін.).	
	0: Клинопис. Щось намальовано. Знак. Букви.	
29.	Хто такий Олександр Македонський?	
	1: Великий полководець давнину. Давньогрецький полководець. Завойовник, жив до нашої ери. Підкорювач Персії (або Єгипту). Глава греко-македоно-перської держави.	
	0: Великий російський полководець.	
	?: Великий полководець. Воєначальник. Ватажок македонців. Полководець Македонії.	
30.	Що таке конфіскація?	
	1: Примусове (або безоплатне) вилучення майна у власність держави за вироком суду (або в адміністративному порядку, або за законом). Відбір майна згідно із законом.	
	?: Позбавлення (або вилучення) майна. Насильницьке (або примусове) вилучення майна.	

Додаток К

Стислий тест Кауфмана на рівень інтелекту (КВІТ)

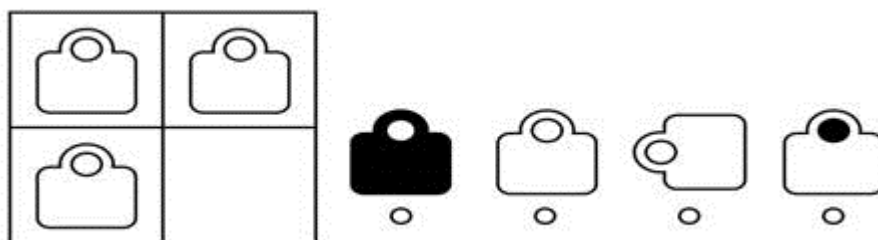
Стислий тест Кауфмана на рівень інтелекту (КВІТ) – засіб для експрес-оцінки рівня інтелекту. Складається з двох субтестів: вербального (словниковий запас) і невербального (матриці). Застосовується для оцінки рівня інтелекту дітей і дорослих від 4 до 90 років. Час проведення тесту від 15 до 30 хвилин. Тест може застосовуватися в клінічних, освітніх, професійних та дослідницьких цілях. Перший КВІТ був опублікований в 1990 році, друге видання тесту (КВІТ-2) вийшло в 2004 році.

Тест КВІТ-2 оцінює вербальний, невербальний і загальний коефіцієнт інтелекту. Теоретично вербальні тести оцінюють усталені розумові здібності, а невербальні тести – динамічні розумові здібності.

Вербальна частина тесту КВІТ-2 складається з двох субтестів, на вербальні знання і вміння розгадувати загадки. Ці субтести оцінюють вербальні навички (в рамках шкільної програми) за словниковим запасом, розуміння вербальних концепцій, за здатністю мислити і загальному рівню знань. Невербальна частина тесту представлена матрицями і оцінює здатність знаходити рішення нестандартних завдань за рахунок розуміння взаємозв'язків різних об'єктів і візуальних аналогій.

Приклад тесту для середньої і старшої групи дитячого садка

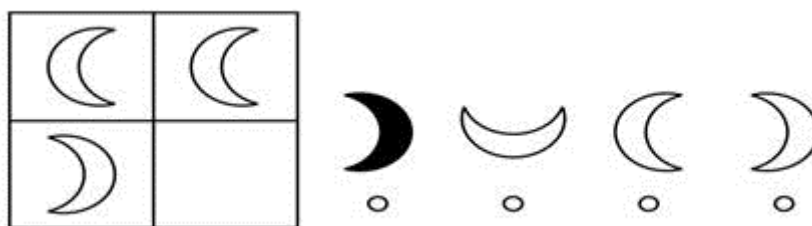
1. Подивись на картинку. Малюнки в верхньому ряду мають щось спільне. Подивися на нижній ряд. Яку з чотирьох фігур праворуч слід помістити в порожню клітинку, щоб нижній ряд мав такий ж загальну ознаку, як і верхній ряд?

- Перший малюнок над колом
- Другий малюнок над колом
- Третій малюнок над колом
- Четвертий малюнок над колом

2. Подивись на картинку. Малюнки в верхньому ряду мають щось

спільне. Подивися на нижній ряд. Яку з чотирьох фігур праворуч слід помістити в порожню клітинку, щоб нижній ряд мав таку ж загальну ознаку, як і верхній ряд?

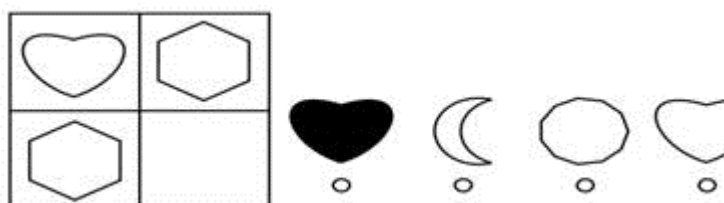
Перший малюнок над колом

Другий малюнок над колом

Третій малюнок над колом

Четвертий малюнок над колом

3. Подивись на картинку. Малюнки в верхньому ряду мають щось спільне. Подивися на нижній ряд. Яку з чотирьох фігур праворуч слід помістити в порожню клітинку, щоб нижній ряд мав таку ж загальну ознаку, як і верхній ряд?

Перший малюнок над колом

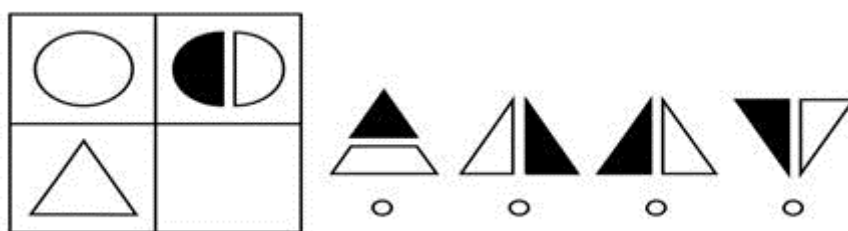
Другий малюнок над колом

Третій малюнок над колом

Четвертий малюнок над колом

4. Подивись на картинку. Малюнки в верхньому ряду мають щось спільне. Подивися на нижній ряд. Яку з чотирьох фігур праворуч слід помістити в порожню клітинку, щоб нижній ряд

мав таку ж загальну ознаку, як і верхній ряд?

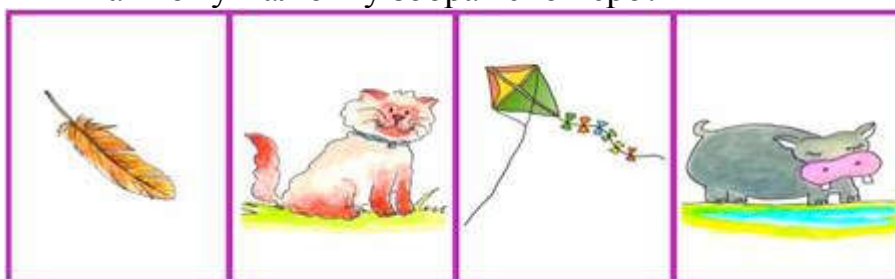
Перший малюнок над колом

Другий малюнок над колом

Третій малюнок над колом

Четвертий малюнок над колом

5. На якому малюнку зображено перо?

На першому малюнку

На другому малюнку

На третьому малюнку

На четвертому малюнку

Приклад тесту для учнів перших - других класів середньої школи

6. Як називаються вимерлі наземні рептилії, що жили на землі 150 мільйонів років тому, Тиранозавр Рекс був один з них?

Собаки

Динозаври

Земноводні

Слони

7. Як називається те, чому ти любиш присвячувати свій вільний час: колекціонування поштових марок, виготовлення моделей, квітникарство, і т.д., ти робиш це не тому, що так вимагають вчителі в школі або батьки, а просто тому, що тобі це цікаво ?

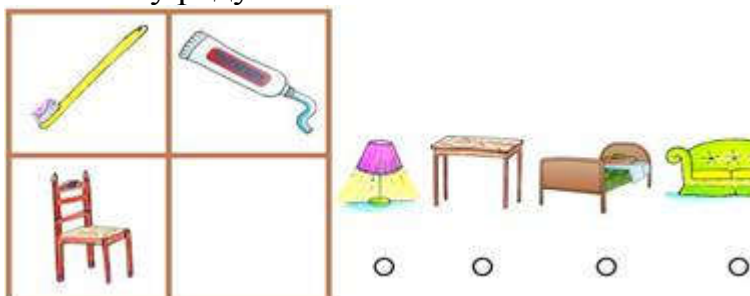
Відповідь вірна

Відповідь невірна

8. Як називається те, що посилають людям на день народження, або на день святого Валентина? Це робиться з щільного паперу.

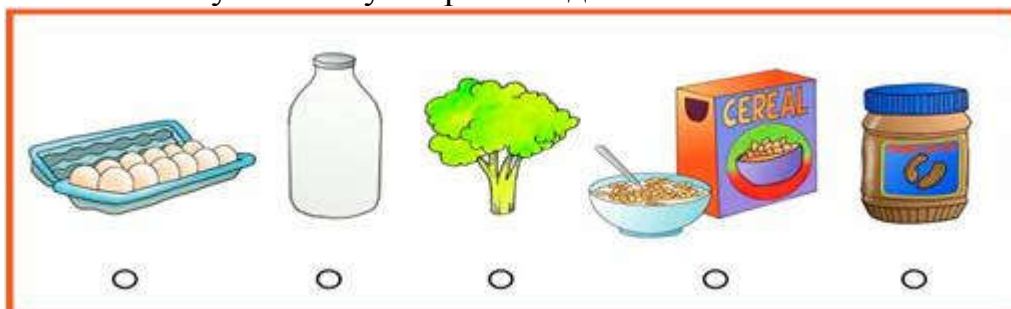
книги
 листівки
 тварини
 цукерки

9. Подивись на картинку. Малюнки в верхньому ряду складають пару. Подивися на нижній ряд. Який з чотирьох предметів справа може скласти пару предмету в нижньому ряду?

Перший малюнок над колом
 Другий малюнок над колом
 Третій малюнок над колом
 Четвертий малюнок над колом

10. На якому малюнку зображена дюжина?

Перший малюнок над колом
 Другий малюнок над колом
 Третій малюнок над колом
 Четвертий малюнок над колом
 П'ятий малюнок над колом

Приклад тесту для учнів третіх - четвертих класів середньої школи

- 11 Прочитай речення. Зі списку слів нижче відзнач слово, яке має такий же зміст, як і підкреслене слово. «Прошу всіх діяти в наших спільних інтересах».
- знати
працювати
розуміти
представляти
- 12 Прочитай словосполучення. Зі списку слів нижче познач слово, яке має таке саме значення, як і підкреслене слово. «Безглузда спроба».
- нісенітна
розумна
вигідна
корисна
- 13 Слово, протилежне за змістом слову «стандартний»:
- традиційний
аномальний
типовий
загальноприйнятий
- 14 Джейк сильно зголоднів. Він замовив піцу, розрізану на 16 шматочків. З'їсти він зміг тільки 4. Яка частина піци залишилася?
- $3/4$
 $1/2$
 $2/3$
 $5/8$
- 15 Що зайве?
- тренажер для стемпінга

еліптичний тренажер

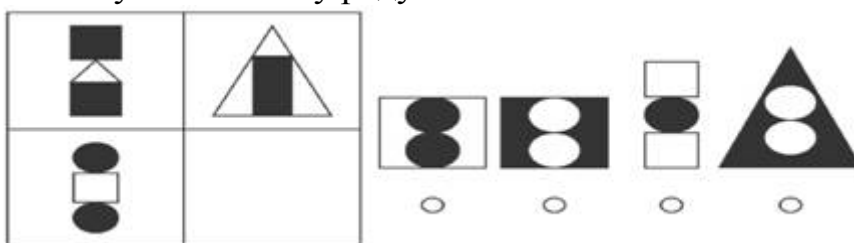
велотренажер

вільні обтяження

бігова доріжка

Приклад тесту для учнів п'ятих - шостих класів середньої школи

- 16 Подивися на малюнки. Малюнки в верхньому ряду складають пару. Подивися на нижній ряд. Який з чотирьох малюнків справа може скласти пару малюнку в нижньому ряду?

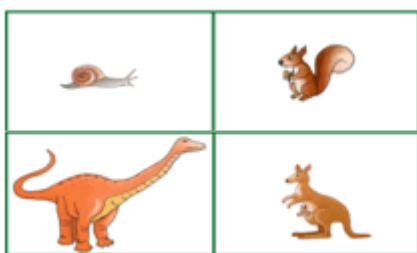
Перший малюнок над колом

Другий малюнок над колом

Третій малюнок над колом

Четвертий малюнок над колом

- 17 Яке з чотирьох тварин відноситься до сумчастих?

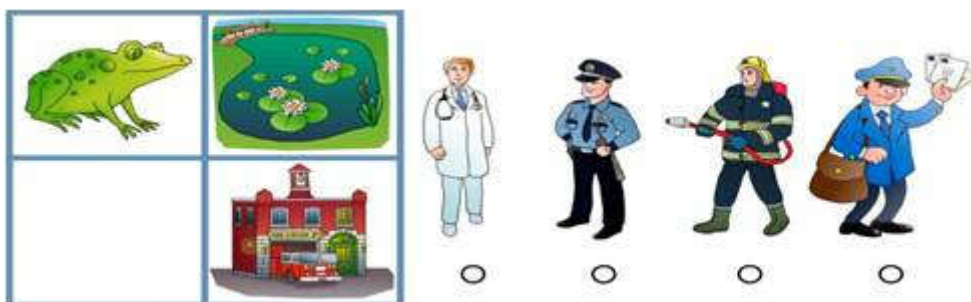
Вгорі зліва

Вгорі справа

Внизу зліва

Внизу справа

- 18 Подивись на картинку. Малюнки в верхньому ряду складають пару. Подивися на нижній ряд. Який з чотирьох малюнків справа може скласти пару малюнку в нижньому ряду?

Перший малюнок над колом

Другий малюнок над колом

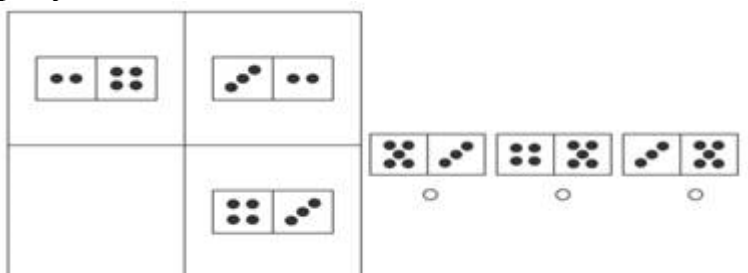
Третій малюнок над колом

Четвертий малюнок над колом

19 Подивися на картинки. У

верхньому ряду картинки пов'язані певним чином.

Подивися на нижній ряд. Яка з чотирьох картинок справа може скласти пару зображенню в нижньому ряду?

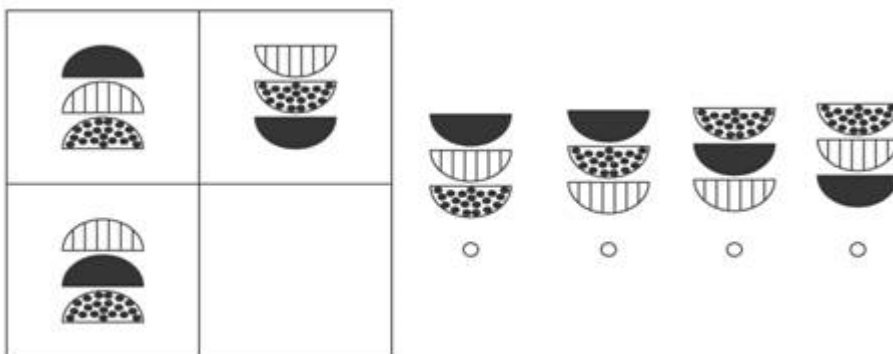
Перший малюнок над колом

Другий малюнок над колом

Третій малюнок над колом

Четвертий малюнок над колом

20 Подивися на картинки. У верхньому ряду картинки пов'язані певним чином. Подивися на нижній ряд. Яка з чотирьох картинок справа може скласти пару зображенню в нижньому ряду?

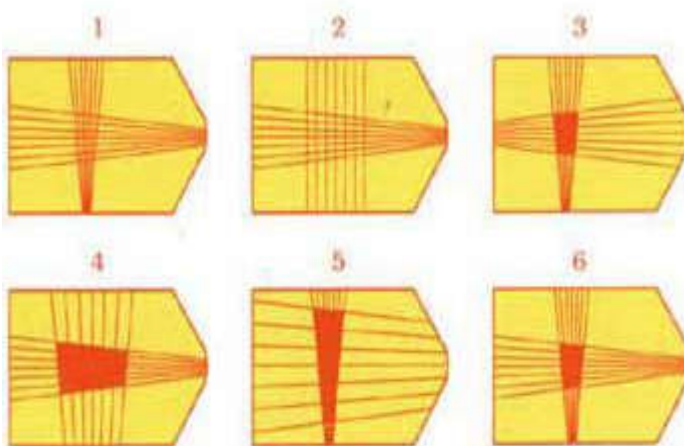
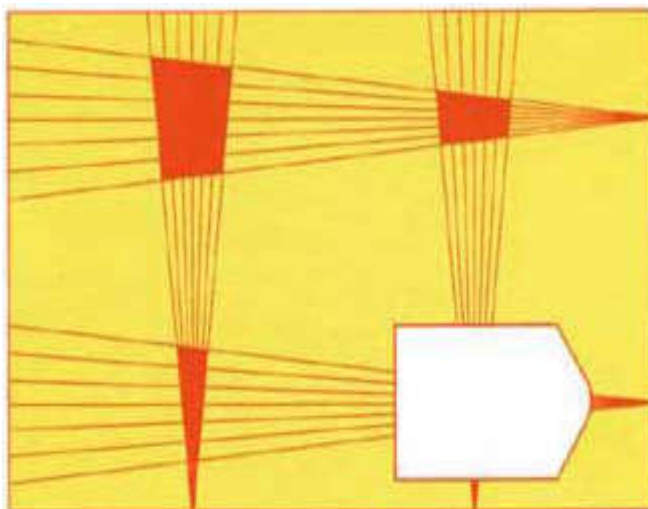
Перший малюнок над колом

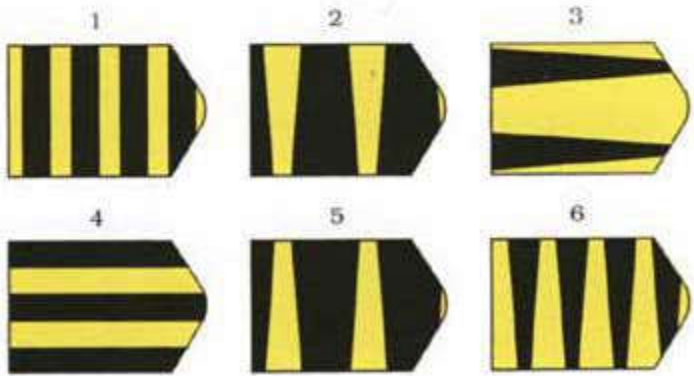
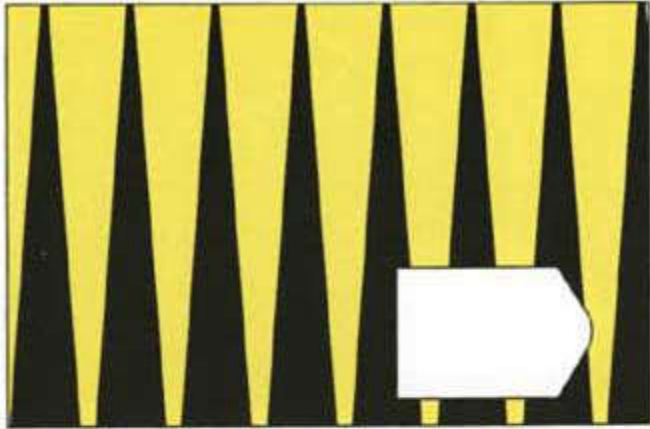
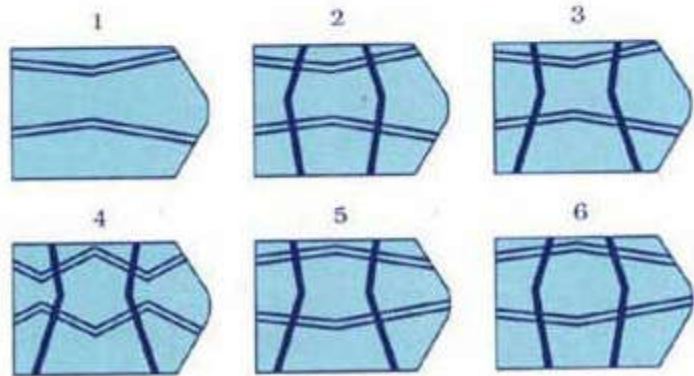
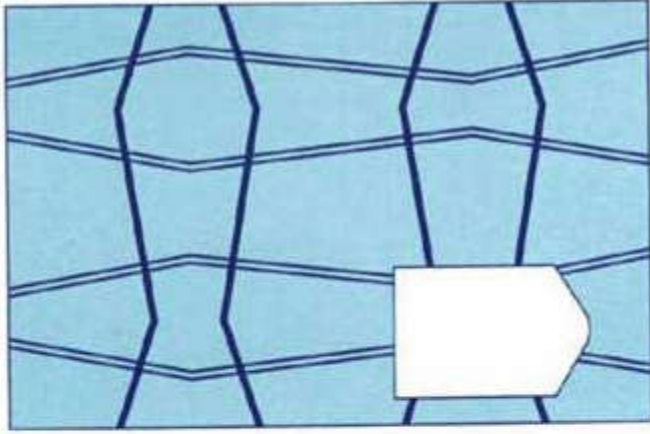
Другий малюнок над колом

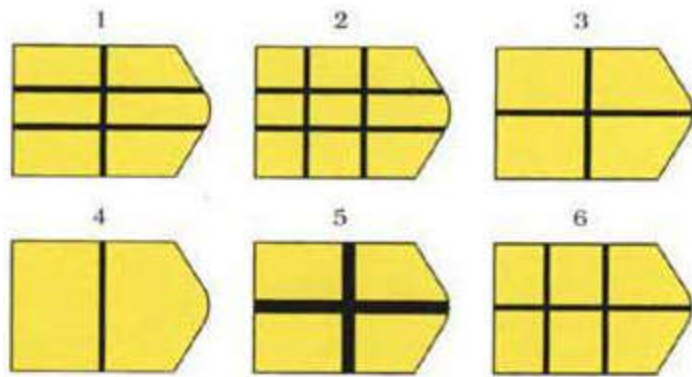
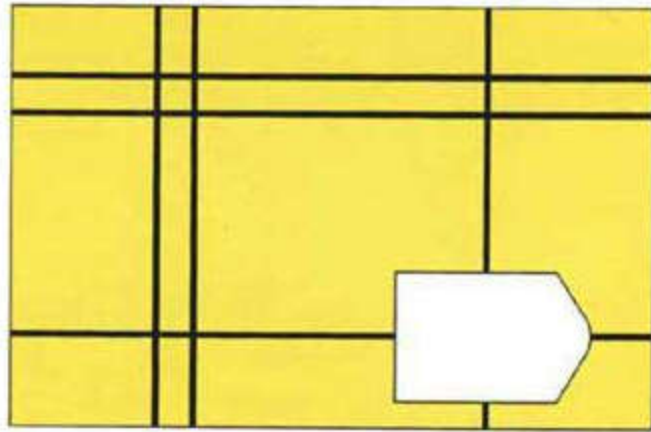
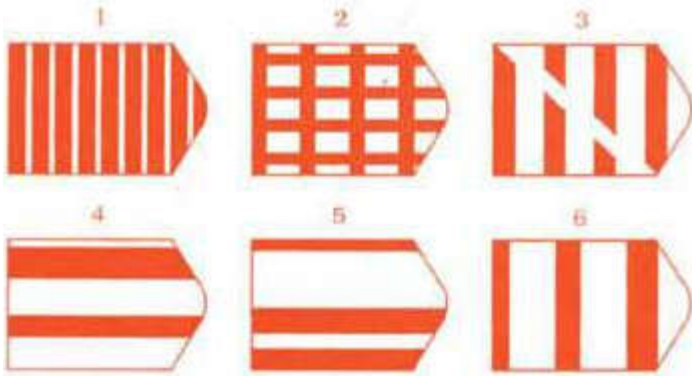
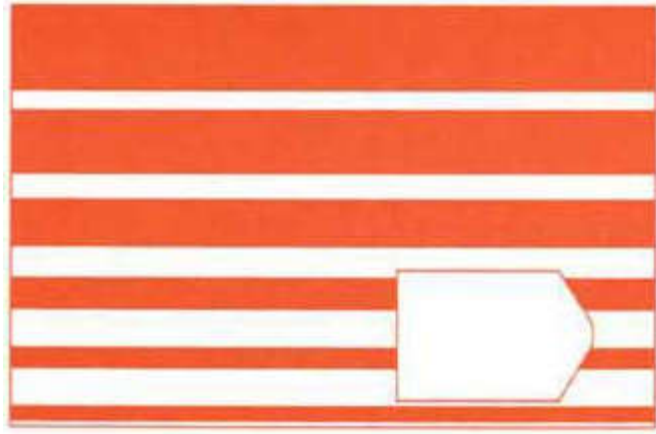
Третій малюнок над колом

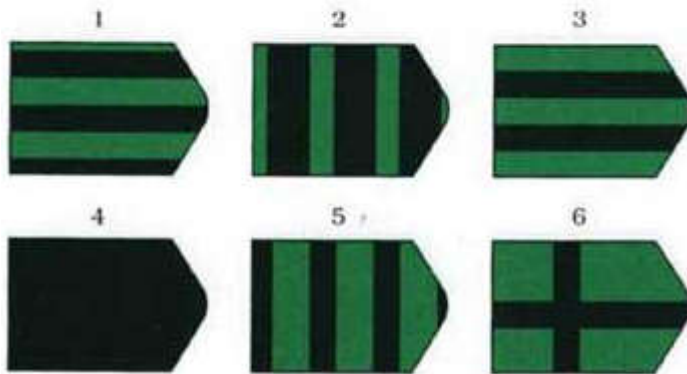
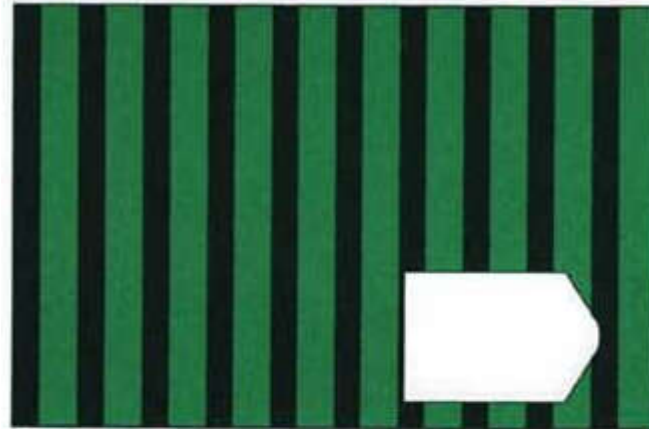
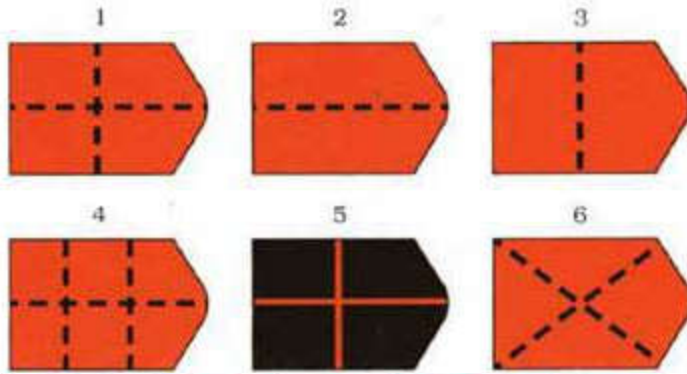
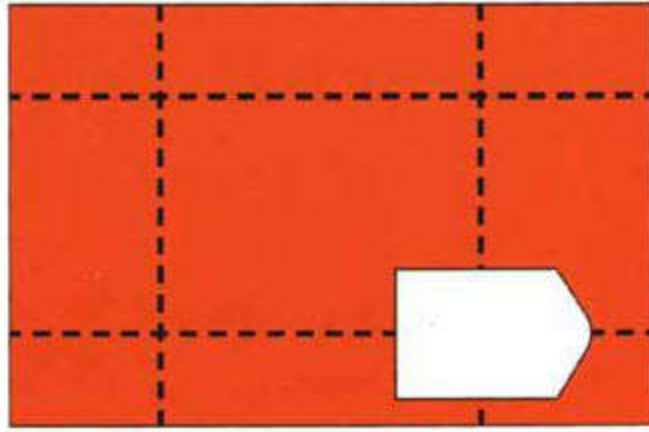
Четвертий малюнок над колом

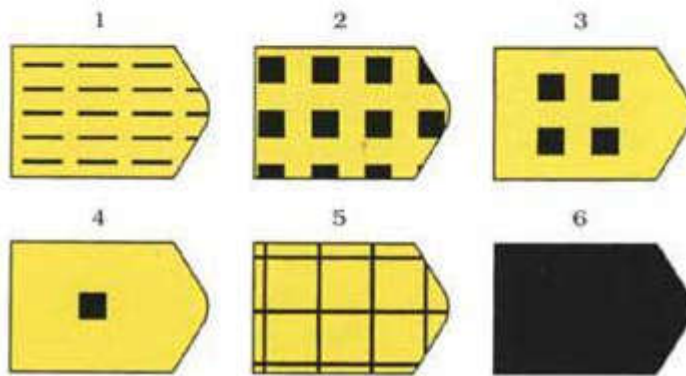
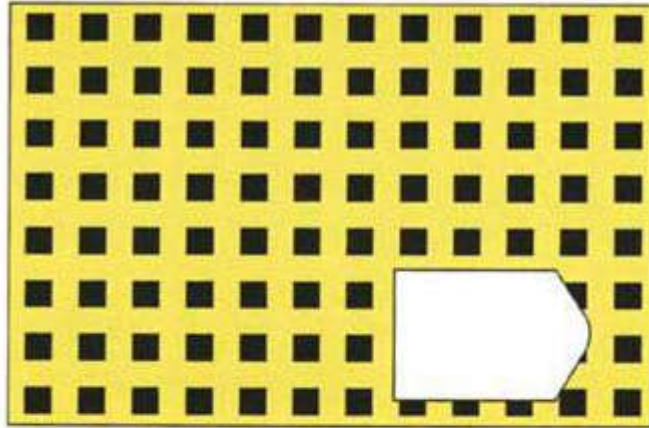
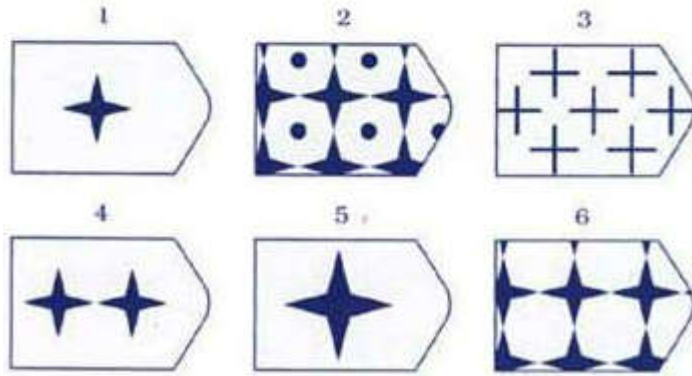
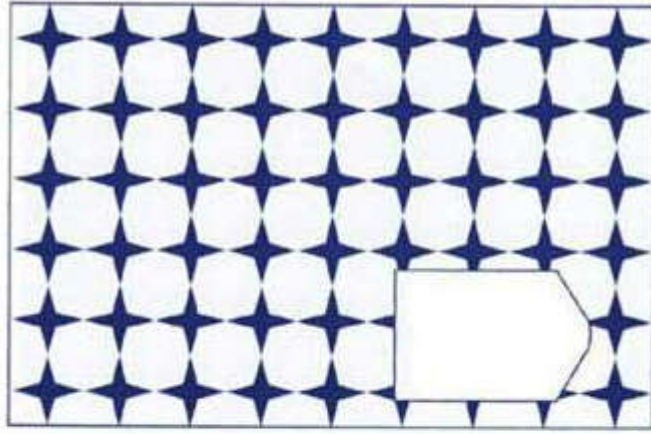
Додаток Л
Матриці Равена. Серія А.

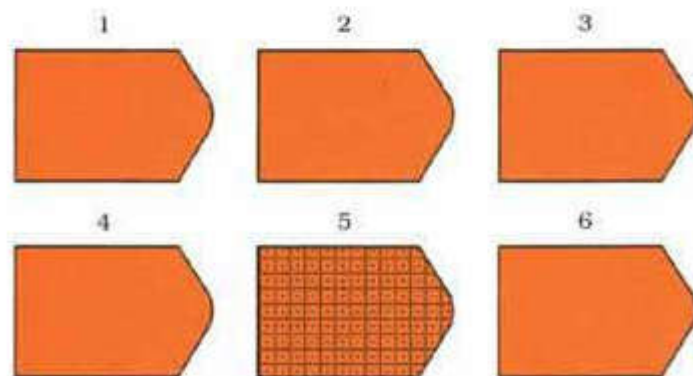
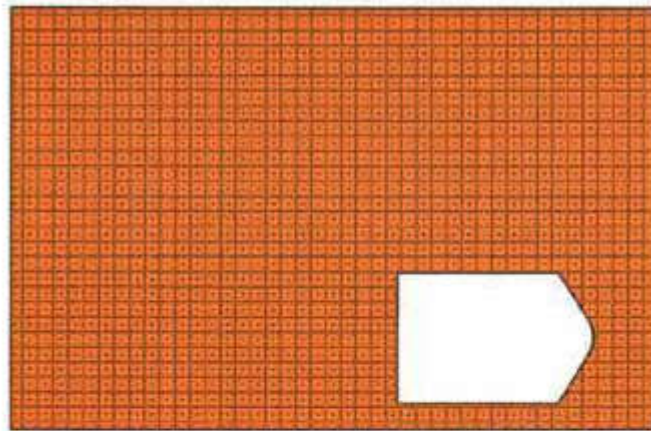
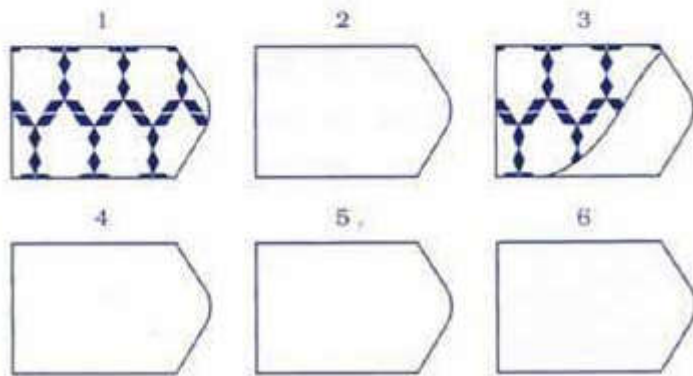
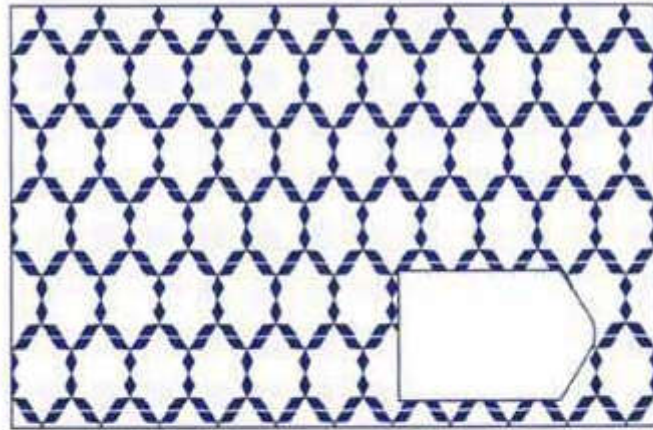

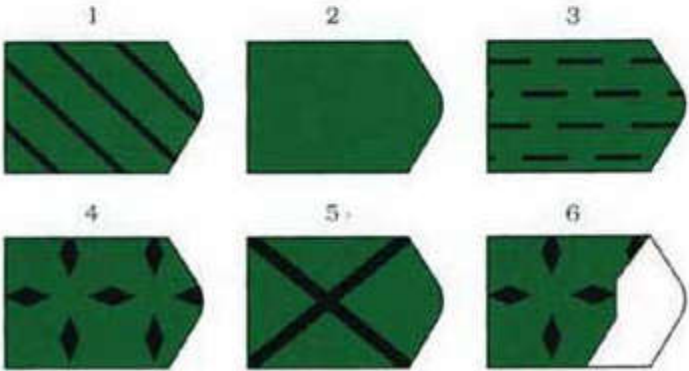
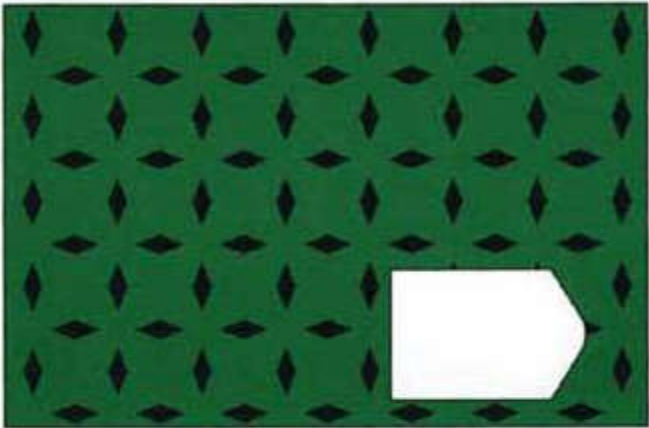

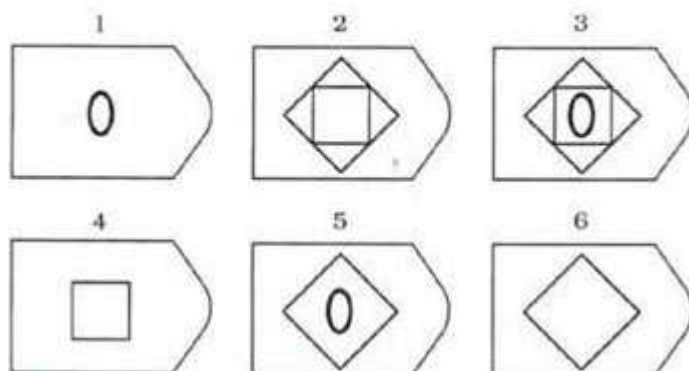
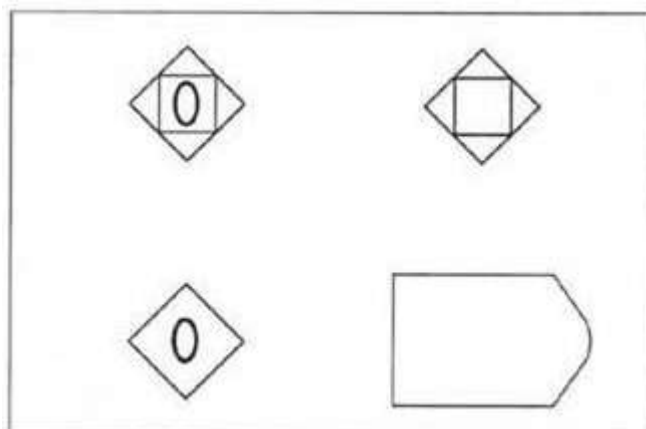
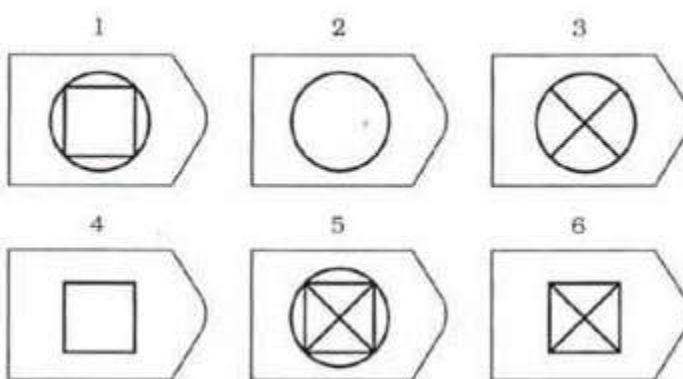
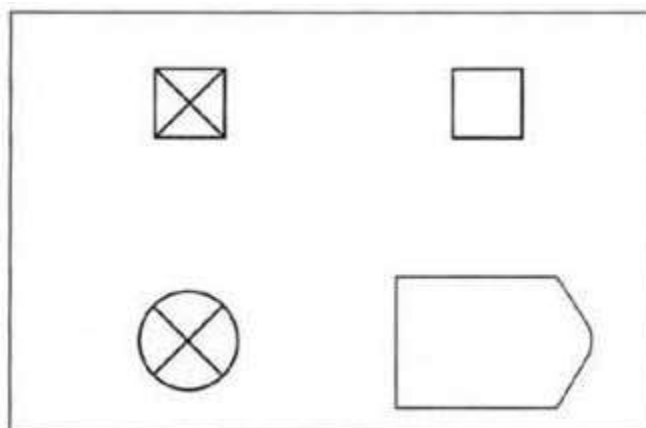

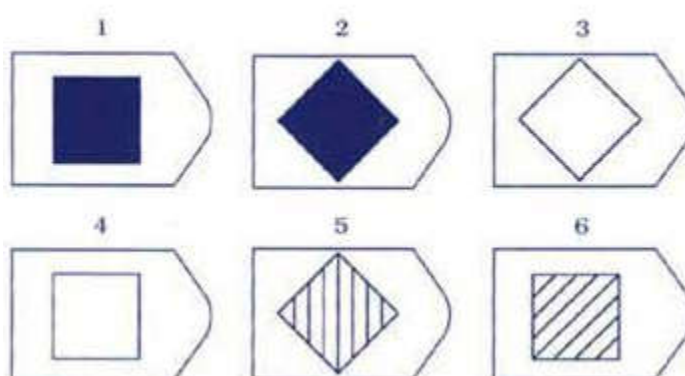
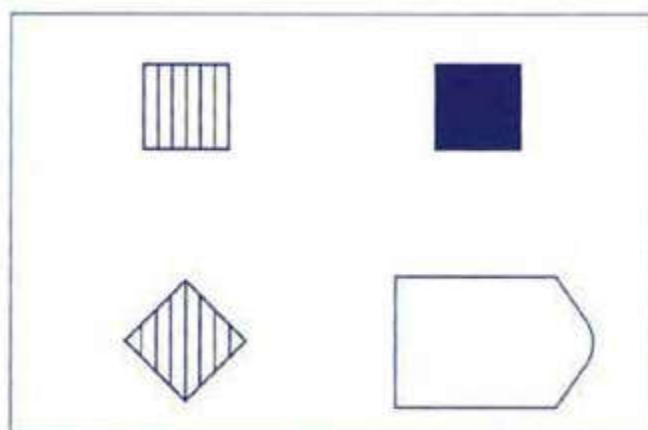
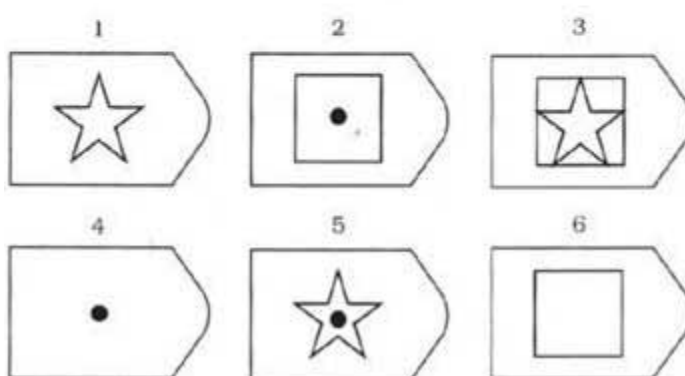
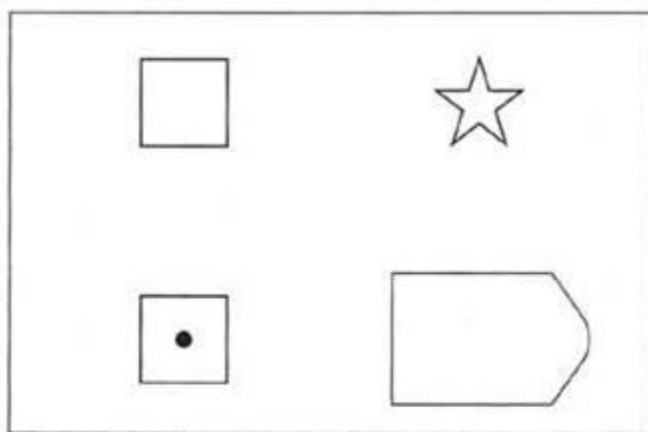

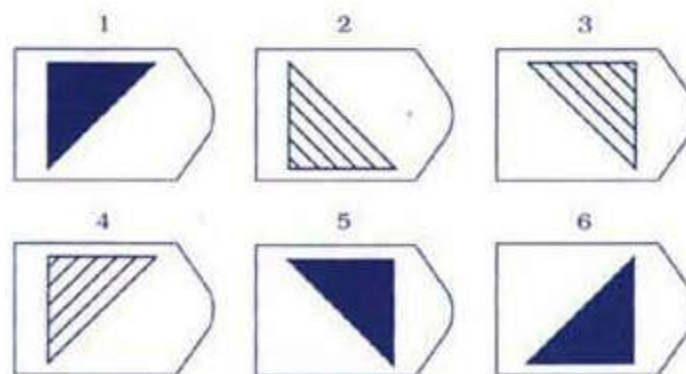
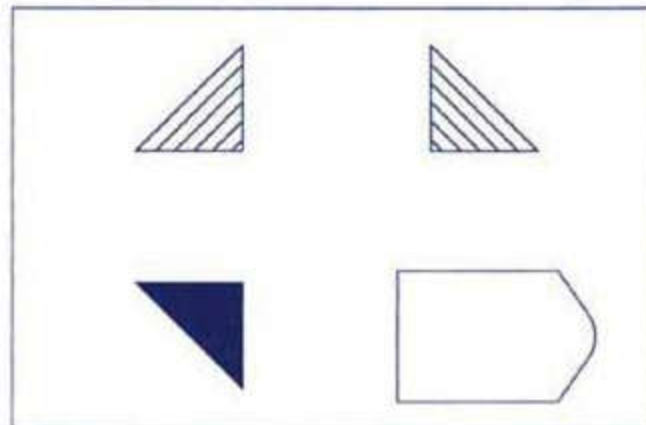
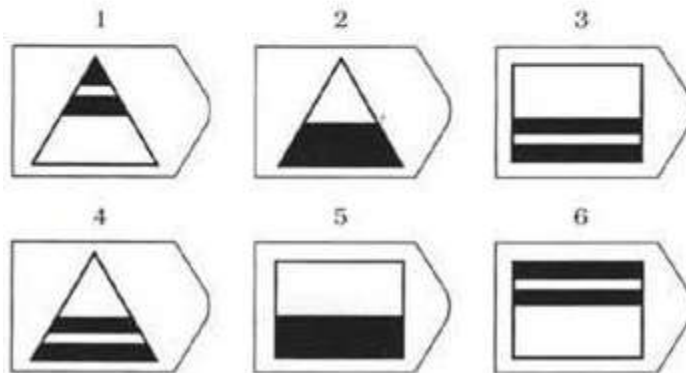
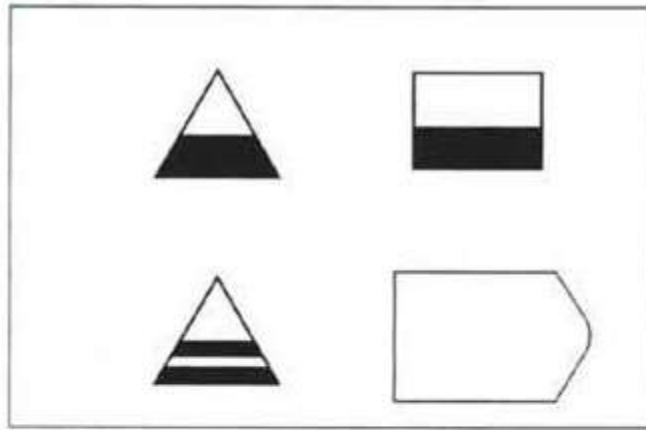

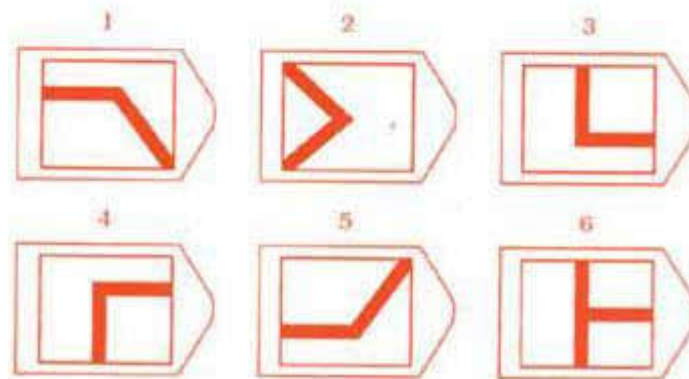
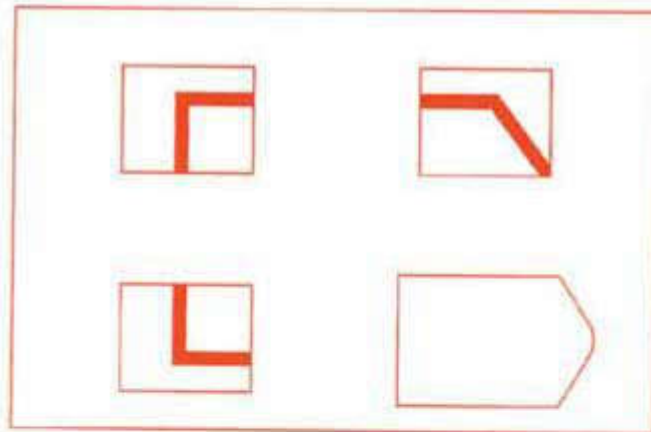
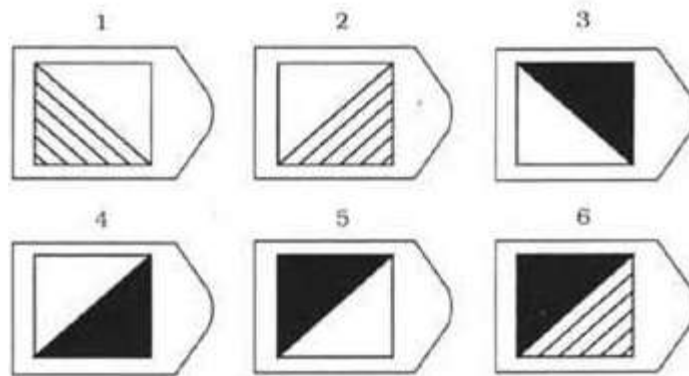
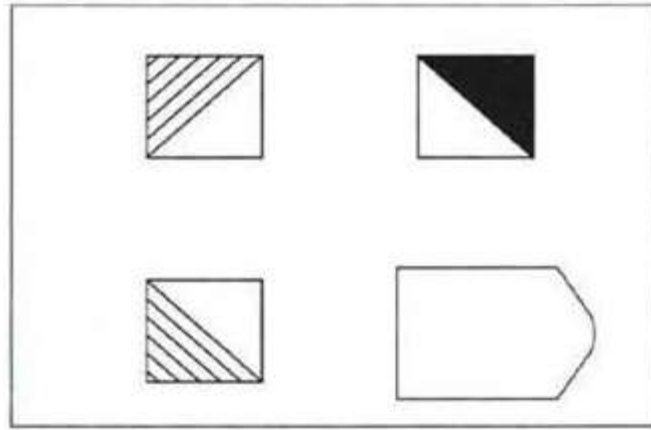

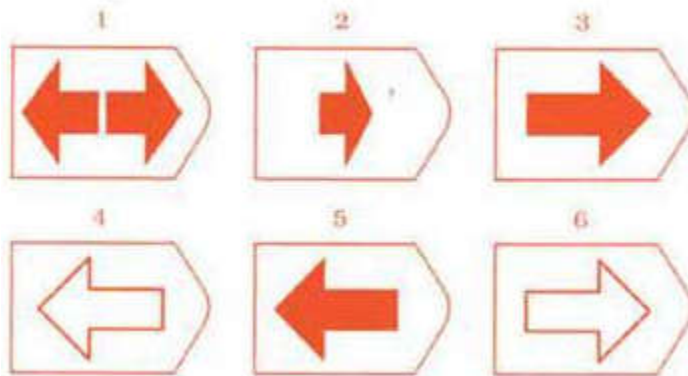
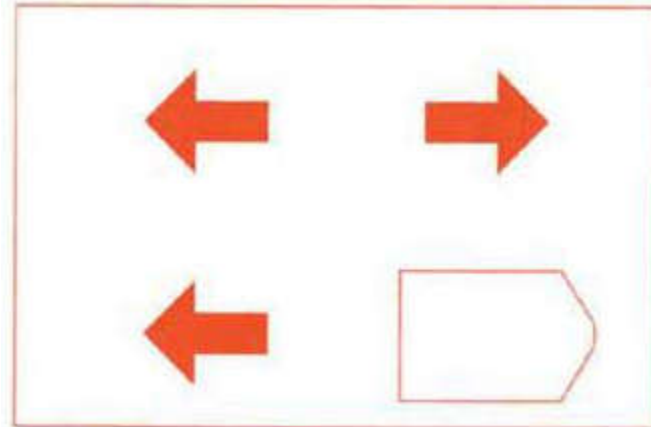
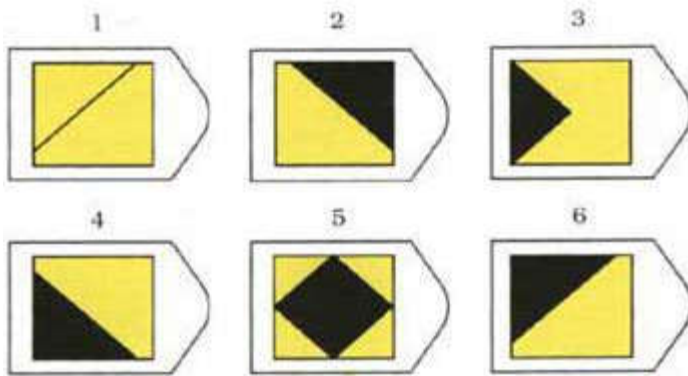
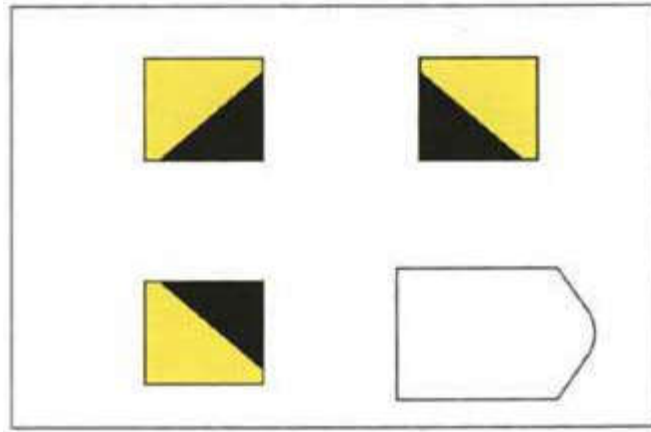
Додаток М
Матриці Равена. Серія Б.

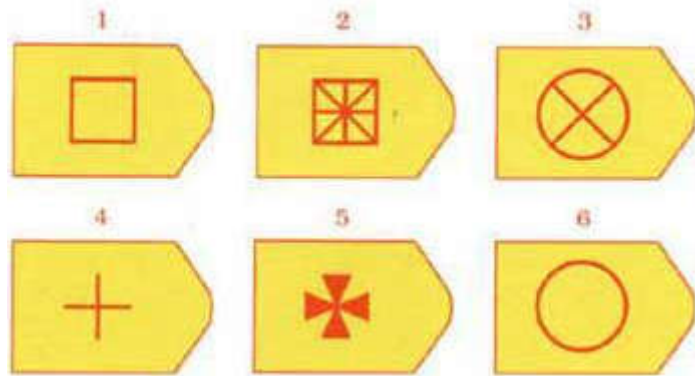
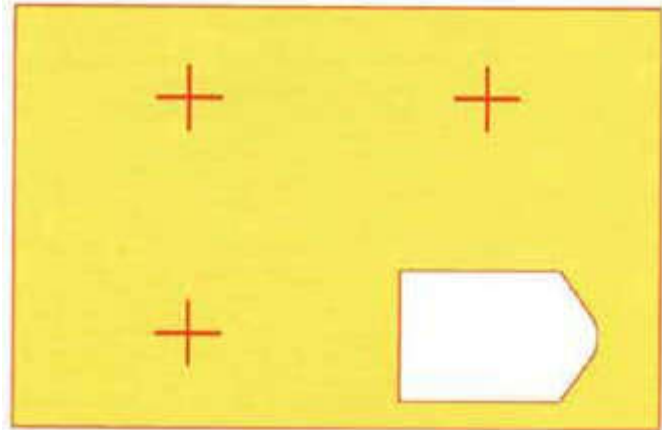
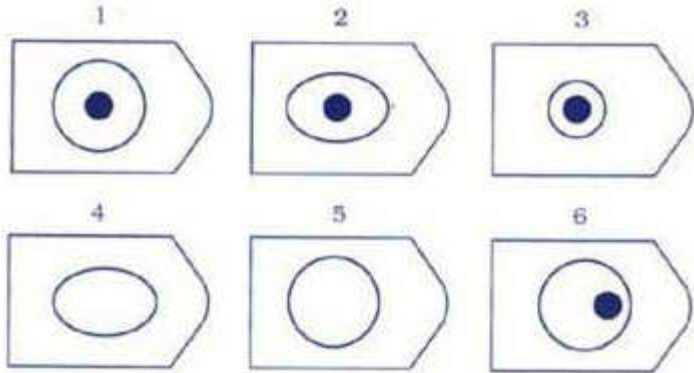
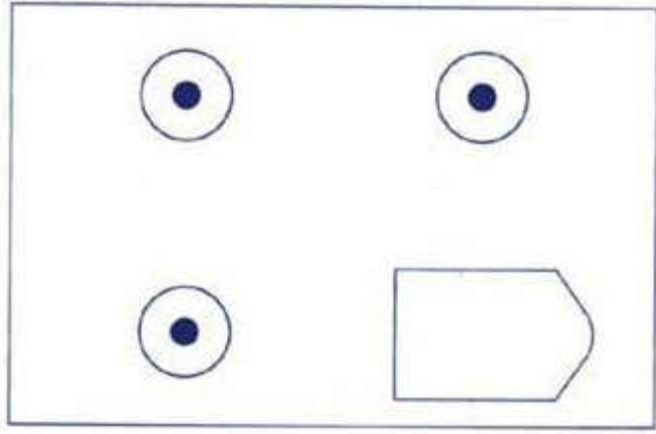

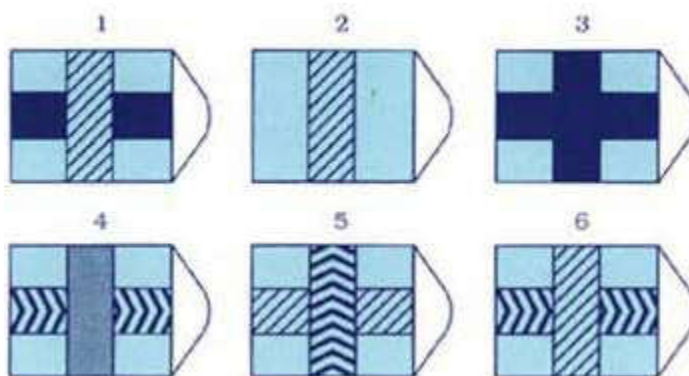
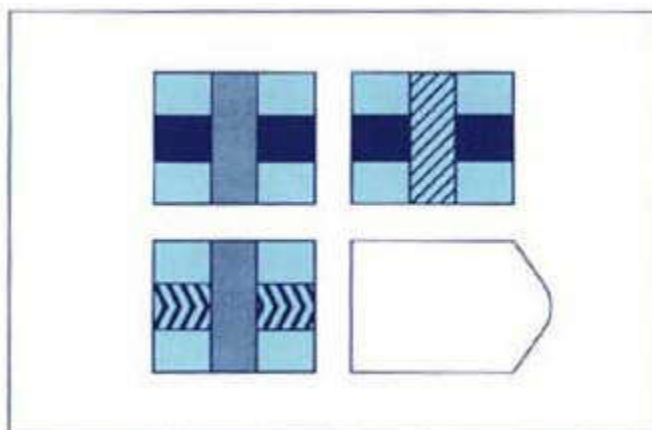

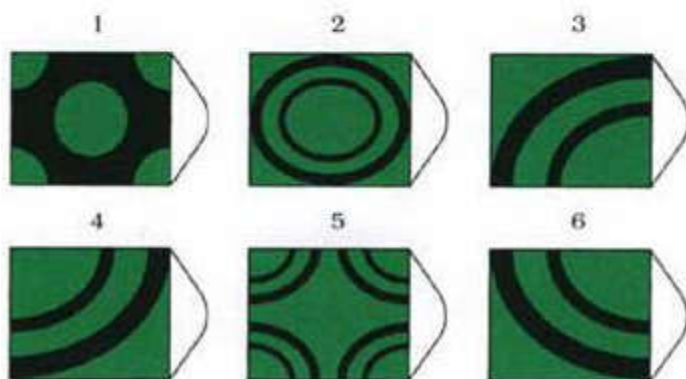
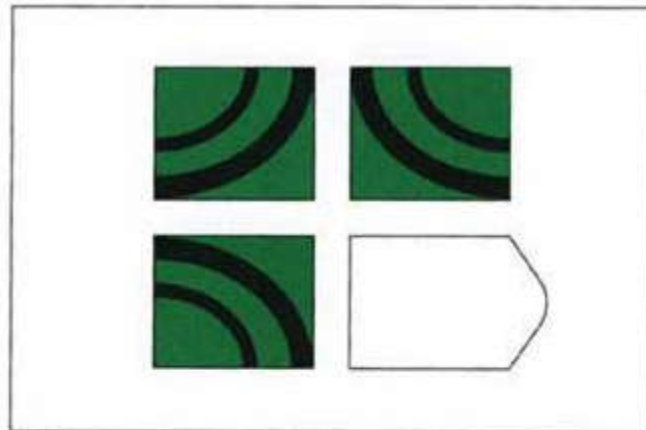
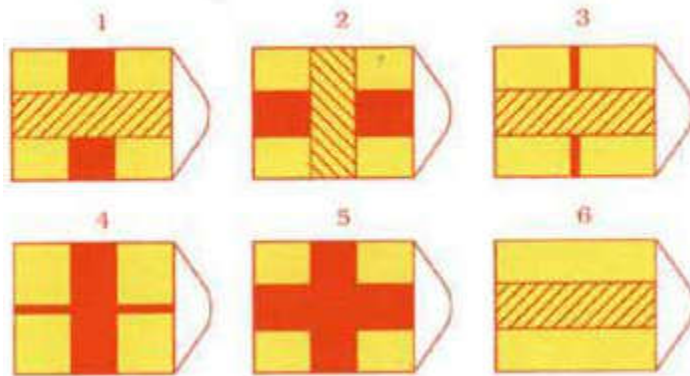
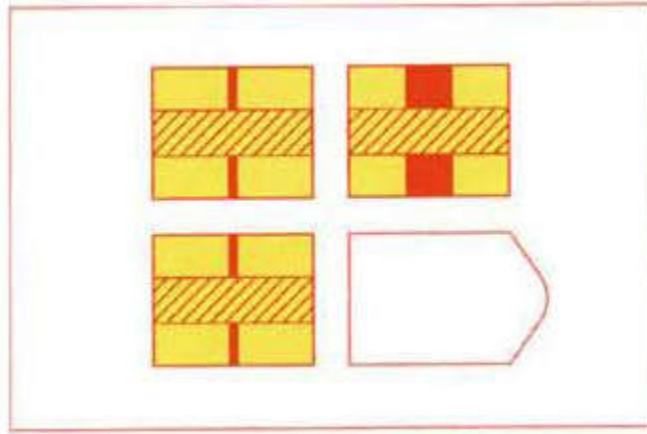

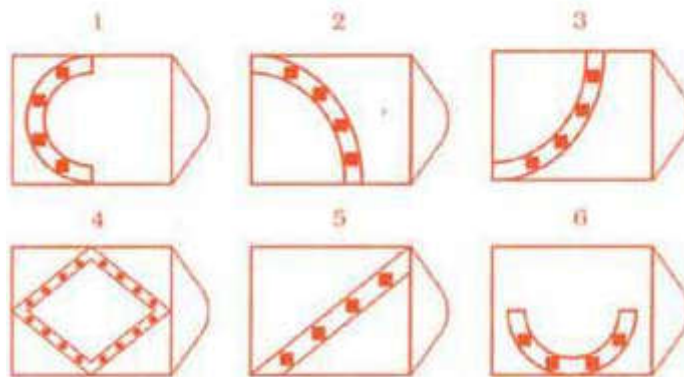
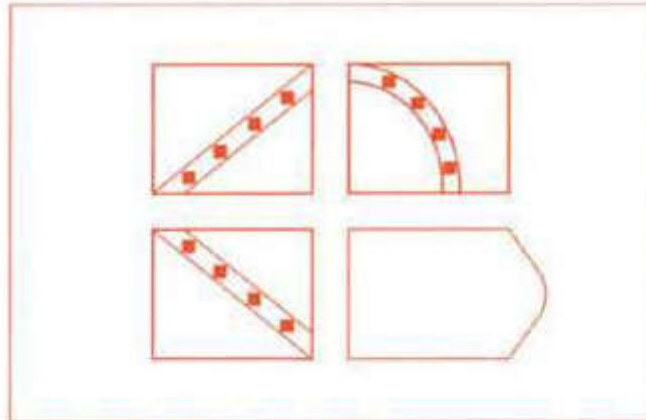
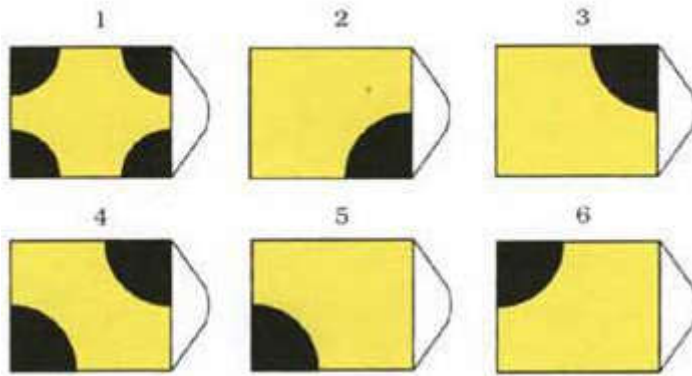
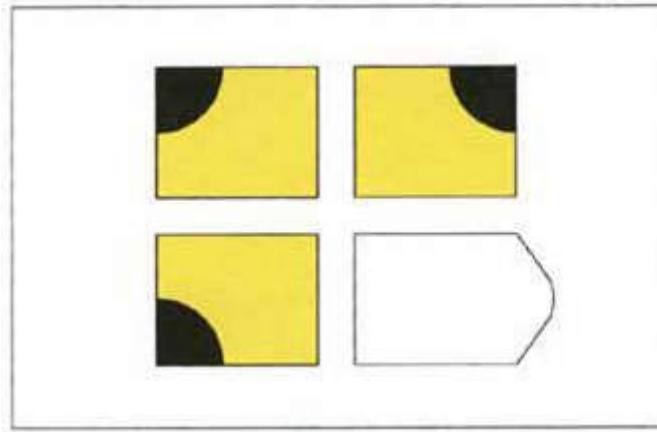

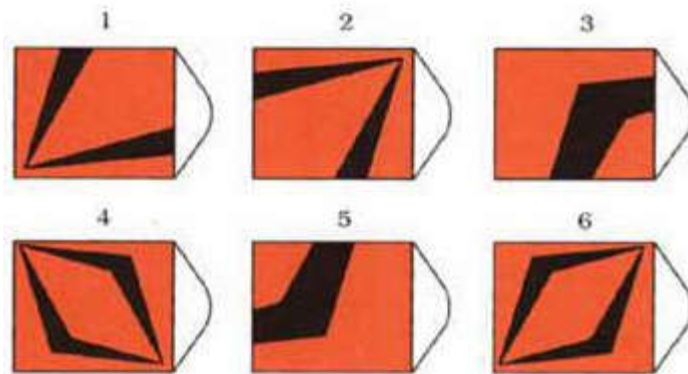
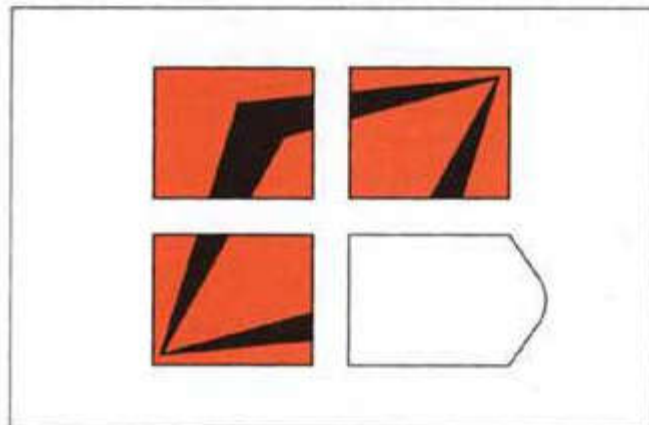
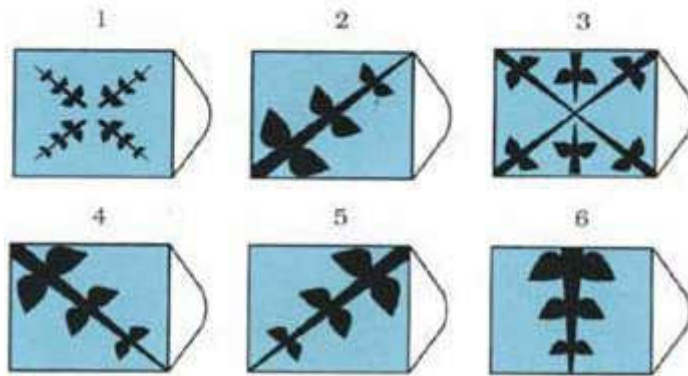
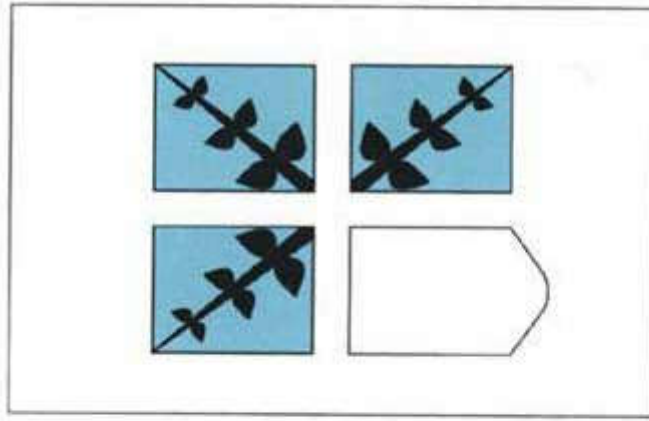

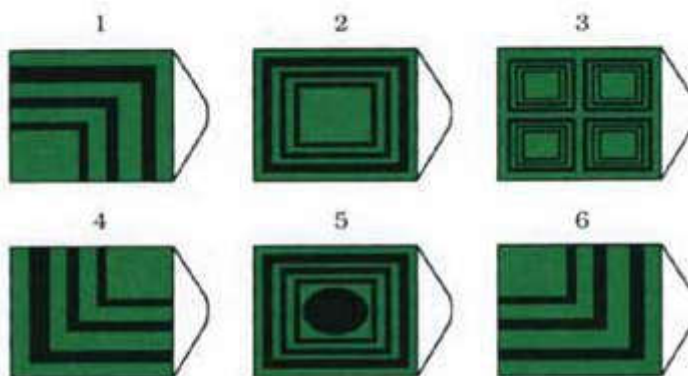
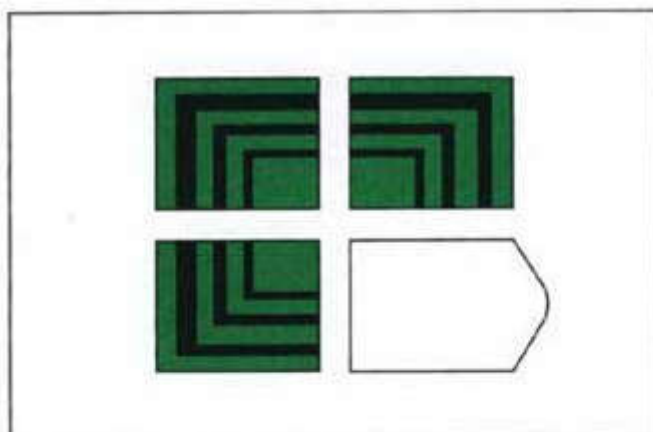
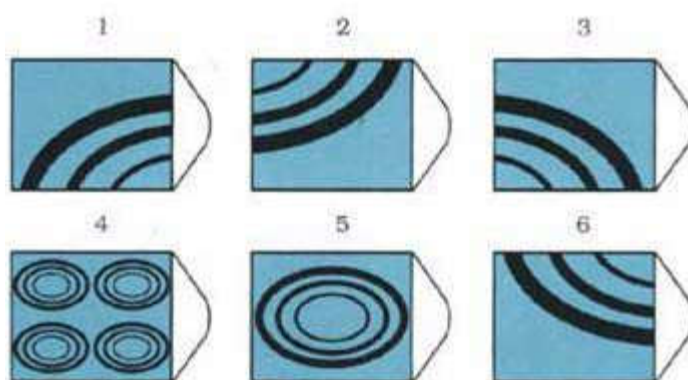
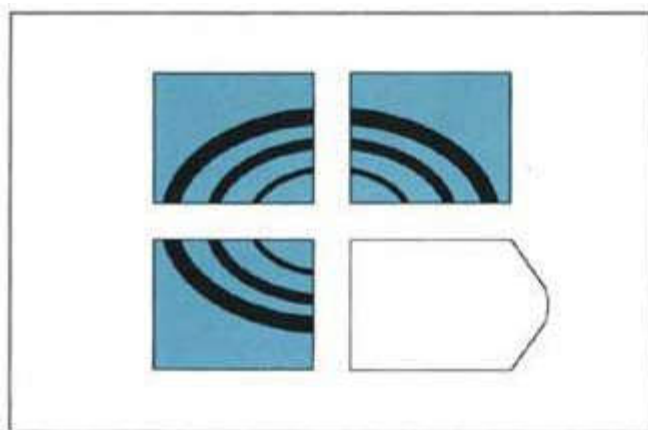
Додаток Н
Матриці Равена. Серія АБ.

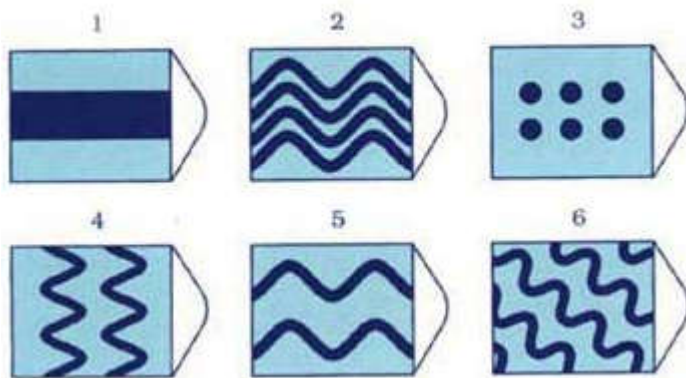
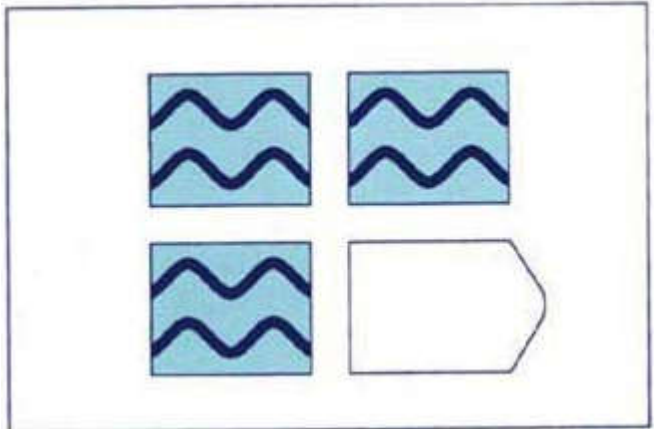
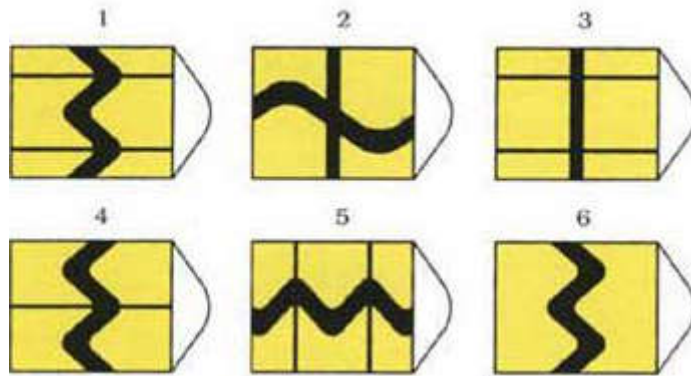
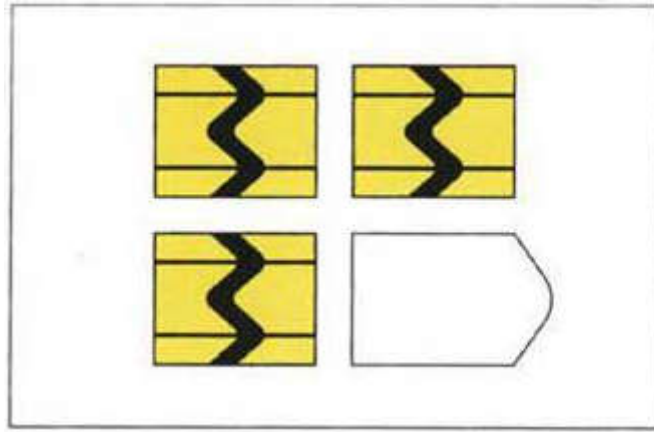

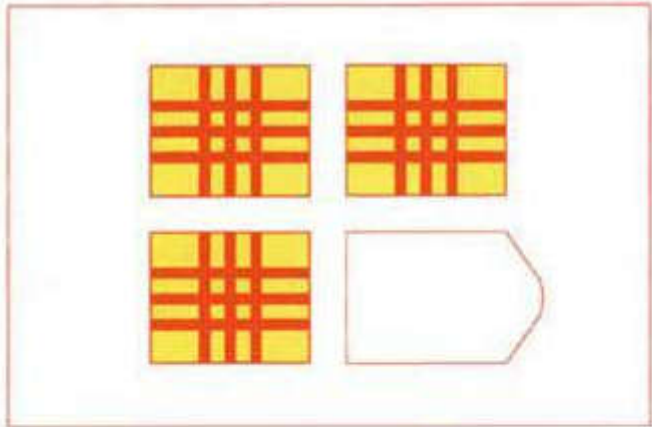

- 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
 - 6
-